

RÉFI ATTILA

A császári-királyi ulánusezredek törzstisztjei a francia háborúk idején
(1792–1815)

Életrajzi lexikon

RÉFI ATTILA

A CSÁSZÁRI-KIRÁLYI ULÁNUSEZREDEK
TÖRZSTISZTJEI
A FRANCIA HÁBORÚK IDEJÉN
(1792–1815)

Életrajzi lexikon

Jókai Mór Városi Könyvtár
Pápa, 2016

Készült a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal (NKFIH) támogatásával, a PD 104358 számú „Huszárok, vértések, ulánusok. A császári-királyi hadsereg magyar, német és lengyel lovastiszti elitjének összehasonlító vizsgálata a francia háborúk időszakában (1792–1815)” című kutatási program keretében

A kötet borítója a *Die österreichische Armee von 1700 bis 1867* (Wien, 1895.) c. kiadványban található *Uhlán 1798–1805* c. képmelléklet felhasználásával készült

Szöveg © Réfi Attila, 2016

Lektorálta: Nagy-L. István

Felelős kiadó: dr. Hermann István

Nyomdai előkészítés és borítóterv: Domokos György

ISBN 978-963-9818-40-8

Jelen kiadvány a jogtulajdonos engedélye nélkül sem részben, sem egészben nem másolható, sem elektronikus, sem mechanikai eljárással, ideértve a fény-másolást, számítógépes rögzítést vagy adatbankban való felhasználást is!

Készült a pápai Jókai Mór Városi Könyvtár Kötészeti és Sokszorosító
Műhelyében

Felelős vezető: dr. Hermann István

Mesterem, Zachar József emlékének

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezetés	9
A kutatás tárgya és alapvető forrásai	11
Az ulánus csapatnem kialakulása és elterjedése	14
Az ulánusok megjelenése és fejlődése a császári-királyi hadseregben	28
Az ulánusezredek szervezete és személyi állománya a francia háborúk időszakában	40
Életrajzi adatok	45
Életrajzi lexikon	47
Forrás- és irodalomjegyzék	179
I. Levéltári, kéziratári források	179
II. Felhasznált irodalom	186
A kötetben található képek jegyzéke	195

BEVEZETÉS

A huszár, valamint a karabélyos és vértés törzstisztekről készült összefoglalásaink folytatásaként, jelen munkában a császári-királyi haderő egy további jellegzetes lovassági csapatneme, az ulánusok törzstisztjei kerülnek bemutatásra a francia forradalmi és a napóleoni háborúk időszakának vonatkozásában.

Ez a sajátos katonatípus egy, a magyarsághoz hasonlóan, jelentős katonai hagyományokkal bíró és szintén sokat szenvedett kelet-közép-európai nép, a korszakban államiságukat vesztő lengyelek nemzeti csapatnemeként vált ismertté. A hazánkban egykorúan többnyire csak dzsidásnak hívott, az újkor hajnalán is hosszú lándzsával, fejükön pedig sajátos, négyszögletes tetejű főveggel száguldozó könnyűlovások még a korszak, unalmasnak és szürkének korántsem mondható, látványdús hadi seregletében is feltűnő jelenségnek számítottak.

A császári-királyi hadseregnek ugyanakkor kezdetben csak kisszámú csapatnemét alkották ezek az irreguláris gyökerekből táplálkozó, de az állandó hadseregekbe tagolva kétféle fegyelmezetté és szabályos ütközetek megvívására is alkalmassá váló, mindamellett ősi erényeiket is megőrző harcosok. Vitézségüknek és sokoldalú alkalmazhatóságuknak köszönhetően azonban még a kor legkiválóbb könnyűlovasságával, a Magyar Szent Korona országaiból kiegészített huszársággal rendelkező Habsburg-haderőben is sikerült bizonyítani létjogosultságukat, sőt egyre inkább teret nyerniük. Ez ugyanakkor nem a huszárság rovására, hanem, sokkal inkább, előbbivel karöltve, a könnyűlovasság nehézlovassággal szembeni általános térhódításának jegyében történt.

A császári-királyi ulánusoknak a francia háborúk kiemelkedő jelentőségű időszakához kapcsolódó története tudományos igénnyel ennek ellenére mindaddig nem került feldolgozásra, nem csupán a magyar, de nemzetközi jellege ellenére az egyetemes hadtörténetírásban sem.

Részben ezt a hiányt igyekszik pótolni jelen munka, mely ugyanakkor a rövid történeti és szervezeti áttekintést leszámítva, nem a csapatnem egészére, hanem, elsősorban forrás- és technikai természetű okokból, másrészt nagyobb jelentőségük következtében, alapvetően csak az ulánusok felső vezetését alkotó törzstiszti kar tagjainak a bemutatására terjed ki.

A leszűkítést az is indokolja, hogy míg az adott csapattestek (ezredek) léghéységét általában meghatározott területekről egészítették ki, így azok többé-kevésbé leképezték az ottani lakosság etnikai összetételét, addig a tisztikar esetében a kép jóval vegyesebb volt, ők ugyanis a Habsburg Monarchia különböző

tartományaikból, sőt a Monarchián túlról is érkezhettek. Ily módon jóval változatosabb, heterogénebb csoportot alkottak.

Nem elhanyagolható szempont az sem, hogy a 18. század közepétől kezdve a Habsburg Monarchia egész fennállása alatt a mindenkori haderő tisztikara különleges, kivételezett szerepet töltött be. Mégis, egészen saját közelmúltbéli kutatásainkig, hiányoztak a francia forradalmi és napóleoni háborúk császári-királyi tisztikarára irányuló vizsgálatok. Ily módon tehát az ulánus törzstisztek nemzetiségi, vallási, társadalmi hátterére, illetve a katonai pályafutás révén soraikban végbement társadalmi felemelkedésre vonatkozóan sem rendelkezünk kutatási eredményekkel is alátámasztott, átfogó képpel.

Továbbá, bár az ulánusezredek legénységének hadkiegészítése a Galícia és Lodomeria Királyságnak nevezett koronartományból történt, vizsgálatuk magyar szempontból sem érdektelen.

Egyrészt ezek is a közös, császári-királyi hadsereg fontos alkotóelemei voltak, másrészt a tisztikarukban jó néhány magyar, illetőleg magyarországi származású személy is szolgálatot teljesített. Mindezekon túl, ráadásul, ez volt valószínűleg az egyetlen csapatnem, melyet az önmagát a világ első katonájának tartó, büszke magyar huszár is (közel) egyenrangúnak ismert el. Hiszen még a majdani „legvitézebb huszár”, továbbá a későbbi „legnagyobb magyar” sem átalolt zsinóros mente és dolmány helyett egy időre lengyel kurtkába bújni, fejébe pedig, a tollforgós csákót lecserélve, szögletes czapkát nyomni.¹ Sokatmondó és nyilván nem véletlen az sem, hogy a császári-királyi haderőben rendszeresített első ulánusezredet, alapításakor, egy magyar tábornok, a korábbi kiváló huszártiszt, báró szoboszlai Mészáros János vezérőrnagy² tulajdonába helyezték.

Nyugodt szívvel állíthatjuk tehát, hogy huszáraink és az ulánusok alkalmazási területüket és minden bizonnyal mentalitásukat, lelki alkatukat tekintve is jóval közelebb álltak egymáshoz, mint más csapatnemek tagjaihoz. Mindez nyilván alapjaiban összefügg a már akkortájt is századokra visszanyúló szoros lengyel–magyar kötődéssel, a hasonló történelmi háttérrel és a keleti hódítókkal való évszázados küzdelmekkel, illetőleg a két csapatnem keleti gyökereivel.

Összegezve, mindezek felettébb indokolttá teszik az ulánusokra és törzstiszteikre vonatkozó kutatásokat, melyek révén egyúttal a már említett csapatnemek törzstiszti karaival történő összehasonlítás is lehetővé válik.

1 Báró vitézvári Simonyi Józsefről (szül. Simon József), a híres Simonyi óbesteréről, illetve gróf Széchenyi Istvánról van természetesen szó.

2 1796-tól altábornagy.

A KUTATÁS TÁRGYA ÉS ALAPVETŐ FORRÁSAI

Jelen kutatásunk a Habsburg Monarchia haderejében a korszak során hosszabb-rövidebb ideig működött négy ulánusezred felső rétegét képező törzstiszti karának a vizsgálatára terjed ki. Ennek során mindazon személy vizsgálatra került, aki 1792 és 1815 között ezen ezredek valamelyikében törzstiszti rangfokozatban³ szolgált, függetlenül annak időtartamától. Mellőztük ugyanakkor a rendszerint rövid életű ulánus szabadcsapatokban szolgáló törzstiszteket, hacsak pályafutásuk más szakaszában nem szolgáltak a reguláris ulánusezredek soraiban is törzstiszti beosztásban. Kizártuk továbbá a kutatásból azokat a tényleges szolgálatuk alatt csak kapitányi rangot elérő tiszteket is, akik csupán nyugállományba helyezéskor, vagy esetleg a hadsereg állományából történő kilépésükkor nyerték el a tiszteletbeli (címetes) őrnagyi rangot.

Célunk a jelzett csoport vonatkozásában, a teljes körű feldolgozás volt. Ennek megfelelően az első alapvető lépés az érintett tisztek lehetőleg hiánytalan névsorának összeállítása volt. Ez elsődlegesen a császári-királyi hadsereg 1790-től évente megjelentetett tiszti név- és címtárai (a katonai sematizmusok) adatai alapján történt, majd egyéb források, főként az ún. ezredtörténetek révén került sor ennek a kiegészítésére és pontosítására.

Következő lépésként a listában szereplő egyes törzstisztek alapvető életrajzi adatainak az összegyűjtését kezdtük meg. Ehhez már döntően a vonatkozó levéltári források feldolgozására volt szükség, bár jó néhány esetben a szakirodalom is értékes információkat szolgáltatott.

E tekintetben mindenekelőtt az Osztrák Állami Levéltár Hadilevéltárának (Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv) Musterlisten und Standestabellen nevű fondjában található ún. mustrajegyzékek (Musterlisten), valamint a nyugdíjazási jegyzőkönyvek újabb sorozata (Pensionsprotokolle jüngere Reihe), továbbá kisebb mértékben az állománytáblázatok (Standestabellen), illetve az

- 3 Ezen munkánkban is tudatosan alkalmazzuk a rangfokozat kifejezést a csak jóval később elterjedt, manapság használatos rendfokozat megnevezés helyett, mivel előbbi jelentéstartalma árnyaltabb és kifejezőbb, a korszakban ugyanis, napjainktól eltérően a katonai rang önmagán túlmutatóan, egyfajta, az egész társadalomban elfogadott méltóságot, rangot is kölcsönzött viselőjének.

újoncozási (Assentlisten) és áthelyezési listák (Transferierungslisten) voltak a legfontosabb forrásaink.⁴

Sajnos a korszakban az aktív katonai szolgálatuk közben elhunytakról illetve a katonai szolgálatból önként kilépett (kvietált) vagy esetleg különböző okokból a hadvezetés által eltávolított tisztekről nem készült külön összefoglaló nyilvántartás. Sok esetben megkönnyíti a kutatást ugyanakkor, hogy jelentős számú tiszt rövid életrajza szerepel a szakirodalomban, főként a dualista monarchia időszakának német nyelvű munkáiban, jóllehet ezek gyakran súlyos pontatlanságokkal tarkítottak.⁵

A kutatás természetesen akaratlanul is túlmutat mind a megjelölt korszakhatárokon, mind magán az ulánus csapatnemen is. Egyrészt azért, mert az életpályák jelentős része már a korszakot megelőzően kezdetét vette, illetve azon túl is folytatódott, másrészt mivel a vizsgált személyek jelentős része, pályafutása során, nemcsak az ulánusoknál szolgált, hanem más csapatnemek alakulatainál is. Ráadásul a kutatás során nyert adatokból több esetben feltárult az egyes törzstisztek családi háttere is, ami szintén tovább szélesítette vizsgálatunk körét.

- 4 Utóbbi, együttesen kezelt két forrástípus bécsi hadilevéltári elhelyezése nem egységes. Ha ugyanis egy adott évből nagyobb mennyiségben maradtak fent, akkor saját jelzetű (AL, TL) külön dobozban találhatóak, ha viszont csak kisebb mennyiség áll rendelkezésre, akkor az állománytáblázatokkal közös, de csak utóbbiakra utaló jelzetű (ST) dobozba kerültek.
- 5 A legfontosabb ilyen rövid életrajzi vázlatokat tartalmazó művek J[aromir] Hirtenfeld: *Der Militär-Maria-Theresien-Orden und seine Mitglieder* I–IV. (Wien, 1857.), Johann Svoboda: *Die Theresianische Militär-Akademie zu Wiener-Neustadt und ihre Zöglinge von der Gründung der Anstalt bis auf unsere Tage*. I–III. (Wien, 1894–1897.), valamint Friedrich Gatti: *Geschichte der K. und K. Technischen Militär-Akademie*. Erster Theil: *Geschichte der k. k. Ingenieur- und k. k. Genie-Akademie. 1717–1869*. (Wien, 1901.) és Constantin Wurzbach: *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich, enthaltend die Lebensskizzen der denkwürdigen Personen, welche 1750 bis 1850 im Kaiserstaate und in seinen Kronländer gelebt haben*. I–LX. (Wien, 1856–1891.) című munkái.

1. kép Rohamozó ulánusok az 1798–1815 közötti időszakból

AZ ULÁNUS CSAPATNEM KIALAKULÁSA ÉS ELTERJEDÉSE

A lovas katona archetípusának kései megtestesülése, az ulánusnak nevezett lándzsás könnyűlovasság csupán a 18. század utolsó harmadában jelent meg a Habsburgok haderejében, vagyis a lovassági csapatnemek közül, a rövid életű lovasvadászokat nem számítva, a legkésőbb. Eredetük azonban térben és időben egyaránt jóval távolabbra nyúlik vissza, melynek kapcsán ugyanakkor el kell mondani, hogy genezisük a legtöbb csapatnemhez hasonlóan a múlt homályába vész, és teljes pontossággal aligha rekonstruálható.

Jelenleg elfogadott keletkezéstörténetük szerint gyökereik egészen a legendás Dzsingisz kán által a 13. század elején létrehozott mongol birodalomig vezetnek. Elődeiket tehát a kelet-európai és ázsiai sztyeppék megannyiféle kiváló könnyűlovasának soraiban kereshetjük, akik közül a 14. század végén számosan, miután eredeti hazájukat elhagyni kényszerültek, a Litván Nagyfejedelemségben telepedtek meg.⁶

Az egykor a világ leghatalmasabbjának számító, kitűnően szervezett mongol birodalom ugyanis Dzsingisz utódai alatt fokozatosan meggyengült és részekre bomlott. A 14. század végén ráadásul a Kék és a Fehér Horda⁷ nevű mongol utóállamokat rövid időre egyesítő Toktamis kánnak egy félelmetes, új közép-ázsiai hódítóval, a kor legerősebb katonai hatalmát létrehozó Timur Lenkkel kellett szembenéznie. Elhúzódó küzdelmük során, 1395-ben Timur döntő csapást mért uralmára. Toktamis így 1396-ban a családjával és mintegy 40 ezer tatárból álló kíséretével Litvániába volt kénytelen menekülni és egyúttal Vitold nagyfejedelem oltalmát kérni. Egy esztendő múlva, 1397-ben, Toktamist támogatva, Vitold hadjáratot vezetett a Timur által hatalomra segített új kán ellen, azonban vereséget szenvedett. A harcok következtében viszont fogolyként, illetve menekültként ismét számos tatár került országába. Ezek egy részét unokatestvéréhez

6 Lvv 4. o.

7 Ezek eredetileg a Dzsingisz unokája, Batu kán által létrehozott és birtokolt birodalomfél, illetve a halálát követően önállóvá lett birodalom nyugati, illetve keleti részei voltak, melyek ekkora szintén egymástól függetlenné váltak. A Batu uralma alatt álló hatalmas területet hívták egyébként az újkortól Arany Hordának. A kortárs iszlám és orosz források azonban Dzsocsi ulusának, azaz Dzsocsi országának nevezték Batu apja, Dzsocsi után.

II. (Jagelló) Ulászlóhoz küldte Lengyelországba, ahol többségüket a keresztény hit felvételére kényszerítették.⁸ Döntő hányadukat viszont, jelentős területeket biztosítva számukra, Litvániában telepítette le. Az ily módon földet nyert tatárok mentesek voltak mindenféle fizetség és adó alól. Ráadásul Vitold nem kényszerítette őket vallásuk megváltoztatására sem, és meghagyta hagyományos szokásait is. Mindezek fejében azonban kötelezve voltak, szükség esetén azonnal katonai szolgálatra vonulni, amelynek költségeit maguknak kellett fedezniük, miután az államtól semmilyen ellátmányt és zsoldot nem kaptak.⁹

Ezáltal a litván haderőben megjelentek a gyors és könnyű tatár lovasok, akik már az 1410. évi, döntő jelentőségű grünwaldi, másként tannenbergi csatában is részt vettek, melynek során, élükön immár Toktamis fiával, Dzsálál ad-Dínnel, kiválóan harcoltak a teuton lovagok ellen. Majd ezt követően is többnyire hűségesen szolgálták új hazájukat.¹⁰ Miután pedig a 16. század második felében az addig csupán perszonálunióban álló Lengyelország és Litvánia hivatalosan is unióra lépett, csapataik a lengyel–litván hadsereg kötelékébe kerültek.¹¹

Hivatalosan ugyan mindkét ország önálló haderővel rendelkezett, ezeket azonban mintegy egymás tükörképeként, azonos mintára szervezték. Ezáltal a tatárok is gyakorlatilag lengyel mintájú katonai szervezetet nyertek a hagyományos tízes alapú hadszervezetük helyett.¹² Alapvető taktikai egységükké így a rendszerint területi alapon szervezett, esetükben hozzávetőlegesen 100 főből álló ún. zászló (chorągiew) vált élén a „rotmistrz”-nek nevezett kapitánnyal.¹³

8 Hivatalosan ugyanis Ulászló volt Litvánia nagyfejedelem is, Vitold pedig csupán az ő helytartójaként kormányzott.

9 Lvov 4. o.

10 Ez a hagyomány még a 20. században sem szakadt meg. A legendás 18. századi lovasezred, Mustafa Achmatowicz nevét viselő tatár lovasezred ugyanis 1919–1920 folyamán vitézül küzdött a lengyel–szovjet háborúban a Józef Klemens Piłsudski vezette lengyel hazafiak oldalán. Utóbb pedig, 1936-tól a tradícióikat híven őrző lengyelek a 13. vilniusi ulánusezred egy svadronját (századát) hivatalosan is tatárnak nevezték. Ennek tagjai 1939-ben, Lengyelország megtámadását követően is a végsőig kitartottak. Ezt követően pedig azok, akiknek sikerült közülük életben maradniuk, illetve elmenekülniük, a különböző európai ellenállási mozgalmakban folytatták harcukat a náciizmus ellen. Ld. https://pl.wikipedia.org/wiki/Pu%C5%82k_Jazdy_Tatarskiej (letöltve: 2016. január 27.); Vagizova, 2009b. 13. o.

11 Lvov 4. o.

12 Brzezinski–McBride 2. 16. o.; Rospond 7. o.

13 <http://www.historycy.org/index.php?showtopic=64827> (letöltve: 2016. január 20.); [https://pl.wikipedia.org/wiki/Chor%C4%85giew_\(wojsko\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Chor%C4%85giew_(wojsko)) (letöltve: 2016. január 20.); Rospond 8, 18. o.

Ezek az egységek általában önállóan működtek, és csak háborús időkben egyesültek a „pulk”-nak nevezett ezrekbe, melyek rendszerint nyolc zászlóból álltak. Ily módon az ezrek létszáma a 18. század közepén 700 és 859 fő között mozgott, de akadt mindössze hat zászlóból álló 521 fős pulk is.¹⁴ A tatár zászlók elengedhetetlen résztvevőivé váltak a magyar inszurrekcióhoz hasonlatos általános felkelésnek (pospolite ruszenie). Gyakran álltak továbbá a korona vagy a mágnások szolgálatába is, akik leginkább a határ menti földek védelmét bízták rájuk a rendszeresen portyázó krími tatárokkal szemben.¹⁵

A befogadó környezetükbe egyre jobban beilleszkedő tatárok anyanyelvüket is fokozatosan elfelejtették és a mindennapi érintkezésben elkezdték alkalmazni a rutént, majd a lengyelt, illetve a belaruszt. Érdekes módon írásukban, bár szintén az említett szláv nyelveket használták, megtartották az arab írásjegyeket egészen az 1930-as évekig. Ugyanígy megőrizték iszlám hitüket is. Ekképpen egy önálló, utóbb lipek, másként litván, illetve lengyel tatároknak is nevezett népcsoporttá fejlődtek. Ezzel együtt a nemességük is teljesen egyenrangúvá vált a litvánnal, illetve a lengyellel.¹⁶

Ami pedig a lovasságukat illeti, azt sokáig egyszerűen csak tatárnak, könnyűlovasnak, lándzsásnak vagy pikásnak, illetve utóbb előőrsnek (Straż Przednia) nevezték.¹⁷ A 17. század második felétől ugyanakkor már jelentős számban szolgáltak soraikban szegényebb lengyelek is, akik nem engedhették meg maguknak a drágább felszerelést igénylő, egyéb lovas alakulatokban történő szolgálatot. Ily módon a tatár szó etnikai tartalma, katonai értelmének vonatkozásában, fokozatosan hátrébe szorult, és egyre inkább csupán a könnyűlovasság eredetileg rájuk jellemző típusának a megnevezésére szolgált.¹⁸

Ezzel együtt a 18. században megjelent, majd egyre inkább teret nyert a csapatnem megjelölésére az ulánus elnevezés is, ami a következőkre vezethető vissza:

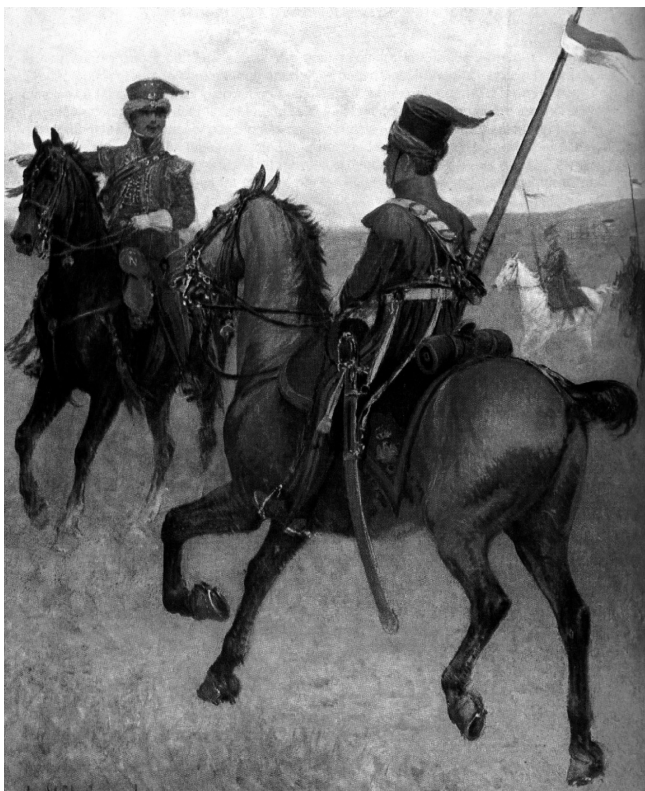
14 Ld. <http://www.historycy.org/index.php?showtopic=64827> (letöltve: 2016. január 20.)

15 Lvov 5. o.

16 <https://de.wikipedia.org/wiki/Lipka-Tataren> (letöltve: 2016. január 21.); <https://hu.wikipedia.org/wiki/Lipekek> (letöltve: 2016. január 21.); Lvov 5. o.

17 Ld. <http://kiviszitovabb.blogspot.hu/2014/05/diszszemle-egy-elfeledett-szabadsagharc.html> (letöltve: 2016. január 20.); továbbá Rospond 19. o.

18 Brzezinski–McBride 1. 18–19. o. – Jellemző az is, hogy a lengyelek, mintegy gyűjtőfogalomként használva a kifejezést, számos keleti eredetű etnikumot egységesen tatárnak neveztek. Ld. Brzezinski–McBride 2. 16. o.

2. kép Litván tatárok a Varsói Hercegség idején

A Kék és a Fehér Hordában a Dzsingisz kán nemzetségéből származó, de káni trónnal nem rendelkezők titulusa volt a fiú jelentésű oġan (ejtsd: olán) szó, amely ez esetben, Dzsingisz fiai értelemben, a tőle való leszármazásra utalt. A lengyel nyelvben „uġan”-ra módosuló elnevezés utóbb a dzsingiszidák körében állandó családnévvé is vált némely esetben, mint például az Assańczukowicz nemzetség egyik ágánál.¹⁹ A több jeles katonával is büszkélkedő család tagja volt az egy könnyűlovas ezred parancsnokságáig jutott Aleksander Uġan is,

¹⁹ <https://pl.wikipedia.org/wiki/U%C5%82an> (letöltve: 2015. szeptember 14.); Lvov 5. o.; Vagizova, 2009a. 22. o.

aki csapata élén vitézül harcolt II. (Erős) Ágost király oldalán az uralkodó és a tarnogródi konföderáció 1715–1716. évi küzdelmében. Az alakulat Ulan halála után is fennmaradt, és részt vett a lengyel, majd az osztrák örökösödési háborúban is. Ugyanakkor, híres parancsnokára emlékezve, továbbra is Ulan hadseregének, illetve tagjait, egyszerűen csak a többszámú alakot használva, „ulani”-nak, vagyis magyarosan ulánusoknak hívták.²⁰

Egy kevésbé valószínűnek tűnő elképzelés szerint viszont az elnevezés a 16. század második felében, Báthori István lengyel királysága idején működött lovasvezér, Mohammed Ulan nyomán keletkezett.²¹

Hasonló esetre, vagyis tulajdonnév efféle köznevesülésére egyébként van más példa is a lengyel hadtörténelemben. A 17. század elejének irreguláris lengyel könnyűlovasságát ugyanis szintén egykori parancsnokuk, Aleksander Józef Lisowski után nevezték „lisowczyk”-nak.²²

A bizonytalan eredetű elnevezéssel szemben az ugyanakkor egyértelmű tény, hogy a 18. század folyamán a Lengyel–Litván Köztársaságban²³ is létrehozott állandó hadsereg, lándzsával, szablyával és rövid lőfegyverrel felszerelt, valamennyi tatár lovasezredét közkeletűen ulánus néven kezdték emlegetni. Bár hivatalos megnevezésként többnyire az előőrs kifejezést használták.²⁴

Az utolsó lengyel uralkodó, Poniatowski Szaniszló Ágost (ur. 1764–1795) már a testőrsége részeként is felállított egy királyi ulánusezredet, hivatalosan a király lándzsásai néven. Ennek tagjai hajtókával ellátott rövid kabátot, lengyelül kurtkát, valamint paszománnyal²⁵ díszített hosszú nadrágot viseltek. Fejfedőjük pedig a jellegzetes, négyszögletű tetőben végződő lengyel

20 Brzezinski–McBride 2. 40. o.; <https://pl.wikipedia.org/wiki/U%C5%82an> (letöltve: 2015. szeptember 14.); Vagizova, 2009a. 22. o.

21 Ld. <https://pl.wikipedia.org/wiki/U%C5%82an> (letöltve: 2015. szeptember 14.); Vagizova, 2009a. 22. o.

22 Brzezinski–McBride 1. 18. o.; <https://pl.wikipedia.org/wiki/U%C5%82an> (letöltve: 2015. szeptember 14.)

23 A sajátos lengyel–litván államalakulat hivatalos neve „A Lengyel Korona és a Litván Nagyfejedelemség Királyi Köztársasága” (Rzeczpospolita Korony Polskiej i Wielkiego Księstwa Litewskiego) volt. Munkánkban ennek rövidített változatát használjuk, az elterjedt, de túlzottan leegyszerűsítő és ily módon pontatlan megnevezések (Nemesi Köztársaság, Lengyel Köztársaság stb.) helyett.

24 <https://pl.wikipedia.org/wiki/U%C5%82an> (letöltve: 2015. szeptember 14.); továbbá vö. Rospond 16, 19, 39. o.

25 Fonalakból vagy fémszálakból szőtt lapos szalag, melyet rendszerint zegzugos mintázat díszített. Neve az olasz „Passamano” szóból ered. Barcy 285. o.

főveg volt. Ennek a teljes neve eredetileg „czapka rogatywka” volt, de közismertté „rogatywka”, illetve „konfederatka” (konföderatka) néven vált.²⁶ Utóbbi elnevezést a bari konföderáció után kapta, miután az 1768 és 1772 között az orosz térhódítás ellen küzdő hazafias szövetség hívei is ezt hordták. Eredetileg azonban minden bizonnyal közép-ázsiai eredetű, a lengyel–litván könnyűlovasság körében már évszázadok óta használt viselet volt.²⁷ Fegyvereiket illetően az ezred katonái lándzsával, szablyával, valamint pisztolyokkal voltak felszerelve. A ruházat és a fegyverzet előbbi alapelemei váltak ettől kezdve az ulánus alakulatok tradicionális jellemzőivé.²⁸

Ennek kapcsán ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy a lengyel lovasság esetében a középkori lovag-csatlós viszony egyfajta továbbéléséként létezett egy társadalmi alapú különbségtétel is. A 16. századtól ugyanis megjelent a „towarzysz” kifejezés a lovasként hadba vonuló egyszerű nemesekre, akiknek 5–8 felfegyverzett és lóval ellátott kísérel, ún. „pacholik”-kal²⁹ kellett táborba szállniuk.³⁰ A towarzyszsal együtt utóbbiak alkották a legkisebb katonai szervezeti egységet a „poczet”-et, magyarul a lándzsát. A lándzsához tartozott még néhány tábori szolgáló is, ők azonban hivatalosan nem számítottak az egység állományához.³¹

A 17. században a towarzyszsal felvonuló csatlósok száma két, majd a 18. századtól egy főre csökkent. Együttal a megnevezésük is változott. A 17. század végétől ugyanis a lándzsára utalva, melynek tagjai voltak „pacholik pocztowy”, majd csak egyszerűen „pocztowy” néven kezdték őket emlegetni.³²

A katonáskodó nemesek egymás közti megszólítására utaló, társ, bajtárs jelentésű towarzysz kifejezés együttal a legalacsonyabb tiszti rangnak felelt meg.³³ Felfogásuk szerint ugyanis egy lengyel nemes eleve csak tiszt lehetett.³⁴

26 <https://en.wikipedia.org/wiki/Czapka> (letöltve: 2016. január 31.); <https://pl.wikipedia.org/wiki/U%C5%82an> (letöltve: 2015. szeptember 14.). Az ezred hivatalos megnevezésére vonatkozóan lásd Rospond 8, 12, 16, 19. o.

27 <https://pl.wikipedia.org/wiki/Rogatywka> (letöltve: 2016. január 31.)

28 <https://pl.wikipedia.org/wiki/U%C5%82an> (letöltve: 2015. szeptember 14.)

29 Eredeti jelentése legény, apród.

30 Hüppe 344. o.

31 Brzezinski 8, 57. o.

32 Brzezinski 8–9. o.

33 Brzezinski 9. o.; <http://kiviszitovabb.blogspot.hu/2014/05/diszszemle-egy-elfeledett-szabadsagharc.html> (letöltve: 2016. január 21.)

34 Richard Brzezinski szerint 1775-ben a towarzysz rangot a nyugati eredetű zászlósi ranggal tették egyenértékűvé. (Ld. Brzezinski 9. o.) Más források alapján ugyanakkor

Így természetesen a paraszti származású altiszteket sem tartották magukkal egyenrangúnak.³⁵

A towarzysz és pocztowy közti különbség az öltözetben és a fegyverzetben is megnyilvánult. A 18. század utolsó negyedében a díszesebb öltözet mellett a legszembetűnőbb különbség a fejfedőben rejlett. Rogatywkát ugyanis csak a towarzyszok viseltek, a pocztowyknak mindössze egy henger alakú csákó jutott.³⁶ Az igazán lényegi eltérés viszont a fegyverzetben rejlett, a jellegzetes fegyvert, a lándzsát ugyanis szintén csak a towarzyszok használták, a pocztowyk csupán szablyával és lőfegyverekkel voltak felszerelve. A különbség harcrendet felvéve is nyilvánvaló volt, a towarzyszok képezték az első sort, a pocztowyk pedig a másodikat.³⁷

A később klasszikussá vált ulánusviselet és fegyverzet tehát a lengyel ulánusezredek soraiban eredetileg csak a towarzyszokra volt jellemző. A pocztowyk ezzel szemben inkább a hagyományos huszársághoz álltak közelebb.

Utóbb ezek a megkülönböztetések, mind rangbéli tekintetben, mind az elnevezés, valamint a felszerelés és a fegyverzet vonatkozásában, a lengyel lovasok modern európai hadseregekben történő megjelenésével együtt, rövid idő alatt eltűntek. Az ulánusezredek valamennyi tagjának megjelenési formája pedig, a towarzyszok mintájára, egységessé vált.

Az ulánusok térnyeréséhez, illetve valódi lengyel arculatának elnyeréséhez jelentős mértékben hozzájárult az is, hogy a korábbi legmeghatározóbb lengyel katonatípus, a fantasy műfajába napjainkban is beillő, a harcmézőkre azonban már a 18. században sem való, nehézlovas, szárnyas huszárság ekkorra elvesztette jelentőségét. Majd 1775-ben a lovassági reform során ténylegesen is megszüntetésre került, akárcsak a korábbi második számú lovassági csapatnem, a „pancerni”-nek nevezett, kozák jellegű, páncélinget, sodrony fejképző, esetenként fémsisakot viselő félnehéz lovasság. Maradék alakulataik ugyanis Nemzeti Lovasság (Kawaleria Narodowa) néven, új egyenruhával és fegyverzettel ellátva, átszervezésre kerültek. Az itt szolgáló towarzyszok szablyát és egy pár

egyértelműen a zászlósi rangfokozat alatt helyezkedett el, ily módon nem feleltethető meg semmilyen más országbeli katonai rangnak. Vö. https://pl.wikipedia.org/wiki/Struktura_organizacyjna_pu%C5%82ku_przedniej_stra%C5%BCy (letöltve: 2016. február 5.)

35 Ld. [https://de.wikipedia.org/wiki/Bosniak_\(Lanzenreiter\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Bosniak_(Lanzenreiter)) (letöltve: 2016. január 21.)

36 Rospond 13, 19–20. o.

37 FA Mem Karton Nr. 70. Faszikel VII. Nr. 7. Számozatlan o. (Nagy-L. István szíves közlése); Rospond 10. o.; Trąbski 230. o.

pisztolyt, a pocztowyk pedig egyenes pallost, karabélyt és szintén pisztolyokat kaptak. Utóbb a towarzyszokat lándzsával is felszerelték, 1785-től pedig fejfedőül ők is rogatywkát kaptak.³⁸

Ily módon megjelenésükben és fegyverzetükben is rendkívül hasonlók voltak a hivatalosan továbbra is előőrsnak nevezett könnyűlovassághoz. Alapvető eltérés így minden bizonnyal csupán a harcászati alkalmazás módjában volt. A sorhadi Nemzeti Lovasságot elsősorban csatalovasságként, míg a könnyűlovásokat továbbra is megszokott kisháborús feladatkörükben alkalmazták. Ezek a különbségek azonban gyakorlatilag hamarosan elmosódtak, és fejlődéstörténetileg mindkét lovasságot egyaránt az ulánusok közé sorolhatjuk.

A korábbi lengyel elitlovassághoz képest plebejusabb megjelenésű, de lényegesen gyorsabb és hatékonyabb, egyúttal jóval olcsóbb lovasság számára az új nemzeti csapatnemmé válást nagymértékben elősegítette az is, hogy ezredeik a lengyel államiság maradékának megőrzésért vívott élethalálharc során, az 1792. évi ún. alkotmányvédő háborúban, majd a Tadeusz Kościuszko vezette 1794-es felkelés idején egyaránt hőiesen küzdöttek hazájuk szabadságáért.³⁹

A nyomasztó tülerő azonban végül győzedelmeskedett. Így 1795 októberében kelt egyezménye révén, a harmadik felosztás során, az Orosz Birodalom, a Porosz Királyság és a Habsburg Monarchia teljesen eltörölte a lengyel–litván államot⁴⁰ Európa térképéről.⁴¹ Ezáltal természetesen a lengyel hadsereg és a kötelékébe tartozó ulánusezredek is megszüntetésre kerültek.

A megalázott, de lelkében meg nem tört lengyel nemzethez hasonlóan azonban a lengyel csapatnem sem tűnt el, sőt igazi térhódítása gyakorlatilag ekkor vette kezdetét. E folyamat ugyanakkor nem minden előzmény nélkül zajlott. Lengyelországi térhódításukkal párhuzamosan ugyanis, már a 18. század első felében megjelentek más országok haderejében is az ulánusok.

Elsőként természetesen, a rövid megszakításokkal 1697-től egészen 1763-ig tartó perszonálunió következtében, a Szász Választófejedelemségben

38 Brzezinski 55. o.; https://pl.wikipedia.org/wiki/Kawaleria_Narodowa#cite_ref-CITEREFMachyniaSrzednicki_200251_6-0 (letöltve: 2016. január 15.); <http://www.muzeumwp.pl/emwpaedia/kawaleria-narodowa.php> (letöltve: 2016. február 10.); Rospond 13. o.; Trabski 230. o.

39 Ld. Brzezinski 55. o.; Husaria Rzeczpospolitej 230. o.

40 A nevezetes 1791. május 3-i alkotmány ugyan megszüntette a Lengyel Királyság és a Litván Nagyfejedelemség dualitását és egy egységes államot hozott létre. 1792-ben azonban, orosz nyomásra, az erről szóló rendelkezést megsemmisítették. Utóbb, 1793-ban pedig a rendkívül modern alkotmány egészét hatályon kívül helyezték.

41 Ld. Soós 138–139. o.

bukkantak fel. I. Frigyes Ágost (lengyel királyként II. Ágost) ugyanis már 1717-ben egy időre szász zsoldba vette át Aleksander Ulan nevezetes ezredét.⁴² Majd 1730-ban két lengyel mintájú könnyűlovass század felállítására is sor került. Az 1733–1735 között zajló lengyel örökösödési háború során pedig két lengyel–litván ulánusezred harcolt a szászok oldalán.⁴³ Az osztrák örökösödési háborúban ugyanakkor 1744-től három, majd 1745 folyamán immár négy lengyel–litván ulánusezred harcolt a szász hadsereg kötelékében. Miután azonban 1745 végén, a poroszoktól elszenvedett súlyos vereségük következtében, Szászország számára véget ért a küzdelem, az ezredek visszatértek hazájukba. A hétéves háború során az újjászervezett szász haderő oldalán ismét két lengyel–litván ulánusezred vett részt a küzdelmekben. II. Frigyes Ágost (lengyel királyként III. Ágost) választófejedelem (ur. 1733–1763) halála után ezek azonban elbocsátásra kerültek a szász szolgálatból.⁴⁴ A kis létszámú szász haderőből ezt követően hosszú ideig hiányzott az ulánus csapatnem.

Előbbiekből is kitűnt ugyanakkor, hogy saját ulánus alakulatokkal a szász haderő gyakorlatilag addig sem rendelkezett, hanem csupán időnként „kölcsönbe vettek” néhány lengyel–litván ezredet. Ezek jelenlének köszönhetően viszont a német nyelvterületen meghonosodott az ulánus kifejezés, amely itt előbb vált a lengyel–litván lándzsás könnyűlovasság kizárólagos megnevezésévé mint szülőhazájukban.⁴⁵

A szász példát követve a poroszok is már korán megpróbálkoztak a csapatnem meghonosításával, és 1741-ben, egy az előző esztendőben lengyel területeken toborzott egységből, „Hulanen” néven felállítottak egy lándzsás könnyűlovass ezredet.⁴⁶ Ez azonban ebben a formájában igencsak rövid életűnek bizonyult. Az ekkor zajló osztrák örökösödési háborúban ugyanis, első bevetésük alkalmával, magyar huszárokkal találták szembe magukat, akikkel szemben viszont a még gyakorlatlan egység alaposan alulmaradt. A porosz uralkodó,

42 https://pl.wikipedia.org/wiki/Aleksander_U%C5%82an (letöltve: 2016. január 28.)

43 Gromoboy; Summerfield 149. o.

44 Gromoboy

45 Vö. <https://en.wikipedia.org/wiki/Uhlan> (letöltve: 2016. szeptember 30.) – A Lengyel–Litván Köztársaság idején ugyanis, néhány csapattesttől eltekintve, nem vált hivatalos megnevezéssé az ulánus kifejezés. A lengyel–litván lovasezredek hivatalos elnevezéseire vonatkozóan lásd pl. Rospond 8, 12, 16, 19. o.

46 Fenti egységet másként Natzmer-ulánusoknak is hívták. Ld. Funcken II. 80. o.; <http://www.reitverein-guenzburg.de/geschichte.htm> (letöltve: 2016. január 18.)

Nagy Frigyes ezt követően, 1742-ben, lándzsájukat elvéve, inkább belőlük is, 4. sorszámmal, reguláris huszárezredet szervezett.⁴⁷

1745-ben viszont az egyik százsz szolgálatban állt lengyel–litván ulánus-ezred több tagja, az elmaradt fizetség miatt, porosz szolgálatba állt. Belőlük „bosnyák” megnevezéssel, szintén lándzsával felszerelve, néhány századból álló csapatot hoztak létre. A megnevezést ezúttal sem etnikai szempontból kell értelmeznünk, hiszen az egységben albánok, törökök, kozákok, lengyelek és tatárok is szolgáltak, igazi bosnyák viszont lehet, hogy egy sem. A név onnan ered, hogy a lengyelek az Oszmán Birodalom európai részének könnyűlovasságát hívták így, és a csapat albán származású vezetője egyszerűen csak ekként nevezte embereit.⁴⁸

Szintén az osztrák örökösödési háború idején történt, hogy Franciaországban Erős Ágost százsz választófejedelem és lengyel király törvénytelen fia, Szász Móríc marsall 1743-ban a „Szász marsall önkéntesei néven” egy lovas szabadcsapatot állított fel, mely felerészt ulánusokból, felerészt pedig dragonyosokból állt. A marsall halálát követően azonban, 1751-ben tisztán dragonyosezreddé szervezték át.⁴⁹

Mindezek azonban inkább csak epizódyszerű kitérők voltak az ulánusok történetében. Igazi nemzetközi elterjedésük ugyanis a Lengyel–Litván Köztársaság végleges felszámolása nyomán kezdetét vett lengyel szétszórattatásnak, valamint az akkor zajló francia háborúknak köszönhető. Kivételt egyedül a Habsburg Monarchia képezett, melynek haderejében már az első felosztás utáni időszakban, 1778-ban megjelentek az ulánusok (lásd a következő fejezetet).

A függetlenség elvesztését követően számos lengyel katona hagyta el egykori hazáját. Egyik legfontosabb célpontjuk pedig értelemszerűen, a lengyel felosztás ellen egyedül tiltakozó, Európa nagy részével hadban álló, a szabadság jelszavát hirdető Franciaország volt.⁵⁰

A francia haderő kötelékében ily módon hamarosan megalakult lengyel légiók pedig, a franciák által lándzsásoknak hívott ulánus alakulataik, utóbb különösen a legendás Visztula-légió ulánusai révén, megalapozták a csapatnem

47 Funcken II. 80. o.; <http://www.reitverein-guenzburg.de/geschichte.htm> (letöltve: 2016. január 18.)

48 Funcken II. 80. o.; [https://de.wikipedia.org/wiki/Bosniak_\(Lanzenreiter\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Bosniak_(Lanzenreiter)) (letöltve: 2016. január 29.)

49 Funcken II. 38. o.; <http://17dragons.jimdo.com/geschichte/les-volontaires-de-mar%C3%A9chal-de-saxe/> (letöltve: 2016. február 2.)

50 Ld. Pivka 3. o.

3. kép A Visztula-légió lándzsásai

nemzetközi hírnevét.⁵¹ Az 1807-ben létrehozott francia csatlósállam, a Varsói Hercegség haderejének részeként felállított 15 lándzsás ezred szintén tovább gyarapította a franciák, illetve az uralkodójuk, Bonaparte Napóleon rendelkezésére álló ulánusok számát.⁵² 1809–1810 folyamán pedig a lengyelek, illetve az ulánusok felé megnyilvánuló rendkívüli elismerésként a Császári Gárda

51 Ld. <https://pl.wikipedia.org/wiki/U%C5%82an> (letöltve: 2016. január 8.)

52 Ld. Chelminski–Malibran 268. o.

kötelékében is felállításra került egy lengyel lándzsás ezred.⁵³ Végül 1811-ben a Visztula légió két ulánusezredét, leválasztva a légióról, reguláris francia lovas-ezredeké alakították, ezúttal is lándzsás megnevezéssel.⁵⁴

Természetesen a Habsburg Monarchia mellett a lengyel–litván államot felosztó két másik hatalom, Poroszország és az Orosz Birodalom hadseregeiben is megjelentek a lengyel ulánusok mintáját követő ezredek.

A porosz haderőben a már említett bosnyáknak nevezett egység, melyet 1771-től hivatalosan 9. számú huszárezredként tartottak nyilván, 1800-ban Towarzysz-ezred megnevezést kapott. A változatlanul lándzsával felfegyverzett alakulat tagjait ugyanis ekkor már az újonnan megszerzett lengyel területek szegényebb nemességéből toborozták. Az előbbiekre utaló kifejezést egyébként már a lengyel–litván államban is használták a könnyűlovas egységek egyik megnevezéseként is.⁵⁵

Hivatalosan is ulánusnak nevezett csapattestek felállítására azonban csak a franciáktól elszenvedett vereséget követően lezajlott haderőreform keretében került sor. Előbb, 1807-ben a Towarzysz-ezredet átnevezték ulánussá, majd 1808-ban két ulánusezredet hoztak belőle létre. Utóbb, 1809-ben egy harmadik, a Napóleon 1814-es bukását követően tovább folytatott újjászervezés során pedig, 1815-re, további öt ulánusezred, illetve egy gárda-ulánusezred került felállításra.⁵⁶

Oroszországban ugyan már 1765-től voltak pikásoknak nevezett, lándzsával felszerelt egységek, ezeknek azonban nem volt közülük az ulánusokhoz, bár fejedőjük 1786-tól a lengyel rogatywka lett.⁵⁷ Az első ulánusnak nevezett ezredet csupán 1803-ban hozták létre. Ennek az évnek az elején ugyanis egy császári–királyi küldöttség érkezett Szentpétervárra, melynek tagjai között ulánustisztek is voltak. Utóbbiak elegáns megjelenése nagyon megtetszett a cár ifjú öccsének, Konstantin nagyhercegnek. Ezért a nagyherceg engedélyt kért bátyjától, hogy a tulajdonában álló Odessza-huszárezredet ulánusezreddé alakíthassa. Ez meg is történt, és a későbbiekben ez a Cárevics-ulánusezrednek nevezett csapattest szolgált az orosz ulánusezredek mintájául, melyek száma hamarosan gyarapodni kezdett. 1807-ben ugyanis a lengyel, a litván, a tatár és a volhíniai pikásezredek alakították ulánussá, majd 1808-ban egy kozák-

53 Ld. Pawly 22–24. o.

54 Nafziger–Wesolowski–Devoe 81. o.

55 Haythornthwaite, 1991. 35. o.; Hofschroer, 1985. 47, 48. o.

56 Ld. Hofschroer, 1986. 5–6, 9–11. o.

57 Funcken II. 142. o.

ezredet is átszervezték. 1812 végén pedig hét dragonyosezredből hoztak létre ulánusezredet. Ily módon a napóleoni háborúk végére már 12 sorhadi ulánusezred volt a cári hadsereg soraiban. Időközben ugyanis, még 1809 decemberében a Cáravics-ulánusezredet a testőrség kötelékébe helyezték és egy gárda-ulánus-, illetve egy gárda-dragonyosezredet hoztak létre belőle.⁵⁸

1793-tól rövid időre britanniai ulánusok néven a brit királyi hadseregben is feltűntek a csapatnem képviselői. Az alakulatot eredetileg francia emigránsok állították fel lengyel és német legénységből a francia Bercsényi (Bercheny)-huszárezred egykori másodőrnagya, Louis Joseph Amour de Bouillé márkiparancsnoksága alatt. Utóbb azonban brit szolgálatba vették át. 1796-ban megszüntetésre került, négy századát viszont még azon év végén a dominikai brit légióba tagolták be. 1797 júniusában azonban ezt is feloszlatták.⁵⁹

Megállapítható, hogy az ulánusoknak köszönhetően az Európában már hosszú ideje eltűnt lándzsa használata újból létjogosultságot nyert a nyugati harcászatan is. Így az ulánus csapatnemtől független lándzsás alakulatok is megjelentek részben már a napóleoni háborúk alatt, főként pedig azt követően. Ilyenfajta egységek több országban feltűntek, így például Nagy-Britanniában, Portugáliában, Spanyolországban, Svédországban és néhány itáliai államban is. Emellett valódi ulánusok jelentek meg, a számos nép szabadságharcában elszerezett közreműködő lengyel emigránsok révén, az amerikai kontinensen is.⁶⁰

Így nem meglepő, hogy több hadseregben is egészen az I. világháború végéig rendszeresítve voltak ulánus, illetve egyéb, lándzsával felszerelt egységek. Az 1918-ban újjászülető Lengyel Köztársaság haderejének pedig természetesen a Nagy Háború utáni időszakban is, egészen 1939-ig nélkülözhetetlen alkotórészt képezték az ismét felállított ulánusezredek, melyek a függetlenség visszaszerzésért 1918 és 1921 között folytatott harcok során is mindvégig önfeláldozó hősiességgel küzdöttek.⁶¹

58 Funcken IV. 148, 150. o.; Haythornthwaite, 1987. 17. o.; Lvov 8–9. o.

59 Chartrand 14. o.; Fosten 6. o.; Grouvel 39, 43. o. – 1794 végétől 1795 végéig létezett egy dominikai brit ulánusoknak nevezett egység is, amely azonban aligha tekinthető az ulánus csapatnemhez tartozónak. Tagjai többségét ugyanis egykori francia fegyencekből toborozták, akiknek ráadásul lándzsájuk sem volt, csupán szabályjuk, karabélyuk és pisztolyuk. Ld. Chartrand, 14–15. o.

60 <https://en.wikipedia.org/wiki/Uhlan> (letöltve: 2016. szeptember 30.); <https://pl.wikipedia.org/wiki/U%C5%82an> (letöltve: 2015. szeptember 14.)

61 Ld. <https://en.wikipedia.org/wiki/Lancer> (letöltve: 2016. január 28.); <https://en.wikipedia.org/wiki/Uhlan> (letöltve: 2016. szeptember 30.); <https://pl.wikipedia.org/wiki/Uhlan>

Utóbb, a II. világháború vége felé, az 1944-ben létrehozott Lengyel Fegyveres Erők (Wojsko Polskie) kötelékében még egy végső kísérletet téve a csapatnem újjászervezésére, felállítottak néhány ulánusnak nevezett lovasezredet. A hadviselés és a haditechnika fejlődésével azonban a lándzsa helyett immár modern lőfegyverekkel felszerelt, de szabályjukat továbbra is megtartott vitéz lengyel lovasok sem dacolhattak örökké. Így 1947-ben e nagy múltú csapatnem léte is végképp történelemmé vált.⁶²

org/wiki/Pu%C5%82ki_kawalerii_Wojska_Polskiego (letöltve: 2015. szeptember 15.); <https://pl.wikipedia.org/wiki/U%C5%82an> (letöltve: 2015. szeptember 14.)

- 62 Az utolsó lengyel ulánusegységekre lásd https://pl.wikipedia.org/wiki/Pu%C5%82ki_kawalerii_Wojska_Polskiego (letöltve: 2015. szeptember 15.); [https://pl.wikipedia.org/wiki/1_Pu%C5%82k_U%C5%82an%C3%B3w_\(LWP\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/1_Pu%C5%82k_U%C5%82an%C3%B3w_(LWP)) (letöltve: 2016. január 5.); [https://pl.wikipedia.org/wiki/2_Pu%C5%82k_U%C5%82an%C3%B3w_\(LWP\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/2_Pu%C5%82k_U%C5%82an%C3%B3w_(LWP)) (letöltve: 2016. január 5.)

AZ ULÁNUSOK MEGJELENÉSE ÉS FEJLŐDÉSE A CSÁSZÁRI-KIRÁLYI HADSEREGBEN

Az ulánusok megjelenése a Habsburg-haderőben a Lengyelország első felosztásával végbement geopolitikai változások egyik katonai jellegű következményének tekinthető. A hódítók ugyanis az egykori lengyel területekkel együtt részben a lengyel katonai hagyományok letéteményeseivé is váltak, melyeket utóbb, saját viszonyaikhoz igazítva, adaptáltak, mégpedig elsőként a Monarchia.

A hatalmas kiterjedésű Lengyel–Litván Köztársaság a 18. századra, az erőteljes központi hatalom létrehozását lehetetlenné tévő politikai struktúra, az ebből, illetve a szomszédos hatalmak állandó beavatkozásából fakadó súlyos belső megosztottság következtében, gyakorlatilag önálló cselekvésre képtelenné vált. Ezáltal mintegy áldozatul kínálkozott a felemelkedő Poroszország, a régóta expanzív külpolitikát folytató Orosz Birodalom, valamint a sokszínű tartományaik gyarapítására mindig kész Habsburgok számára.⁶³ A kihagyhatatlan préda kapcsán az amúgy egymásra is gyanakvó, rivális nagyhatalmak végül a bari konföderáció és Oroszország 1768–1772 közötti háborújának lezárását követően jutottak megegyezésre. Először az orosz–porosz szerződést írták alá 1772. február 17-én, majd ezt követte a háromoldalú felosztási egyezmény 1772. augusztus 5-én.⁶⁴

Az ily módon sorra került „területrendezés” következtében a Lengyel–Litván Köztársaság 211 ezer km²-t és több mint 6 millió lakost veszített.⁶⁵

A Habsburg Monarchiának a Visztulától és a San folyótól keletre eső kis-lengyelországi területek, az ukrán és a belzi vajdaságok zöme, valamint a podóliai és volhíniai vajdaság egy része jutott. Majd 1773-ban Zator és Auschwitz (Óświęcim) is a Monarchiához került Auschwitz és Zator Hercegség néven.

Az összesen 83 000 km²-nyi, 2 650 000 lakossal bíró, újonnan megszerzett terület egésze, szintén 1773-ban, a Galícia és Lodomeria Királyság nevet kapta, egyúttal Habsburg koronatartomány lett.⁶⁶ A középkor folyamán ugyanis rövid ideig a magyar királyok fennhatósága alá tartozott az e területeken fennállt Halics, illetve Vladimir fejedelemség, latin nevükön Galícia és

63 Vö. Poór 177. o.

64 Topolski 183. o.

65 http://www.budapestt.msz.gov.pl/hu/ketoldalugyuttmukodes/minden_mas/tortenelem/lengyelorszag_tortene_tel (letöltve: 2016. február 2.)

66 Topolski 183. o.; Vocelka 98. o.

Lodoméria, melyek ettől kezdve, a rájuk vonatkozó jogigényt fenntartandó, a magyar királyok címei közt szerepeltek.⁶⁷ Az elnevezés így ezen jogigény hivatalos szentesítésének tekinthető.⁶⁸

A császári-királyi haderő kötelékében az ulánusok 1778-ban két, Galíciában szervezett, szabadsapat révén jelentek meg. A lengyel területek megszerzését követően ekkor került ugyanis elő ízben fegyveres konfliktusba a Monarchia. Az utolsó bajor Wittelsbach uralkodó örökségeért kirobbant, így bajor örökösödési háborúnak nevezett összecsapás során ellenfele ezúttal ismét Poroszország volt. Az alapvetően kisháborús cselekményekben kimerülő, viszonylag gyorsan lezajlott konfliktus során került felállításra az új koronatarományban a Potocki-, illetve az O'Donell-szabadsapat. Előbbit 1778-ban állította fel az előkelő Potocki család egy tagja, állományában hat század gyalogossal és egy százfős ulánussvadronnal.⁶⁹ Jóval jelentősebb számú ulánussal rendelkezett ugyanakkor az 1778 végén gróf Heinrich O'Donell ezredes által megszervezett szabadsapat. Ez a szintén vegyes összetételű alakulat ugyanis két zászlóaljnyi gyalogság mellett,⁷⁰ öt osztály ulánusból állt. A szabadsapat lovasságának külön megnevezése is volt, hivatalosan ugyanis császári-királyi gróf O'Donell ulánus pulknak hívták, de lengyel nemesi svalizsérezedként, illetve lengyel könnyűlovas csapatként is emlegették. A mintegy ezer főből álló egység a lengyel szokásoknak megfelelően, a társadalmi hovatartozás alapján, felerészben towarzyszokból, felerészben pocztowykból állt.⁷¹ Ezzel együtt a köztük lévő hagyományos rang- és fegyverzetbeli különbséget is fenntartották⁷².

67 Vö. Engel 78. o.

68 Vocelka 98. o. – A magyar rendek érthető módon sokáig sérelmezték is, hogy a magyar korona jogán megszerzett tartományt nem csatolták a Magyar Királysághoz. Ld. Gergely 18. o.

69 Wrede II. 437.o., III/2. 914. o.

70 A tervezett gyalogos zászlóaljak felállítására végül nem biztos, hogy sor került. A szabadsapat 1778–1779. évi állománytáblázatában ugyanis nincs nyomuk, továbbá a műve második kötetében a létüket tényként kezelő Wrede is a harmadik kötetben már kétségének ad hangot e tekintetben. Vö. ST Freikorps O'Donell 1778, 1779 Karton-Nr. 10.750; illetve Wrede III/2. 913. o.

71 Előbbi a német nyelvű katonai forrásokban „Towarsysz” formában, Wredénél pedig „Towarik” illetve „Towarzik” formában szerepel. A pocztowy kifejezést a katonai források néhol helyesen, máshol „Poczdovj”-ként említik, Wrede ugyanakkor a szintén téves „Pozdonen” alakot használja. Vö. ST Freikorps O'Donell 1778, 1779 Karton-Nr. 10.750; illetve Wrede III/1. 74. o., III/2. 913. o.

72 Vö. Ottenfeld–Teuber 239. o.

Felállítását követően mindkét szabadcsapat a hadszíntérre vonult. Hamarosan azonban, az ellenségeskedést lezáró 1779. május 13-i tescheni békét követően, egyaránt feloszlásra kerültek.⁷³ Gyakorlatilag, mintegy tesztjellegű, bemutatkozásuk viszont jól sikerült.

Ezt egyértelműen bizonyítja, hogy a szabadcsapatok felállításáról szóló, 1781. február 15-én kelt császári határozatban már lefektetésre került, hogy milyen irányelvek alapján történjen a jövőben egy kizárólag lovasságból álló galíciai ulánus pulk szervezése. A tervezet valamennyi fontos részletre kiterjedően, a szervezeti felépítést, az illetmények összegét, a ruházatot és a fegyverzetet is meghatározta.⁷⁴

Abból viszont, hogy csak egy ulánus szabadcsapattal számoltak, egyértelműen kitűnik, hogy tömeges alkalmazásukat ekkoriban még nem tervezték. Az udvarnak, illetve a hadvezetésnek ugyanis kezdetben jelentős fenntartásai voltak az új, galíciai alattvalók megbízhatóságával és hűségével szemben. A tervezetből is érzékelhető ugyanakkor az arra irányuló szándék, miszerint egy ilyen jellegű csapattal a legközelebbi háborús helyzet alkalmával mindenképpen felállításra kerül.⁷⁵

Ez pedig hamarosan be is következett. 1784 októberében ugyanis, a Schelde folyón történő kereskedelmi hajózás újbóli engedélyezésének követelése miatt a Habsburg Monarchia és a hivatalosan Németalföldi Egyesült Tartományoknak nevezett Hollandia között, II. József hadüzenete révén, jogilag beállt a hadiállapot.⁷⁶

Az uralkodó ezt követően, 1784. október 21-én kiadott legfelsőbb parancsa révén, a korábbi elképzelésekkel összhangban el is rendelte egy ulánus⁷⁷ pulk felállítását, állományában 300-300 towarzyszsal, illetve pocztowyval.⁷⁸ Majd egy november 5-én kelt kiegészítésben a szervezeti struktúra két, békeidőben történő fenntartásra is alkalmas szabályszerű osztályban, a létszám pedig 800 főben került meghatározásra.⁷⁹ Ezzel együtt szervezetét és gazdálkodását a huszárokéhoz igazították, így megszűnt a towarzyszként, illetve pocztowyként

73 Ld. Wrede II. 437. o., III/2. 913. o.

74 Ld. Ottenfeld–Teuber 238–239. o.

75 Uo. 238–239. o.

76 <http://lasaludfamilial.com/wissensbasis/enzyklopadie/kesselkrieg.php> (letöltve: 2016. február 5.); Conversations-Lexikon 178. o.; Wrede I. 7. o.

77 A rendelet a „Hulanen” megnevezést tartalmazza. Ld. Klima 61. o.

78 Klima 61. o.; Ottenfeld–Teuber 240. o.

79 Meyer-Ott 28. o.; Ottenfeld–Teuber 240. o.

történő besorolás is.⁸⁰ Ilyen társadalmi szempontú megkülönböztetésnek a császári-királyi hadseregben, ahol hivatalosan csak a rang és a beosztás számított, nem volt helye. Együttal, a korábbi tervezetnek megfelelően, a létrehozandó alakulat immár valóban tisztán lovassági lett.

November 7-én kinevezték a szabadcsapat parancsnokát is az egyidejűleg alezredessé előléptetett Friedrich von Hotze személyében.⁸¹ A kalandos életű svájci származású tisztre nem véletlenül esett az udvar választása. A korábban a württembergi, illetve az orosz hadsereget is megjárta Hotze ugyanis cári szolgálata folyamán az ingermanföldi karabélyosezred⁸² soraiban részt vett a bari konföderáció elleni, 1768–1772 közötti háborúban. Ily módon a lengyel ulánusok, illetve egyes kozák alakulatok révén már volt tapasztalata a lándzsa használatával kapcsolatosan.⁸³ Az alakulat másik törzstiszti beosztásába, őrnagyi rangban II. Szaniszló (Ágost) lengyel király unokaöccse, Józef Antoni Poniatowski herceg, Napóleon későbbi marsallja került kinevezésre. A tisztikar többi tagját ugyanakkor a Galíciai Királyi Nemesi Testőrségből,⁸⁴ valamint huszár- és svalizserezredéből⁸⁵ helyezték át.⁸⁶

A legénység egyharmadát a császári-királyi lovas- és gyalogosezredekben szolgáló, megbízhatónak ítélt, lovas szolgálatra alkalmas galíciaiakból állították ki. Nagyobb részüket viszont Galíciában, Bukovinában, sőt a Lengyel-Litván

80 Ld. Ottenfeld–Teuber 240. o.

81 Életrajzára vonatkozóan lásd Réfi, 2015. 113–116. o.

82 Fenti alakulatot Nagy Péter cár alapította eredetileg dragonyosezredként, és csak a hét-éves háború után szervezték át karabélyosezreddé. Ld. Meyer-Ott 18–19. o.

83 Wiener 88–89. o.

84 Fenti testőralakulatot II. József alapította a Császári-királyi Nemesi Arcière Testőrség és a Magyar Királyi Nemesi Testőrség után rangban harmadik nemesi testőrgárdaként, főként a galíciai nemesség hadi, illetve udvari szolgálataira történő kiképzése céljából. Működését 1782. január 1-jével kezdte meg. 1791. november 1-jével azonban az államháztartás nehéz helyzete, illetve a galíciai testőrök viselkedésének hiányosságai miatt az új uralkodó, II. Lipót megszüntette. 30 galíciai gárdistából ugyanakkor létrehozta a Császári-királyi Nemesi Arcière Testőrség Galíciai Osztagát, amely gyakorlatilag 1809-ig állt fenn. Hivatalosan azonban csak 1816-ban került megszüntetésre. Urrisk-Obertyński 177–179. o.

85 A francia eredetű „chevaux léger” kifejezés könnyűlovast jelent. Ennek németes formája a „Chevauxleger”, magyarul sivalizsér, amely a 18. század közepén a gyorsan mozgó könnyűlovasság iránt megnövekedett igény következtében létrehozott, német mintájú könnyűlovasság megnevezésére szolgált.

86 Jedina 2–3. o.; Meyer-Ott 29. o.; Ottenfeld–Teuber 242. o.

Köztársaság még megmaradt területén toborozták. A felállítás központjául a galíciai Tarnów⁸⁷ városát jelölték ki.⁸⁸

A legénység fegyverze a nyolc láb hosszú, vagyis 252,8 cm-es lándzsából, egy, a huszárokéval megegyező szablyából és két pisztolyból állt.⁸⁹ A fő fegyvernek számító lándzsa ekkor még több darabból volt összeragasztva, a csúcán vasheggyel, a másik felén szintén csúcsban végződő vasborítással ellátva. Ily módon, lóról leszállva, könnyen a földbe tudták döfni. Lovon ülve pedig a lándzsa használaton kívüli rögzítésére egy, a kengyelhez erősített, mintegy tíz cm hosszú bőrtok szolgált, melybe szintén a szűrőfegyver alsó végét tűzték. Továbbá a nyél közepe táján egy mindkét végével a nyélhez erősített, ily módon hurkot képező fehér szíj is volt, amely, a jobb vállon átvetve, felülről rögzítette a fegyvert. Abban az esetben pedig, mikor a lándzsa nyelét kézbe fogta a harcos, akkor a hurok a tartó alkaron átvetve biztosította, hogy az ne essen ki a kezéből. A lándzsa nyelét 1784-ben fekete-sárgára, 1785-től azonban teljesen feketére festették.⁹⁰

A lándzsát egy 1784. december 23-án kelt legfelsőbb elhatározás alapján fekete-sárga, tafotaselyemből készült zászlócskával is el kellett látni, mely azonban, igény esetén, könnyen levehető és egy erre rendszeresített tokban tárolható volt.⁹¹ A tisztek és altisztek fegyverzetét ezzel szemben csak szablya és pisztolyok alkották.

Végül, ami a ruházatot illeti, az a következőkből állt: magyaros csizma a legénységnek, lengyel csizma a tiszteknek, világoskék nadrág, ujjas mellény, világoskék lengyel kabátka, közkeletű nevén a kurtka, sárga posztószegéllyel, valamint az ún. német lovasságnál (vértések, dragonyosok, svalzsérek) rendszeresített fehér színű hosszú felsőkabát, az ún. roquela.⁹² Nem maradhatott ki természetesen a ruhatárból a jellegzetes, négyszögletes tetejű lengyel sapka sem, mely ekkor sárga posztóból készült.⁹³

A német nyelvben a császári-királyi ulánusok fővegére, a sapkát jelentő lengyel „czapka” kifejezés nyomán, a „Tschapka” megnevezés terjedt el, de az eredeti „czapka” szóalak is használatos volt. A rogatywka vagy konfederatka

87 Ma Lengyelország.

88 Jedina 2–3. o.; Meyer-Ott 29. o.; Ottenfeld–Teuber 241. o.

89 Jedina 2. o.; Meyer-Ott 29. o.

90 Karger 67. o.; Wrede III/1. 75. o.

91 Jedina 2. o.; Ottenfeld–Teuber 240. o.

92 Jedina 1–2. o.

93 Meyer-Ott 30. o.

elnevezés ugyanakkor nem honosodott meg. Ekkoriban viselt korai típusa még viszonylag egyszerű és alacsony volt, alul dúsan prémezve. Idővel viszont egyre magasabbá és díszesebbé, egyúttal azonban kevésbé praktikussá vált.

Mivel Hollandia ellen tényleges hadműveletekre nem került sor, a felállítás követő első állomáshelyül Bécset jelölte ki a parancsnokáról Hotze-féle szabadcsapatnak is hívott alakulat számára a hadvezetés. Ily módon 1785. április 20-án első ízben vonultak be ulánusok a birodalmi fővárosba, ahol az uralkodó is szemlét tartott felettük. Ezt követően pedig a jوسفstadti, illetve a leopoldstadti lovassági kaszárnyában nyertek elhelyezést.⁹⁴

Majd miután, 1785. november 8-án a fontainebleau-i békével harc nélkül lezárult a Schelde-konfliktusnak vagy „üstháborúnak”⁹⁵ is nevezett ellenségeskedés,⁹⁶ II. József még azon év december 4-én elrendelte egy harmadik ulánusosztály felállítását is. Egyúttal azonban, mivel úgy vélte, hogy a szabadcsapat, ellenséggel szemben, másik lovas csapatnem támogatása nélkül kevésbé alkalmazható, utasítást adott, hogy osztályait a Lobkowitz-, a Levenehr- és a Modena-svalizsérezzredrebe tagolják be. Ténylegesen azonban, kikülönítve, továbbra is Bécsben maradtak egészen 1787 tavaszáig.⁹⁷

1786-ban ugyanakkor a hadsereg másik három svalizsérezzredében is egy-egy ulánusosztály felállítását rendelték el. Ez pedig oly módon történt, hogy a meglévő osztályok leadták egy-egy svadronjukat utóbbi svalizsérezzredeknek, melyek mindegyikében ezt követően még egy második ulánussvadron megszervezésére is sor került.⁹⁸

A szabadcsapat megszüntetésével együtt Hotzét is felmentették parancsnoki beosztásából, és érdemei elismeréseként, ezredesi előléptetés mellett, 1786. február 14-én az akkori Hohenzollern-Hechingen, későbbi 8. számú vértesezred élére helyezték.⁹⁹

94 Jedina 3. o.; Meyer-Ott 30. o.

95 A háború egyetlen „áldozata” ugyanis egy császári-királyi hadihajó fedélzetén lévő leveses üst lett, melyet egy holland lövedék eltalált.

96 [https://en.wikipedia.org/wiki/Treaty_of_Fontainebleau_\(1785\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Treaty_of_Fontainebleau_(1785)) (letöltve: 2016. február 1.)

97 Jedina 4. o.; Wrede III/1. 74. o.

98 Wrede III/1. 74. o.

99 Réfi, 2015. 115. o. – Fenti csapattestet 1619-ben részben vértess-, részben arkebúzoszredként (hosszúcsövű löfegyverrel is felszerelt nehézlovasság) állították fel. 1626-ban egészében vértessé alakították 1769-ben 4. rangszámot, majd 1798-ban 8. hadrendi számot kapott, 1867-ben pedig, hadrendi száma megtartásával, dragonyosozzreddé szervezték át. Wrede III/1. 172–173. o.

A svalzsírezredekbe beosztott ulánusok 1787–1789 között a déli határon a törökök elleni harcokban vettek részt. Miután azonban a hadvezetés úgy ítélte meg, hogy a törökökkel szemben a lovasság esetében is a lőfegyver a leg-hatékonyabb, lándzsák helyett karabélyokkal szerelték fel őket.¹⁰⁰

Az útkeresés időszaka az ulánusok szempontjából 1790-től kezdett lezárulni. Ez év áprilisában ugyanis visszakapták lándzsáikat, majd pedig július 15-én II. Lipót elrendelte a svalzsírezredekbe tagolt osztályaik egységes, reguláris csapattestbe történő egyesítését. A létrehozandó csapattest számára kezdetben, az akkori huszárezredekkel megegyező, ötosztályos szervezetet írtak elő, ezt azonban 1791. augusztus 1-jén négyosztályosra módosították.

Végül 1791. november 1-jére teljessé vált az állomány, és hivatalosan is felállításra került a császári-királyi hadsereg első, reguláris ulánusezrede.¹⁰¹ Élére, ugyanekkor hatállyal, a 7. számú Kinsky-svalzsírezred számfeletti ezredese, a morva származású Anton Schubirz von Chobinie nyert kinevezést.¹⁰² 1791. december 28-án pedig tulajdonost is kapott az ezred, báró szoboszlai Mészáros János vezérőrnagy¹⁰³ személyében.¹⁰⁴

Ily módon újabb csapatnem jelent meg a császári-királyi reguláris haderő kötelékében, mégpedig a legutolsóként a meghatározó lovassági csapatnemek közül.¹⁰⁵

Az ezred tagjai a következő egyenruhát kapták: füzöld kurtka pipacsvörös szegéllyel, ugyancsak füzöld mellény sárga gombokkal, valamint fehérszínű huszárnadrág, végül pedig császársárga, a tisztek esetében fehér czapka, melyet 1788-tól már szemellenzővel, illetve a huszárokénál nagyobb tollforgóval is elláttak. Utóbbi viselete a tisztek számára már 1784-től engedélyezett volt. A fegyverzet nem változott a korábbihoz képest.¹⁰⁶

Mindeközben ugyanakkor egy másik ulánusegység is létrehozásra került. 1790 januárjától kezdődően ugyanis, a porosz fenyegetés miatt, gróf Carl O'Donell őrnagy vezetésével Galíciában hat gyalogos századból és 200 fő

100 Ottenfeld–Teuber 242. o.

101 Jedina 8. o.; Kielmansegg 10. o.; Ottenfeld–Teuber 242. o.; Wrede III/1. 74. o.

102 Ld. ML UR 1 1792 Karton-Nr. 7822.

103 1796-tól altábornagy.

104 ST UR 1 1792 Karton-Nr. 7835; Jedina 10. o.

105 1798 és 1802 között ugyan felállításra került egy lovasvadászezred is. Ez a fajta lovasság azonban, hatását és szerepét tekintve, csupán kudarcba fulladt, jelentéktelen epizódnak bizonyult. Ld. Nagy-L. 187. o.

106 Jedina 7, 10. o.; Karger 262. o.; Klima 62. o.; Ottenfeld–Teuber 242. o.; Wrede III/1. 75. o.

ulánusból egy szabadcsapatot állítottak fel, amelyet még 1790 folyamán egy második gyalogos zászlóaljjal, illetve egy második, majd harmadik ulánus osztállyal egészítettek ki. Az ulánusokat azonban még abban az évben leválasztották a csapattestről, és önálló ulánus-szabadcsapattá alakították. Az alakulat a nevét mindenkori parancsnokáról kapta, így kezdetben Degelmann-nak hívták, báró Bernhard von Degelmann őrnagy,¹⁰⁷ 1793-tól Schwarzenbergnek, herceg Karl Philipp zu Schwarzenberg alezredes;¹⁰⁸ 1794-től Keglevich-nek, gróf Keglevich János alezredes;¹⁰⁹ 1796-tól Vogelnek, Vogel Antal alezredes,¹¹⁰ végül 1797-től Motschlitzenak, báró Joseph von Motschlitzen alezredes¹¹¹ után.¹¹²

Az első koalíciós háborút követően, miután abban kiválóan harcoltak, az uralkodó 1798. április 25-én elrendelte, hogy a hat svadronból álló szabadcsapat állományát nyolc svadronra, vagyis négy osztályra bővítve, egy újabb reguláris ulánusezred kerüljön felállításra. Élére pedig, másnap kelt udvari haditanácsai rendelettel, a horvát-szlavón határőr huszárezred addigi alezredese, báró Emanuel Trach nyert kinevezés, ezredesi előléptetéssel egyidejűleg.¹¹³

Ezredtulajdonost azonban csak 1800. december 30-i hatállyal kapott az új csapattest, az akkor már vezérőrnagyi rangot viselő, Karl Philipp zu Schwarzenberg herceg személyében.¹¹⁴

Az újabb ulánusezred felállítását nyilván megkönnyítette, hogy időközben, 1795 folyamán a Lengyel–Litván Köztársaság harmadik és immár teljes felosztása révén, további 51 000 km²-nyi terület és 1 098 000 főnyi lakosság került a Habsburg-Monarchiához.¹¹⁵

Másfelől a csapattest létrehozása szervesen kapcsolódott ahhoz az átfogó reformfolyamathoz is, amelyet a császári–királyi hadvezetés 1798-ban, a franciák elleni első koalíciós háború lezárultát követően, a vereséggel végződő

107 Utóbb címzetes vezérőrnagy.

108 Utóbb tábornagy.

109 Utóbb ezredesként hősi halált halt.

110 Utóbb vezérőrnagy.

111 1798-ban alezredesként, rangja megtartásával, kilépett a katonai szolgálatból. Ld. Kielmansegg 29. o.

112 Nagy-L. 210. o.; Wrede II. 443, III/1. 324, III/2. 921. o.

113 Kielmansegg 29. o.; Klima 63. o.; ST UR 2 1798 Karton-Nr. 7868.

114 ST UR 2 1800 Karton-Nr. 7870.

115 Soós 139. o. – A fenti, Új- vagy Nyugat-Galiciának nevezett, a Bug és a Pilica folyók által határolt, Krakkót is magában foglaló terület azonban már az 1809. évi ötödik koalíciós háborút követően elveszett a Habsburgok számára. Ld. Vocelka 100. o.

küzdelemsorozat tapasztalatai alapján hajtott végre, jelentős részben a lovasságot érintően.

Így mindenekelőtt megszüntették a lovasság egészén belül vezetett rangszámokat, és helyette az egyes ezredek csapatnemenként kaptak, immár hadrendi számnak nevezett, sorsszámokat, továbbra is tulajdonosaik rangidősségének megfelelően. Együttal elrendelték, hogy az ezredek ettől kezdődően állandóan az ezredtulajdonos nevével és hadrendi számukkal együtt jelöltesenek.¹¹⁶

A hivatalosan 1798. július 1-jén hatályba lépő, új hadrendi számozásnak megfelelően, az 1797. november 6-ától immár gróf Maximilian von Merveldt altábornagy¹¹⁷ tulajdonában álló,¹¹⁸ korábbi Mészáros-ulánuszred 1., az újonnan felállított ulánuszred pedig 2. hadrendi számot kapott.

Végezetül az ulánus csapatnem térhódításának szintén kedvezett az a felismert, és a reformokban is érvényre jutó tendencia, miszerint a csaták során a lovasság alkalmazására ismét egyre inkább a szálfegyverrel végrehajtott nagy lovasrohamok váltak jellemzővé.

A reformokhoz kapcsolódóan egyúttal a ruházatot, a felszerelést és a fegyverzetet illetően is bizonyos változtatások kerültek végrehajtásra. A két ulánuszred ruházatát teljes mértékben egységesítették, így azok mindössze a czapkák és a szegélyek színében különböztek.¹¹⁹ A módosításoknak köszönhetően tetszetősebb és elegánsabb, acélzöld kurtkát kaptak, álló, pipacsvörös gallérral, ugyanilyen színű szegéllyel és hajtókával,¹²⁰ fehér gombokkal, valamint fekete-sárga epaulette-tel.¹²¹ Az ujjakkal és állógallérral is rendelkező mellényük szintén zöld volt. Dereukon 8,5 cm széles, gyapjúból készült övet viseltek, mely a két szélén és a közepén található sárga csíkból, illetve a köztük lévő két fekete csíkból állt. Lengyel szabású nadrágjuk vörös lampasszal volt díszítve, színe pedig acélzöld volt, és immár nem a rövid, sarkantyús csizmába tűrve, hanem azon kívül, a csizmaszárra húzva viselték.¹²²

116 Wrede III/1. 48. o.

117 1813-tól lovassági tábornok.

118 Ld. ST UR 1 1797 Karton-Nr. 7839.

119 Karger 273. o.

120 A hadseregben már korábban elterjedt, hogy a kabát hosszú ujjait visszahajtva és gombbal rögzítve viselték, miáltal láthatóvá vált a kabát színes bélése. Ezt nevezték hajtókának, mely fokozatosan az egyes ezredek megkülönböztető jegyévá vált. Barcy 13–14. o.

121 Katonai felsőruhákon használt válldisz, rojttal díszített válllap. Magyarosan csak váll-rojtként, illetve vállbojtként emlegették.

122 Karger 273, 275. o.; Wrede III/1. 75. o.

Ezenkívül ekkorra az egész lovasságnál egységesé vált a nadrágra felhúzható, oldalgombolós vászonnadrág, az ún. lovaglónadrág használata is, mely szürke sávolyszövetből, 1805-től pedig posztóból készült. A fehér, ujjakkal ellátott roquelaurlauro változatlan maradt.¹²³

Az 1. ulánusezred czapkája császársárga volt, fűzőld szegéllyel, a 2. ulánusezredé fűzőld (utóbb sötétzöld), skarlátvörös szegéllyel ellátva, továbbá mindkét ezred czapkája tollforgóval és fekete-sárga zsinórral volt díszítve.¹²⁴

A czapka ekkor 21,8 cm magas volt. A teteje átlósan 32,5 cm-es, az oldalai pedig 23 cm-esek voltak. A tető merevítésére kezdetben vasdrót, később keményített karton szolgált. Az alsó részét 7,3 cm-es, 1802-től 6,5 cm-es fekete bőrborítással látták el. A czapkán található volt még elől egy bőr napellenző, valamint immár egy lehajtható tarkóernyő is a hátsó részén. 1808-ban a magasság megtartása mellett, a tetőrész átmérőjét 30,5 cm-re csökkentették, egyúttal a tető külső része és a sarkai fekete bőrborítást kaptak.¹²⁵

A tisztek ruházata megegyezett a legénységével, de jobb minőségű anyagból készült, továbbá a czapkájuk zsinórzata fekete-arany színű volt, akárcsak az épaulette, melyet ők mindkét vállukon viseltek, míg a legénység csak a jobb oldalon. A nadrágjukon pedig két lampasz volt, míg a legénységi nadrágokon csupán egy.¹²⁶

A fegyverzet tekintetében is történt némi változás, ugyanis egy új, könnyebb lándzsa használatát rendszeresítették. Az 1798 M. mintájúnak nevezett szűrőfegyver, immár egy darabból álló, egész bükkfából készült, pácolt nyelének végén négyélű penge volt, mely nem csak szűrásra, hanem vágásra is alkalmas volt. A penge alul egy gömbben végződött, mely az áldozatba való túl mélyre történő behatolást volt hivatott megakadályozni.¹²⁷ Utóbbi esetén ugyanis könnyen beakadhatott volna. Ennek elkerülésére mindaddig a harc során a nyélre feltekert zászlócska szolgált.¹²⁸

A lándzsa használata kapcsán meg kell említeni egy rövid intermezzót is. 1793-ban előírták ugyanis, hogy csak a harcrendben a szárnyakat képező osztályok legénységének kell lándzsával rendelkeznie, a többi osztály legénységét ugyanakkor karabéllyal kell felfegyverezni. Későbbi, nyomatékos legfelsőbb

123 Karger 275. o.; Wrede III/1. 25. o.

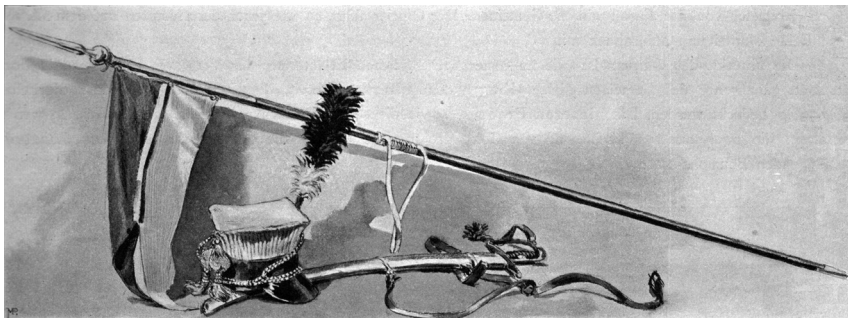
124 Karger 273. o.

125 Uo. 274. o.

126 Kielmansegg 30–31. o.; Ottenfeld–Teuber 242–243. o.; Wrede III/1. 75. o.

127 Karger 67. o.

128 Ld. Forenbacher 67. o.

4. kép Az ulánusok jellegzetes fegyverei és czapkája

utasítás alapján ugyanakkor elrendelték, hogy minden ulánus maradjon meg a lándzsánál, miután előbbieket nagyon bíznak a fegyver használatában. Így végül svadrononként, lándzsa helyett, mindössze nyolc főt láttak el 59 cm hosszú ún. lovassági karabéllyal, további nyolcat pedig 85 cm-es, 1798-tól 84 cm-es rövid karabéllyal.¹²⁹

Végezetül, ami az ulánusok többi felszerelését és lószerszámaait illeti, ezek zöme általánosságban megegyezett a huszárság számára előírtakkal.¹³⁰

A fennálló két ulánusezred a második koalíciós háború során is bizonyította a csapatnem létjogosultságát. Így nem meglepő, hogy a háború vége felé, 1801 elején az uralkodó, március 1-jei hatállyal, egy újabb, 3. hadrendi számú ulánusezred felállítását rendelte el Galícia és Bukovina területéről történő hadkiegészítéssel.¹³¹

Az új csapattest tulajdonosa 1801. április 13-i udvari haditanácsi leirat alapján Károly főherceg lett. A ténylegesen csak májusra felálló ezredet eleinte gróf Adam Mier alezredes vezette. Végül június 16-án nevezték ki első parancsnokát, az addig a 12. számú Kavanagh-vértesezred¹³² élén álló, Heinrich Bersina von Siegenthal ezredes személyében.¹³³

129 Karger 63. o.; Wrede III/1. 75. o.

130 Wrede III/1. 75. o.

131 Riedl 16. o.

132 Az 1672-ben alapított csapattest 1798-ban hadrendi számként addigi rangszámát a 12-es kapta, 1802-ben viszont 4-es hadrendi számot kapott, Végül 1867-ben utóbbi hadrendi számát megtartva dragonyosezreddé szervezték át. Wrede III/1. 144. o

133 Riedl 21. o.; ST UR 3 1801 Karton-Nr. 7901.

Az ezred katonái az alapításkor fekete (1806-tól világos vörös, 1809-től skarlátvörös) czapkát, sötétzöld kurtkát és nadrágot kaptak, skarlátvörös szegélyekkel, illetve hajtókákkal, valamint sárga gombokkal kiegészítve.¹³⁴

A korszak utolsó ulánusezredének alapítására, a Napóleonnal történő döntő összecsapás, az ún. felszabadító háborúk idején került sor. Ekkor ugyanis a galíciai nemesség egy ulánusezred felállítását határozta el saját költségén. I. Ferenc 1813. december 10-én Frankfurt am Mainban¹³⁵ kelt uralkodói kéziratával adott engedélyt az ezred felállítására, mely 4. hadrendi számot nyert, tulajdonosa pedig maga a császár lett.

Az új csapattest tényleges felállítására 1814 elején került sor.¹³⁶ Az uralkodó nyomatékos parancsára az ezred tisztí beosztásait döntően galíciai nemességgel töltötték be. Élére pedig, január 5-i hatállyal, ugyancsak egy lengyel nemest, a 4. számú Levenehr-dragonyosezred¹³⁷ addigi alezredesét, Stanislaus von Poradowskit nevezték ki ezredesi előléptetés mellett.¹³⁸ Az ezred tagjainak egyenruhája az alapításkor fehér czapka, sötétzöld kurtka és nadrág volt a szokásos skarlátvörös szegélyekkel, illetve hajtókákkal, valamint sárga gombokkal.¹³⁹

Ami a császári-királyi, majd utóbb császári és királyi ulánusok francia háborúk utáni történetét illeti, ezredeik számát később 11-re növelték. 1865-ben pedig egy modernizált, javított formájú lándzsát kaptak. 1884-ben azonban ennek használatát teljesen megszüntették és helyette a teljes legénységet karabéllyal látták el.¹⁴⁰ Az ily módon jellegzetes fegyverüktől megfosztott, a Nagy Háború utolsó éveiben ráadásul lóról szállni kényszerült, de továbbra is ulánusnak nevezett csapattestek végül az Osztrák–Magyar Monarchia összeomlása nyomán, a császári és királyi haderő egészével együtt, felszámolásra kerültek.¹⁴¹

134 Karger 274. o.; Wrede III/1. 331. o.

135 Frankfurti Nagyhercegség; ma Németország.

136 Amon, 1901. 1. o.

137 Az 1733-ban dragonyosezredként felállított csapattest 1769-ben 19. rangszámot kapott, 1773-ban sivalzsérezreddé, 1798-ban 14. hadrendi számmal könnyűdragonyosezreddé, 1802-ben pedig 4. hadrendi számmal dragonyosezreddé szervezték át, végül 1860-ban feloszlásra került. Wrede III/2. 697. o.

138 Amon, 1901. 2. o.; ST UR 4 1814 Karton-Nr. 7926.

139 Wrede III/1. 334. o.

140 Unteregger 95. o.; Wrede III/1. 78. o.

141 Vö. Zachar, 2000. 115. o.

AZ ULÁNUSEZREDEK SZERVEZETE ÉS SZEMÉLYI ÁLLOMÁNYA A FRANCIA HÁBORÚK IDŐSZAKÁBAN

A korszakban az ulánus csapatnemen belül az önálló közigazgatási alapegységeket, a császári-királyi hadsereg többi lovas és gyalogos csapatneméhez hasonlóan, az ezredek alkották.¹⁴² Ezek szinte külön társadalmat képeztek, saját szokásokkal, hagyományokkal, idővel pedig többnyire dicső múlttal. Az ezred vagy régiesen regiment egy szoros, tagjai számára valóságos értéket jelentő közösség volt, amelyért valóban készek voltak életüket is áldozni.

Az ezred legfőbb irányító szerve a parancsnok mellett működő törzs volt. Az ezreden belüli harcászati alapegységeket ugyanakkor az osztályok, más néven divíziók képezték.¹⁴³ Ezek pedig két svadronból, vagy más néven századból álltak.

1792-ben az akkori egyetlen ulánusezredet négy svadron és a törzs alkotta. Előbbiek mellett, háború esetén a többi lovas csapattesthez hasonlóan, sor került még egy tartaléksvadron felállítására is.¹⁴⁴

Létszámát tekintve, a korszak kezdetén, az akkori ulánusezred hivatalos békelétszáma a 173 főnyi svadronokkal és a 19 fős törzsszel egyetemben 1403 fő volt. Előírt hadilétszáma¹⁴⁵ pedig a 202 fős svadronokkal, a 22 főnyi törzsszel és a szintén 202 fős tartaléksvadronnal együtt 1840 fő volt, ami egyben a korszak legmagasabb ezredlétszámát jelentette.¹⁴⁶ A továbbiakban ugyanis a mindenkori ezredlétszám, a Monarchia teljesítőképessége és a háborús szükségletek függvényében többször módosult, bár az ulánusoknál korántsem mutatott olyan mérvű ingadozást, mint némely másik lovas csapatnem esetében. Így a második koalíciós háborút követően, 1802-ben 1814 fős békelétszámot írtak elő az ekkor már három, hadrendben lévő ulánusezred számára.¹⁴⁷ Ez azonban az 1805. évi harmadik koalíciós háború idején, a hadilábra állítás nyomán, 1569

142 Zachar, 1990. 15. o.

143 Safáry–Zachar 12. o.

144 *Krieg gegen die Französische Revolution* 237–238. o.; Wrede III/1. 24. o.

145 Ez a háború esetén előírányzott létszámot jelenti.

146 Nagy-L. 179. o. – Utóbbi, előírányzott létszámot azonban az első koalíciós háború idején soha nem sikerült elérni.

147 Nagy-L. 192. o.; lásd továbbá pl. ST UR 1 1802 Karton-Nr. 7843.

főre változott.¹⁴⁸ Majd az 1805. decemberi békekötés nyomán, 1806 második felére, még tovább, 1364 főre csökkent.¹⁴⁹ Az 1809. évi háború során is csupán minimális növekedésre került sor az 1481 fős hadilétszám bevezetésével.¹⁵⁰ Az újabb békeidőszak során viszont, a békeszervezetre való visszatéréssel, 1810 folyamán előbb 1344, majd 1811-ben 1280 főre változott az ezredlétszám, melynek tekintetében ez utóbbi jelentette a mélypontot a korszakban.¹⁵¹ Az 1813–1815. évi végső nagy összecsapás, a felszabadító háborúk idején ugyanis ismét jelentősebb mértékben, 1747 főre emelték azt.¹⁵² A korszak egészét tekintve ugyanakkor, az ezredlétszámoktól függetlenül, az újabb ulánus csapattekintet létrehozása révén, a csapatnem összlétszámának gyakorlatilag folyamatos gyarapodása figyelhető meg.

Az egyes ezredek élén az uralkodó által kinevezett ezredtulajdonos, más néven tulajdonosezredes állt. Azoknál az ezredeknél, melyek a Habsburg-ház vagy valamely külföldi uralkodó dinasztia tulajdonában voltak, egy másodtulajdonos is kinevezésre került. Így a 3. számú ulánusezred esetében is kineveztek másodtulajdonost, 1806-tól kezdődően, gróf Philipp Ferdinand Wilhelm von Grünne-Pinchard vezérőrnagy,¹⁵³ a 4. számú ulánusezred esetében pedig 1815-től gróf Johann Nepomuk Klebelsberg altábornagy¹⁵⁴ személyében.¹⁵⁵

Korszakunkra az ezredtulajdonosság magas rangú tábornokok számára, részben kitüntető jelleggel adományozott cím volt, ugyanis ekkorra a korábban teljhatalommal bíró ezredtulajdonos az ezred mindennapi életébe gyakorlatilag már nem folyt bele.¹⁵⁶

Az ezredet ténylegesen ugyanis az ezredparancsnokká kinevezett ezredes, másként vezénylőezredes vagy németből átvett szóval óbester vezette. Az ő alapvető kötelessége volt az ezred harci szellemének, fegyelmének és megfelelő harcértékének biztosítása.¹⁵⁷ Ő irányította az ezred minden szolgálati

148 Nagy-L. 194. o.; lásd továbbá pl. ST UR 1 1805 Karton-Nr. 7844.

149 Nagy-L. 196. o.; lásd továbbá pl. ST UR 1 1806 Karton-Nr. 7845.

150 Nagy-L. 200. o.; lásd továbbá pl. ST UR 1 1809 Karton-Nr. 7848.

151 A létszámadatok változásaira lásd pl. ST UR 1 1810 Karton-Nr. 7849; ST UR 1 1811 Karton-Nr. 7850; ST UR 2 1810 Karton-Nr. 7880; ST UR 2 1811 Karton-Nr. 7881.

152 Nagy-L. 205. o.; lásd továbbá pl. ST UR 1 1813 Karton-Nr. 7851; ST UR 1 1814 Karton-Nr. 7852; ST UR 2 1813 Karton-Nr. 7883; ST UR 2 1814 Karton-Nr. 7884.

153 1808-tól altábornagy, 1827-től lovassági tábornok.

154 1831-től lovassági tábornok.

155 Ld. Riedl 9. o.; illetve ML UR 4 1818 Karton-Nr. 7924.

156 Doromby–Reé 72. o.

157 Wrede III/1. 86. o.

teendőjét, és ezért, valamint a kiképzés és gazdálkodás tekintetében is teljes felelősséggel tartozott.¹⁵⁸

Távolléte esetén az alezredes vezette az ezredet, aki egyébként az ezred egyik osztályparancsnokaként működött az őrnagyokhoz hasonlóan. Az őrnagy, alezredesi és ezredesi rangfokozatok viselőit nevezték összefoglalóan törzstiszteknek,¹⁵⁹ szemben az alacsonyabb kategóriát jelentő, együttesen főtisztoknak nevezett alhadnagyokkal, főhadnagyokkal, másod-, illetve elsőkapitányokkal. A törzstisztek, mint a nevük is utal rá, az ezredtörzs, a főtisztok ugyanakkor a svadronok állományába tartoztak.

Az előírt számban rendszeresített ezredesek, alezredesek és őrnagyok mellett gyakran került sor ún. létszámfeletti törzstisztek kinevezésére is az egyes ezredékbe. Főként a békekötéseket követő, létszámcsökkentést szolgáló szervezeti átalakítások következtében fordult ez elő, vagy, ha a frissen, gyakran soron kívül előléptetett törzstiszt számára nem találtak más beosztást, akkor is gyakran helyezték létszámfeletti állományban valamely ezredhez. Gyakran megesett ugyanakkor az is, egy-egy hadjárat idején, hogy az ezred állományába tartozó törzstisztet, valamely tábornok mellé a tábornokba, szárny- vagy főhadsegédi szolgálatra tartósan elvezényelték.¹⁶⁰

Ezzel szemben megtörtént az is, bár általában ritkán és csak rövid időtartamra, hogy a rendes törzstiszti helyek mindegyikét sem töltötték be. Miután az osztályok száma az ulánusezredek esetében a korszak folyamán nem változott, így az ezredenként rendszeresített törzstisztek száma végig négy volt. Az előbbi esetek gyakori előfordulása következtében azonban tényleges tényleges számuk az egyes ezredekben három és kilenc között mozgott. Az ulánus csapattesteknél különösen jellemző volt ugyanis a sok számfeletti törzstiszt idehelyezése.

Összesen pedig, a francia háborúk közel negyedszázada során, mint kutatásaink és adatgyűjtéseink alapján megállapítottuk, az ez idő alatt fennállt négy császári-királyi ulánusezredben 84 fő teljesített hosszabb-rövidebb ideig törzstisztként szolgálatot.

Az ezredszervezetre visszatérve, a törzshöz a tulajdonoson, valamint a törzstiszteken kívül jelentős számú, nem fegyveres szolgálatot folytató, ún.

158 Berkó 33. o.

159 Magyarul a korszakban, a németből átvett kifejezést használva, gyakran stabális tisztként emlegették őket.

160 Az őrnagy rangú adjutánsok megnevezése szárnysegéd, az alezredesi és ezredesi rangfokozatúaké főhadsegéd volt. *Krieg gegen die Französische Revolution* 218. o.

nem kombattáns segédszemélyzet is tartozott. Ezek kezdetben az ezredlelkész vagy ezredkáplán, az auditor (hadbíró), a csapatszámvivő, az ezredsegédtiszt (adjutáns), a tábori orvosnak nevezett ezredsebész, az 1801-től „főorvosnak” nevezett fősebész, a törzstrombitás, a zászlótartók, a főkovács és a sziígyártók, valamint a foglár (profosz) voltak.¹⁶¹ A törzs összetételében időnként kisebb-nagyobb változások történtek, de alapjaiban nem változott a korszak folyamán.

Az ezred zömét alkotó tábori századok (svadronok) állománya a következőkből állt: az ún. prima plana¹⁶² főtisztjei, vagyis az elsőkapitány, a másodkapitány, valamint két-két fő- és alhadnagy.

Az altisztek, vagyis a korszakban strázsamesternek nevezett őrmester, a számvivő altisztek elődeinek tekinthető furir, a századtrombitás és a kovács voltak a kisebb prima plana személyei. 1805-ig egy fő-, illetve alorvos is idetartozott, ekkor azonban az ezredtörzs állományába helyezték.¹⁶³ A legalacsonyabb altiszti rangfokozat 1805 végétől a káplár, másképp tizedes volt, addig ugyanis még vicekáplár is rendszeresítve volt, ezek egyikét sem számították azonban már a prima planistákhoz. A svadronok állományába tartoztak továbbá a főtisztek tisztiszolgái is. Végül a személyi állomány zömét természetesen a nagyszámú közlegény alkotta.¹⁶⁴

161 Ld. pl. ST UR 1 1794 Karton-Nr. 7836; illetve Réfi, 2014. 75–76. o.

162 Prima planistáknak, „első osztályú egyéneknek” hívták a század azon személyeit, akik a mustrajegyzékben az első oldalon szerepeltek, ennél fontosabb azonban, hogy szolgálatuk folytatására kötelezhetők nem voltak, és állásukról bármikor lemondhattak.

163 Egészen pontosan az osztályok egyik svadronjában főorvos, a másik svadronjában alorvos volt. Ld. Nagy-L. 191. o.

164 Réfi, 2014. 76. o.

ÉLETRAJZI ADATOK

Lexikonunkban a továbbiakban a francia forradalmi és a napóleoni háborúk időszakában, vagyis 1792 és 1815 között a császári-királyi ulánusezredekben törzstiszti rangban bizonyíthatóan szolgálatot teljesített 84 fő rövid életrajzai kerülnek bemutatásra.

Az egyes életrajzok felépítése lehetőség szerint a következő struktúrát követi, amitől helyenként, főként az adatok hiánya miatt lehetnek kisebb eltérések:

- név (több keresztnév esetén, amennyiben ismert, aláhúzással jelöljük a ténylegesen használtat);

- zárójelben a pályafutás során elért legmagasabb rangfokozat;

- születés ideje, helye – halálozás ideje, helye;

- társadalmi, nemzetiségi, vallási hovatartozás;

- a katonai pályafutás többnyire adatszerű ismertetése, amelynek során bemutatásra kerül a katonai szolgálat kezdetének ideje és helye, majd a pályafutás legfontosabb állomásai, vagyis az egyes rangfokozatok megszerzésének, illetve, amennyiben ismert, akkor az ezekről szóló rendelet(ek)nek az időpontja és a szolgálatteljesítés mindenkori helye;

- a katonai pályafutás lezárásának időpontja és módja;

- egyéb, az esetleges ezredtulajdonosságra, elszenvedett hadifogságra, kitüntetésekre, címekre vonatkozó megjegyzések; a katonai kitüntetések sorában, ha van, akkor első helyen kerül említésre a Mária Terézia Katonai Rend elnyerésének időpontja, továbbá esetenként megszerzésének körülményei;

- más nem katonai jellegű elismerés(ek), esetleges rangemelés(ek), honosítás;

- családi állapot, valamint, ha ismert, akkor a feleség(ek) és a gyerekek neve, illetve utóbbiak száma.

Ezt az alapvető struktúrát kiegészíthetik még a szülőkre és ritkán a tanulmányokra vonatkozó adatok is, amelyek azonban csak kevés esetben állnak rendelkezésre.

Az egyes életrajzokban túlnyomórészt mellőztük a különböző harccselekményekben (háborúkban, csatákban) való részvétellel történő utalásokat. Ezt részben forrástermészetű és területi okokból tettük. Másrészt, mivel ezen munka jelentős részben a törzstiszti karok tagjainak karriertörténetével, társadalmi, szociológiai hátterével kapcsolatos későbbi vizsgálatok elősegítését szolgálja, elegendőnek tűnt a felsorolt szempontok alapján történő feldolgozás is.

Az életrajzokhoz felhasznált forrásokat az egyes szócikkek végén található hivatkozások tartalmazzák. Ha azonban az adott életrajzban szereplő utolsó adathoz valamely kiegészítő megjegyzés is tartozik, akkor ez szintén a szócikk végéhez tartozó lábjegyzetben található, mindenesetre a források felsorolását megelőzően, attól kötőjellel elválasztva. Egyéb hivatkozás csak a gyakori eltérő adatok vagy magyarázó jegyzetek esetében történik, illetve a szakirodalomban, forrásokban előforduló tévedésekre, pontatlanságokra történő utalások alkalmával. Eltérő adatok esetén többnyire a korábbi, az említett történéshez időben legközelebb eső forrást tekintettük mérvadónak, amennyiben ezt más szempont nem tette valószínűtlenné. Így a törzsszövegben ezek adatai kerültek feltüntetésre, természetesen a jegyzetekben az ezektől eltérő információk is ismertetésre kerülnek.

Miután az egyes életrajzokban előforduló csapattestek megnevezése, rang-, illetve 1798-tól hadrendi számozása, sőt sokszor csapatneme is gyakran változott, ezért az egyértelmű beazonosíthatóság, áttekinthetőség szempontjából szükségesnek láttuk ezek rövid szervezettörténetét magyarázó jegyzetben felvázolni, kivéve azokat, ilyenek főleg a gyalogos- és a huszárezredek, amelyeknek hadrendi száma és csapatnemi hovatartozása nem módosult a 19. század végéig, illetve az Osztrák–Magyar Monarchia összeomlásáig. Többszöri előfordulás esetén utalójegyzetben történik hivatkozás az első említéshez tartozó magyarázó jegyzetre.

Az egyes életrajzokban a könnyebb áttekinthetőség céljából lehetőleg kerültük a rövidítések használatát, így mindössze az alábbiakat alkalmaztuk:

- cs. k. = császári-királyi;
- k. = körül; az ezzel jelölt dátumok esetében, mindkét irányban 1-2 év eltérés lehetséges a megadott időponttól;
- vm. = vármegeye.

ÉLETRAJZI LEXIKON

5. kép Törzstiszt ulánusai élén, 1805

1. Alberti von Poja, Bartholomäus, gróf

(altábornagy)

1777. január 15. Rovereto (Trienti Püspökség, Német-római Birodalom; ma Olaszország) – 1836. április 11. Bécs (Habsburg Monarchia; ma Ausztria)

Főnemesi származású, ősi, Franciaországból Észak-Itáliába, majd Tirolba elszármazott család tagja. Római katolikus.

1798. augusztus 9-én önköltséges hadapródként kezdte katonai pályafutását a 2. számú Ferdinánd főherceg-könnyűdragonos-ezredben.¹⁶⁵ 1799. március 28-án alhadnaggyá lépett elő, majd 1802. február 1-jén az 1. számú János főherceg-dragonos ezredbe helyezték.¹⁶⁶ 1804. augusztus 1-jén a 7. számú Liechtenstein-huszárezredbe nyert másodkapitányi kinevezést, 1805. szeptember 26-án pedig elsőkapitánnyá lépett elő. 1806. október 1-jén a 3. számú Károly főherceg-ulánus ezredbe helyezték. 1809-ben ugyanakkor, május 27-i hatállyal, a markgrafeniusiedli¹⁶⁷ főhadiszálláson kelt hadparancs alapján másodőrnyi kinevezést nyert a 2. számú Schwarzenberg-ulánus ezredbe. 1812. augusztus 10-én elsőőrnyaggyá lépett elő. 1813-ban, január 11-i hatállyal, január 16-i udvari haditanácsi rendelet és január 22-i alsó- és felső-ausztriai főhadparancsnoksági rendelet alapján alezredesi kinevezést nyert. 1814-ben pedig, január 13-i udvari haditanácsi leirat és előbbi nyomán Langres-ban¹⁶⁸ január 19-én kelt hadparancs alapján, január 3-i visszamenőleges hatállyal az 1. számú Merveldt-ulánus ezredbe helyezték ezredesi előléptetés mellett, de létszámfeletti állományuként. Majd 1814. július 3-i udvari haditanácsi rendelet alapján, július 15-i hatállyal, az 1. itáliai svalízsérezredbe nyert ezredparancsnoki kinevezést. 1826. augusztus 4-én vezérőrnaggyá lépett elő, egyúttal Szegedre helyezték dandárparancsnokként. Utóbb, 1828. február 23-án

165 Az 1685-ben a würzburgi herceg-püspök szolgálatából vértesezredként a császári haderőbe átvett csapattest 1769-ben 3. rangszámot kapott, 1775-ben dragonos ezreddé, 1798-ban pedig 2. hadrendi számmal könnyűdragonos-ezreddé szervezték át, végül 1801–1802 folyamán feloszlatták. Wrede III/2. 681. o.

166 Fenti csapattestet 1682-ben alapították, eredetileg vértesezredként. 1769-ben 26-os rangszámot kapott, majd 1779-ben dragonos ezreddé alakították. 1798-ban 3-as, 1802-ben pedig 1-es hadrendi számot kapott. 1860-ban 9. hadrendi számmal újjálag vértesezreddé, 1867-ben pedig az előbbi hadrendi szám megtartása mellett ismét dragonos ezreddé alakították. Wrede III/1. 182–183. o.

167 Alsó-Ausztria, Habsburg Monarchia; ma Ausztria.

168 Francia Császárság; ma Franciaország.

Brezánba,¹⁶⁹ majd még ugyanezen év március 23-án Sztaniszlóba¹⁷⁰ helyezték hasonló beosztásba. 1833. március 30-án altábornagyi kinevezés mellett Sopronba nyert hadosztályparancsnoki kinevezést. Végül 1834. június 16-án a Cs. k. Udvari Haditanácshoz nyert beosztást.

1832. december 1-ától a 3. számú svalizséreztred tulajdonosa.

Kitüntetései, címei: Orosz Szent Anna Rend I. osztálya, Orosz Szent György Rend IV. osztálya, Hadseregkereszt.

Cs. k. kamarás.

Nős. 1810 júniusában őrnagyként házasodott az előírással 8000 Ft kaució lefizetése mellett. Két fia született, Fritz és Adolph.¹⁷¹

2. Amerongen, August von¹⁷²

(őrnagy)

? – ?

Nemesi származású, birodalmi német. Ősi, Németalföldről a Német-római Birodalomba elszármazott család tagja.

Württembergi katonai szolgálatban állt, majd császári-királyi szolgálatba lépett és 1813. december 6-i hatállyal, december 3-i hadparancs alapján elsőkapitányi kinevezést nyert a 2. számú Schwarzenberg-ulánusezredbe. 1814. április 1-jével számfelletti őrnaggyá lépett elő az ezredtulajdonos, herceg Karl Philipp zu Schwarzenberg tábornagy írásos parancsa alapján.

1816-ban, a morvaországi és sziléziai főhadparancsnokság július 24-én kelt rendelete alapján, július 31-i hatállyal beosztást kapott a 6. számú Rosenberg-Orsini-svalizséreztredbe, augusztus 7-én azonban az erre vonatkozó parancsot visszavonták. Ezt követően, augusztus 17-i udvari haditanácsi leirat alapján,

169 Galícia és Lodomeria Királyság, Habsburg Monarchia; ma: Berezsani, Ukrajna.

170 Német nevén Stanislau, Galícia és Lodomeria Királyság, Habsburg Monarchia; ma: Ivano-Frankivszk, Ukrajna.

171 http://de.wikipedia.org/wiki/Alberti_von_Poja (letöltve: 2015. május 16.); Kielmansegg 162. o.; Kneschke I. 40. o.; ML ChR 7 1819 Karton-Nr. 7277; ML ChR 7 1820 Karton-Nr. 7278; ML UR 2 1811 Karton-Nr. 7863; MS 1837 513. o.; Schmidt-Brentano, 2007. 4. o.; ST UR 1 1814 Karton-Nr. 7852; ST UR 2 1813 Karton-Nr. 7883; ST UR 2 1814 Karton-Nr. 7884 Transferirungs Lista; Thürheim III. 51, 80, 81, 321. o.; Verzeichnis der Generale 1. Teil fol. 1. r.; Wrede III/1. 353. o.

172 Több helyen, valószínűleg tévesen, bárónak címezik. Vö. Kielmansegg 308. o.; MS 1814 303. o.; Thürheim III. 81. o.

augusztus 31-i hatállyal, őrnagyi rangja megtartása mellett, kilépett a katonai szolgálatból.

Kitüntetései: Orosz Vlagyimir Rend IV. osztálya.¹⁷³

3. Auersperg, Joseph, gróf

(őrnagy)

1751. Laibach (Krajna Hercegség, Habsburg Monarchia; ma: Ljubljana, Szlovénia) – 1800

Főnemesi származású, ausztriai német. Szülei: gróf Wolfgang Joseph von A. és Maria Anna de Tavora, Athouguia grófnője. Római katolikus.

1769-ben a bécsújhelyi Katonai Akadémiáról a 19. számú Levenehr-svaliszerezredbe helyezték alhadnagyi rangban,¹⁷⁴ majd még az év július 27-én a császári-királyi Nemesi Arcière Testőrséghez helyezték.¹⁷⁵ 1771. január 1-jén

173 http://nl.wikipedia.org/wiki/Taets_van_Amerongen (letöltve: 2015. június 13.); Kielmansegg 198, 308. o.; Kneschke I. 69. o.; MS 1814 303. o.; ST UR 2 1813 Karton-Nr. 7883; ST UR 2 1814 Karton-Nr. 7884; ST UR 2 1816 Karton-Nr. 7886; Thürheim III. 81. o.

174 Fenti csapattestre lásd a 137. jegyzetet.

175 Ez a testőralakulat volt rangban az első a Habsburg-udvar hasonló egységei között. 1765-ben, Lotharingiai Ferenc császár halálát követően hozták létre a Római Királyi Nemesi Lovas Arcière Testőrség és a Császári-királyi Német Nemesi Lovas Arcière Testőrség egyesítésével. Előbbieket 1763-ban állították fel a rövid idő alatt tekintélyessé vált Magyar Királyi Nemesi Testőrség ellensúlyaként. Létrehozásakor is utóbbi szabályzatát vették főként alapul, így alhadnagyi rangban szolgáló gárdistái 20 és 35 év közötti jó megjelenésű nemesifjak lehettek. A magasabb beosztásokat ugyanakkor a hadseregből átvett, arra érdemes, de már kevésbé harcképes tisztek töltötték be. Neve kezdetben Császári-királyi Nemesi Arcière Testőrség, majd Császári-királyi Első Arcière Nemesi Testőrség, 1773-tól pedig császári-királyi Első Arcière Testőrség. Meg kell jegyezni ugyanakkor, hogy az elnevezés tekintetében még a katonai tisztí név- és címtárak sem következetesek. Így például 1810-ben, anakronisztikus módon, Nemesi Első Arcière Testőrségként említik. (Vö. MS 1810 67. o.) Az alakulat létrehozásakor 50 főnyi gárdistából, tíz magasabb rangfokozattal bíró testőrtisztból és 16 fős kiegészítő személyzetből állt. 1768-ban a gárdisták száma 60-ra, az egyéb személyzet létszáma pedig 80 főre nőtt. A magyar nemesi testőrökkel együtt elsődlegesen ők adták a császári-királyi udvar díszőrségét, tényleges katonai feladatuk, előbbiekhöz hasonlóan, nem volt. Elnevezésük az olasz arcière szóból származott, melynek jelentése eredetileg íjász volt. Az itáliai fejedelmek testőrségét ugyanis korábban zsoldos íjászok, többnyire svájciak képezték, azonban ezt az elnevezést megtartották még akkor is, amikor íjak helyett már más fegyverekkel látták el őket. Ld. MS 1830 88–90. o.; Pallas II. 68. o.; Paskovits; Urrisk-Obertyński 17, 49, 95, 100, 114, 118. o.

ismét a Levenehr-svalizsérevezredbe nyert beosztást. 1771. március 1-jén főhadnaggyá lépett elő. 1784. szeptember 1-jén másodkapitányi, 1787. július 3-án elsőkapitányi kinevezést nyert. 1789. október 7-én őrnaggyá léptették elő. 1791. november 1-jén az akkor felállított, később 1-es hadrendi számot nyert ulánusezredbe helyezték számfelettiként. 1793-ban, január 24-i udvari haditanácsi leirat alapján, február 28-i hatállyal a 28. számú Lobkowitz-svalizsérevezredbe¹⁷⁶ helyezték immár tényleges állományba.¹⁷⁷

1794 körül nyugállományba helyezték.

Nős. 1789-ben kapitányként házasodott az előírásos 6000 Ft kaució ellenében.¹⁷⁸

4. Auersperg, Karl Wilhelm Johann, herceg

(altábornagy)

1783. augusztus 17.¹⁷⁹ Graz (Stájer Hercegség, Habsburg Monarchia) – 1847. december 18. Sopron (Sopron vm., Magyar Királyság)

Főnemesi származású, ausztriai német. Szülei: Vilmos, Auersperg 6. hercege, Gotschee hercege, Tengen és Wels grófja és gróf Leopoldine Franziska von Waldstein, Wartenberg úrnője. Római katolikus.

1800. január 1-jén a 9. számú Liechtenstein-könnyűdragonyos-ezredben alhadnagyként kezdte katonai pályafutását. Az ezred feloszlását követően, 1801. április 1-jén a 3. számú Károly főherceg-ulánusezredbe helyezték főhadnagyként.

176 Az 1718-ban dragonyosezredként felállított csapattest 1769-ben 37-es, majd utóbb 28-as rangszámot kapott, 1779-ben svalizsérevezreddé, 1798-ban 10. hadrendi számmal könnyűdragonyos-ezreddé, 1802-ben 3. hadrendi számmal ismét svalizsérevezreddé, végezetül 1851-ben 8. hadrendi számmal ulánusezreddé szervezték át. Wrede III/1. 352. o.

177 ST UR 1 1793 Karton-Nr. 7835 – Ezzel szemben a Lobkowitz, későbbi 3. számú svalizsérevezred 1793. január havi állománytáblázata alapján 1793. január 20-i visszamenőleges hatállyal helyezték a Mészáros-ulánusezredből a Lobkowitz-svalizsérevezredbe. Vö. ST ChR 3 Karton-Nr. 1793 Nr. 7115.

178 <http://genealogy.euweb.cz/auersperg/auersperg6.html> (letöltve: 2015. július 27.); Kneschke I. 142–143. o.; ML DR 4 1785 Karton-Nr. 6916; ML UR 1 1792 Karton-Nr. 7822; ST ChR 3. 1793–1795 Karton-Nr. 7115; ST UR 1 1793 Karton-Nr. 7835; Thürheim III. 219. o.

179 <http://genealogy.euweb.cz/auersperg/auersperg5.html> (letöltve: 2014. október 26.). – Fenti időpontot valószínűsíti a 2. számú ulánusezred 1804. és 1811. évi mustrajegyzéke is (vö. ML UR 2 1804 Karton-Nr. 7861 és ML UR 2 1811 Karton-Nr. 7863). A Schmidt-Brentano által közölt 1784-es, illetve a nyugdíjazási jegyzőkönyvben található 1786-os születési időpont ugyanakkor kevésbé valószínű. Vö. Schmidt-Brentano, 2007. 6. o.

1804. február 1-jén, vásárlás révén, másodkapitányi kinevezést nyert a 2. számú Schwarzenberg-ulánusezredbe. Itt 1805. október 19-én báró Karl Mack von Leiberich altábornagy aznapi parancsa alapján elsőkapitánnyá lépett elő. 1810-ben pedig, január 5-i visszamenőleges hatállyal, létszámfeletti őrnagy kinevezést nyert január 8-i udvari haditanácsi leirat és január 17-i csehországi főhadparancsnoksági rendelet alapján. 1812-ben, április 17-i csehországi főhadparancsnoksági rendelet alapján, május 31-i hatállyal, rangja megtartása mellett kilépett a hadseregből egy 1805-ben szerzett fejsérülés következtében. 1813-ban azonban Frankfurt am Mainban¹⁸⁰ kelt legfelsőbb hadseregpáncsnoksági rendelet alapján december 8-i hatállyal újólág szolgálatba lépett mint a 6. számú Rosenberg-Orsini-svalizsérezered¹⁸¹ másodőrnagya. 1813. december 24-én elsőőrnaggyá, 1814. május 31-én pedig alezredessé lépett elő. 1814. december 1-jén a 4. számú Ferdinánd főherceg-vértesezredbe helyezték. Majd 1820 májusában a 3. számú, Estei Ferdinánd Károly főherceg tulajdonában állt huszárezred parancsnoka lett. 1830. augusztus 26-án vezérőrnagy kinevezést nyert. 1837-ben, június 30-i hatállyal, május 29-i legfelsőbb elhatározás és június 3-i udvari haditanácsi rendelet alapján altábornagyi rang adományozása mellett, az ehhez tartozó nyugellátmánnyal, ismételt alkalmazásának fenntartásával nyugállományba helyezték. 1839. március 14-i legfelsőbb döntés alapján ismét szolgálatba helyezték, egyúttal kinevezést nyert Sopronba hadosztályparancsnoknak. A továbbiakban ebben a beosztásban szolgált egészen a haláláig. 1805-ben, az október 17-i ulmi¹⁸² kapituláció révén hadifogságba került, azonban október 21-én, tisztársaihoz hasonlóan, becsületszóra elengedték.¹⁸³

180 Frankfurti Nagyhercegség; ma Németország.

181 Az 1798-ban 13. hadrendi számú könnyűdragoonos-ezredként felállított csapattest élére, majd csak 1801-től került ezredtulajdonos herceg Franz von Rosenberg-Orsini (1814-től lovassági tábornok) személyében. Az alakulatot 1802-ben 6. hadrendi számmal svalizsérezerreddé, 1851-ben 10. hadrendi számmal ulánusezreddé, végül 1873-ban 16. hadrendi számmal huszárezreddé szervezték át. Wrede III/1. 311. o.

182 Bajor Választófejedelemség, Német-római Birodalom; ma Németország.

183 A hadifogság megszűnésének tiszték esetében szokásos egyik módja a becsületszóra (auf Parole) való elbocsátás volt. Ennek során, hivatalos aktus keretében a tiszték reverzális (kötelezvény) adásával kötelezték magukat, hogy az adott háború időtartama alatt az őket elbocsátó állam ellen már nem harcolnak, kivéve az esetleges későbbi formális kicserélés esetét. Ekkor ugyanis az illető tiszt már nem a becsületszó, hanem a kicserélés alapján minősült szabadnak. Az adott szavát megszegőt, ismételt elfogatása esetén a haditörvényszék halálra ítéltette. A becsületszóra elbocsátott, ha saját kormánya a becsületszó lekötését nem helyezte, fogságába visszatérni tartozott. Az alsóbb rangú

Kitüntetései, címei: Hadseregkereszt, lengyel királyi Szent Szaniszló Rend I. osztályának lovagkeresztje.

Cs. k. kamarás.

Nős, 1810. február 15-én Prágában, 6000 forint kaució lefizetését követően vette feleségül Marianne Augusta von Lenthét.¹⁸⁴ Egy fiuk, Romanus Karl és hat lányuk Sophie Caroline Marie, Aloysia Helene Camilla, Henriette Wilhelmine, Friderike Marie, Ernestine és Marie Julianne született.¹⁸⁵

5. Avesani, Franz Xaver d'

(őrnagy)

1740 k. Verona (Velencei Köztársaság) – ?

Nemesi származású, olasz. Római katolikus.

1758. június 1-jén az akkor báró Jakob von Preysach altábornagy¹⁸⁶ tulajdonában állt, későbbi 39. számú gyalogezredben zászlósként kezdte katonai pályafutását. 1761. június 20-án alhadnaggyá lépett elő. 1768. szeptember 1-jén pedig, vásárlás révén, főhadnagyi kinevezést nyert az akkori Bettoni-, későbbi Lobkowitz-svalizsérezedbe.¹⁸⁷ 1779. február 6-án másodkapitánnyá, 1786. október 1-jén elsőkapitánnyá, 1790. november 10-én pedig őrnaggyá lépett elő. 1791. november 1-jén az újonnan felállított, később 1-es hadrendi számot nyert ulánusezredbe nyert beosztást.

1800-ban nyugállományba helyezték.

1792-ben nőtlen.¹⁸⁸

tiszt, ha magasabb rangú tiszt is volt vele együtt fogságban, becsületszavát csak annak engedélyezésével adhatta. Gramm 476. o.; Pallas VIII. 488–489. o.

184 A kauciót, összege alapján valószínűsíthetően, még elsőkapitányként tette le. Házasságkötése tényleges idejére viszont már őrnaggyá lépett elő.

185 Amon, 1893. 316, 327. o.; Gothaischer Hof-Kalender 67. o.; http://genealogy.euweb.cz/auersperg/auersperg_5.html (letöltve: 2014. október 26.); <http://www.genealogieonline.nl/de/west-europese-adel/I1073858185.php> (letöltve: 2014. november 16.); Kielmansegg 75. o.; ML KR 4 1817 Karton-Nr. 6567; ML UR 2 1804 Karton-Nr. 7861; ML UR 2 1811 Karton-Nr. 7863; MS 1847 40. o.; ST KR 4 1814 Karton-Nr. 6596; ST UR 2 1810 Karton-Nr. 7880; ST UR 2 1812 Karton-Nr. 7882; PP Generale I. Bd. fol. 75.; Schmidt-Brentano, 2007. 6. o.

186 1784-től lovassági tábornok.

187 Fenti csapattestre vonatkozóan lásd a 176. jegyzetet.

188 <http://www.heraldrysinstitute.com/cognomi/Avesani/Italia/idc/186/lang/de/> (letöltve: 2015. június 29.); ML UR 1 1792 Karton-Nr. 7822; Offizierskartei A.; ST UR 1

6. Bánffy Ferenc, losonczi gróf

(őrnagy)

1781. január 21.¹⁸⁹ Bécs – 1813. november 15. Villanuova sul Clisi (Itáliai Királyság, Francia Császárság; ma Olaszország)

Főnemesi származású, magyar. Szülei: gróf B. György, Erdély főkormányzója és gróf Palm Josefa. Gróf B. György vezérőrnagy öccse. Római katolikus.

1798. szeptember 19-étől a cs. k. Mérnök Akadémia hallgatója, majd 1800. április 27-étől a 40. számú Mittrowsky-gyalogezredbe nyert alhadnagyi kinevezést.¹⁹⁰ 1801. február körül a 8. számú Kienmayer-huszárezredbe helyezték, hamarosan pedig, 1801. április 1-jei hatállyal az 52. számú Antal Viktor főherceg-gyalogezredbe nyert főhadnagyi kinevezést. 1802. november elsején, a két ezredtulajdonos megállapodása alapján, a 2. számú Ferenc főherceg-vértesezredbe helyezték, ahol 1804. február 16-án elsőkapitánnyá lépett elő.

1807. október 31-ével, az alsó-ausztriai főhadparancsnokság 1807. október 17-i rendelete alapján, őrnagyi rang adományozása mellett kilépett a katonai szolgálattól.

1809-ben, június 23-i udvari haditanácsi rendelet alapján, június 16-i hatállyal ismét szolgálatba helyezték az akkor felállított erdélyi Károly főherceg huszár-szabadcsapat őrnagyaként.¹⁹¹ Előbbi alakulat feloszlását követően 1810. június 13-i udvari haditanácsi rendelet alapján, 1810. június 1-jei hatállyal az 1. számú Merveldt-ulánusezredbe helyezték létszámfelettiként. 1812-ben, szeptember 19-i udvari haditanácsi leirat és szeptember 20-i magyarországi főhadparancsnoksági rendelet alapján, szeptember 2-i hatállyal a 4. számú Ferdinánd főherceg-vértesezredbe helyezték. Majd 1812. október 24-i udvari haditanácsi leirat és a magyarországi főhadparancsnokság november 1-jei rendelete alapján, 1812. november 16-i hatállyal, elsőőrnagyi kinevezést nyert a 3. számú Károly főherceg-ulánusezredbe.

1796 Karton-Nr. 7838; ST UR 1 1800 Karton-Nr. 7842; Thürheim III. 52. o.; Wrede III/1. 394.o.

189 Gatti 636. o. – A 2. számú vértesezred 1806. évi mustrajegyzéke alapján ugyanakkor 1784 körül született. Vö. ML KR 2 1806 Karton-Nr. 6466.

190 ML KR 2 1806 Karton-Nr. 6466 – A Mérnök Akadémia története szerint ugyanakkor csak 1800. július 24-én került a gyalogezred állományába. Vö. Gatti 636. o.

191 A fenti négy svadron erejű alakulat felállítására 1809 júniusában, feloszlására pedig az ötödik koalíciós háború lezárását követően, 1810 januárjában került sor. Wrede III/1. 926. o.

1813-ban a Chiese folyó Villanuova sul Clisinél¹⁹² lévő hídjánál lezajlott ütközetben egy muskétagyólyó eltalálta, aminek következtében hősi halált szenvedett.

Nős, felesége gróf Maria Josepha Henckel von Donnersmarck. Gyermeük nem született.¹⁹³

7. Bersina von Siegenthal, Heinrich, (1810-től) báró

(lovassági tábornok)

1764. február 18.¹⁹⁴ Holleschau (Morvaország, Habsburg Monarchia; ma Holešov, Csehország) – 1831. december 21. Bécs

Nemesi származású.¹⁹⁵ Római katolikus. Apja: Franz Xaver B. von S. a Trautmannsdorf-vértesezred¹⁹⁶ kapitánya.

1773. december 2-ától a bécsűjhelyi Katonai Akadémia hallgatója. Innen 1783. március 7-én¹⁹⁷ alhadnagyként a 7. számú Kinsky-svalizserezedbe helyez-

192 Itáliai Királyság, Francia Császárság; ma Olaszország.

193 <http://geneall.net/de/name/1698565/maria-josepha-henckel-von-donnersmarck/> (letöltve: 2015. augusztus 26.); <http://genealogy.euweb.cz/hung/banffy8.html> (letöltve: 2015. augusztus 26.); Gatti I. 636. o.; ML KR 2 1806 Karton-Nr. 6466; ML UR 1 1811 Karton-Nr. 7830; Nagy Iván I. 162–167. o., Pótlék-kötet 64–69. o.; Riedl 91–92; 242. o., ST KR 2 1802 Karton-Nr. 6481; ST KR 2 1804 Karton-Nr. 6482; ST KR 2 1807 Karton-Nr. 6485; ST UR 1 1810 Karton-Nr. 7849; ST UR 1 1812 Karton-Nr. 7850; ST UR 3 1812 Karton-Nr. 7916; ST UR 3 1813 Karton-Nr. 7917; Thürheim III. 100. o.

194 Svoboda, valamint a katonai személyügyi nyilvántartásokban szereplő életkor megjelölések is a fenti időpontot valószínűsítik (vö. Svoboda 141. o.; ML KR 3 1804 Karton-Nr. 6513; ML, RL KR 4 1787, 1794 Karton-Nr. 6559; ML UR 3 1803 Karton-Nr. 7891). Számos életrajzban ugyanakkor 1762. február 18-i dátum szerepel. Vö. pl. ÖBL I. 77. o.; Schmidt-Brentano, 2006. 11. o.; http://www.napoleon-series.org/research/biographies/Austria/AustrianGenerals/c_AustrianGeneralsBI.html (letöltve: 2015. január 13.)

195 Ezzel kapcsolatban azért meg kell jegyezni, hogy apja nem sokkal a későbbi tábornok születését megelőzően, 1758-ban szerzett osztrák örökös tartományokbeli nemességet a családnak. Vö. Kneschke I. 374. o.

196 Az 1663-ban felállított vértesezred 1768-ban 21. rangszámot, majd 1798-ban 7. hadrendi számot kapott. 1867-ben pedig, ugyanezen hadrendi számmal, dragonyosezreddé szervezték át. Wrede III/1. 164. o.

197 ML, RL KR 4 1787, 1794 Karton-Nr. 6559. – A későbbi mustra-, illetve esetenként a revíziós jegyzékek is ugyanakkor, nyilván olvasati hibából fakadóan, 1783. május 7-ét írják. Svoboda pedig 1783. február 27-i dátumot említ. Vö. ML KR 3 1804 Karton-Nr. 6513; ML UR 3 1803 Karton-Nr. 7891; Svoboda 141. o.

ték.¹⁹⁸ 1787. január 1-jén főhadnagyi kinevezést nyert az akkori Kavanagh-, későbbi 4. számú vértesezredbe. Azonban még abban az évben az ezred tulajdonosa gróf Moritz Ignaz von Kavanagh vezérőrnagy¹⁹⁹ mellé vezényelték segédtisztként. 1789. december 21-én másodkapitánnyá, 1795. szeptember 1-jén pedig elsőkapitánnyá lépett elő. 1797. március 31-én őrnagyi előléptetés mellett tábornoki szolgálatra vezényelték Károly főherceg szárnysegédjeként. 1798. március 19-én, elvezénylésének fenntartása mellett, ismét a Kavanagh-vértesezred állományába nyert beosztást. 1799-ben, február 9-i rendelet alapján február 6-i hatállyal alezredessé lépett elő. Majd még ugyanazon évben november 24-i udvari haditanácsi leirat alapján november 17-i hatállyal ezredesi és ezredparancsnoki kinevezést nyert. Ezzel együtt ténylegesen is bevonult ezredéhez. 1801. június 16-án az újonnan felállított 3. számú ulánusezred első parancsnokává nevezték ki.²⁰⁰ 1805. szeptember 1-jén vezérőrnaggyá, 1809. május 27-én pedig altábornaggyá lépett elő. Az 1812. évi oroszországi hadjárat során egy hadosztályt vezetett. Ennek fáradalmai azonban megviselték az egészségét, így több hadjáratban már nem vett részt. 1813 júliusától megbízott, 1816-tól pedig tényleges szlavóniai és szerémségi főhadparancsnok. 1827. november 2-án lovassági tábornoki kinevezést nyert. 1831-ben pedig a Cs. k. Udvari Haditanács alelnökének nevezték ki, azonban még abban az esztendőben elhalálozott.

1812. december 13-ától az 1. számú Császár-vértesezred másodtulajdonosa. Kitüntetései, címei: az 1809. április 22-én Eckmühlnél²⁰¹ végrehajtott nagyszemű lovasrohamáért másnap, még a csatatéren Károly főherceg kitüntette a Mária Terézia Katonai Rend lovagkeresztjével. Ezenkívül 1816-ban cs. k. valóságos belső titkos tanácsosi kinevezést nyert.

1810. augusztus 20-án osztrák örökös tartományokbeli bárói méltóság adományozásában részesült.

198 A fenti, 1631-ben alapított, eredetileg dragonyos csapattest, 1769-ben 7-es rangszámot kapott, majd 1775-ben sivalizsérezzredé, 1798-ban 12. hadrendi számmal könnyűdragonyos-ezredé, 1802-ben 5. hadrendi számmal ismét sivalizsérezzredé, 1851-ben 9. hadrendi számmal ulánusezredé, végül 1873-ban 10. hadrendi számmal dragonyosezredé szervezték át. Wrede III/1. 190–191. o.

199 1790-től altábornagy.

200 Az alakulat élére csak 1802-től nevezték ki ezredtulajdonost, Károly főherceg személyében. Wrede III/1. 330. o.

201 Bajor Királyság; ma Eggenmühl néven Schierling község településrésze, Németország.

Nős, 1801-ben 12000 forint kaució lefizetése mellett vette feleségül gróf Auguste von Hennint. Gyermekük: Eduard, későbbi altábornagy, valamint Amalia, Franzisca, Mina és Theresia. Utóbbi kettő azonban nem érte meg a felnőtt-kort.²⁰²

8. Bogdán József, (1802-től) báró „von Sturmbruck”

(altábornagy)

1769. szeptember 19. Egervár (Vas vm., Magyar Királyság; ma Zala megye, Magyarország) – 1827. május 14. Lemberg (Galícia és Lodomeria Királyság, Habsburg Monarchia; ma: Lviv, Ukrajna)

Nemesi származású, magyar. Római katolikus.

1786. június 8-án önköltséges hadapródként az akkori Jacquemin-, későbbi 6. számú vértesezredben kezdte katonai pályafutását. 1788. április 1-jén vicekaplár, 1788. június 1-jén valóságos kaplár, 1788. december 6-án zászlótartói, majd 1789. június 1-jén strázsamesteri kinevezést nyert. 1790-ben pedig, március 16-i hatállyal, április 27-i udvari haditanácsi rendelet alapján, főhadnagyi előléptetés mellett az akkoriban felállításra került O'Donell-szabadcsapat Degelmann-féle 1. ulánusosztályába helyezték,²⁰³ ahol később másodkapitánnyá, 1797 májusában pedig elsőkapitánnyá és svadronparancsnokká lépett elő. 1800. november 18-án az időközben 2. számú ulánusezredé

202 http://www.napoleon-series.org/research/biographies/Austria/AustrianGenerals/c_AustrianGeneralsB1.html (letöltve: 2015. január 13.); Kneschke I. 374–375. o.; ML KR 3 1804 Karton-Nr. 6513; ML, RL KR 4 1787, 1794 Karton-Nr. 6559; ML UR 3 1803 Karton-Nr. 7891; ML UR 3 1804 Karton-Nr. 7892; MS 1797 84. o.; MS 1832 487. o.; Offizierskartei S.; ÖBL I. 77. o.; Schmidt-Brentano, 2006. 11. o.; ST KR 4 1791, 1792 Karton-Nr. 6582; ST KR 4 1799 Karton-Nr. 6588; Svoboda 141. o.; Wurzbach I. 335. o.

203 1790 januárjától kezdődően gróf O'Donell őrnagy vezetésével Galiciában hat gyalogos századból és 200 fő ulánusból egy szabadcsapat felállítására került sor, amelyet még 1790 folyamán egy második gyalogos zászlóaljjal, illetve egy második, majd harmadik ulánus osztállyal egészítettek ki. Az ulánusokat azonban még abban az évben leválasztották a csapattestről, és önálló ulánus-szabadcsapattá alakították, amely nevét a mindenkori parancsnokáról kapta, így kezdetben Degelmann-nak, 1793-tól Schwarzenbergnek, 1794-től Keglevich-nek, 1796-tól Vogelnek, végül 1797-től Motschlitzenak hívták. Ezt az első koalíciós háborút követően, 1798-ban 2. hadrendi számmal reguláris ulánusezredé alakították. Ugyanakkor a megmaradt O'Donell-féle alakulatot, mely nem tévesztendő össze a bajor örökösödési háború alatt fennállt azonos nevű szabadcsapattal, az első koalíciós háború után, 1798-ban feloszlatták. Wrede II. 443, III/1. 324, III/2. 921. o.

átszervezett alakulatából az 1. számú Merveldt-ulánusezredbe helyezték lét-számfeletti őrnaggyá történő előléptetéssel egyidejűleg. 1801. január 5-én másod-, 1801. március 8-án elsőőrnaggyá lépett elő. 1804. június 6-án alezredesi kinevezést nyert. 1807-ben, április 8-i csehországi főhadparancsnoksági rendelet alapján, április 1-jei hatállyal ezredessé és ezredparancsnokká lépett elő. 1809. július 22-én vezérőrnagyi, végül 1823. január 7-én altábornagyi kinevezést nyert.

Kitüntetései, címei: a heidelbergi híd 1799. évben történt védelméért 1802-ben elnyerte a Mária Terézia Katonai Rend lovagkeresztjét. Ezenkívül birtokosa volt a Szardíniai Királyi Szent Móric és Lázár Rend nagykeresztjének is.

1802. augusztus 1-jén „von Sturmbruck” predikátummal osztrák örökös tartományokbeli bárói méltóságra emeltetett.

Nős, őrnagyként vette feleségül báró Aloysia Sofia Charlotte Greiffenclau von Volradsot, majd előbbi 1807-ben történt elhunytát követően, 1809. február 15-én Prágában gróf Elisabeth von Thun-Hohensteinnel kötött újabb házasságot. Utóbbtól született egyetlen lánya, Sophie.²⁰⁴

9. Brea, Achilles d', báró

(ezredes)

1751 k. Párizs (Francia Királyság) – 1812. február 21. Kassa (Abaúj vm., Magyar Királyság; ma: Košice, Szlovákia)

Főnemesi származású, francia. Római katolikus.

Az egyik Colloredo-Wallsee-gyalogezeredben kezdte katonai pályafutását hadapródként.²⁰⁵ 1772. március 1-jén alhadnagyi kinevezést nyert a 18. számú

204 Hirtenfeld II. 1744. o.; <http://geneall.net/de/name/1889167/josef-freiherr-bogdan-von-sturmbruck/> (letöltve: 2015. május 13.); <https://www.genealogieonline.nl/de/west-europese-adel/I1073896591.php> (letöltve: 2016. január 23.); <http://genealogy.richardremme.com/tng/familygroup.php?familyID=F60501&tree=tree01> (letöltve: 2015. május 13.); Jedina III. o.; Megerle, 1822. 39. o.; ML UR 1 1803 Karton-Nr. 7826; ML UR 1 1806 Karton-Nr. 7828; MS 1828 474. o.; ÖBL I. 98. o.; Schmidt-Brentano, 2006. 13. o.; ST UR 1 1807 Karton-Nr. 7846; ST UR 2 1798 Karton-Nr. 7868; ST Ul. Fr. Kps. Motschlitz 1795 Karton-Nr. 11.755; ST Ul. FR. Kps. Motschlitz 1797 Karton-Nr. 11.757

205 Megfelelő források hiányában nem sikerült kideríteni, hogy ez az akkoriban gróf Anton Colloredo-Wallsee tábornagy tulajdonában állt 20., a gróf Carl Borromäus Colloredo-Wallsee altábornagy tulajdonában lévő 40., esetleg a gróf Joseph Maria Colloredo-Mels und Wallsee altábornagy tulajdonában állt 57. számú gyalogezered volt-e.

Karaicsay-svalizsérezzredbe.²⁰⁶ 1773. november 22-én vásárlás révén másodkapitánnyá lépett elő. 1778. július 5-én elsőkapitányi, 1789. június 12-én pedig őrnagyi kinevezést nyert. 1791. november 1-jén az akkor felállított, később 1-es hadrendi számot nyert ulánusezzredbe helyezték másodőrnagyi beosztásban. 1794. március 1-jén elsőőrnaggyá, majd 1796 áprilisában alezzredessé lépett elő.²⁰⁷ Végül 1798-ban, augusztus 3-i hatállyal ezredesi és ezredparancsnoki kinevezést nyert.

1800 augusztusa körül nyugállományba helyezték. Ezzel egyidejűleg kérvényezte vezérőrnagyi rang adományozását, ez azonban nem nyert támogatást. 1792-ben nőtlen.²⁰⁸

10. Bretschneider, Friedrich Wilhelm von, (1843-tól) báró

(altábornagy)

1770. Usingen (Nassau-Usingen Fejedelemség, Német-római Birodalom) – 1846. június 2.²⁰⁹ Milánó (Lombard-Veneto Királyság)

Nemesi származású, birodalmi német. Apja: Heinrich Gottfried von B. a nassau-usingeni hadsereg őrnagya, író, költő, cs. k. udvari tanácsos, utóbb, 1780 és 1784 között a Magyar Királyi Egyetem könyvtárának igazgatója. Római katolikus.

1788. április 1-jétől önköltséges hadapródként szolgált a 19. számú Levenehrsvalizsérezzredben.²¹⁰ 1789. május 1-jén alhadnaggyá lépett elő. 1790. július 1-jén főhadnagyi kinevezést nyert az O'Donell-szabadcsapat 1. ulánusosztályába, amelyet 1798-ban 2. hadrendi számmal ulánusezzreddé szerveztek át.²¹¹

206 Az 1758-ban dragonyosként felállított, 1759-ben azonban svalizsérezzreddé alakított csapattest 1769-ben 18. rangszámot kapott, majd 1798-ban 4. hadrendi számmal könnyűdragonyos-ezzreddé, 1802-ben 2. hadrendi számmal ismét svalizsérezzreddé, végül 1851-ben 7. hadrendi számmal ulánusezzreddé szervezték át. Wrede III/1. 345. o.

207 ST UR 1 1796 Karton-Nr. 7838. – Az 1. számú ulánusezzred történetében szereplő 1796. január 15-i dátum ugyanakkor minden bizonnyal téves. Vö. Jedina III. melléklet.

208 Jedina III. o.; ML UR 1 1792 Karton-Nr. 7822; MS 1812 341. o.; ST UR 1 1791 Karton-Nr. 7835; ST UR 1 1794 Karton-Nr. 7836; ST UR 1 1796 Karton-Nr. 7838; ST UR 1 1798 Karton-Nr. 7840; ST UR 1 1800 Karton-Nr. 7842; Thürrheim III. 52. o.

209 KA MMThO Index II.; MS 1847 597. o. – Wurzbach szerint viszont június 3-án halt meg. Egyértelműen téves ugyanakkor a Schmidt-Brentano által megadott 1845-ös halálzási évszám. Vö. Wurzbach II. 139. o.; Schmidt-Brentano, 2007. 15. o.

210 A fenti csapattestre vonatkozóan lásd a 137. jegyzetet.

211 Ezen alakulatra vonatkozóan lásd a 203. jegyzetet.

1797. április 13-án másodkapitánnyá, 1799. április 6-án pedig elsőkapitánnyá lépett elő. 1801-ben, április 11-i udvari haditanácsi rendelet alapján március 28-i hatállyal az újonnan felállított, 3. számú Károly főherceg-ulánuszredbe kapott másodőrnagyi kinevezést. 1805. november 13-án a 7. számú Liechtenstein-huszárezredbe helyezték elsőőrnagyként. 1807. január 17-én alezredesi kinevezést nyert. Majd 1809. július 11-ei dátumal, július 12-én Budwitzban²¹² kelt visszamenőleges hatályú hadsereg-főparancsnoksági rendelet alapján, ezredessé és a 9. számú Frimont-huszárezred parancsnokává lépett elő. 1815. április 30-án vezérőrnagyi kinevezést nyert. 1823. május 31-én Dél-Itáliába vezényelték dandárparancsnoként. 1830. augusztus 24-én, altábornagyi előléptetés mellett, Itáliába helyezték hadosztályparancsnoki beosztásba. 1836. április 21-én Piacenza erődparancsnokává, 1837. március 10-én pedig Milánó városparancsnokává nevezték ki.

1800. december 19-én francia hadifogságba esett, ahonnan 1801. január 20-án, csere révén, szabadult.

1831. szeptember 17-étől haláláig a 10. számú, III. Frigyes Vilmos porosz király tulajdonában állt huszárezred másodtulajdonosa.

Kitüntetései, címei: 1815-ben elnyerte a Mária Terézia Katonai Rend lovagkeresztjét.

1843. szeptember 28-án osztrák bárói méltóság adományozásában részesült.²¹³

Előbbiek mellett a toszkánai cs. k. Tudós Társaság Akadémiájának is tiszteletbeli tagjává választották az apja emlékiratainak rendezése során kifejtett tevékenységéért.

Nős. Őrnagyként vette feleségül Tekla Kaczanowskát. Egy fiuk született, Friedrich, későbbi huszárcapitány.²¹⁴

212 Morvaország, Habsburg Monarchia; ma: Moravské Budějovice, Csehország.

213 Az adományozásról szóló hivatalos diplomát ugyanakkor csak 1844. február 22-i keltezéssel állították ki. Ld. Kneschke II. 64. o.

214 ADB 3. 318. o.; Amon, 1892. 301–302, 309, 312–316. o.; <http://konyvtar.elte.hu/hu/node/1135> (letöltve: 2013. július 18.); KA MMThO Index II.; Kneschke II. 64–65. o.; ML HR 9 1811 Karton-Nr. 7690; ML UR 3 1803 Karton-Nr. 7891; Riedl 248. o.; Schmidt-Brentano, 2007. 15. o.; ST HR 7 1809 Karton-Nr. 7605; ST UR 2 1801 Karton-Nr. 7871; Verzeichnis der Generale 1. Teil fol. 12 v., 13. r.; Wurzbach II. 139–140. o.

11. Brochowsky, Thaddäus (Tadeusz) von

(alezredes)

1757 k. Lezajsk (Lengyel–Litván Királyi Köztársaság;²¹⁵ ma Lengyelország) – 1800. december 18.²¹⁶ Feucht (Német-római Birodalom; ma Bajorország, Német Szövetségi Köztársaság)

Nemesi származású, lengyel. Római katolikus.

1772. november 6-án kezdte katonai pályafutását császári–királyi rendes hadapródként a 22. számú Lacy-gyalogezredben. 1778. március 29-én zászlóssá, 1779. január 13-án pedig alhadnaggyá lépett elő. 1782. január 1-jén az akkor felállított Galíciai Királyi Nemesi Testőrségbe helyezték.²¹⁷ 1784. december 1-jén a galíciai ulánus-szabadcsapatba nyert beosztást továbbra is alhadnagyi rangban.²¹⁸ 1785. június 25-én újra a Galíciai Királyi Nemesi Testőrségbe helyezték kapitányi rangú másodőrmesterként.²¹⁹ 1786. november 1-jén a 28. számú Lobkowitz-svaliszérezredbe,²²⁰ 1791. november 1-jén pedig az akkor felállított, később 1-es hadrendi számot nyert ulánusezredbe helyezték. 1798. augusztus 3-án másodőrnaggyá, 1799. június 1-jén elsőőrnaggyá, végül 1800. augusztus 16-án alezredessé lépett elő.

Rövidesen azonban hősi halált szenvedett a Feucht és Nürnberg között lezajlott ütközetben.

Kitüntetései: 1796-ban elnyerte a Mária Terézia Katonai Rend lovagkeresztjét. 1792-ben nőtlen.²²¹

215 A lengyel–litván államalakulat elnevezésére vonatkozóan lásd a 23. jegyzetet.

216 ST UR 1 1800 Karton-Nr. 7842. – Az 1. számú ulánusezred 1800. decemberi állománytáblázatában minden bizonnyal tévesen szerepel 1800. december 17-i dátum a hősi halálára vonatkozóan, miután az ütközetre csak másnap került sor. Vö. ST UR 1 1800 Karton-Nr. 7842.

217 Fenti alakulatra lásd a 84. jegyzetet.

218 Ezt a kezdetben négy svadronból álló, parancsnokáról Hotze-féle szabadcsapatnak is nevezett alakulatot 1784 decemberében állították fel Galiciában, 1785-ben állományát hat svadronra (három osztályra) növelték, végül azonban még abban az évben az egyes osztályokat különböző svaliszérezdekbe osztották be. Az osztályok azonban új csapattesteiktől kikülönítetten továbbra is együtt maradtak egészen 1787 tavaszáig, amikor véglegesen feloszlásra kerültek. Wrede III/2. 916. o.

219 A nemesi testőrgárdák másodőrmesteri rangfokozata kinevezéstől függően a reguláris haderő kapitányi, illetve őrnagyi rangjának felelt meg. Ld. Urrisk-Obertyński 42. o.

220 Ezen csapattestre lásd a 176. jegyzetet.

221 Hirtenfeld I. 489. o., II. 1739. o.; Jedina III. o.; Kneschke II. 78. o.; ML UR 1 1792 Karton-Nr. 7822; MS 1801 282. o.; ST UR 1 1798 Karton-Nr. 7840; ST UR 1 1800 Karton-Nr. 7842; Thürheim III. 52. o.

12. Castiglione, Heinrich, gróf²²²

(altábornagy)

1790. Dukla (Galícia és Lodomeria Királyság, Habsburg Monarchia; ma Lengyelország) – 1853. április 22. Bécs

Főnemesi származású, itáliai eredetű katonacsalád tagja. Római katolikus.

1805. március 3-ától hadapródként szolgált a 23. számú, Ferdinánd főherceg, toszkánai nagyherceg, salzburgi választófejedelem tulajdonában állt gyalogezredben.²²³ 1805. augusztus 16-án zászlóssá lépett elő, majd 1805. október 1-jén alhadnagyi kinevezést kapott az 1. számú Császár-svalízsérezredbe. 1809. június 16-án az 1. számú Császár-huszárezredbe helyezték főhadnagyként. 1813. január 7-én másodkapitányi kinevezést nyert. A hatodik koalíciós háború során elvezényelve, herceg Schwarzenberg tábornagy parancsértisztjei egyikeként teljesített szolgálatot. 1813. október 20-án, a lipcsei csatában tanúsított vitézségeért, soron kívül elsőkapitánnyá lépett elő. 1814. március 4-én a 4. számú Császár-ulánusezredbe kapott őrnagyi kinevezést. 1815. február 1-jén az 1. számú Merveldt-ulánusezredbe helyezték létszámfeletti állományba, majd június 10-én a 12. számú Nádor-huszárezredben ismét tényleges állományba került az ezred 1. velitaosztályának parancsnokaként.²²⁴ A velitaosztályok megszüntetése következtében azonban, 1816. február 8-án újólag létszámfeletti állományba került. 1818. július 1-jén a 10. számú III. Frigyes Vilmos-huszárezredbe helyezték.²²⁵ 1823. október 11-én alezredes lett a 7. számú Liechtenstein-huszárezredben. 1831-től pedig ezredessé és ezredparancsnokká lépett elő. 1836. november 21-én vezérőrnagyi kinevezés mellett Egerbe he-

222 Néhány helyütt tévesen Johann keresztnéven szerepel. Vö. MS 1815. 398. o.

223 A mustrajegyzékek, illetve a nyugdíjazási könyv a csapattestet másodtulajdonosa, báró Christoph von Lattermann altábornagy, később táborszernagy, majd tábornagy révén Lattermann-gyalogezredként említik. Vö. ML HR 1 1811 Karton-Nr. 7303; ML HR 10 1819 Karton-Nr. 7746.; PB Generale II. Bd. fol. 53.

224 Az 1813-ban, a 2. és a 11. kivételével, valamennyi huszárezrednél felállított és a többi huszárosztállyal megegyezően szervezett, ezredenkénti két-két velitadivízió lényegében a már végképp elavult inszurrekció pótlékának volt tekinthető. Legénységüket gazdag főurak, a megyék és a szabad királyi városok állították ki önkéntesekből. Alkalmazásukra pedig csak ekkor, az 1813-15. évi felszabadító háborúk alatt került sor. Az elnevezést egyébként a franciáktól vették át, akik az 1805-ben felállított különleges könnyű lovasszázadokat hívták így, de már a rómaiak is „velites”-nek nevezték könnyű lovasságukat. Markó, 1957. 233. o.

225 ML HR 10 1819 Karton-Nr. 7746. – A 10. huszárezred története szerint viszont június 18-án. Vö. Amon, 1892. 292. o..

lyezték dandárparancsnokként. 1845. november 14-én altábornaggyá és nagyszébeni²²⁶ hadosztályparancsnokká lépett elő. 1846. március 24-én Krakkó katonai főparancsnokává, egyúttal az itteni polgári közigazgatás vezetőjévé nevezték ki. 1849. április 12-én pedig a soproni katonai kerület parancsnoki beosztásába helyezték.²²⁷

1849. szeptember 16-án, szeptember 5-i legfelsőbb döntés alapján, több mint 44 év katonai szolgálatot követően nyugállományba helyezték.

Kitüntetései: 1849. szeptember 16-án, nyugállományba helyezésekor az Osztrák Császári Lipót Rend parancsnoki keresztjének adományozásában részesült. Ezenkívül még a következő érdemrendekkel bírt: Orosz Szent Anna Rend I. osztálya, Orosz Szent Vlagyimir Rend IV. osztálya.

Nőtlen.²²⁸

13. Cavriani, Christoph, gróf

(őrnagy)

1783 k. Bécs – 1857

Főnemesi származású. Római katolikus.

1800. március 25-én alhadnagyként kezdte katonai szolgálatát a 12. számú Kinsky-könnyűdragonyos-ezredben.²²⁹ Majd 1801. április 1-jén az újonnan felállított 3. számú Károly főherceg-ulánusezredbe nyert főhadnagyi kinevezést. 1803. szeptember 15-én az 1. számú Merveldt-ulánusezredbe helyezték másodkapitányi előléptetés mellett. 1807. december 1-jén elsőkapitánnyá előléptetve visszahelyezték a 3. számú ulánusezredbe. 1809. május 15-én a táborkarba nyert őrnagyi kinevezést. 1810-ben, január 8-i udvari haditanácsi rendelet alapján, január 1-jei hatállyal ismét a 3. számú ulánusezredbe helyezték, ténylegesen

226 Szebenzék, Erdély Nagyfejedelemség, Habsburg Monarchia; ma: Sibiu, Románia

227 1849-ben ugyanis a császári kormányzat katonai kerületeket hozott létre Magyarországon területén. A kerület parancsnoka volt a végrehajtó hatalom vezetője, és ő felelt a közrend fenntartásáért. A polgári ügyeket ugyanakkor a mellettük működő miniszteri biztosok intézték. Deák 36–37. o.

228 Amon, 1892. 136, 144, 292, 295. o.; Amon, 1898. 307. o.; Hermann 318. o.; ML HR 1 1811 Karton-Nr. 7303; ML HR 10 1819 Karton-Nr. 7746; ML HR 10 1820 Karton-Nr. 7747; PB Generale II. Bd. fol. 53; Relation der Schlachten bei Leipzig 35. o.; Schmidt-Brentano, 2007. 26. o.; ST HR 12 1815 Karton-Nr. 7817; ST HR 12 1816 Karton-Nr. 7818; Thürheim II. 187, 383. o.; Verzeichnis der Generale 1. Teil fol. 52. v., 53. r.

229 Fenti alakulatra lásd a 198. jegyzetet.

azonban az ezredtulajdonos, Károly főherceg mellé elvezényelve, szárnysegéd-ként teljesített szolgálatot.

1811-ben, január 22-i morvaországi és sziléziai főhadparancsnoksági rendelet alapján, január 31-i hatállyal tiszti rangja megtartása nélkül kilépett a katonai szolgálatból.

1809-ben nőtlen.²³⁰

14. Chmielinski von Chmielin, Thaddäus (Tadeusz)

(címzetes ezredes)

1775. Zwierzyniec (Lengyel–Litván Királyi Köztársaság; ma Zamojski járás, Lengyelország) – 1852. április 10. Galgóc (Nyitra vm., Magyar Királyság; ma Hlohovec, Szlovákia)

Nemesi származású, lengyel. Régi pomerániai nemzetség tagja. Római katolikus.

1797. április 1-jén a császári–királyi Első Arcière Testőrségben²³¹ kezdte katonai szolgálatát mint alhadnagy.²³² 1801. január 1-jén a Károly Sándor brandenburg-ansbachi és bayreuthi őrgróf, vezérőrnagy tulajdonában állt 11. számú vértesezredbe helyezték. 1801. március 1-jén a 3. számú Károly főherceg-ulánusezredbe nyert főhadnagyi kinevezést. 1805. november 20-án másodkapitánnyá, 1809. február 16-án elsőkapitánnyá lépett elő. Majd 1814. április 27-én másodőrnagyi, 1819. október 1-jén pedig elsőőrnagyi kinevezést nyert. Végül 1823. október 11-én alezredessé léptették elő.

1830-ban, július 30-i udvari haditanácsi leirat alapján, szeptember 1-jei hatállyal összesen 33 év, négy hónap és 29 nap folyamatos szolgálatot követően teljes rokkantként, visszatérő szédülés, erős szívdobogás, tüdőgyengeség, aranyeres fájdalma és gyengült látóképesség, valamint a keresztcsontban, sérülésből fakadóan keletkezett anyagvesztesség következtében, alezredesi nyugdíjjal, de tiszteletbeli ezredesi cím adományozása mellett nyugállományba helyezték.

Kitüntetései: Hadseregkereszt.

Nőtlen.²³³

230 Kneschke II. 245–246. o.; Offizierskartei ; C~; Riedl 250. o.; ST UR 3 1810 Karton-Nr. 7914; ST UR 3 1811 Karton-Nr. 7915

231 Fenti egységre lásd a 175. jegyzetet.

232 Minden bizonnyal a Testőrség Galíciai Osztágában.

233 Kneschke II. 264. o.; ML UR 3 1817 Karton-Nr. 7897; ML UR 3 1820 Karton-Nr. 7900; MS 1852 197. o.; PP Oberstlieutenants I. Bd. fol. 172.; PP Oberste I. Bd. fol. 200.; Riedl 250. o.; Thürheim III. 100. o.

15. Chotek von Chotkowa und Wognin, Wenzel, gróf

(őrnagy)

1778. július 23. Prága – 1807. augusztus 1. Prága

Főnemesi származású, cseh. Szülei: gróf Johann Nepomuk Rudolf C. az Aranygyapjas Rend lovagja és gróf Maria Sidonia Clary und Aldringen.

Katonai pályafutását 1797. január 25-én kezdte a 7. számú Kinsky-svalizsér-ezredben²³⁴ mint alhadnagy. 1799. január 22-én főhadnaggyá lépett elő. 1800. március 1-jén a 2. számú ulánusezredbe nyert másodkapitányi kinevezést. 1801-ben, az időközben kinevezett ezredtulajdonos, herceg Karl Philipp zu Schwarzenberg altábornagy²³⁵ március 29-i parancsa alapján, április 1-jei hatállyal elsőkapitánnyá lépett elő. 1805-ben, december 27-i hadsereg-főparancsnoksági rendelet alapján, december 19-i hatállyal a tábornokba helyezték őrnagyi előléptetés mellett szárnysegédi beosztásban. 1806-ban pedig, március 7-i főhadparancsnoksági rendelet alapján, március 1-jei hatállyal a 3. számú Károly főherceg-ulánusezredbe helyezték számfeletti őrnagyként. 1807-ben, február 10-i legfelsőbb rendelet alapján, február 1-jei hatállyal herceg Johann Liechtenstein altábornagy, alsó- és felső-ausztriai főhadparancsnok, bécsi városparancsnok mellé vezényelték a birodalmi székvárosba, de létszámfeletti-ként továbbra is a 3. ulánusezred állományában maradt.

Hamarosan azonban, még azon év nyarán elhunyt, midőn Bécsből a családi birtokra, a csehországi Weltrusba utazott szabadságra.

1805-ben, az október 17-i ulmi kapituláció révén hadifogságba került, azonban október 21-én, a többi császári-királyi tiszthez hasonlóan, becsületszóra elengedték.²³⁶

Nőtlen.²³⁷

16. Clam-Martinitz, Karl Johann Nepomuk Gabriel von und zu, gróf

(altábornagy)

1792. május 23. Prága – 1840. január 29. Bécs

234 Ezen alakulatra lásd a 198. jegyzetet.

235 1809-től lovassági tábornok, 1812-től tábornagy.

236 A becsületszóra történő szabadon bocsátás mibenlétére lásd a 186. jegyzetet.

237 <http://genealogy.euweb.cz/bohemia/chotek2.html> (letöltve: 2015. május 17.); Kielmansegg 95. o.; Kneschke II. 267–269. o.; ML UR 2 1804 Karton-Nr. 7861; ML UR 3 1807 Karton-Nr. 7894; MS 1806 379. o.; Offizierskartei ; C~; ST UR 2 1805 Karton-Nr. 7875; ST UR 3 1807 Karton-Nr. 7911; Thürheim III. 100. o.

Főnemesi származású, ausztriai német és cseh család tagja. Szülei: gróf Carl Joseph Clam (1792-től Clam-Martinitz) csehországi tartományi főkamrás és gróf Maria Anna Borita von Martinitz.²³⁸ Római katolikus.

Jogi tanulmányokat folytatott, azonban a küszöbön álló, újabb franciák elleni háború miatti lelkesedéstől fűtve, 1809. március 1-jén zászlósi kinevezés mellett belépett a 36. számú Kolowrat-Krakowsky-gyalogezredbe. Majd még ugyanezen hónap 16-án az újonnan felállított Károly főherceg-légió 6. zászlóaljába helyezték alhadnagyi előléptetés mellett.²³⁹ 1809. augusztus 22-i hatállyal pedig főhadnagyi kinevezés nyert a 3. számú Károly főherceg-ulánusezredbe. 1812 augusztusától ugyanakkor, Napóleon oroszországi hadjárata során, elvezényelték a császári-királyi segédhadtest főparancsnoka, Karl Philipp zu Schwarzenberg lovassági tábornok²⁴⁰ mellé. Utóbbi annyira meg volt elégedve vele, hogy 1813. január 7-én, másodkapitánnyá előléptetve, átvette a tulajdonában álló 2. számú ulánusezredbe, és segédtisztjeként, majd az 1813. évi őszi hadjárat kezdetét követően, egyúttal parancsőrtisztjei egyikeként is alkalmazta.²⁴¹ Így ő vitte meg az augusztus 30-i kulmi győzelem hírért is a császárnak. 1813. október 20-án elsőkapitányi kinevezést nyert. 1814-ben pedig, március 4-i hatállyal, őrnaggyá és ezzel együtt Schwarzenberg szárnysegédjévé lépett elő, de hivatalosan, létszámfelettiként továbbra is a 2. számú ulánusezred állományában maradt. Szárnysegédi beosztásában több diplomáciai jellegű feladatot is teljesített, így például Napóleon bukását követően, többek között ő kísérte Elba szigetére a száműzött exuralkodót. Majd a bécsi kongresszuson folyó tárgyalásokban is részt vett.

Később, 1816. augusztus 16-án ismét csapatszolgálatra vezényelték és másodőrnagyként tényleges állományba helyezték. 1820-ban pedig alezredesi

238 Édesanyja a jelentős cseh főnemesi család, a gróf Martinitz utolsó tagja volt. Házasságkötését követően azonban, 1792-ben férje engedélyt nyert, hogy a Martinitz nevet is családnevéhez csatolja, valamint arra is, hogy egyesítsék a Clam és a Martinitz család címerét. Kneschke II. 280. o.

239 Miután a Landwehr felállítása az 1809. évi ötödik koalíciós háború kezdetére nem fejeződött be, Károly főherceg elrendelte, hogy a Landwehr kereteit felhasználva szervezenek hat századból álló önkéntes zászlóaljakat. Többek között így került sor a fenti, cseh szabadcsapatnak is nevezett alakulat felállítására 1809 márciusában. A csehországi kerületek alapján szervezett, hat zászlóaljat képező egység az említett háború lezárását követően, 1810 januárjában került megszüntetésre. Nagy-L. István 146. o.; Wrede II. 462. o.

240 1812. október 2-ától tábornagy.

241 Ily módon együtt szolgált gróf Széchenyi Istvánnal is. Ld. Ács 59. o.

kinevezést nyert a 4. számú Ferdinánd főherceg-vértesezredbe, ahol még ugyanazon év december 25-én ezredessé és az ezred parancsnokává lépett elő. 1826-ban az I. Miklós cárt, trónra lépése alkalmából a Habsburg-udvar nevében köszöntő Estei Ferdinánd főherceg kíséretének volt a tagja.²⁴² 1830. november 13-án vezérőrnagyi kinevezéssel egyidejűleg az Udvari Haditanácsba nyert beosztást. 1835-től az új uralkodó, V. Ferdinánd főhadsegédje lett. E beosztása mellett, 1837-ben az Államtanács Katonai Szekciójának a főnöke is lett, majd még ugyanazon év november 26-án altábornagyi kinevezést nyert.

Rövid betegséget követően aktív katonaként hunyt el.

Hadi és diplomáciai szolgálata mellett 1823-ban „Vorlesungen aus dem Gebiete der Kriegskunst. Ein Handbuch für Offiziers” címmel könyvet jelentett meg a lovastisztek szolgálati kötelességeiről, de ezenkívül is több katonai témájú tanulmányt készített.

Kitüntetései, címei: Osztrák Császári Vaskorona Rend I. osztálya, Osztrák Császári Lipót Rend parancsnoki keresztje, a Johannita Rend nagykeresztje, Orosz Szent Anna Rend I. osztálya gyémántokkal, Orosz Szent Vlagyimir Rend III. osztálya, Porosz Vörös Sas Rend II. osztálya a csillaggal, Porosz „Pour le Mérite” Rend lovagkeresztje, Francia Szent Lajos Rend lovagkeresztje, Szardíniai Királyi Szent Móríc és Lázár Rend nagykeresztje, Bajor Miksa József Katonai Rend lovagkeresztje, Hadseregkereszt.

Valóságos belső titkos tanácsos, cs. k. kamarás.

Nős, 1821-ben vette feleségül Lady Selina Meade-t.²⁴³ Két fiuk és három lányuk született: Heinrich Jaroslaw Johann Nepomuk, későbbi cseh nemzeti politikus és Richard, utóbb cs. k. kapitány, illetve Karolina Marie, Sidonie Isolde és Maria Christina Eleonore Aloisia.²⁴⁴

242 Az elterjedt történet, miszerint trónra lépése alkalmából, ő maga adta volna át a Habsburg-udvar jókívánságait I. Miklós cárnak, nem helytálló. Ld. ADB 47. 492. o.

243 Fenti hölgyet, aki egyben a sógornőjének, Caroline-nek a húga volt, gróf Széchenyi István is feleségül kérte korábban, 1819 júliusában. Azonban Selina nagynénjétől és egyben nevelőanyjától, Lichnowsky hercegnétől (szül. Maria Christiane von Thun-Hohenstein grófnő) elutasító választ kapott. Ld. Oltványi 99. o.

244 ADB 47. 490–496. o.; *Gesch. DR* 4. 321–322. o.; Horstenau 339. o.; <http://de.rodovid.org/wk/Person:801793> (letöltve: 2016. január 20.); <http://geneall.net/de/name/1061067/karl-johann-nepomuk-gabriel-graf-von-clam-martinic/> (letöltve: 2015. július 7.); <http://www.geni.com/people/Caroline-Meade/6000000017121780222> (letöltve: 2016. január 20.); Kielmansegg 188, 197, 198, 201–202. o.; Kneschke II. 279–281. o.; ML UR 2 1817 Karton-Nr. 7864; MS 1837 66. o.; MS 1840 533. o.; Novák 206. o.; Riedl 251. o.; Schmidt-Brentano, 2007. 28. o.; ST UR 2 1813 Karton-Nr. 7883; ST UR 2 1814

17. Coudenhove, Franz Ludwig, (báró, 1790-től) gróf

(altábornagy)

1782. január 24.²⁴⁵ Aschaffenburg (Mainzi Választófejedelemség, Német-római Birodalom)²⁴⁶ – 1851. december 4. Bécs

Nemesi származású, ősi, észak-brabanti eredetű család tagja. Szülei: báró Georg Ludwig von C. mainzi választófejedelmi altábornagy és titkos tanácsos, a választófejedelmi lovas testőrség kapitánya és gróf Sophie von Hatzfeldt-Wildenburg-Schönstein. Római katolikus.

1799-ben a 60. számú gyalogezredben²⁴⁷ kezdte katonai pályafutását mint zászlós. 1800. október 10-én a 2. számú ulánusezredbe helyezték alhadnagyi előléptetés mellett.²⁴⁸ 1803. november 1-jén másodkapitánnyá, 1805. október 5-én pedig elsőkapitánnyá lépett elő. 1809. május 27-én a 3. számú Károly főherceg-ulánusezredbe nyert őrnagyi kinevezést.

Egy 1812-ben lezajlott felülvizsgálat alapján teljes rokkantként a magyarországi főhadparancsnokság 1812. június 20-i rendelete alapján július 15-i hatállyal nyugállományba helyezték.

1813-ban azonban reaktiválták, és szeptember 15-i hatállyal a 4. számú Vincent-svalízsérezredbe helyezték alezredesi kinevezés mellett. 1815. január 15-én az 1. számú Császár-svalízsérezredbe nyert beosztást. 1820-ban számfeletti ezredessé, majd még ugyanazon évben ezredparancsnokká lépett elő. 1824-től ugyanakkor ezredében ismét számfeletti állományba került, miután Ferenc Károly főherceg mellé vezényelték utóbbi szolgálati kamarásaként. 1830. szeptember 20-én vezérőrnagyi, majd 1836. február 29-én altábornagyi kinevezést nyert. Ugyanakkor továbbra is fenntartották Ferenc Károly melletti

Karton-Nr. 7884; ST UR 3 1809 Karton-Nr. 7913; ST UR 3 1812 Karton-Nr. 7916; ST UR 3 1813 Karton-Nr. 7917; Thürheim I. 122, 123. o., III. 81. o.; Wurzbach II. 379–381. o.

245 ML ChR 1 1818 Karton-Nr. 7037; PP Generale II. Bd. 55. o. – Schmidt-Brentano szerint ugyanakkor 1783. január 24-én született. Vö. Schmidt-Brentano, 2007. 29. o.

246 ML UR 2 1802 Karton-Nr. 7860; ML UR 3 1811 Karton-Nr. 7896; PP Generale II. fol. 55. – Az 1. számú svalízsérezred 1818. évi mustrajegyzékében viszont Mainz városa szerepel a születés helyeként, de ez nyilván az azonos nevű választófejedelemség miatt keletkezett tévedés. Vö. ML ChR 1 1818 Karton-Nr. 7037.

247 Az 1798-ban alapított ezred élére csak 1801-től került ezredtulajdonos marosnémeti és nádaskai gróf Gyulay Ignác altábornagy, 1813-tól tábornagy személyében.

248 Fenti csapattestet csak 1800. december 30-ával helyezték herceg Karl Philipp zu Schwarzenberg altábornagy, későbbi tábornagy tulajdonába.

szolgálatteljesítését. 1840. április 25-én Lajos főherceg mellé helyezték, előbbi főudvarmestereként.

1849-ben, április 6-i legfelsőbb elhatározás és április 12-i udvari haditanácsi leirat alapján, augusztus 1-jei hatállyal összesen 48 év, nyolc hónap és 27 nap katonai szolgálatot követően nyugállományba helyezték.²⁴⁹

1805-ben, az október 17-i ulmi kapituláció révén hadifogságba került, azonban október 21-én, tiszttársaival egyetemben, becsületszóra elengedték.²⁵⁰

Kitüntetései, címei: Orosz Szent Anna Rend I. osztálya, Orosz Szent Szaniszló Rend I. osztálya, az Újraegyesítés Szicíliai Szent György Rendjének parancsnoki keresztje, Bajor Polgári Érdemrend lovagkeresztje.

Valóságos belső titkos tanácsos (1840. április 25.), cs. k. kamarás.

1790. október 13-án II. Lipót császár özvegy édesanyjával és testvéreivel egyetemben birodalmi grófi rangra emelte.

Nős. 1806-ban, az előírásos 6000 Ft kaució lefizetése mellett vette feleségül báró Katharina Jacobine Augusta von Löwensternt. Gyermekeik: Eduard Paul, Heinrich Karl Friedrich, utóbb ezredes, Edmund Franz, Karl Maria, későbbi altábornagy, Ludwig Titus, Franz Karl, Albertine Sophie és Anna Maria Elisabeth.²⁵¹

18. Denhove, Maximilian von

(címzetes alezredes)

1752 k. Olmütz/Olomouc (Morvaország, Habsburg Monarchia; ma Csehország) – 1813. december 15. Jaroslaw (ném. Jaroslau, Galícia és Lodoméria Királyság, Habsburg Monarchia; ma Lengyelország)

Minden bizonnyal nemesi származású. Római katolikus.

249 PP Generale II. fol. 55. – Schmidt-Brentano szerint ugyanakkor csak szeptember 5-ével került nyugállományba helyezésre. Vö. Schmidt-Brentano, 2007. 29. o.

250 A becsületszóra történő szabadon bocsátás mibenlétére lásd a 183. jegyzetet.

251 ADB 4. 533. o.; http://de.paneuropa.org/index.php/pan/publikationen/aktuelle_beitraege/familie_coudenhove_von_franz_bauer (letöltve: 2015. július 8.); <http://patricus.info/Rodokmeny/Coudenhove.txt> (letöltve: 2015. július 8.); Kielmansegg 95. o.; ML ChR 1 1818 Karton-Nr. 7037; ML UR 2 1802 Karton-Nr. 7860; ML UR 2 1804 Karton-Nr. 7861; ML UR 3 1811 Karton-Nr. 7896; MS 1825 52. o.; MS 1831 47.o.; MS 1842 42.o.; MS 1851 71. o.; MS 1852 861. o. PP Generale II. Bd. fol. 55.; Schmidt-Brentano, 2007. 29. o.; Svoboda I. 507. o.; Thürheim III. 100, 142. o.; Verzeichnis der Generale 1. Teil fol. 51. v., 52. r.; Wrede III/1. 340. o.

1770. június 1-jén a 6. számú Liechtenstein-dragonýosezredben kezdte katonai pályafutását önköltséges hadapródként.²⁵² 1771. május 7-én káplárrá, 1772. január 1-jén alhadnaggyá lépett elő. Alakulata megszüntetése következtében, 1775. augusztus 1-jén a 13. számú Modena-svalízsérezredbe helyezték.²⁵³ 1778. július 4-én főhadnaggyi, 1784. december 1-jén másodkapitányi, 1789. március 1-jén pedig elsőkapitányi kinevezést nyert. 1791. november 1-jén az újonnan felállított, később 1-es hadrendi számot kapott ulánusezredbe helyezték. 1796 áprilisában másodőrnaggyá, 1798. augusztus 3-án pedig elsőőrnaggyá lépett elő. 1799-ben, a hadseregparancsnokság december 5-i donaueschingeni rendelete alapján, december 31-i hatállyal, alezredesi cím adományozása mellett, kilépett a katonai szolgálatból.

Nős, 3000 Ft kaució ellenében házasodott. Gyermekei: Carl, Emilia és Elisabeth.²⁵⁴

19. Dévay József

(ezredes)

1771. Fegyvernek (Heves és Külső Szolnok vm., Magyar Királyság) – 1818. február 10. Sárospatak (Zemplén vm., Magyar Királyság)

Nemesi származású, magyar. Szülei: D. János fegyverneki tiszttartó és Brezovay Júlia. D. Pál altábornagy unokaöccse. Római katolikus.

1788. október 15-én önköltséges hadapródként kezdte katonai pályafutását az akkori Esterházy-, későbbi 3. számú huszárezredben.²⁵⁵ 1789. február 24-én alhadnaggyá, 1790. április 1-jén főhadnaggyá lépett elő. Majd 1796. augusztus 20-án másodkapitányi, 1800. július 1-jén elsőkapitányi kinevezést nyert. 1809. február 16-án másodőrnaggyá, 1812. szeptember 3-án pe-

252 Fenti csapattestet 1682-ben állították fel Csehországban. 1769-ben 6-os rangszámot kapott, 1775-ben azonban feloszlásra került. Wrede III/2. 677. o.

253 Ez a többnyire Jung Modena néven ismert csapattest 1710-ben dragonýosezredként került a mainzi választófejedelem szolgálatából császári szolgálatba, 1769-ben 13. rangszámot kapott, 1773-ban pedig svalízsérezreddé alakították. Majd 1798-ban 5. hadrendi számmal könnyűdragonýos-ezreddé szervezték át, végül azonban, 1801–1802 folyamán feloszlatták. Wrede III/2. 685. o.

254 Jedina IV. o.; ML UR 1 1792 Karton-Nr. 7822; MS 1800 238. o.; MS 1814 379. o.; ST UR 1 1791 Karton-Nr. 7835; ST UR 1 1796 Karton-Nr. 7838; ST UR 1 1798 Karton-Nr. 7840; ST UR 1 1800 Karton-Nr. 7842; Thüenheim III. 52. o.

255 Nyilván nem véletlenül került ide, miután nagybátyja, Dévay Pál is itt teljesített szolgálatot, ekkor alezredesként, 1790-től pedig ezredesként.

dig elsőőrneggyá lépett elő. 1814-ben január 5-i hatállyal az újonnan felállított 4. számú Császár-ulánusezredbe nevezték ki alezredesnek, ahol 1815. október 7-én másodezredessé, majd 1816. április 10-én ezredparancsnokká lépett elő.²⁵⁶ Nőtlen.²⁵⁷

20. Esterházy Vince, galánthai gróf

(vezérőrnagy)

1787. október 25.²⁵⁸ Pozsony – 1835. október 19. Eisgrub (Morvaország; ma: Lednice, Csehország)

Főnemesi származású, magyar. A család zólyomi ágából származott, szülei: gróf E. Károly és gróf tolnai Festetics Erzsébet. Római katolikus.

1800. szeptember 30-ától a cs. k. Mérnök Akadémia hallgatója. Innen azonban 1804. augusztus 25-én kilépett. Ezt követően a 32. számú, herceg Esterházy Miklós tulajdonában állt gyalogezerdben zászlósi rangot vásárolt magának, és 1804. november 8-án megkezdte katonai pályafutását. 1805. október 1-jén, ismét vásárlás útján, főhadnaggyá lépett elő. 1806. április 11-én áthelyezték a 3. számú Károly főherceg-ulánusezredbe. 1809. február 16-án pedig a 3. számú Ferdinánd főherceg-huszárezredbe nyert másodkapitányi kinevezést. 1810. december 1-jén rangja megtartásával kilépett. 1813 júniusában azonban, a Habsburg Monarchia várható újabb hadba lépését megelőzően, ismét szolgálót vállalt az 5. számú Radetzky-huszárezredben, ahol elsőkapitányi rangot kapott. 1814. március 1-jén negyedik őrnaggyá és egyúttal az egyik velitaosztály parancsnokává lépett elő, majd még azon év október 1-jén ismét a 3. számú Károly-ulánusezredbe helyezték. 1819. szeptember 31-én létszámfeletti állományba helyezték, majd 1820. július 25-i hatállyal, augusztus 4-i udvari haditanácsi leirat és augusztus 15-i magyarországi főhadparancsnoksági rendelet alapján, alezredesi kinevezést nyert. 1825. március 31-én a 2. számú Estei

256 Ennek ellenére Kempelen, majd az ő nyomán Orosz Ernő és Fest Aladár is tévesen csak kapitánynak, illetve őrnagynak nevezik. Vö. Kempelen III. 312. o.; Orosz 66. o.; Fest 13, 18. o.

257 Amon, 1893. 295, 416. o.; Amon, 1901. 21–22. o.; Fest 13, 18. o.; ML HR 3 1803 Karton-Nr. 7390.; ML HR 3 1811 Karton-Nr. 7393.; ML UR 4 1817 Karton-Nr. 7923; MS 1819. 460. o.; Orosz 66. o.

258 Gatti 645. o.; Schmidt-Brentano, 2007. 42. o. – Wurzbach szerint viszont 1788-ban született. Vö. Wurzbach IV. 107. o.

Ferenc József főherceg-vértesezredbe helyezték.²⁵⁹ 1827. szeptember 20-án ezredessé és a 8. számú Coburg-huszárezred parancsnokává nevezték ki. 1833. március 30-ától vezérőrnagy és dandárparancsnok Brünnben.²⁶⁰

Kitüntetései: 1814. május 1-jén elnyerte Mária Terézia Katonai Rend lovagkeresztjét,²⁶¹ ezenkívül a Pápai Krisztus Rend lovagja, a Belga Lipót Rend parancsnoka, a Hesseni Oroszlán Rend parancsnoka, valamint az 1813-14. évi felszabadító háború résztvevőjeként természetesen megkapta a Hadseregkeresztet is.

Cs. k. kamarás.

Nős. 1817. augusztus 4-én vette feleségül Sophie Maria von und zu Liechtenstein hercegnőt. Egy lányuk született, Constantina, aki azonban még gyermekként elhalálozott.²⁶²

21. Fialla, Johann

(ezredes)

1767 k.²⁶³ Brno/Brünn (Morvaország, Habsburg Monarchia; ma Csehország) – 1827. augusztus 25. Bécs

Valószínű nem nemesi származású. Római katolikus.

1786. december 1-jén a 10. számú Zeschwitz-vértesezredben furirként²⁶⁴ kezdte katonai pályafutását. 1794. június 16-án ezredsegédtiszti, majd 1797. február 1-én főhadnagyi kinevezést nyert. 1801. január 11-én a 2. számú Schwarzen-

259 Az 1672-ben felállított vértesezred 1769-ben 29. rangszámot, majd 1798-ban 2. hadrendi számot kapott, 1867-ben pedig, addigi hadrendi számát megtartva, dragonyos-ezreddé szervezték át. Wrede III/1. 132. o.

260 Morvaország, Habsburg Monarchia; ma: Brno, Csehország.

261 KA MMThO F. IV. E 37. – A Wurzbach által közölt június 1-jei időpont ugyanakkor valószínűleg téves. Vö. Wurzbach IV. 107. o.

262 Amon, 1880. 529, 532. o.; <http://genealogy.euweb.cz/hung/esterhazy5.html> (letöltve: 2008. május 22.); Gatti 645. o.; KA MMThO F. IV. E 37, KA MMThO Index II.; ML UR 3 1817 Karton-Nr. 7897; ML UR 3 1820 Karton-Nr. 7900; MS 1814 404. o.; MS 1826 463. o.; MS 1836. 521. o.; Nagy Iván IV. 97–100. o.; Riedl 258. o.; Schmidt-Brentano, 2007. 42. o.; ST HR 3 1809 Karton-Nr. 7415; ST HR 5 1813 Karton-Nr. 7501; ST HR 5 1814 Karton-Nr. 7502; ST UR 3 1820 Karton-Nr. 7922; Thürheim I. 84. o., II. 221. o., III. 99, 100. o.; Verzeichnis der Generale 1. Teil fol. 91. v., 92. r.; Wurzbach IV. 107–108. o.; Zachar, 1999. 97. o.

263 ML UR 2 1804 Karton-Nr. 7861; ML UR 2 1811 Karton-Nr. 7863 – A nyugdíjazási jegyzőkönyv szerint ugyanakkor 1769-ben született. Vö. PP Oberste I. fol. 59.

264 A későbbi számvívó altiszt elődje.

berg-ulánusezredbe helyezték, ahol egyidejűleg létszámfeletti másodkapitány-nyá lépett elő. 1801 márciusában tényleges állományba helyezték. 1805. december 20-án pedig elsőkapitányi kinevezést nyert. 1809-ben, augusztus 16-i visszamenőleges hatállyal, őrnagyi előléptetés mellett a tábornokba helyezték a császár legfelsőbb parancsa és október 1-jén Leitomischlben²⁶⁵ kelt hadparancs alapján. Az 1809. évi ötödik koalíciós háború lezárását követően, 1810. január 1-jén visszahelyezték a 2. számú ulánusezredbe létszámfeletti őrnagyként. 1812-ben, május 16-i udvari haditanácsi elnöki rendelet alapján, május 18-i hatállyal, a franciák Oroszország elleni hadjáratához felállítandó császári-királyi segédhadtest élére helyezett, herceg Karl Philipp zu Schwarzenberg lovassági tábornok²⁶⁶ szárnysegédjévé nevezték ki. Hamarosan pedig, még abban az évben alezredessé és egyúttal főhadsegéddé lépett elő. 1814-ben ezredesi kinevezést nyert, de továbbra is megmaradt főhadsegédi beosztásában. 1815–1816 fordulóján táján Prágába helyezték helyőrségi ezredesként.

1826-ban, november 15-i udvari haditanácsi rendelet alapján, november 30-i hatállyal, összesen 43 év katonai szolgálatot követően nyugállományba helyezték. Kitüntetései: Osztrák Császári Lipót Rend lovagkeresztje, Orosz Szent Vlagyimir Rend III. osztálya, Bajor Katonai Miksa József Rend lovagkeresztje. Nős, 1793. november 28-án furirként házasodott ezrede engedélyével. Három lánya született: Theresia, Carolina és Franciska.²⁶⁷

22. Frelich (Fröhlich) Ferenc,²⁶⁸ báró

(vezérőrnagy)

1771.²⁶⁹ Belovár (Szentgyörgyi ezred, Varasdi Határőrvidék; ma: Bjelovar, Horvátország) – 1813. május 17. Troppau (Osztrák-Szilézia; ma: Opava, Csehország)

265 Csehország, Habsburg Monarchia; ma: Litomyšl, Csehország.

266 A tábornagyi kinevezést majd csak 1812 októberében nyerte el.

267 ML UR 2 1804 Karton-Nr. 7861; ML UR 2 1811 Karton-Nr. 7863; MS 1813 348. o.; MS 1814 30. o.; MS 1816 58. o.; MS 1817 87. o.; PP Oberste I. 59.; ST UR 2 1812 Karton-Nr. 7882.

268 Joseph keresztnéven is gyakran előfordul. Vö. pl. AL, TL K-S HR 1801 Karton-Nr. 11.721; Gesch. HR 7. 507. o.

269 Wurzbach IV. 348. o. – Kevésbé valószínűnek tűnik a rendelkezésre álló áthelyezési, illetve mustrajegyzékben, valamint a 10. huszárezred történetében előforduló 1772-es dátum. Vö. AL, TL K-S HR 1801 Karton-Nr. 11.721; ML HR 7 1804. Karton-Nr. 7591; Amon, 1892. 257. o.

Valószínűsíthetően főnemesi származású.²⁷⁰ Római katolikus.

1784. december 1-jétől császári-királyi rendes hadapródként szolgált az 5. számú varasdi-határőrezredben. Majd 1787. augusztus 1-jén őrmesteri kinevezést nyert a 1. számú likai határőr-gyalogezredbe. 1787. szeptember 1-jén zászlóssá lépett elő. 1789. június 13-án alhadnagyi, 1790. május 6-án főhadnagyi kinevezést nyert. 1790. október 1-jén a Grün Loudon-szabadcsapatba helyezték.²⁷¹ 1796. október 16-án, a majd 1798. július 1-jével határőr-huszár-ezreddé alakuló, akkor még csak horvát-szlavón határőr-huszár-csapatnak nevezett alakulatba nyert másodkapitányi kinevezést. 1799. augusztus 6-án elsőkapitánnyá lépett elő.²⁷² 1801. április 1-jén a 3. számú Károly főherceg-ulánusezredbe helyezték. 1803-ban a nyugat-galíciai főhadparancsnokság október 25-én kelt rendelete alapján, október 14-i visszamenőleges hatállyal a 7. számú Liechtenstein-huszár-ezredbe nevezték ki másodőrnagynak.²⁷³ 1805. november 13-án elsőőrnagyi rangban visszahelyezték a 3. számú ulánusezredbe.²⁷⁴ 1805. november 27-én alezredessé, 1807. november 1-jén pedig ezredessé és a 6. számú Riesch-dragonoyosezred parancsnokává lépett elő.²⁷⁵ 1808. szeptember 15-

270 Nem sikerült megállapítani, hogy a család mikor szerezte bárói címét, az azonban szinte bizonyos, hogy nem maga szerezte, miután már az 1801-es áthelyezési jegyzékben, nyolc évvel a Mária Terézia Katonai Rend elnyerését megelőzően báróként szerepelt. Vö. AL, TL K-S HR 1801 Karton-Nr. 11.721.

271 1790. január 28-án rendelték el Franz Anton Milges őrnagy számára, hogy állítson fel egy szabadcsapatot az alsó-rajnai kerületben, majd kérésére, a toborzást megkönynyitendő engedélyezték, hogy alakulata Loudon tábornagy nevét viselje. Ezzel közel egyidőben báró Anton von Mylius ezredes is parancsot kapott egy szabadcsapat felállítására. Később elrendelték, hogy a két szabadcsapatot egyesítve egy két zászlóaljából álló ezredet hozzanak létre. Ez végül 1798-ban került megszüntetésre, és nem összetévesztendő az 1758–1763 között fennállt Grün Loudon-féle gránátoszászlóaljakkal. Wrede II. 445. o.

272 AL, TL K-S HR 1801 Karton-Nr. 11.721. – A 7. huszárezred 1804-es mustrajegyzéke, valamint a 10. huszárezred története alapján viszont 16-án. Vö. ML HR 7 1804 Karton-Nr. 7591; Amon, 1892. 257. o.

273 Gesch. HR 7. 523.; ST HR 7 1803 Karton-Nr. 7601 – A 7. huszárezred 1804. évi mustrajegyzéke ezzel kapcsolatosan, némileg pontatlanul október 13-i dátumot ad meg. Vö. ML HR 7 1804 Karton-Nr. 7591.

274 Amon, 1892. 257. o. – A 7. huszárezred története szerint ugyanakkor 12-én. Vö. Gesch. HR 7. 523. o.

275 Az 1798-ban eredetileg 6. hadrendi számú vértesezredként felállított csapattestet 1802-ben, hadrendi száma megtartásával, dragonyosezreddé, 1860-ban 12. hadrendi számmal vértesezreddé, 1867-ben pedig ugyanezen hadrendi számmal ismét dragonyosezreddé szervezték át. Wrede III/1. 208. o.

én a 10. számú Stipsicz-huszárezred parancsnokává nevezték ki. 1809. május 24-én vezérőrnaggyá lépett elő. 1812-ben az oroszországi hadjáratban dandár-parancsnokként vett részt.

Kitüntetései: 1809. október 24-én elnyerte a Mária Terézia Katonai Rend lovagkeresztjét, amit abban az évben, az ötödik koalíciós háború során érdemelt ki. 1807-ben nőtlen.²⁷⁶

23. Fürstenberg(-Weitra), Philipp Karl Egon von, tartománygróf (alezredes)

1775. március 13. Bécs – 1807. május 5. Bécs

Főnemesi származású, ausztriai német.²⁷⁷ Szülei: Joachim Egon von F. tartománygróf, az Aranygyapjas Rend lovagja, fő udvari marsall, diplomata és gróf Sophie Maria Theresia von Oettingen-Wallerstein. Nagypapa Ludwig August Egon von F. tartománygróf, tábornagy. Római katolikus.

1793. június 10-én alhadnagyként kezdte katonai pályafutását a 7. számú Kinsky-szalizsárezredben.²⁷⁸ 1795. július 1-jén főhadnagyi kinevezést nyert. 1797. április 16-án századossá előléptetve a főszállásmesteri törzsbe helyezték, 1800. november 19-én pedig őrnaggyá lépett elő. 1801. június 1-jén a 2. számú Schwarzenberg-ulánuszéredbe helyezték létszámfölötti állományba. 1802. június 1-jén másodőrnagyi kinevezést kapott a 3. számú Württemberg-dragonyoszéredbe.²⁷⁹ 1805. július 1-jén a 7. számú Liechtenstein-huszárezredbe helyezték, ahol 1805. szeptember 1-jén alezredessé lépett elő.

Nőtlen.²⁸⁰

276 AL, TL K-S HR 1801 Karton-Nr. 11.721; Amon, 1892. 257. o.; Gesch. HR 7. 523. o.; KA MMThO Index II.; ML HR 7 1804. Karton-Nr. 7591; ML UR 3 1807 Karton-Nr. 7894; ST Warasdiner Gr. IR. 1787 Karton-Nr. 5666; ST HR 7 1803 Karton-Nr. 7601; Thürheim III. 99. o.; Wurzbach IV. 348. o.

277 Egészen pontosan egy német birodalmi család alsó-ausztriai ágából származott.

278 Fenti csapattestre lásd a 198. jegyzetet.

279 Az 1688-ban felállított dragonyos csapattest 1769-ben 38. rangszámot, majd 1798-ban 8., 1802-ben pedig 3. hadrendi számot kapott. 1860-ban 11. hadrendi számmal vérteszéreddé, 1867-ben ugyanakkor, hadrendi száma megtartásával, ismét dragonyosozéreddé szervezték át. Wrede III/1. 200. o.

280 Gesch. HR 7. 523. o.; GQMST fol. 19.v., 20.r.; http://lithes.uni-graz.at/reg_fuerstenberg_joachim.html (letöltve: 2015. november 22.); <http://www.angelfire.com/realm/gotha/gotha/fuerstenberg.html> (letöltve: 2015. augusztus 10.); https://www.wien.gv.at/wiki/index.php/Joachim_Egon_von_F%C3%BCrstenberg (letöltve: 2015.

24. Germain, Franz,²⁸¹ lovag

(ezredes)

1776. Brüsszel (Osztrák-Németalföld; ma Belgium) – 1846. január 1. Kremsier/Kroměříž (Morvaország, Habsburg Monarchia; ma Csehország)

Nemesi származású. Apja minden bizonnyal Philibert von G. (1766-tól) lovag, cs. k. tanácsos. Római katolikus.

1794. augusztus 1-jén önköltséges hadapródként kezdte katonai szolgálatát a 7. számú Kinsky-svalizsérezerredben.²⁸² 1799. április 12-én alhadnagyi kinevezést nyert a 11. számú Székely határőr-huszárezredbe. 1801. június 1-jén visszahelyezték korábbi alakulatába, az időközben 12. számú könnyűdragonos-ezreddé átszervezett Kinsky-féle ezredbe. 1804. április 21-én főhadnaggyá lépett elő. 1805. december 21-én pedig a 2. számú Schwarzenberg-ulánusezerredbe nyert másodkapitányi kinevezést. 1808. december 1-jén századosként a még szervezés alatt álló Lobkowitz-vadászcsapatba helyezték. 1809. március 7-én őrnaggyá és az alakulat parancsnokává lépett elő. Egysége megszüntetését követően, 1810. február 14-én a 3. számú O'Reilly-svalizsérezerredbe,²⁸³ majd 1812. január 1-jén ismét a 2. számú Schwarzenberg-ulánusezerredbe helyezték létszámfelettként. 1813-ban, január 16-i udvari haditanácsi rendelet és január 22-i alsó- és felső-ausztriai főhadparancsnoksági rendelet alapján, január 11-i hatállyal elsőőrnaggyá lépett elő. 1814. január 15-én pedig alezredesi kinevezést nyert. Végül 1821. január 26-án ezredessé és ezredparancsnokká lépett elő.

1829-ben, május 7-i udvari haditanácsi rendelet alapján, június 1-jei hatállyal nyugállományba helyezték több mint 34 év katonai szolgálatot követően.

Kitüntetései: Orosz Szent Vlagyimir Rend III. osztálya, Bajor Miksa József Katonai Rend lovagkeresztje, Hadseregkereszt, valamint még hadapródként

augusztus 10.); Kneschke III. 395–396. o.; ML DR 3 1804 Karton-Nr. 6867; Neuer Nekrolog 61. o.; ST ChR 5 1793 Karton-Nr. 7220; ST ChR 5 1794 Karton-Nr. 7221; ST ChR 5 1795 Karton-Nr. 7222; Thürheim I. 291, II. 187. o.

281 A nyugdíjazási jegyzőkönyvben, a katonai tiszti név- és címtárakban, illetve a 2. számú ulánusezred történetében Franz (vö. PP Oberste I. fol. 95.; MS 1820 321. o.; MS 1828 321. o.; Kielmansegg 205. o.), a vonatkozó mustrajegyzékekben ugyanakkor Georg keresztnévén szerepel. Vö. ML UR 2 1817 Karton-Nr. 7864; ML UR 2 1820 Karton-Nr. 7867.

282 Fenti alakulatra lásd a 198. jegyzetet.

283 Az 1718-ban dragonyosezerdeként felállított csapattest 1769-ben 28-as rangszámot kapott, 1779-ben svalizsérezerreddé, 1798-ban 10. hadrendi számmal könnyűdragonos-ezreddé, 1802-ben 3. hadrendi számmal ismét svalizsérezerreddé, végezetül 1851-ben 8. hadrendi számmal ulánusezerreddé szervezték át. Wrede III/1. 352. o.

elnyerte az ezüst érdempénzt is. Végül, előbbieket mellett, 1844. szeptember 16-i legfelsőbb elhatározás alapján az Erzsébet Terézia Katonai Alapítvány 3. osztályának volt a kedvezményezettje.

Nőtlen.²⁸⁴

25. Gorzkowski von Gorzkow, Karl (Karol), (1790-től) lovag

(lovassági tábornok)

1778.²⁸⁵ Babice/Babice nad Sanem (Galícia és Lodomeria Királyság, Habsburg Monarchia; ma Lengyelország) – 1858. március 22. Velence (Lombard–Veneto Királyság, Habsburg Monarchia)

Nemesi származású, lengyel. Apja Adalbert G. von G. (1790-től) lovag. Római katolikus.

1792. október 11-én a 13. számú Modena-svalizsérezeredben önköltséges hadapródként kezdte katonai pályafutását.²⁸⁶ 1793. augusztus 1-jén káplárrá lépett elő. 1796. szeptember 21-én a császári-királyi Első Arciere Testőrség Galíciai Osztagába nyert alhadnagyi kinevezést.²⁸⁷ 1797. december 1-jén az utóbb 1-es hadrendi számot kapott Merveldt-ulánusezeredbe helyezték főhadnagyi előléptetés mellett. 1801. március 1-jén pedig az újonnan felállított és Károly főherceg tulajdonába helyezett, 3. számú ulánusezeredbe nyert másodkapitányi kinevezést. 1804. november 21-én vásárlás révén elsőkapitánnyá lépett elő. 1807. december 1-jén másodőrnagyi, 1809. május 27. elsőőrnagyi, 1809. július 26-án pedig alezredesi kinevezést nyert. 1812. október 14-én ezredessé és ezredparancsnokká lépett elő. 1820. május 19-én, vezérőrnagyi kinevezés mellett, dandárparancsnoki beosztásban Kassára, majd 1829. június 14-én Eperjesre helyezték. 1831. március 8-án altábornaggyá előléptetve Itáliába vezényelték hadosztályparancsnokként. Majd még ugyanezen év december 20-án Brunnbe²⁸⁸ nyert hadosztályparancsnoki kinevezést. 1833. december 14-én

284 Kielmansegg 205. o.; Kneschke III. 491. o.; sML UR 2 1817 Karton-Nr. 7864; ML UR 2 1820 Karton-Nr. 7867; MS 1847 598. o.; ML UR 2 1820 Karton-Nr. 7867; PP Oberste I. Bd. fol. 95.; ST UR 2 1813 Karton-Nr. 7883; ST HR 11 1799 Karton-Nr. 7785; Thürheim III. 80, 81. o.

285 Wurzbach V. 275. o.; Schmidt-Brentano, 2007. 57. o. – A vonatkozó mustrajegyzékek alapján ugyanakkor 1777 körül született. Vö. ML UR 3 1811 Karton-Nr. 7896 és ML UR 3 1817 Karton-Nr. 7897.

286 Fenti csapattestre lásd a 253. jegyzetet.

287 Fenti alakulatra lásd a 84. jegyzetet.

288 Morvaország, Habsburg Monarchia; ma: Brno, Csehország.

Prágába helyezték szintén hadosztályparancsnokként. 1839. március 11-étől Laibach,²⁸⁹ utóbb, 1840. augusztus 15-étől Troppau²⁹⁰ katonai parancsnoka. 1846. október 19-én lovassági tábornokká, majd október 23-án a mantovai²⁹¹ erőd parancsnokává lépett elő. 1848. december 9-én Mantova kormányzójává nevezték ki. 1849 májusától Bologna²⁹² katonai és polgári kormányzója lett. Velence visszafoglalását követően pedig, 1849. augusztus 12-én, idehelyezték hasonló beosztásban. 1849. október 16-ától Olmütz²⁹³ katonai kormányzója. 1849. november 2-án újra Mantovába helyezték erődparancsnoként. Végül, 1850 januárjától ismét Velence katonai és polgári kormányzójaként teljesített szolgálatot, immár egészen haláláig.

1839. január 11-étől a 3. számú II. Frigyes Ágost szász király-vértesezred másodtulajdonosa.

Kitüntetései, címei: 1848. november 27-én elnyerte a Mária Terézia Katonai Rend lovagkeresztjét, miután sikeresen védelmezte Mantovát a felkelőkkel és a szárd királyi csapatokkal²⁹⁴ szemben. Ezenkívül a további kitüntetésekkel rendelkezett: Osztrák Császári Lipót Rend nagykeresztje, Osztrák Császári Vaskorona Rend II. osztálya (1836), utóbb I. osztálya (1849), Katonai Érdemkereszt, Orosz Alexander Nyevszkij Rend, Orosz Fehér Sas Rend (1838), Orosz Szent Anna Rend I. osztálya a koronával (1835), Hannoveri Guelf Rend nagykeresztje, a szász Szent Henrik Rend nagykeresztje, Szász Polgári Érdemrend nagykeresztje (1841), Hesseni Lajos Rend nagykeresztje, a braunschweigi Oroszlán Henrik Rend nagykeresztje, az Újraegyesítés Szicíliai Szent György Rendjének nagykeresztje, Pápai Nagy Szent Gergely Rend nagykeresztje (1849).

Cs. k. kamarás (1817), valóságos belső titkos tanácsos (1847. május 17.).

1790. január 7-én a galíciai tartományi tábla elismerte apja és leszármazottai, köztük a későbbi tábornok galíciai lovagi címét.

289 Krajna Hercegség, Habsburg Monarchia; ma: Ljubljana, Szlovénia.

290 Osztrák-Szilézia, Habsburg Monarchia; ma: Opava, Csehország.

291 Lombard–Veneto Királyság, Habsburg Monarchia; ma Olaszország.

292 A város területén, bár az Egyházi Államhoz tartozott, császári–királyi helyőrség állomásozott és próbálta fenntartani a rendet.

293 Morvaország, Habsburg Monarchia; ma: Olomouc, Csehország.

294 Ezek természetesen alapvetően piemontiak voltak, azonban a közkeletűen Szárd–Piemonti Királyságnak vagy gyakran egyszerűen csak Piemontnak hívott államalakulatot hivatalosan Szárd Királyságnak nevezték. Így célszerűnek tartjuk ennek használatát.

Nős. 1818. június 6-án vette feleségül gróf Szapáry Annát. Gyermekek nem született.²⁹⁵

26. Hadik Vilmos Károly, futaki gróf

(őrnagy)

1786 k. Bécs – 1819

Főnemesi származású, magyar. Szülei: gróf H. Károly József altábornagy és gróf Maria Theresia Kolowrat-Krakowsky. Római katolikus.

1803-tól a bécsi Theresianum²⁹⁶ hallgatója volt, majd ezt otthagyva, 1804. március 6-án alhadnagyi állást kapott a 6. számú Blankenstein-huszárezredben.²⁹⁷

1804. május 1-jétől vásárlás révén másodkapitánnyá lépett elő. 1807. július 15-én az 1. számú Merveldt-ulánusezredbe, majd röviddel később, augusztus 1-jén a 3. számú Ferdinánd főherceg-huszárezredbe helyezték. 1808. március 1-jén pedig elsőkapitánnyá nevezték ki a 8. számú Kienmayer-huszárezredbe. 1809. július 16-án főstrázsamesteri (őrnagyi) rangban a nyitrai insurrekciós lovas-ezredbe helyezték. Majd ennek feloszlását követően, 1809. november 28-án Pozsonyban kelt udvari haditanácsi rendelet alapján december 14-i hatállyal, létszámfelettiként visszahelyezték a 8. számú huszárezredbe. 1810. január 15-én ismét az 1. számú ulánusezredbe helyezték továbbra is létszámfeletti állományba. Végül 1812-ben, augusztus 10-i udvari haditanácsi leirat és augusztus 16-i alsó-ausztriai főhadparancsnoksági rendelet alapján, augusztus 16-i hatállyal a 2. számú Schwarzenberg-ulánusezredbe helyezték másodőrnagyként.

295 <http://www.almanachdegotha.org/id202.html> (letöltve: 2015. augusztus 11.); http://www.galiziengermendes_cendants.org/Data/Daum_Surnames/Dobromil1784-1830.htm (letöltve: 2015. augusztus 11.); https://de.wikipedia.org/wiki/Karl_Gorzkowski_von_Gorzkow (letöltve: 2015. július 11); Kneschke III. 603. o.; ML UR 3 1811 Karton-Nr. 7896; ML UR 3 1817 Karton-Nr. 7897; MS 1840 41. o.; MS 1841 40. o.; MS 1857 39. o.; MS 1858 1048. o.; Riedl 264. o.; Schmidt-Brentano, 2007. 57. o.; Thürheim III. 99. o.; Verzeichnis der Generale 1. Teil fol. 120. v., 121. r.; Wurzbach V. 275–277. o.

296 Az 1746-ban alapított és – egy 1784–1797 közötti szünettel – 1938-ig fennállt, kezdetben Collegium Theresianum, majd Terézia (Lovag-) Akadémia elnevezésű intézmény főként az állami vagy katonai szolgálatra készülő nemesifjak elit tanintézete volt, mely nem összetévesztendő a szintén Theresianumnak is nevezett bécsiújhelyi Katonai Akadémiával. Ld. Gemmell-Flischbach VII–IX. o.

297 ML HR 6 1804 Karton-Nr. 7544; ML HR 6 1807 Karton-Nr. 7545. – A 1. számú ulánusezred 1811. évi mustrajegyzékében szereplő 1803. július 1-jei dátum ugyanakkor minden bizonnyal tévedés. Vö. ML UR 1 1811 Karton-Nr. 7830.

1816. február 29-én kilépett a hadsereg állományából.

Kitüntetései: Orosz Szent Anna Rend II. osztálya, Orosz Szent Vlagyimir Rend IV. osztálya.

Cs. k. kamarás.

Nős. Felesége gróf tolnai Festetics Borbála. Egy lányuk született, Júlia.²⁹⁸

27. Haim von Haimhoffen, Johann

(őrnagy)

1766. Bécs – 1819. július 23. Bécs

Nemesi származású, ausztriai német. Római katolikus.

1784. augusztus 16-án alhadnagyként kezdte katonai pályafutását a 26. számú Berlichingen- dragonyosezredben.²⁹⁹ 1788. október 1-jén főhadnaggyá, 1790. január 13-án másodkapitánnyá lépett elő. 1800. június 1-jén elsőkapitányi, 1805. december 1-jén pedig őrnagyi kinevezést nyert. 1806-ban, a csehországi főhadparancsnokság május 19-i rendelete alapján, május 1-jei hatállyal az 1. számú Merveldt-ulánusezredbe helyezték.

1811-ben, 1810. december 29-i udvari haditanácsi rendelet alapján, január 16-i hatállyal nyugállományba helyezték összesen 26 év és öt hónap katonai szolgálatot követően.

1815-ben, július 28-i udvari haditanácsi rendelet alapján, augusztus 1-jei hatállyal heilbronni³⁰⁰ hadtápparancsnokként ismét szolgálatba helyezték.

1815. december 1-jén ismét visszahelyezték nyugállományba.

1797. március 23-án hadifogságba esett, ahonnan 1797. július 26-án szabadult. Nőtlen.³⁰¹

298 Amon, 1880. 471. o.; Gemmell-Flischbach 95. o.; Kempelen IV. 439–440. o.; Kielmansegg 198. o.; ML HR 6 1804 Karton-Nr. 7544; ML HR 6 1807 Karton-Nr. 7545; ML UR 1 1811 Karton-Nr. 7830; MS 1812 267. o.; MS 1813 267. o.; MS 1820. 472. o.; Nagy Iván V. 9, 13. o.; ST HR 8 1809 Karton-Nr. 7652; ST UR 2 1812 Karton-Nr. 7882; Thürheim III. 81. o.

299 Fenti alakulatra lásd a 166. jegyzetet.

300 Württembergi Királyság; ma Németország.

301 Jedina VII. o.; Kneschke IV. 158–160. o.; ML DR 1 1804 Karton-Nr. 6760; ML DR 1 1806 Karton-Nr. 6761; PP Majore I. Bd. fol. 35.; ST UR 1 1807 Karton-Nr. 7846; Thürheim III. 53. o.

28. Hammerstein zu Equord, William Friedrich von, báró

(cs. k. lovassági tábornok, vesztfáliai ezredes)

1785. március 3. Hildesheim (Hildesheimi Hercegpüspökség,³⁰² Német-római Birodalom; ma Németország) – 1861. február 13. Brno/Brünn (Morvaország, Habsburg Monarchia; ma Csehország)

Nemesi származású, birodalmi német. Szülei: báró Georg August von H. zu E. és báró Henriette von Münster zur Surenburg. Báró Hans Georg von H. zu E. vesztfáliai királyi altábornagy öccse. Evangélikus.

A hannoveri³⁰³ választófejedelmi gyalogos testőrségben kezdte katonai szolgálatát 1799-ben mint hadapród. 1800-ban zászlóssá lépett elő. Miután azonban 1803-ban a franciák a hannoveri hadsereget lefegyverezték és feloszlatták, porosz szolgálatba lépett át, ahol hadnagyi kinevezést nyert az Abraham Franz von Bailliodz vezérőrnagy tulajdonában állt 5. számú vértesezredbe. 1805 körül pedig a Karl Georg Friedrich von Wobeser vezérőrnagy³⁰⁴ tulajdonában állt 14. számú dragonyosezredbe nyert beosztást. 1806-ban kitüntette magát Jénánál egy francia dragonyosok elleni támadás során, hamarosan azonban a prenzlaui kapituláció során, amikor is 10 000 porosz katona adta meg magát, ő is francia hadifogságba esett. Majd, miután Poroszország a harmadik koalíciós háborúban döntő vereséget szenvedett, továbbá mivel szülőhazája, Hildesheim az 1807-es tilsi béke révén az újonnan létrehozott Vesztfáliai Királyság része lett, maga is még ugyanezen évben vesztfáliai szolgálatba lépett, és az 1. számú vesztfáliai svalízsérezredbe nyert főhadnagyi kinevezést. 1808 elején kapitánnyá lépett elő. Ugyanez év májusa körül pedig gróf Joseph-Antoine Morio hadosztály-tábornok és hadügyminiszter segédtisztje lett, akinek kíséretében egy nápolyi küldetésben is részt vett, majd 1808–1809 fordulóján a vesztfáliai hadsereg soraiban harcolt a franciák spanyolországi hadjáratában. Ezt követően 1809 márciusa körül a „Garde du Corps“ nevű testőrszvadronba nyert őrnagyi kinevezést, 1809. december táján pedig a gárdasvalízsér-ezredbe helyezték. 1810 júniusa körül a 2. számú vesztfáliai huszárezredbe nyert alezredesi kinevezést.

302 A Német-római Birodalom egyházi fejedelemségeinek egyik típusa volt a hercegpüspökség is. Hildesheim kapcsán meg kell ugyanakkor jegyeznünk, hogy területén 1711-től hannoveri helyőrség állomásozott, és bár hivatalosan nem tartozott az előbbi választófejedelemséghez, nyilvánvalóan erős hannoveri befolyás alatt állt.

303 Fenti fejedelemség kapcsán meg kell jegyeznünk, hogy noha közkeletűen csak Hannovernek hívták, hivatalos megnevezése Braunschweig-Lüneburg Választófejedelemség volt.

304 1807-től altábornagy.

1812 szeptemberének második felében alezredesi rangban az 1. számú vesztfáliai vértesezred parancsnokává nevezték ki. 1813. január táján pedig ezredesi előléptetés mellett az 1. számú vesztfáliai huszárezred élére helyezték. A felszabadító háborúk őszi szakaszának kezdetén azonban, a fegyverszünet lejártát követően, az 1813. augusztus 22-éről 23-ára virradó éjszaka, Szászországból Csehországba vonulva, alakulatával és a 2. számú vesztfáliai huszárezreddel egyetemben császári-királyi szolgálatba lépett át. Ezt követően ezredét az újonnan felállított osztrák–német vagy vesztfáliainak is nevezett légióba osztották be annak első huszárezredeként, ő ugyanakkor továbbra is előbbi élén maradt ezredesként. 1814. március 20-án különösen kitüntette magát a Lyonnál lezajlott ütközet során. Alakulata feloszlását követően, 1814-ben, augusztus 23-i magyarországi főhadparancsnoksági rendelet alapján, szeptember 1-jei hatállyal az 1. számú Merveldt-ulánusezredbe helyezték létszámfelettiként. 1815-ben, a heidelbergi főhadiszálláson június 21-én kelt hadparancs alapján, június 1-jei hatállyal, tényleges állományba helyezve, ezredparancsnokká lépett elő.³⁰⁵ 1823. október 10-én vezérőrnagyi kinevezést nyert, egyúttal Pilsenbe helyezték dandárparancsnoki beosztásban, 1824-ben Prágába helyezték át hasonló beosztásban. 1832. június 6-án altábornagyi előléptetés mellett Nagyváradra helyezték hadosztályparancsnokként.

1833-ban, március 8-án kelt legfelsőbb elhatározás és március 11-i udvari haditanácsi leirat alapján, március 8-i hatállyal nyugállományba helyezték összesen 19 év, hét hónap és 14 nap császári-királyi zászlók alatt eltöltött katonai szolgálatot követően.

Nyugdíjazása után, 1836-ban Angliába, 1837-ben a Német Szövetség területére, Oroszországba és Görögországba tett nagyobb utazást.

Hazatértét követően, 1837-ben, augusztus 16-i legfelsőbb elhatározás alapján, október 16-i hatállyal, lebergi³⁰⁶ hadosztályparancsnokként ismét szolgálatba lépett. 1840. augusztus 15-én Budára helyezték hasonló beosztásban. 1841. december 27-én pedig az itáliai II. hadtest parancsnokaként Padovába helyezték. 1846. április 28-án galíciai főhadparancsnoki kinevezést nyert. Az 1848-as forradalmi események során, november elején kemény kézzel elfojtotta a Lengyel Nemzeti Tanács vezetésével Lembergben kirobbant felkelést. Jutalmul 1848. november 9-én lovassági tábornokká lépett elő, majd a

305 Wrede munkája tévesen csak 1819-től említi az 1. számú ulánusezred parancsnokaként. Vö. Wrede III/1. 320. o.

306 Galícia és Lodomeria Királyság, Habsburg Monarchia; ma: Lviv, Ukrajna.

Galíciában és Bukovinában felállítandó IV. hadsereg élére nyert kinevezést, főhadparancsnoki beosztásának megtartása mellett. A magyar szabadságharc sikerei következtében ostromállapotot rendelt el Galíciában és Bukovinában, egyúttal további határozott intézkedéseket tett a rend és a nyugalom fenntartása érdekében.

1850-ben, március 11-i legfelsőbb elhatározás alapján, március 16-i hatállyal nyugállományba helyezték.

Élete hátralévő részét főleg Bécsben, illetve a Melk közelében fekvő albrechtsbergi³⁰⁷ birtokán töltötte.

1840. május 25-én elnyerte a 2. számú Schwarzenberg-ulánusezred ezredtulajdonosi méltóságát.³⁰⁸

Kitüntetései, címei: 1814. április 10-én elnyerte az Osztrák Császári Lipót Rend lovagkeresztjét, majd nyugállományba helyezésével egyidejűleg, 1850-ben a nagykeresztet is. Ezenkívül a további kitüntetésekkel rendelkezett: Osztrák Császári Vaskorona Rend I. osztálya, Orosz Szent Anna Rend I. osztálya, Orosz Szent Vlagyimir Rend II. osztálya, Orosz Fehér Sas Rend, Francia Becsületrend tisztikeresztje (1809. április 2.), Porosz Johannita Rend, Porosz „Pour le Mérite” Rend (1814. november), Hannoveri Guelf Rend parancsnoki keresztje (1816. november 22.), Svéd Kard Rend parancsnoki keresztje, Hadseregkereszt.

Valóságos belső titkos tanácsos (1843. február 3.), cs. k. kamarás, tiszteletbeli ítélőtáblai ülnök, tiszteletbeli vesztfáliai királyi istállómester (1810 tájától 1813 októberéig).

Nős. 1816. október 7-én ezredesként az előírt 12 000 Ft kaució lefizetése mellett vette feleségül báró Karoline von Könitz-et. Majd előbbi halálát követően, 1839. február 1-jén gróf Maria von Salis-Zizersszel lépett frigyre. Gyermeke egyik házasságából sem született.³⁰⁹

307 Alsó-Ausztria, Habsburg Monarchia; ma: Albrechtsberg an der Pielach, Ausztria.

308 Az ezred a legtöbb csapattesttől eltérően nem a mindenkori ezredtulajdonos, hanem az ezt a méltóságot 1800 és 1820 között betöltő herceg Karl Philipp zu Schwarzenberg tábornagy nevét viselte, legfelsőbb utasítás alapján, a halálát követően is.

309 ADB 10. 493–494. o.; http://de.metapedia.org/wiki/Deutsche_Legion_%28Befreiungskriege%29 (letöltve: 2015. április 26.); http://de.wikipedia.org/wiki/William_Friedrich_von_Hammerstein (letöltve: 2015. április 26.); Kneschke IV. 179–182. o.; ML UR 1 1817 Karton-Nr. 7831; ML UR 1 1820 Karton-Nr. 7834; MS 1818 57. o.; MS 1824 46. o.; MS 1840 41. o.; MS 1847 22. o.; MS 1860–1861 914. o.; Paye 29. o.; PP Generale I. Bd. fol. 64.; Schmidt-Brentano, 2007. 64. o.; ST UR 1 1815 Karton-Nr. 7853; Thürheim III. 51. o.; Verzeichnis der Generale 1. Teil fol. 145. v., 146. r.; Wrede III/1. 325. o.; Wurzbach VII. 291–293. o.

29. Hardegg auf Glatz und im Machlande, Johann Heinrich, gróf

(lovassági tábornok)

1778. május 14. Bécs – 1854. június 11. Bécs

Főnemesi származású, ausztriai német, az ősi és kiterjedt család stetteldorfi ágának tagja. Szülei: gróf Johann Anton Konrad H. cs. k. kamarás, valóságos belső titkos tanácsos és gróf Maria Josefa Augusta von Wilczek. Gróf Johann Dominik H. alezredes, gróf Johann Ignaz H. lovassági tábornok és gróf Johann Anton Leonhard H. altábornagy öccse. Római katolikus.

1793. szeptember 1-jén alhadnagyként kezdte katonai pályafutását a 7. számú Kinsky-svalizsérezeredben.³¹⁰ 1795. október 8-án főhadnaggyá lépett elő. 1796. szeptember 16-án a giesseni³¹¹ ütközetben megmentette a fogságba eséstől báró Joseph Schellenberg vezérőrnagyot.³¹² Ezért 1797. augusztus 16-án soron kívül másodkapitányi kinevezést nyert. 1800. december 1-jén elsőkapitánnyá, 1806. január 4-én másodőrnaggyá lépett elő. 1807. november 1-jén pedig alezredesi kinevezést nyert a 3. számú Károly főherceg-ulánusezeredbe, ahol miután kitüntette magát a landshuti³¹³ és asperni³¹⁴ csatákban is, 1809. május 27-i hadparancs alapján, aznapi hatállyal, ezredessé és ezredparancsnokká lépett elő. 1810. augusztus 15-én rangja megtartása mellett kilépett a katonai szolgálatból. 1813-ban azonban, miután a Habsburg Monarchia csatlakozott a hatodik koalícióhoz, ismét szolgálatba állt, és a 3. számú O'Reilly-svalizsérezeredbe nyert beosztást létszámfeletti ezredesként. 1813. november 1-jével a 6. számú Riesch-dragonoyosezeredbe helyezték immár tényleges állományú ezredparancsnokként.³¹⁵ 1813. december 26-án pedig vezérőrnagyi kinevezést nyert a főszeregbe történő beosztással együtt. 1814 augusztusától a Cs. k. Udvari Haditanács pótlovazási és ménesfelügyelői állásába helyezték. Az 1815. évi hetedik koalíciós háború során, bár kijelölték a hadszíntérre vonuló haderőbe, előbbi beosztása következtében, elvezénylésére végül nem került sor. Pótlovazási felügyelői állása mellett 1819-től a bécsújhelyi Lovagló Intézet³¹⁶ felügyelőjeként is működ-

310 Fenti csapattestre lásd a 198. jegyzetet.

311 Hessen-Darmstadt Tartománygrófság, Német-római Birodalom; ma Németország.

312 1799-től altábornagy.

313 Bajor Királyság; ma Németország.

314 Alsó-Ausztria, Habsburg Monarchia; ma Ausztria.

315 Fenti alakulatra lásd a 275. jegyzetet.

316 A Habsburg Monarchia 1808-tól működő első lovas kiképző központjának feladata egyrészt tanfolyam keretében a lovasezredekbe ideküldött fő-, illetve altisztek lovaglótanárrá történő kiképzése, másrészt a gyalogság és a tüzérség őrnagyai számára megfelelő lovak betanítása volt. Ld. Bundschuh 257. o.

dött, egészen utóbbi 1823-as felosztásáig.³¹⁷ 1828. február 7-én altábornagyi, 1843. március 3-án pedig lovassági tábornoki kinevezést nyert. Haláláig megmaradt ugyanakkor pótlovazási felügyelői beosztásában, mely állásában rendkívül sokat tett a Habsburg Monarchia lótenyésztésért. Jelentős reformokat foganatosítva, új alapokra fektette a lóutánpótlási rendszert, és széleskörű, elkötelezett tevékenysége révén elévülhetetlen érdemeket szerzett a modern katonai lótenyésztés és lóutánpótlás megeremtésében.

1826. november 2-án elnyerte a 7. számú vértesezred tulajdonosi méltóságát. Kitüntetései, címei: 1809-ben, október 24-i hadparancs alapján, elnyerte a Mária Terézia Katonai Rend lovagkeresztjét, miután kitüntette magát az 1809. július 5-én és 6-án megvívott wagrami csatában, valamint az 1809. július 10-én Oberhollabrunn³¹⁸ és Schönggrabern³¹⁹ térségében lezajlott ütközetben is. Ezenkívül a következő kitüntetésekkel rendelkezett: Osztrák Császári Lipót Rend parancsnoki keresztje (1819), nagykeresztje (1854. április 20.), Szász-Ernesztin Hercegi Házi Rend nagykeresztje (1847).

Valóságos belső titkos tanácsos (1839), cs. k. kamarás.

Nőtlen.³²⁰

30. Hardegg auf Glatz und im Machland, Johann Ignaz Franz, gróf

(lovassági tábornok)

1772. július 30. Bécs – 1848. február 17. Bécs

Főnemesi származású, ausztriai német, az ősi és kiterjedt család stetteldorfinak nevezett ágának tagja. Szülei: gróf Johann Anton Konrad H. cs. k. kamarás, valóságos belső titkos tanácsos és gróf Maria Josefa Augusta von Wilczek. Johann Dominik H. alezredes öccse, Johann Anton Leonhard H. altábornagy és Johann Heinrich H. lovassági tábornok bátyja. Római katolikus.

317 Az intézetparancsnoki beosztás ugyanakkor továbbra is megmaradt, melyet Matthäus Steyrer von Edelsberg ezredes töltött be.

318 Alsó-Ausztria; Habsburg Monarchia; ma: Hollabrunn, Ausztria.

319 Alsó-Ausztria; Habsburg Monarchia; ma Grabern településrésze, Ausztria.

320 http://www.napoleon-series.org/research/biographies/Austria/AustrianGenerals/c_AustrianGeneralsH.html#H14 (letöltve: 2015. május 24.); ML ChR 5 1806 Karton-Nr. 7204; MS 1816 7, 51. o.; MS 1818 518. o.; MS 1852 15. o.; MS 1854 Veränderungen während des Druckes 254. o.; ÖBL II. 186–187. o.; Riedl 267. o.; Schmidt-Brentano, 2006. 39. o.; ST UR 3 1809 Karton-Nr. 7913; Thürheim III. 99. o.; Wrede III/1. 165. o.; Wurzbach VII. 355–359. o.

1789. május 10-től a 7. számú Kinsky-svalizsérezerredben szolgált alhadnagyként.³²¹ 1790. február 11-én főhadnagyként az akkori Esterházy-, későbbi 3. számú huszárezredbe helyezték. 1793. április 16-án másodkapitányi kinevezést kapott a 4. számú Hohenzollern-Hechingen-vértesezerredbe.³²² 1796. október 1-jén elsőkapitánnyá lépett elő. 1799. november 16-án ismét a 3. számú, ekkor már Ferdinánd főherceg tulajdonában álló huszárezredbe helyezték. 1800. július 4-én, miután az akkor zajló második koalíciós háború során sorozatosan kitüntette magát, érdemei elismerésül soron kívüli őrnagyi kinevezést nyert. 1800. december 1-jén a 13. számú Rosenberg-Orsini-könnyűdragonos-ezredbe helyezték.³²³ 1805. március 31-én az 5. számú Ott-huszárezredbe kapott alezre-desi kinevezést. 1805. június 30-án a 2. számú Schwarzenberg-ulánusezredbe helyezték, ahol még azon év szeptember 1-jén ezredessé és ezredparancsnokká lépett elő augusztus 27-i hadparancs alapján. 1809. május 24-én vezérőrnaggyá nevezték ki. 1813. október 19-én, a lipcei csatában nyújtott teljesítményéért, soron kívül, szeptember 2-i visszamenőleges hatállyal, altábornagyi kinevezést nyert. 1831. december 30-án lovassági tábornokká lépett elő. 1834-től haláláig az Udvari Haditanács elnöke.

1813-tól a 8. számú, akkor Konstantin nagyherceg, orosz cárevics tulajdonában állt vértesezerred másodtulajdonosa, 1831-től pedig ezredtulajdonosa.³²⁴

Kitüntetései: 1796. május 11-én elnyerte a Mária Terézia Katonai Rend lovagkeresztjét, 1810-ben pedig a parancsnoki keresztjét. Ezenkívül a további elismerésekkel rendelkezett: Aranygyapjas Rend (1836), Osztrák Császári Lipót Rend nagykeresztje (1839), Orosz Alexander Nyevszkij Rend gyémántokkal, Orosz Szent Anna Rend I. osztályának lovagkeresztje gyémántokkal, Orosz Szent Vlagyimir Rend II. osztálya, Orosz Szent György Rend III. osztálya, Porosz Fekete Sas Rend, Szász Rutakorona Rend, Hannoveri Guelf Rend nagykeresztje, Pármai Konstantin Rend szenátori nagykeresztje.

Valóságos belső titkos tanácsos (1830), cs. k. kamarás.

Nős. 1803. január 23-án vette feleségül gróf Maria Aloisia von Gilleist.³²⁵

321 Fenti csapattestre lásd a 198. jegyzetet.

322 Fenti alakulatra vonatkozóan lásd a 99. jegyzetet.

323 Fenti csapattestre lásd a 181. jegyzetet.

324 Ez azonos a korábbi 4. számú Hohenzollern-Hechingen vértesezerreddel ahol öt és fél évig szolgált. A csapattestre lásd a 99. jegyzetet.

325 Amon, 1893. 217, 227, 232. o.; http://www.geneall.net/D/per_page.php?id=135656 (letöltve: 2013. július 12.); <http://gw.geneanet.org/jksir?lang=fr;pz=vlasta+hele+ne;nz=ksir;ocz=0;p=maria+josefa+augusta;n=wilczek> (letöltve: 2013. július 12.);

31. Heidt (Haidt), Jacob von, (1780-tól) lovag

(ezredes)

1753 k. Habitzheim (Habitzheim uradalom,³²⁶ Német-római Birodalom; ma Németország) – 1816. szeptember 17.

Nemesi származású, birodalmi német. Apja minden bizonnyal Augustin Franz von H. habitzheimi tanácsos és hivatalnok, utóbb bischofsheimi³²⁷ hivatalvezető és udvari ítélőszéki tanácsos. Római katolikus.

1769-ben a 18. számú Löwenstein-Wertheim-svalizsérezeredben kezdte katonai pályafutását önköltséges hadapródként.³²⁸ 1773. július 1-jén a 7. számú Kinsky-svalizsérezeredbe helyezték.³²⁹ 1774. július 1-jén alhadnaggyá, 1797. december 1-jén pedig főhadnaggyá lépett elő. 1787. szeptember 26-án másodkapitányi, majd 1790. január 15-én elsőkapitányi kinevezést nyert. 1791. november 1-jén az akkor felállított, később 1-es hadrendi számot nyert ulánusezeredbe helyezték. 1801-ben, a schönbrunni főhadiszálláson március 21-én kelt hadseregparancsnoksági rendelet alapján, március 8-i hatállyal másodőrnaggyá lépett elő. 1806-ban, a csehországi főhadparancsnokság április 25-i rendelete alapján, április 30-i hatállyal nyugállományba helyezték. Ezt követően, 1806. április 30-i udvari haditanácsi leírát és május 10-i csehországi főhadparancsnoksági rendelet alapján tiszteletbeli alezredesi cím adományozásában részesült.

1808-ban azonban újra szolgálatba helyezték az alsó-ausztriai fedeztetési és pótlovazási ügyosztály parancsnokaként. 1815 körül ezredessé és a Cs. k.

<http://www.geni.com/people/Johann-Ignaz-Graf-zu-Hardegg-auf-Glatz-und-im-Machlande/6000000016551864753> (letöltve: 2013. július 12.); KA MMThO Index II.; ML KR 8 1817, 1818 Karton-Nr. 6723; MS 1846. 7. o.; MS 1849. 651. o.; Relation der Schlachten bei Leipzig 33. o.; Schiviz 165. o.; Schmidt-Brentano, 2006. 39. o.; ST UR 2 1805 Karton-Nr. 7875; Thürheim III. 80. o.; Wurzbach VII. 345, 359–362. o.

326 A Löwenstein-Wertheim grófi, majd hercegi család egyik birtokát képező fenti terület 1806-ig közvetlenül a császárnak alárendelt (reichsunmittelbar) territórium volt.

327 Mainzi Választófejedelemség; ma: Tauberbischofsheim, Németország.

328 Fenti csapattest elődjét 1758-ban a későbbi 14. számú dragonyosezered részeként állították fel 12 könnyűdragonyos kompániányi (korabeli lovasszázad) erőben. 1759-ben állományát további nyolc kompániával bővítették, egyúttal anyaezeredről leválasztva önállósították, ily módon létrehozva a császári-királyi hadsereg első svalizsérezeredét. 1769-ben 18-as rangszámot kapott. 1798-ban 4. hadrendi számmal könnyűdragonyosezreddé szervezték át. 1802-ben 2. hadrendi számot nyert, és ismét svalizsérezereddé alakították. Végül 1851-ben 7. hadrendi számmal ulánusezreddé szervezték át. Wrede III/1. 345. o.

329 Fenti alakulatra lásd a 198. jegyzetet.

Udvari Haditanács pótlovazási és ménesfelügyelőjének helyettesévé lépett elő, megmaradt ugyanakkor addigi beosztásában is.

1780-ban apjával és nagybátyjával, Carl von H. kapitánnyal, a császári-királyi Nemesi Arcière Testőrség tagjával egyetemben lovagi cím adományozásában részesült.

1803-ban nőtlen.³³⁰

32. Hessen-Philippsthal-Barchfeld, Friedrich Wilhelm Karl Ludwig von, herceg

(dán királyi vezérőrnagy, címzetes cs. k. vezérőrnagy)

1786. augusztus 10. Barchfeld (Hessen-Kassel Tartománygrófság, Német-római Birodalom; ma Barchfeld-Immelborn településrésze, Németország) – 1834. november 30. Koppenhága (Dán Királyság)

Főnemesi származású, birodalmi német. Szülei: Adolph von H.-P.-B. tartománygróf³³¹ és herceg Wilhelmine Luise Christiane zu Sachsen-Meiningen. Carl August Philip Ludwig von H.-P.-B. tartománygróf öccse. Evangélikus.

1812-től kapitányként, majd alezredesként dán királyi szolgálatban, utóbb pedig a hesseni választófejedelem szolgálatában állt. 1815-ben ugyanakkor császári-királyi szolgálatba lépett, és április 30-i udvari haditanácsi elnöki leirat alapján, április 26-i hatállyal létszámfeletti ezredesi kinevezést nyert a 2. számú Schwarzenberg-ulánusezredbe. Tényleges azonban, ezredétől elvezényelve, a főhadiszálláson teljesített szolgálatot egészen 1815 decemberéig. Ekkor viszont hosszabb szabadságra vonult, így végül csak 1816. február 22-én vonult be alakulatához.

1817. október 16-án vezérőrnagyi rang adományozása mellett kilépett a császári-királyi hadseregből. Ezt követően ismét dán szolgálatba állt, és vezérőrnagyi rangban a dán királyi északi lovastestőrezred parancsnoka lett.

330 <https://www.deutsche-digitale-bibliothek.de/item/FDJ67TUVJG4NKB7KVI4E6ATOPV765LT2> (letöltve: 2015. október 5.); Kurmainzischer Kalender 184. o.; ML UR 1 1803 Karton-Nr. 7826; ML UR 1 1804 Karton-Nr. 7827; MS 1808 344. o.; MS 1810 322. o.; MS 1815 466. o.; MS 1817 586. o.; ST UR 1 1801 Karton-Nr. 7842; ST UR 1 1802 Karton-Nr. 7843; ST UR 1 1806 Karton-Nr. 7845; Thürheim III. 52. o.

331 A Hessen-Philippsthal-Barchfeld család a hessen-kasseli uralkodó tartománygrófi dinasztia egyik oldalága volt, melyet 1721-ben alapított Wilhelm, I. Fülöp hessen-philippstahli tartománygróf másodszülött fia. A család mindenkor feje a tartománygrófi, többi tagja pedig a hercegi címet viselte.

Kitüntetései, címei: dán Elefánt Rend, dán Dannebrog Rend, Porosz Johannita Rend, Hesseni Arany Oroszlán Rend nagykeresztje, Hesseni Nagyhercegi Lajos Rend lovagkeresztje,³³² Hesseni Katonai Érdemrend lovagkeresztje, Hesseni Vassisak Rend lovagkeresztje.

Nős, 1812. augusztus 22-én vette feleségül Juliana Sophie von Oldenburg dán királyi hercegnőt, Frigyes dán trónörökös, a későbbi V. Frigyes lányát. Házasságon kívül, Margrethe Clausentől született egyetlen gyermeke, Vilhelmine Margrethe Christine Clausen.³³³

33. Hohenzollern-Hechingen, Friedrich Anton von, herceg

(altábornagy)

1790. november 3. Rakovník (ném. Rakonitz, Csehország, Habsburg Monarchia; ma Csehország) – 1847. december 13. Pöstyén (Nyitra vm., Magyar Királyság, Habsburg Monarchia; ma Piešťany, Szlovákia)

Főnemesi származású, birodalmi német, az egyik legősibb és legelőkelőbb német család tagja. Szülei: herceg Friedrich Franz Xaver von H.-H. tábornagy és gróf Maria Theresia von Wildenstein. Római katolikus.

Katonai pályafutását 1808. november 1-jén alhadnagyként kezdte az apja tulajdonában állt 2. számú Hohenzollern-Hechingen-szalízsérezredben.³³⁴ 1809. február 16-án főhadnaggyá, 1809. augusztus 16-án másodkapitánnyá, 1813. augusztus 7-én pedig elsőkapitánnyá lépett elő. 1814-ben, március 21-én Veszoulban³³⁵ kelt hadsereg-főparancsnoksági rendelet alapján, március 5-i viszszaemelőleges hatállyal az osztrák-német, másként vesztfáliai légio 2. huszárezredébe nyert másodőrnagyi kinevezést. 1814. április 7-én az 1. számú Merveldt-ulánusezredbe helyezték továbbra is másodőrnagyi beosztásban.

332 Fenti rendnek I. és II. osztályú lovagjai is voltak. A rendelkezésre álló forrásokból azonban nem derül ki, hogy a herceg pontosan melyik osztályba tartozott.

333 http://malerei19jh.museum-kassel.de/show.html?nr=9&id=31074&ku_id=228&ku_nr=118&sort=W (letöltve: 2015. július 12.); http://www.geni.com/people/Friedrich-von-Hessen-Philippsthal-Barchfeld/600000000401_2966577 (letöltve: 2015. május 24.); <http://www.schlossaugustenau.com/geschichte-des-schlusses/meine-familie/die-landgrafen-von-hessen-philippsthal-barchfeld/> (letöltve: 2015. október 9.); Kiemelt 193, 198, 305. o.; ML UR 2 1817 Karton-Nr. 7864; MS 1817 62. o.; Schmidt-Brentano, 2007. 70. o.; Staats-Handbuch 69–70. o.; ST UR 2 1815 Karton-Nr. 7885; ST UR 2 1816 Karton-Nr. 7886; Thürheim III. 80. o.

334 Fenti csapattestre lásd a 206. jegyzetet.

335 Francia Császárság, ma Franciaország.

1815. június 1-jén elsőőrnyaggyá lépett elő. Majd 1821. január 9-én alezredesi, 1823. december 29-én ezredesi és ezredparancsnoki kinevezést nyert. 1831. szeptember 3-án vezérőrnyaggyá lépett elő. Egyúttal 1831. szeptember 24-én Klagenfurtba, 1833. március 30-án pedig Grazba helyezték dandárparancsnoki beosztásban. 1839. szeptember 27-én altábornagyi kinevezés mellett Bécsbe helyezték hadosztályparancsnokként. Végül 1846. február 13-ától haláláig Linz katonai parancsnokaként teljesített szolgálatot.

1844. május 10-én, apja halálát követően elnyerte az addig előbbi tulajdonában állt, 2. számú svalizsérezed ezredtulajdonosi méltóságát.

Kitüntetései, címei: Orosz Szent Anna Rend I. osztálya, Orosz Szent Vlagyimir Rend IV. osztálya, Porosz Vörös Sas Rend I. osztálya, Porosz „Pour le Mérite” Rend, Hohenzollern hercegi Házi Rend I. osztályú Díszkeresztje.

Nős. 1810. június 6-án vette feleségül herceg Karoline Annunciate Joachime Antonie Amalie von Hohenzollern-Sigmaringent. Gyermekekük nem született.³³⁶

34. Kinsky von Wchnitz und Tettau, Ferdinand Johann Nepomuk Joseph, herceg

(ezredes)

1781. december 4. Bécs–1812. november 3.³³⁷ Veltrusy (ném. Weltrus, Csehország, Habsburg Monarchia; ma Csehország)

Főnemesei származású, az egyik legelőkelőbb és legősiabb cseh család tagja. Szülei: Joseph K. herceg és gróf Maria Rosa Harrach. Római katolikus.

1808. július 1-jén őrnagyi kinevezést nyert a csehországi Landwehrbe, egyúttal birtokain, saját költségén, több Landwehr-egységet is létrehozott.³³⁸ 1809.

336 <http://geneall.net/de/name/1474031/friedrich-franz-anton-graf-von-hohenzollern-hechingen/> (letöltve: 2015. május 24.); <http://www.geni.com/people/Friedrich-Franz-Anton-Prinz-von-Hohenzollern-Hechingen/6000000016365772801> (letöltve: 2015. május 24.); Jedina VII.; ML UR 1 1817 Karton-Nr. 7831; ML UR 1 1820 Karton-Nr. 7834; MS 1832 47.o.; MS 1834 46. o.; MS 1846 43. o.; MS 1847 41. o.; Schmidt-Brentano, 2007. 73. o.; ST Österr.-Deutsche Leg. (2. Hus. Rgt.) 1813, 1814 Karton-Nr. 10.847; Verzeichnis der Generale 1. Teil fol. 146. v., 147. v.; Thürheim III. 51, 51, 53, 174. o.; Wurzbach IX. 214. o.

337 ST UR 2 1812 Karton-Nr. 7882; Thürheim III. 80. o.; Wurzbach XI. 286. o. – Az 1813. évi katonai tisztí név- és címtárban szereplő november 2-i halálozási dátum nyilvánvalóan tévedés. Vö. MS 1813 363. o.

338 ST ChR 5 1812 Karton-Nr. 7237 Transferirungs Lista; ST UR 2 1812 Karton-Nr. 7882 Transferirungs Lista. – Wurzbach állítását, miszerint századosként kezdte volna

március 13-án az akkor felállított Károly főherceg-légió 2. zászlóaljának parancsnokává nevezték ki.³³⁹ Zászlóalja élén részt vett a regensburgi, asperni, wagrami és znaimi³⁴⁰ küzdelmekben egyaránt. Majd az utóbbit követő fegyverszünet során, szeptember 15-én a csehországi rendek által javasolt és finanszírozott cseh-dragonyosezred szervezésével és parancsnokságával bízták meg. Október 10-én alezredessé lépett elő. Az 1809. október 14-én megkötött schönbrunni béke következtében azonban a nevezett dragonyosezred felállítására végül nem került sor. Miután a herceg úgy nyilatkozott, hogy tovább szeretne szolgálni, november 1-jén, létszámfeletti alezredesként, az 5. számú Klenau-svalizsérezeredbe nyert beosztást. 1811 tavaszán viszont, amikor az uralkodó Drezdába utazott, hogy lányával, Mária Lujzával találkozzon, Ferenc császár mellé vezényelték szolgálattévő kamarásként. Hivatalosan ugyanakkor továbbra is az 5. svalizsérezered állományában maradt. 1812-ben, április 25-i udvari haditanácsi leirat és április 30-i csehországi főhadparancsnoksági rendelet alapján, május 16-i hatállyal a 2. számú Schwarzenberg-ulánusezeredbe helyezték. Majd még ugyanezen évben, július 23-i udvari haditanácsi leirat és július 30-i morvaországi és sziléziai főhadparancsnoksági rendelet alapján, augusztus 1-jei hatállyal ezredessé és ezredparancsnokká lépett elő.

1812-ben, szabadsága alatt, egy lovaglás során leesett a lováról, minek következtében életét vesztette.

Amellett, hogy ízig-vérig katona volt, a művészeteket is pártolta. Így Rudolf főherceggel³⁴¹ és Joseph Franz Maximilian von Lobkowitz herceggel együtt Ludwig van Beethoven számára 4000 forint éves fizetést folyósított.³⁴²

Kitüntetései, címei: 1809-ben Aspernnél a francia vértések elleni hősieks küzdelmének Károly főherceg is a szemtanúja volt, aki a csatát követően, élve a bátyja által ráruházott teljhatalommal, a csatatéren a Mária Terézia Katonai Rend lovagkeresztjét adományozta számára.

pályafutását a Landwehrben, a katonai források nem támasztják alá. Vö. Wurzbach XI. 286. o.

339 A Károly főherceg-légióra vonatkozóan lásd a 239. jegyzetet.

340 Morvaország, Habsburg Monarchia; ma: Znojmo, Csehország.

341 Rudolph Johannes Joseph Rainier von Habsburg-Lothringen (1788–1831) II. Lipót legifjabb fia volt. Utóbb 1819-től Olmütz érseke, 1820-tól pedig bíboros.

342 A zeneszerző az 1807-ben eredetileg galánthai herceg Esterházy Miklós felkérésére komponált C-dúr miséjének (Op. 86.) kiadott változatát 1812-ben hálából Kinsky hercegnek ajánlotta. Ehhez persze az is hozzájárult, hogy a megrendelő tetszését a merészen újító mű nem igazán nyerte el.

1801. június 8-án vette feleségül báró Karolina Maria von Kerpent. Három fiuk született: Rudolf herceg,³⁴³ Hermann gróf és Joseph Erwin gróf.³⁴⁴

35. Kisielewsky, Severin von

(ezredes)

1767. Brody (Lengyel–Litván Királyi Köztársaság; ma Ukrajna) – 1809. július 6. Deutsch-Wagram (Alsó-Ausztria, Habsburg Monarchia, ma Ausztria)

Nemesi származású, lengyel. Római katolikus.

1783. január 16-án önköltséges hadapródként belépett a Barco-, későbbi 10. számú huszárezredbe.³⁴⁵ 1785. szeptember 3-án zászlósként a Galíciai Királyi Nemesi Testőrségbe helyezték.³⁴⁶ 1786. január 21-én alhadnaggyá lépett elő. 1787. november 1-jén a 20. számú Kaunitz-Rietberg-gyalogezredbe nyert besorozást. 1789. február 1-jén főhadnagyi kinevezést nyert. 1790. április 16-án pedig másodkapitánnyá előléptetve az O'Donell-szabadcsapat Degelmann-féle 1. ulánusosztályába, a későbbi ulánus-szabadcsapatba helyezték.³⁴⁷ 1793. június 1-jén elsőkapitányi kinevezést nyert. 1800-ban, február 18-i hatállyal, február 18-i udvari haditanácsi leirat és március 8-i hadsereg-főparancsnoksági rendelet alapján másodőrnaggyá lépett elő alakulatánál, melyet 1798-ban 2. hadrendi számmal ulánusezreddé szerveztek át. Majd még szintén 1800-ban, az altöttingeni³⁴⁸ főhadiszálláson július 22-én kelt hadsereg-főparancsnoksági rendelet alapján, június 29-i visszamenőleges hatállyal elsőőrnagyi kinevezést nyert. 1805-ben, augusztus 27-i hadparancs alapján, szeptember 1-jei hatállyal alezredessé lépett elő az immár herceg Karl Philipp zu Schwarzenberg altá-

343 A hercegi cím csak elsőszülöttségi jogon volt örökletes a családban az 1747-ben gróf Stephan Wilhelm Kinsky csehországi tartományi főkamrás, udvarnagy és főudvarmester számára kiállított diploma alapján. Ld. Kneschke V. 105. o.

344 http://www.beethoven-haus-bonn.de/sixcms/detail.php?id=15123&template=dokseite_digitaes_archiv_de&_dokid=i3377 (letöltve: 2015. május 24.); MS 1813 363. o.; ST ChR 5 1812 Karton-Nr. 7237; ST UR 2 1812 Karton-Nr. 7882; Thürheim III. 80, 273. o.; Wrede II. 461. o.; Wurzbach XI. 286–288. o.

345 ML UR 2 1804 Karton-Nr. 7861. – Az életkorából kiindulva ez az időpont tűnik valószínűbbnek, szemben a 4. huszárezred történetében található 1782-es dátummal. Vö. Amon, 1882. 361. o.

346 Ezt az alakulatot 1792-ben betagolták az Arcière Testőrségbe.

347 Ezen alakulatok történetére vonatkozóan lásd a 203. jegyzetet.

348 Bajor Választófejedelemség, Német-római Birodalom; ma Németország.

bornagy³⁴⁹ tulajdonában álló ezredében. 1808. szeptember 15-én pedig ezredessé és a 4. számú Hessen-Homburg-huszárezred parancsnokává nevezték ki. 1809-ben a wagrami csata első napján egy ágyúgolyó széttroncsolta a jobb lábát, aminek következtében másnapra elvérzett és hősi halált szenvedett.³⁵⁰ 1805-ben, az október 17-i ulmi kapituláció révén hadifogságba került, azonban október 21-én, tisztársaihoz hasonlóan, becsületszóra elengedték.³⁵¹ 1804-ben nőtlen.³⁵²

36. Klebelsberg, Johann Nepomuk,³⁵³ gróf, thumburgi báró

(lovassági tábornok)

1772. január 30.³⁵⁴ Szoboszló (Hajdú városok,³⁵⁵ Magyar Királyság, Habsburg Monarchia; ma: Hajdúszoboszló, Magyarország) – 1841. június 1. Theresienstadt (Csehország, Habsburg Monarchia; ma: Terezín)

Főnemesi származású, cseh. Szülei: Gróf Prokop Sigismund K. vezérőrnagy és gróf Maria Josepha Ugarte. Római katolikus.

349 Majd csak 1809-ben nyerte el a lovassági tábornoki, 1812-ben pedig a tábornagyi rangfokozatot.

350 Halálának pontos története valószínű így zajlott. A 4. huszárezred története ugyanis csak annyit ír, hogy az első nap sebesült meg, majd még a csatatéren elvérzett, a huszárezred vonatkozó állománytáblázata viszont a csata második napjára, 6-ára teszi elhunytát. Haláltusa így valószínűleg másnapig elhúzódott. Vö. Amon, 1882. 355; ST HR 4 1809 Karton-Nr. 7470.

351 A becsületszóra történő szabadon bocsátás mibenlétére lásd a 183. jegyzetet.

352 Amon, 1882. 345, 355, 361. o.; http://www.familienkunde.at/Adel_Polen_Namens-index_K.htm (letöltve: 2015. augusztus 11.); Kielmansegg 95. o.; ML UR 2 1802 Karton-Nr. 7860; ML UR 2 1804 Karton-Nr. 7861; ST HR 4 1809 Karton-Nr. 7470; ST UR 2 1800 Karton-Nr. 7870; ST UR 2 1805 Karton-Nr. 7875; Wrede III/1. 251. o.

353 A Horvát-Szlavón határőr-huszárezred 1801-es áthelyezési jegyzékében tévesen Carl keresztnéven szerepel. Vö. AL, TL K-S HR 1801 Karton-Nr. 11.721.

354 Gemmell-Flischbach 54. o.; Wurzbach XII. 27. o. – A mustrajegyzékek és a rendelkezésre álló áthelyezési jegyzék adatai alapján ugyanakor 1770–1772 közötti születési dátum valószínűsíthető (vö. AL, TL K-S HR 1801 Karton-Nr. 11.721; ML HR 7 1804 Karton-Nr. 7591; ML HR 8 1802 Karton-Nr. 7631; ML UR 4 1820 Karton-Nr. 7925). A Schmidt-Brentano által közölt 1774. január 10-i dátum viszont már felettébb valószínűtlennek tűnik. Vö. Schmidt-Brentano, 2006. 50. o.

355 Az ún. hajdúvárosok ekkor megyerendszeren kívüli területet képeztek, a későbbiekben pedig Hajdú kerület elnevezést kaptak.

1782 és 1784 között a bécsi Theresianum hallgatója, majd ezt követően 1785. november 1-jén a 13. számú Modena-svalizsérezeredben hadapródként katonai pályájára lépett.³⁵⁶ 1786. április 20-án káplári, 1786. november 1-jén alhadnagyi, 1788. december 1-jén pedig főhadnagyi kinevezést nyert. 1793. április 13-án másodkapitánnyá előléptetve az akkor felállított Wurmser-féle osztrák-stájer szabadcsapatba helyezték,³⁵⁷ amelynek lovasságát 1795. január 1-jével horvát-szlavón néven előbb határőr-huszár csapatná, majd 1798. július 1-jével határőr-huszárezreddé alakították. 1793. november 26-án elsőkapitányi kinevezést nyert. 1797. július 28-án pedig harmadik őrnaggyá lépett elő. A huszárezredek harmadik őrnagyi osztályainak megszüntetését követően, 1800. november 1-jétől létszámfeletti állományba, majd 1801. január 22-étől ismét tényleges állományba került. 1801. április 1-jén, a Horvát-Szlavón határőr-huszárezred feloszlását követően a 8. számú Nauendorf-huszárezredbe helyezték létszámfeletti őrnagyként. 1802. december 1-jén a 7. számú Liechtenstein-huszárezredbe helyezték, ahol ismét tényleges állományba került. Majd utóbb, 1804. január 9-én alezredesi kinevezést nyert. 1805. szeptember 1-jén pedig ezredessé előléptetve a 3. számú Károly főherceg-ulánusezred parancsnokává nevezték ki. 1809. április 15-én vezérőrnaggyá, majd 1813. október 11-én altábornaggyá lépett elő. 1831. december 30-án lovassági tábornokká, egyúttal Szilézia és Morvaország megbízott, majd tényleges főhadparancsnokává nevezték ki. Végül 1834-től haláláig Theresienstadt erődjének kormányzója. 1799. március 20-án hadifogságba esett, ahonnan csak azon év augusztus 1-jén szabadult.

1815-ben, január 17-i legfelső elhatározás alapján, január 6-i hatállyal a 4. számú Császár-ulánusezred másodtulajdonosa lett.

Kitüntetései: 1809. október 24-én elnyerte a Mária Terézia Katonai Rend lovagkeresztjét. Ezenkívül a következő kitüntetésekkel rendelkezett: Osztrák Császári Lipót Rend parancsnoki keresztje, a Francia Szent Lajos Rend lovagkeresztje, az Orosz Szent Anna Rend lovagkeresztje, a Badeni Hűség Rend

356 Fenti csapattestre lásd a 253. jegyzetet.

357 Ezt az alakulatot 1793 májusában állították fel két zászlóalj gyalogságból és két huszár-osztályból, utóbbiakból hozták létre 1794 végén a horvát-szlavón határőr-huszár csapatot, amelyet 1798-ban 12. hadrendi számmal, Horvát-Szlavón határőr-huszárezred elnevezéssel, reguláris ezreddé alakítottak. A továbbiakban már csak gyalogosokból álló, egyenruhájukról vöröskabátosoknak is nevezett szabadcsapat végül 1801 szeptemberében került feloszlásra. Gräffer 235. o.; Wrede II. 501, III/2. 923. o., V. 340. o.

lovagkeresztje, a Szardíniai Királyi Szent Móric és Lázár Rend nagykeresztje, Hadseregkereszt.

Valóságos belső titkos tanácsos (1832), cs. k. kamarás.

Nős. 1806. április 20-án, ezredesként, az előírt 12 000 Ft kaució ellenében vette feleségül gróf verőcei Pejacevich Anna Mária, későbbi csillagkereszt-hölgyet. Gyermekük: Wenzeslaus, Adalbert, Julius, Franz, Anna, Josepha, Bertha és Leopoldina.³⁵⁸

37. Kress (Kreß) von Kressenstein, Christoph Karl Jakob, báró, Kraftshof és Röthenbach ura

(címzetes lovassági tábornok)

1781. március 21.³⁵⁹ Nürnberg³⁶⁰ (Német-római Birodalom; ma Németország) – 1856. január 26. Bécs

Nemesi származású, birodalmi német. Az egyik legősibb nürnbergi patricius-család sarja.³⁶¹ Szülei: báró Johann Georg Friedrich Christoph K. von K. hesseni nagyhercegi kamarás és Maria Hedwig Haller von Hallerstein. Evangélikus.

1797. augusztus 1-jén az akkor gróf Wenzel Colloredo-Wallsee tábornok nagy³⁶² tulajdonában állt 56. számú gyalogezredben önköltséges hadapródként kezdte katonai pályafutását. 1798. október 27-én zászlóssá lépett elő. 1799. május 1-jén a 3. számú Albert herceg-vértesezredbe nyert alhadnagyi kinevezést. 1800. december 4-én főhadnaggyá, 1804. szeptember 1-jén másodkapitány-

358 AL, TL K-S HR 1801 Karton-Nr. 11.721; Amon, 1880. 430. o.; Amon, 1901. 9. o.; Gemmell-Flischbach 54. o.; General Wittwe I. Bd. fol. 36.; *Gesch. HR* 7. 543. o.; KA MMThO Index II.; Megerle, 1824. 18. o.; ML HR 7 1804 Karton-Nr. 7591; ML HR 8 1802 Karton-Nr. 7631; ML UR 3 1807 Karton-Nr. 7894; ML UR 4 1818 Karton-Nr. 7924; ML UR 4 1820 Karton-Nr. 7925; MS 1833. 465. o.; MS 1835. 495. o.; Schmidt-Brentano, 2006. 50. o.; ST K-S HR 1797 Karton-Nr. 11.716; ST K-S HR 1800 Karton-Nr. 11.719; ST K-S HR 1801 Karton-Nr. 11.720; Wurzbach XII. 27–30. o.

359 Schmidt-Brentano, 2007. 95. o. – Wurzbach szerint ugyanakkor az 1781. március 24-i dátum is elképzelhető születési idejeként. Vö. Wurzbach XIII. 199. o.

360 1219-től II. Frigyes császár szabadságlevele alapján birodalmi város volt, így nem tartozott egyetlen fejedelem uralma alá sem, hanem birodalomközvetlen territóriumként csupán a császárnak volt alárendelve.

361 A családi legenda szerint ugyanakkor első székhelyük Csehországban és Vogtföldön (Bajorország, Thüringia, Szászország és Csehország határvidékén található történelmi régió) volt, és innen származtak el Nürnbergbe. Ld. Kneschke V. 282. o.

362 1808-tól tábornaggy.

nyá lépett elő, 1807. december 1-jén a 3. számú Károly főherceg-ulánusezredbe nyert elsőkapitányi kinevezést. Az 1809. évi ötödik koalíciós háború során különösen kitüntette magát a wagrami csatában. 1811 elejétől tartósan elvezényelve a bécsűjhelyi Lovagló Intézet helyettes parancsnokaként teljesített szolgálatot.³⁶³ 1811 végén, november 28-i alsó- és felső-ausztriai főhadparancsnoksági rendelet alapján, november 2-i visszamenőleges hatállyal őrnaggyá lépett elő. Elvezénylésének további fenntartása miatt azonban alakulatában egyelőre számfelletti állományba került. Az 1813. évi őszi hadjárat kezdetén viszont, augusztus 16-i hatállyal, valóságos állományba helyezve másodőrnagyi beosztást nyert. Szeptember 1-jével pedig ténylegesen is bevonult ezredéhez, és csapattisztként, másodőrnagyi beosztásban végig részt vett a harcokban egészen a hatodik koalíciós háború lezárultáig. Ezt követően, a milánói főhadiszálláson 1814. május 25-én kelt hadsereg-parancsnoksági rendelet alapján, április 27-i visszamenőleges hatállyal elsőőrnaggyá lépett elő. Utóbb, 1814. augusztus 1-jével ismét a bécsűjhelyi Lovagló Intézethez vezényelték, és visszahelyezték korábbi beosztásába. Majd még ugyanezen esztendőben, szeptember 29-i udvari haditanácsi leirat és október 7-i alsó- és felső-ausztriai főhadparancsnoksági rendelet alapján, szeptember 9-i hatállyal alezredesi kinevezést nyert. 1815-ben, a hetedik koalíciós háború idején azonban harctéri szolgálatra jelentkezett, így április 16-i hatállyal a császári-királyi főserg táborkarába nyert beosztást. A háború lezárását követően, 1816-ban visszatért a Lovagló Intézetbe. Majd 1816 végén ismét bevonult ezredéhez, és a továbbiakban itt teljesített szolgálatot. 1820-ban, augusztus 4-i udvari haditanácsi leirat és augusztus 15-i magyarországi főhadparancsnoksági rendelet alapján, július 25-i hatállyal ezredessé és ezredparancsnokká lépett elő. Utóbb, 1830. augusztus 26-án vezérőrnagyi kinevezést nyert Kőszegre történő dandárparancsnoki beosztás mellett. 1837. május 29-én pedig altábornagyi kinevezést nyert, egyúttal hadosztályparancsnokként Nagyváradra helyezték. 1839. szeptember 27-én Prágába helyezték szintén hadosztályparancsnokként. 1844. október 7-étől Theresienstadt³⁶⁴ erődparancsnoka, 1845. június 30-ától pedig a budai vár parancsnoka.³⁶⁵

363 Fenti intézményre vonatkozóan lásd a 326. jegyzetet.

364 Csehország, Habsburg Monarchia; ma: Terezín, Csehország.

365 1847-ben megromlott hallásának kezelésére Bécsbe utazott. Így a forradalmak kitörése idején is még itt tartózkodott, és végül egészségi állapota miatt nem is tért vissza budai állomáshelyére. Ennek következtében nem vett részt a magyar szabadságharc elleni küzdelemben.

1849-ben, a Cs. k. Hadügyminisztérium február 19-i leirata alapján, összesen több mint 51 év és hét hónap katonai szolgálatot követően, március 16-i hatállyal nyugállományba helyezésre került. Próbaképpen megbízták ugyanakkor a salzburgi Központi Katonai Lovagló Intézet felügyeletének ellátásával, egyúttal a városban szolgálati lakást biztosítottak számára. Hamarosan azonban, már 1850. június 17-én felmentették ezen megbízatása alól.

1851-ben, január 10-i legfelsőbb elhatározás alapján, tiszteletbeli lovassági tábornoki rang adományozásában részesült.

1840. november 2-étől 1849-ig a 7. számú sivalizserezred tulajdonosa. 1849. augusztus 21-étől pedig haláláig másodtulajdonosa ugyanezen alakulatnak, melyet azonban 1851-ben sivalizsérből 11. hadrendi számmal ulánusezreddé szerveztek át.

1805. október 8-án megsebesült és francia hadifogságba esett, ahonnan csak 1806. április 16-án szabadult, miután becsületszóra elbocsátották.

A lovaglásról és a lovakról szerzett széles körű tapasztalatairól könyvet is írt, mely 1848-ban látott napvilágot Bécsben „Der Reuter (!) und sein Pferd. Ein kavalleristisches Fragment”³⁶⁶ címmel.

Kitüntetései, címei: Orosz Fehér Sas Rend lovagkeresztje; Orosz Szent Anna Rend I. osztálya, Francia Szent Lajos Rend lovagkeresztje, Hadseregkereszt.

Valóságos belső titkos tanácsos (1849. október 3.), cs. k. kamarás.

Nős. 1822. február 16-án vette feleségül zichi és vásonkeői gróf Zichy Leopoldinát. Egy lányuk született, Leontine.³⁶⁷

366 Magyarul: A lovas és lova. Egy lovassági töredék.

367 <http://www.geni.com/people/Christoph-Karl-Jakob-Kress-von-Kressenste/6000000016909062413> (letöltve: 2015. augusztus 11.); Kneschke V. 282–284. o.; ML UR 3 1817 Karton-Nr. 7897; ML UR 3 1820 Karton-Nr. 7900; MS 1836 45. o.; MS 1845 42. o.; MS 1850 529. o.; MS 1853 73. o.; PP Generale II. Bd. fol. 63.; Riedl 279. o.; Schmidt-Brentano, 2007. 95. o.; ST UR 3 1811 Karton-Nr. 7915; ST UR 3 1813 Karton-Nr. 7917; ST UR 3 1814 Karton-Nr. 7918; ST UR 3 1815 Karton-Nr. 7919; ST UR 3 1820 Karton-Nr. 7922; Thürheim III. 100, 101. o.; TL KR 3 Offiziere Karton-Nr. 6544; Verzeichnis der Generale 1. Teil fol. 194. v., 195. r.; Wrede III/1. 360. o.; Wurzbach XIII. 199–201. o.

38. Kropivnický, Adalbert (Albert) von

(címzetes ezredes)

1763 k.³⁶⁸ Lubnice (Lengyel–Litván Királyi Köztársaság; ma Lengyelország, Szentkereszt vajdaság) – 1844. január 25. Klatovy/Klattau (Csehország, Habsburg Monarchia)

Nemesi származású, lengyel. Római katolikus.

1782. június 7-én a 7. számú, 1783-tól báró Karl von Schröder vezérőrnagy³⁶⁹ tulajdonában állt gyalogezredben kezdte katonai pályafutását császári–királyi rendes hadapródként. 1784. október 15-én a Galíciai Királyi Nemesi Testőrségbe helyezték. 1786. január 21-én alhadnaggyá lépett elő. 1786. november 6-án pedig főhadnagyi kinevezés mellett a 13. számú Modena-svalizsérezeredbe helyezték.³⁷⁰ 1790. április 1-jén másodkapitánnyá lépett elő. 1791. november 1-jén pedig az akkor felállított, később 1-es hadrendi számot nyert ulánusezeredbe helyezték. 1799. december 1-jén elsőkapitányi kinevezést nyert. 1804. június 6-án másodőrnaggyá, 1806. május 1-jén elsőőrnaggyá lépett elő. 1807-ben pedig, a csehországi főhadparancsnokság április 8-i rendelete alapján, április 1-jei hatállyal alezredessé lépett elő.

1808-ban, február 23-i udvari haditanácsi rendelet alapján, ezredesi rang adományozása mellett, vérhányás miatt, aznapi hatállyal nyugállományba helyezték összesen mintegy 26 év folyamatos katonai szolgálatot követően.

Kitüntetései: 1813. június 14-étől az Erzsébet Terézia Katonai Alapítvány 3. osztályának, 1816. november 25-étől 2. osztályának, 1823. szeptember 1-jétől 1. osztályának kedvezményezettje.

Nőtlen.³⁷¹

368 ML UR 1 1802 Karton-Nr. 7825; ML UR 1 1806 Karton-Nr. 7828 – A nyugdíjazási jegyzőkönyvben szereplő 1767-es születési dátum, a pályakezds időpontjából kiindulva, valószínűtlennek tűnik. Vö. PP Oberste I. fol. 45.

369 1784-től altábornagy.

370 Fenti alakulatra lásd a 253. jegyzetet.

371 http://www.familienkunde.at/Adel_Polen_Namensindex_K.htm (letöltve: 2015. augusztus 11.); Jedina IX. o.; ML UR 1 1802 Karton-Nr. 7825; ML UR 1 1806 Karton-Nr. 7828; MS 1808 63. o.; PP Oberste I. Bd. fol. 45.; ST UR 1 1807 Karton-Nr. 7846; Thürheim III. 52. o.

39. Lang, Philipp (1819-től) Edler von

(vezérőrnagy)

1768. április 23. Bílina (ném. Bilin, Csehország, Habsburg Monarchia) – 1845. november 10. Gyulafehérvár (Alsó-Fehér vm., Erdély Nagyfejedelemség, Habsburg Monarchia; ma: Alba Iulia, Románia)

Nem nemesi származású, valószínű csehországi német. Római katolikus.

1785. december 11-én az Erdődy-, későbbi 9. számú huszárezredben kezdte katonai pályáját furirként. 1788. december 11-én azonban, miután fegyveres szolgálatot kívánt folytatni, a felszereléshez és egyenruházathoz szükséges összeg lefizetését követően, önköltséges hadapródi szolgálatba lépett át. Ekkor azonban, még aznapi hatállyal rögtön strázsamesteri kinevezést nyert. 1792. május 1-jén a később 1-es hadrendi számot kapott Mészáros-ulánusezredbe helyezték, ahol 1793. március 1-jén alhadnaggyá lépett elő. 1796. május 12-én hajtotta végre leghíresebb hőstettét. Ekkor ugyanis Cremonánál³⁷² 45 ulánusával sikeresen tartóztatta fel először 200 főnyi, majd erősítések révén 400 főre duzzadt ellenséges lovasság előrenyomulását. 1799. március 1-jén főhadnaggyá lépett elő. 1801. március 1-jén a 3. számú Károly főherceg-ulánusezredbe nyert másodkapitányi kinevezést. 1801. április 1-jén elsőkapitányi előléptetés mellett ismét az 1. számú, immár gróf Maximilian von Merveldt altábornagy³⁷³ tulajdonában állt ulánusezredbe helyezték. 1809. július 31-én a Bécsi-erdő feletti negyed³⁷⁴ 2. Landwehr zászlóaljába nyert őrnagyi kinevezést. 1809. szeptember 22-én azonban visszahelyezték az 1. számú ulánusezredbe létszámfelettiként. 1811-ben, április 10-i udvari haditanácsi leirat alapján, április 16-i hatállyal másodőrnaggyá, 1813-ban pedig, június 19-i udvari haditanácsi leirat alapján, június 11-i visszamenőleges hatállyal, elsőőrnaggyá lépett elő. 1814-ben, január 13-i udvari haditanácsi leirat alapján, január 5-i visszamenőleges hatállyal alvezredesi kinevezést nyert. 1821-ben, január 15-i legfelsőbb elhatározás alapján, január 9-i visszamenőleges hatállyal ezredessé és ezredparancsnokká lépett elő a III. Frigyes Vilmos porosz király tulajdonában állt 10. számú huszárezredben. Utóbb, 1830. november 13-án vezérőrnagyi és egyidejűleg dandárparancsnoki kinevezést nyert Debrecenbe. 1831. április 18-án azonban Pestre, 1831. április 30-án a felső-ausztriai Welsbe, 1832. március 23-án pedig ismét Magyarországra, Egerbe helyezték továbbra is dandárparancsnoki beosztásban.

372 Milánói Hercegség, Habsburg Monarchia; ma Olaszország.

373 1813-tól lovassági tábornok.

374 Alsó-Ausztria hagyományosan négy tájegységre tagolódik. Ezek a természetes határokhoz igazodó ún. negyedek 1867-ig közigazgatási egységként is funkcionáltak.

1834-ben, március 26-i udvari haditanácsi rendelet alapján, április 16-i hatállyal összesen 48 év és négy hónap katonai szolgálatot követően nyugállományba helyezték.

Hamarosan azonban reaktiválásra került, miután még ugyanezen évben kérelmet nyújtott be az Erdélyben, Gyulafehérváron megüresedett erődparancsnoki állás elnyeréséért, amelyet 1834. augusztus 1-jei legfelsőbb elhatározás alapján 1834. október 1-jétől meg is kapott, és a továbbiakban egészen a haláláig be is töltött.

1797. február 2-án Mantova³⁷⁵ elestével, a teljes helyőrséggel, köztük akkori alakulata, a Mészáros-ulánusvezred három osztályával egyetemben, francia hadifogságba esett, azonban becsületszóra elbocsátották.

Kitüntetései, címei: 1790. január 7-én még strázsamesterként elnyerte az ezüst érdempénzt.³⁷⁶ 1830. július 25-én pedig kitüntették a Porosz Vörös Sas Rend III. osztályával. Továbbá az 1813–14. évi felszabadító háború aktív résztvevőjeként természetesen megkapta a Hadseregkeresztet is.

1819. március 27-én osztrák nemesség adományozásában részesült „Edler von” predikátummal.

Nőtlen.³⁷⁷

40. Liechtenstein, Moritz Joseph Johann Baptist Viktor, herceg

(altábornagy)

1775. július 21. Bécs – 1819. március 24. Bécs

Főnemesi származású, ausztriai német. Az ősi család úgynevezett Károlyvonalának tagja. Szülei: herceg Karl von L. tábornagy és herceg Marie Eleonore zu Oettingen-Oettingen. Nagybátyja I. Ferenc József, Liechtenstein hercege. Unokatestvére I. János, Liechtenstein hercege, tábornagy. Római katolikus.

375 Milánói Hercegség, Habsburg Monarchia; ma Olaszország.

376 1789 júliusában II. József császár legénységi kitüntetésként megalapította az arany, néhány hónappal később pedig az ezüst érdempénzt, melyek elnevezését utóbb, 1809-ben arany, illetve ezüst vitézségi éremre változtatták. Ld. *A magyar katona* 100. o.

377 Amon, 1892. 294, 299–300. o.; Jedina 27–30, 41, IX. o.; Kneschke V. 879. o.; ML UR 1 1811 Karton-Nr. 7830; ML UR 1 1817 Karton-Nr. 7831; MS 1831 47. o.; MS 1832 46. o.; MS 1833 46. o.; MS 1845 46. o.; MS 1846 588. o.; PP Generale I. Bd. fol. 176.; Schmidt-Brentano, 2007. 100. o.; ST UR 1 1811 Karton-Nr. 7850; ST UR 1 1813 Karton-Nr. 7851; ST 1. ule. 1814 Karton-Nr. 7852; Thürheim II. 281.o., III. 52. o.; Verzeichnis der Generale 1. Teil fol. 230. v., 231. r.

Katonai pályafutását 1792-ben kezdte, miután ebben az évben, november 21-én keltezett udvari haditanácsi leirat és a magyarországi főhadparancsnokság december 1-jei rendelete alapján, november 21-i hatállyal alhadnagyi kinevezést nyert az akkori Császár-karabélyosezredbe, a későbbi 1. számú vértesezredbe. 1793 áprilisában főhadnaggyá, majd 1794 márciusában másodkapitánnyá lépett elő. 1796. augusztus 31-én pedig, őrnagyi kinevezés mellett, Károly főherceg mellé helyezték szárnysegédi beosztásban. 1798-ban, március 22-i udvari haditanácsi rendelet alapján, március 19-i visszamenőleges hatállyal a Motschlitz-féle ulánus-szabadcsapatba helyezték létszámfelettiként.³⁷⁸ Rövidesen azonban, április 26-i udvari haditanácsi leirat alapján, aznap hatállyal alezredesi kinevezés mellett tényleges állományba helyezték. 1800-ban pedig, február 18-i udvari haditanácsi leirat és március 8-i hadsereg-főparancsnoksági rendelet alapján, február 18-i hatállyal ezredessé és ezredparancsnokká lépett elő az 1798 júniusától, 2. hadrendi számmal, immár ulánusezreddé szervezett alakulatában. 1805. szeptember 1-jén vezérőrnaggyá lépett elő, egyúttal dandárparancsnoki beosztást nyert herceg Karl Philipp zu Schwarzenberg altábornagy³⁷⁹ hadtestébe. Az 1809. évi hadjárat során az április 19-i Teugn és Hausen³⁸⁰ térségében lezajlott ütközetben kitüntette magát, ugyanakkor könnyebb sebesülést is szenvedett. Így a továbbiakban az az évi küzdelmekben már nem vett részt. 1809. május 27-én altábornagyi kinevezést nyert, majd Alsó-Ausztriába helyezték hadosztályparancsnoki beosztásban.

Az 1813–14. évi felszabadító háborúk során az 1. könnyű hadosztály parancsnoka volt, melynek élén részt vett a drezdai és a lipcsei csatákban, valamint az 1814. évi franciaországi hadjáratban is. A felszabadító háborúkat követően tartós szabadságra vonult, és korai halála következtében többé már nem is tért vissza a tényleges katonai szolgálatba.

1800. december 19-én a Lambachnál³⁸¹ lezajlott ütközetben hadifogságba esett, ahonnan 1801. február 8-án szabadult, miután formálisan kicserélték.

1809. április 25-én a 6. számú vértesezred ezredtulajdonosi méltóságának adományozásában részesült.

Kitüntetései, címei: 1801. augusztus 18-án elnyerte a Mária Terézia Katonai Rend lovagkeresztjét, miután a második koalíciós háború során több ízben

378 Fenti alakulat történetére vonatkozóan lásd a 203. jegyzetet.

379 Majd csak 1809-ben nyerte el a lovassági tábornoki, 1812-ben pedig a tábornagyi rangfokozatot.

380 Bajor Királyság; ma Németország.

381 Felső-Ausztria, Habsburg Monarchia.

kitüntette magát. Ezenkívül birtokosa volt a Porosz Vörös Sas Rend I. osztályának is.

Nős. 1806. április 13-án Kismartonban vette feleségül herceg galánthai Esterházy Mária Leopoldina Jozefa Aloysiát. Négy gyermekük született, Nikolaus, aki azonban egyéves korában elhunyt, valamint Eleonore, Léopoldine és Maria.³⁸²

41. Loeben, Ferdinand³⁸³ August von, (1790-től) gróf

(címzetes alezredes)

1779. Drezda (Szász Választófejedelemség, Német-római Birodalom) – 1816. január 16.

Főnemesi származású, birodalmi német. Szülei: Otto Ferdinand von L. (1790-től) gróf, szász választófejedelmi titkos tanácsos és konferenciamentesztter és Maria Carolina von Greiffenheim. Gróf Otto von L. költő bátyja. Evangélikus. Századosként a szász választófejedelem szolgálatában állt, majd 1805-ben császári-királyi szolgálatba lépett, és Károly főherceg február 13-i leirata alapján, vásárlás révén, századosi kinevezést nyert a 4. számú Hoch- und Deutschmeister-gyalogezredbe február 24-i hatállyal. 1806. március 1-jén pedig a 3. számú Károly főherceg-ulánusezredbe helyezték elsőkapitányi rangban. 1809. május 27-én a tábornokba nyert őrnagyi kinevezést, azonban még ugyanazon év augusztus 1-jén visszahelyezték a 3. számú ulánusezredbe létszámfeletti állományba. Végül, 1809. szeptember 11-i udvari haditanácsi leirat

382 http://de.estherhazy.net/index.php/Prinzessin_M%C3%A1ria_Leopoldina_Esterh%C3%A1zy_de_Gal%C3%A1nthai_%281788-1846%29 (letöltve: 2015. július 13.); <http://www.geni.com/people/Marie-Eleonore-zu-Oettingen-gen-Oettingen/6000000016256342312> (letöltve: 2015. július 13.); <http://www.geni.com/people/Moritz-Joseph-von-Liechtenstein/6000000016233150486> (letöltve: 2015. május 15.); http://www.napoleon-online.de/AU_Gene_rale/html/liechtenstein.html#Junior1 (letöltve: 2015. május 15.); ML KR 6 1817 Karton-Nr. 6648; ML UR 2 1802 Karton-Nr. 7860; ML UR 2 1804 Karton-Nr. 7861; MS 1810 25. o.; MS 1813 20. o.; MS 1816 42. o.; MS 1819 39. o.; MS 1820 470. o.; Offizierskartei Le.; Schmidt-Brentano, 2006. 57. o.; ST KR 1 1792 Karton-Nr. 6434; ST KR 1 1793 Karton-Nr. 6435; ST KR 1 1794 Karton-Nr. 6436; ST UR 2 1798 Karton-Nr. 7868; ST UR 2 1800 Karton-Nr. 7870; ST Ul. Fr. Kps. Motschitz. 1790-98, 1798 Nr. 11.757; Thürheim III. 80. o.; Wrede III/1. 159. o.; Wurzbach XV. 168–170. o.

383 A katonai forrásokban ugyanakkor többnyire Friedrich keresztnéven szerepel. Vö. pl. ST UR 3 1809 Karton-Nr. 7913; ST UR 3 1813 Karton-Nr. 7917; MS 1816 571. o.

alapján, 1809. augusztus 29-i hatállyal ismét a főszállásmesteri törzsbe kapott beosztást. A felszabadító háborúk idején, 1813-ban, a belső-ausztriai hadsereg parancsnokságának a marburgi³⁸⁴ főhadiszálláson szeptember 7-én kelt rendelte alapján, szeptember 1-jei hatállyal a háború időtartamára újólag a 3. számú ulánuszredbe helyezték létszámfeletti állományba. Majd még ugyanazon év november 16-án tényleges állományú másodőrnaggyá, decemberben pedig elsőőrnaggyá lépett elő.

A hatodik koalíciós háború lezárását követően, 1814 folyamán, június 20-i udvari haditanácsi leirat és a magyarországi főhadparancsnokság június 29-i rendelte alapján, május 27-i visszamenőleges hatállyal nyugállományba helyezték. 1790. július 10-én apja révén német-római birodalmi grófi cím adományozásában részesült.

1809-ben nőtlen.³⁸⁵

42. Löwenstein-Wertheim-Rosenberg(1812–13-ig: Löwenstein-Wertheim-Rochefort),³⁸⁶ Karl Thomas Albrecht Ludwig Konstantin zu, herceg (őrnagy)

1783. július 18. Bartenstein (Hohenlohe-Bartenstein Hercegség, Német-római Birodalom; ma Schrozberg városrésze, Németország) – 1849. november 3. Heidelberg (Baden Nagyhercegség; ma Németország)

Főnemesei származású, birodalmi német. Szülei: herceg Dominik Konstantin zu Löwenstein-Wertheim-Rochefort és herceg Maria Leopoldine zu Hohenlohe-Bartenstein. Római katolikus.

Würzburgban, majd a trieri hercegek udvarában nevelkedett. Katonai pályafutását 1800. május 20-án kezdte a 13. számú dragonyosezredben, melybe illetmény nélküli létszámfeletti alhadnagy kinevezést nyert.³⁸⁷ 1802-ben családja

384 Stájer Hercegség, Habsburg Monarchia; ma Maribor, Szlovénia.

385 AL, TL UR 3 1806 Karton-Nr. 7910; http://saebi.isgv.de/biografie/Otto_Ferdinand_von_Loeben_%281741-1804%29 (letöltve: 2015. július 14.); Kneschke V. 600–602. o.; ML UR 3 1807 Karton-Nr. 7894; MS 1813 269. o.; MS 1816 571. o.; Riedl 285. o.; ST UR 3 1806 Karton-Nr. 7909; ST UR 3 1809 Karton-Nr. 7913; ST UR 3 1813 Karton-Nr. 7917; ST UR 3 1814 Karton-Nr. 7918.

386 A Rajna balparti területek, így Rochefort korábbi elvesztése következtében, a család 1812–1813 fordulóján neve megváltoztatása mellett döntött.

387 Fenti csapattestre lásd a 181. jegyzetet.

megbízásából egy párizsi diplomáciai küldetésben vett részt. 1803-ban, valószínűleg kapitányi rangban, kilépett a hadseregből.

A felszabadító háborúk során ugyanakkor, 1814. január 23-i Langres-ban³⁸⁸ kelt hadparancs alapján, aznapi hatállyal, számfeletti őrnagy kinevezést nyert a 2. számú Schwarzenberg-ulánuszredbe. Ténylegesen azonban elvezényelve az ezredtulajdonos, herceg Karl Philipp zu Schwarzenberg tábornagy szárnysegédjeként teljesített szolgálatot.

A hatodik koalíciós háború lezárását követően, az alsó- és felső-ausztriai főhadparancsnokság 1814. szeptember 21-i rendelete alapján, augusztus 31-i visszamenőleges hatállyal, rangja megtartása nélkül, a hivatalos indoklás szerint fontos családi körülmények miatt,³⁸⁹ ismét kilépett a katonai szolgálatból. Kitüntetései, címei: az 1814. február 1-jén és 2-án Brienne-nél³⁹⁰ és La Rothière-nél³⁹¹ lezajlott csatában tanúsított vitézségéért még abban az esztendőben elnyerte az Osztrák Császári Lipót Rend lovagkeresztjét. 1830-ban az Aranygyapjas Rend lovagja lett

Egyaránt tagja volt Baden Nagyhercegség, a Bajor Királyság, Hessen Nagyhercegség és a Württembergi Királyság felsőházának is.

Nős. 1799. szeptember 29-én vette feleségül Ellwangenben³⁹² gróf Sophie zu Windisch-Graetzet, a későbbi tábornagy, gróf (1804-től herceg) Alfred Candidus Ferdinand zu Windisch-Graetz nővérét. Egy fiuk és öt lányuk született: Constantin, Leopoldina Maria, Adelheid Eulalia Luise Maria, Sophia Maria Theresia, Maria Kreszentia Oktavia és Eulalia Ägidia.³⁹³

388 Francia Császárság, ma Franciaország.

389 Apja halála következtében ugyanis át kellett vennie a rá maradt örökség irányítását.

390 Hivatalos nevén Brienne-le-Chateau, Francia Császárság; ma Franciaország.

391 Francia Császárság; ma Franciaország.

392 Ellwangeni Hercegrepostság, Német-római Birodalom; ma Németország.

393 HKR Akten 1814 G 1 4/82; HKR Akten 1814 G 1 7/354; HKR Akten 1814 G 1 7/554; http://de.wikipedia.org/wiki/Karl_Thomas_zu_L%C3%B6wenstein-Wertheim-Rosenberg (letöltve: 2015. május 25.); <http://geneall.net/de/name/5440/karl-thomas-5-fuerst-zu-loewenstein-wertheim-rosenberg/> (letöltve: 2015. október 24.); https://de.wikipedia.org/wiki/Liste_der_Ritter_des_Ordens_vom_Goldenen_Vlies (letöltve: 2015. október 24.); <http://www.angelfire.com/realm/gotha/gotha/lowenstein.html> (letöltve: 2015. október 24.); Kielmansegg 162. o.; Kneschke V. 625-627. o.; ST ChR 6 1800 Karton-Nr. 7257; ST ChR 6 1801 Karton-Nr. 7258; ST UR 2 1814 Karton-Nr. 7884.

43. Mattyasovszky Ezékiel, alsó- és felsőmátyásfalvi

(címzetes vezérőrnagy)

1730. február 6. Tótfalu (Szepes vm., Magyar Királyság; ma: Szepestótfalu/ Slovenská Ves, Szlovákia) – 1806. december 11.³⁹⁴ Tótfalu

Nemesi származású, magyar. A törzsökös Liptó vármegyei család szepesi ágának tagja. Szülei: M. Sándor és görgői és toporczi Görgey Zsuzsanna. Római katolikus.

1755. március 1-jén kezdte katonai pályafutását az akkor erdői gróf Pálffy Lipót tábornagy³⁹⁵ tulajdonában állt, későbbi 19. számú gyalogezredben önköltséges közlegényként. 1756-ban a miháldi báró Splényi Gábor Antal lovassági tábornok tulajdonában állt huszárezredbe³⁹⁶ nyert kornétási³⁹⁷ kinevezést, majd főhadnaggyá lépett elő, 1769-ben pedig az Ujházy-, későbbi 4. számú huszárezredbe helyezték, ahol utóbb másodkapitánnyá lépett elő. 1780. szeptember 1-jén a Kálnoky-, későbbi 2. számú huszárezredbe nyert elsőkapitányi kinevezést. 1789. július 7-én a Császár-, későbbi 1. számú huszárezredbe helyezték őrnagyi előléptetéssel egyidejűleg. 1789. november 2-án alezredessé lépett elő. 1791. november 1-jén pedig a később 1-es hadrendi számot kapott Mészáros-ulánusezredbe helyezték, amelyben 1796 áprilisában ezredesi és ezredparancsnoki kinevezést nyert.³⁹⁸

1798. augusztus 4-én vezérőrnagyi rang adományozása mellett nyugalományaiba helyezték.

Nős, felesége Podhorányi Zsuzsanna. Két fiuk született, Gábor és Sándor, akik azonban valószínűleg nem érték meg a felnőttkort.³⁹⁹

394 MS 1807 365. o. – Schmidt-Brentano szerint ugyanakkor az 1806. december 20-i halálzási dátum is elképzelhető. Vö. Schmidt-Brentano, 2006. 62. o.

395 1760-tól tábornagy.

396 Fenti csapattestet 1733-ban az akkor még ezredesi rangot viselő Splényi Gábor (1735-től báró) állította fel. 1762-ben galánthai gróf Esterházy Imre generális-főstrázsameszter (1765-től altábornagy, majd 1773-tól lovassági tábornok) tulajdonába került, 1768-ban azonban feloszlatták. Wrede III/2. 719. o.

397 A kornétás, a legalacsonyabb tiszti rangfokozat, a zászlós megnevezése volt a lovasságnál 1759-es megszűntetéséig. Helyét ekkor az alhadnagyi rangfokozat vette át, a gyalogságnál ugyanakkor továbbra is megmaradt a zászlósi rang.

398 ST UR 1 1796 Karton-Nr. 7838. – Az 1. számú ulánusezred történetében szereplő 1796. január 13-i dátum ugyanakkor minden bizonnyal téves. Vö. Jedina X. melléklet.

399 <http://www.geni.com/people/Ezekiel-Mattyasovszky/6000000014567594026> (letöltve: 2015. május 25.); http://www.napoleon-series.org/research/biographies/Austria/AustrianGenerals/c_AustrianGeneralsM.html#M19 (letöltve: 2015. május 25.); Jedina

44. Mengen, Karl, báró

(altábornagy)

1774. Lüneburg (Braunschweig-Lüneburg Választófejedelemség,⁴⁰⁰ Német-római Birodalom) – 1851. december 8.⁴⁰¹ Bécs

Nemesi származású, birodalmi német. Evangélikus.

1790. március 29-én a 7. számú Kinsky-svalizsérezeredben⁴⁰² alhadnagyként kezdte katonai pályafutását. 1794. szeptember 28-án főhadnaggyá, 1799. január 22-én másodkapitánnyá, 1801. február 20-án pedig elsőkapitánnyá lépett elő. 1803. augusztus 1-jén az 1. számú Merveldt-ulánusezeredbe, majd 1807. október 1-jén a 2. számú Schwarzenberg-ulánusezeredbe helyezték. 1808-ban, Károly főherceg szeptember 16-i parancsa és a csehországi főhadparancsnokság október 1-jei rendelete alapján, szeptember 15-i visszamenőleges hatállyal másodőrnaggyá lépett elő. 1809-ben, Károly főherceg markgrafenuesiedli⁴⁰³ főhadiszálláson május 27-én kelt hadparancsa alapján, aznapi hatállyal elsőőrnaggyá lépett elő. 1811. augusztus 10-én alezredesi, 1813. január 16-án pedig ezredei és ezredparancsnoki kinevezést nyert. 1820. november 19-én, mialatt ezrede élén a troppau kongresszus őrizetét látta el, vezérőrnaggyá léptették elő. Együttal dandárparancsnokként az Észak-Itáliában felállításra kerülő császári királyi haderőbe vezényelték, melynek kötelékében 1821-ben részt vett a Szárd Királysághoz tartozó Piemontban kirobbant felkelés leverésében. 1823-ban Magyarországra helyezték dandárparancsnokként. 1830-tól pedig a venetói Vicenza⁴⁰⁴ városába helyezték ugyanilyen beosztásba.

1831. március 25-én altábornaggyá lépett elő, együttal Itáliába nyert hadosztályparancsnoki beosztást. 1834-ben Lembergbe⁴⁰⁵ helyezték hadosztályparancs-

X. o.; Kempelen VII. 118–119. o., XI. Pótlék 461. o.; ML HR 2 1785 Karton-Nr. 7344; ML UR 1 1792 Karton-Nr. 7822; ML HR Esterhazy FML 1766 Karton-Nr. 11.686; MS 1807 365. o.; Schmidt-Brentano, 2006. 62. o.; ST UR 1 1796 Karton-Nr. 7838; ST HR 4 1779 Karton-Nr. 7452; Szluha 390. o.; Thürheim III. 51, 52. o.

400 Közkeletű nevén Hannover.

401 Kielmansegg 203. o.; MS 1852 861. o.; Wurzbach XVII. 338. o. – Schmidt-Brentano szerint ugyanakkor az 1851. december 5-i halálozási dátum is elképzelhető. Vö. Schmidt-Brentano, 2007. 117. o.

402 Fenti csapattestre lásd a 198. jegyzetet.

403 Alsó-Ausztria, Habsburg Monarchia; ma Ausztria.

404 Lombard-Veneto Királyság, Habsburg Monarchia; ma Olaszország.

405 Galícia és Lodomeria Királyság, Habsburg Monarchia; ma: Lviv, Ukrajna.

nökként. 1837-ben Laibach,⁴⁰⁶ 1839-ben pedig Troppau⁴⁰⁷ katonai parancsnoka lett. Majd 1840-ben testőralhadnagyként a császári-királyi Első Arcière Testőrségbe helyezték, ahol 1849-ben testőrfőhadnaggyá lépett elő.

1836-tól a 4. számú vértesezred ezredtulajdonosa, 1848-tól pedig másodtulajdonosa.

Kitüntetései, címei: az 1814. február 1-jén és 2-án Brienne-nél⁴⁰⁸ és La Rothière-nél⁴⁰⁹ lezajlott csata első napján az ellenséges tűzérővel szemben végrehajtott hőstettéért, 1814. február 18-án Troyes-ban⁴¹⁰ kelt császári leirat alapján, elnyerte a Mária Terézia Katonai Rend lovagkeresztjét. 1849-ben, testőrfőhadnagyi kinevezésével egyidejűleg, 60 esztendei aktív szolgálatteljesítéséért az Osztrák Császári Vaskorona Rend I. osztályú rendjele és valóságos belső titkos tanácsosi cím adományozásában részesült. Ezenkívül a további kitüntetésekkel rendelkezett: Orosz Szent Anna Rend II. osztálya, Orosz Szent György Rend IV. osztálya, Pápai Nagy Szent Gergely Rend nagykeresztje, Pápai Krisztus Rend lovagkeresztje, Bajor Miksa József Katonai Rend lovagkeresztje, Hadseregkereszt.

1817-ben nőtlen.⁴¹¹

45. Mengen, Wilhelm, báró

(altábornagy)

1779 k. Braunschweig-Lüneburg Választófejedelemség⁴¹² (Német-római Birodalom) – 1837. október 23. Prága

406 Krajna Hercegség, Habsburg Monarchia; ma: Ljubljana, Szlovénia.

407 Osztrák-Szilézia, Habsburg Monarchia; ma: Opava, Csehország.

408 Hivatalos nevén Brienne-le-Chateau, Francia Császárság; ma Franciaország.

409 Francia Császárság; ma Franciaország.

410 Francia Császárság; ma Franciaország.

411 Kielmansegg 202–203. o.; Kneschke VI. 230–231. o.; ML ChR 5 1791 Karton-Nr. 7197; ML UR 1 1804 Karton-Nr. 7827; ML UR 2 1811 Karton-Nr. 7863; ML UR 2 1817 Karton-Nr. 7864; ML UR 2 1820 Karton-Nr. 7867; MS 1831 43. o.; MS 1832 42. o.; MS 1835 43. o.; MS 1838 41. o.; MS 1840 41. o.; MS 1841 41. o.; MS 1851 142. o.; MS 1852 861. o.; Schmidt-Brentano, 2007. 117. o.; ST UR 1 1807 Karton-Nr. 7846; ST UR 2 1809 Karton-Nr. 7879; ST UR 2 1813 Karton-Nr. 7883; Thürrheim III. 80, 81.o.; Wrede III/1. 145.o.; Wurzbach XVII. 338–340. o.

412 Közkeletű nevén Hannover. – A katonai személyügyi anyagokban, illetve Wurzbachnál is egy „Bitze” nevű hannoveri helység szerepel a születés helyeként (vö. ML UR 3 1811 Karton-Nr. 7896; ML, RL DR 2 1819 Karton-Nr. 6821; valamint Wurzbach XVII.

Nemesi származású, birodalmi német. Karl M. altábornagy öccse. Evangélikus. 1794. november 1-jén alhadnagyként kezdte katonai pályafutását a 37. számú Coburg-dragonoyosezredben.⁴¹³ 1800. február 18-án főhadnagyi kinevezést nyert, majd 1800. december 11-én az 55. számú, gróf Joseph Jakob Murray de Melgum tábornagy tulajdonában állt gyalogezredbe⁴¹⁴ helyezték százados-hadnagyi⁴¹⁵ előléptetés mellett.⁴¹⁶ 1801. szeptember 1-én az 12. számú Kinsky-könnyűdragonoyos-ezredbe⁴¹⁷ helyezték másodkapitányként, 1804. október 1-jén pedig az 1. számú Merveldt-ulánusezredbe nyert beosztást, ahol 1805. július 1-jén elsőkapitánnyá lépett elő. 1809. július 26-án a 3. számú Károly főherceg-ulánusezredbe nyert másodőrnagyi kinevezést. 1812. október 14-én alezredessé lépett elő. 1814. február 8-án a Mincio folyó melletti csatában olyannyira kitüntette magát, hogy az uralkodó március 29-i legfelsőbb elhatározása és április 20-án Veronában kelt hadparancs alapján, március 29-i hatállyal másodezredesi kinevezést nyert. 1817. február 7-én a 2. számú, Lajos Károly Ágost bajor trónörökös, a későbbi I. Lajos tulajdonában állt dragonoyos-ezredbe helyezték ezredparancsnoki beosztásba.⁴¹⁸ 1827. november 9-én vezérőrnaggyá és pilseni⁴¹⁹ dandárparancsnokká nevezték ki. Hamarosan azonban, 1828. február 23-án az erdélyi Medgyesre,⁴²⁰ 1831. március 8-án pedig a mor-

341. o.). Ilyen nevű települést azonban az egykori Hannoveri Választófejedelemség területén nem sikerült beazonosítanunk.

413 Ezt az 1683-ban alapított, 1769-től 37-es rangszámot viselő, ugyanezen évtől Frigyes Józsiás sachsen-coburg-saalfeldi herceg tulajdonában álló csapattestet 1798-ban 6. hadrendi számmal könnyűdragonoyos-ezreddé alakították, 1801–1802 folyamán azonban feloszlásra került. Wrede III/2. 689. o.

414 Fenti alakulatot 1742-ben állították fel, 1809-ben azonban feloszlásra került. Wrede II.

415 A gyalogságnál, a mérnökkarban és a táborkarban rendszeresített, a lovassági másodkapitánnyal egyenértékű rang, németül Capitän/Capitain-Lieutenant. 1771-ig a lovasezredekben is használatos volt, a kapitány és a hadnagy között elhelyezkedő rangfokozatként.

416 ML ChR 5 1803 Karton-Nr. 7202. A későbbi mustrajegyzékek nem említik főhadnagyi kinevezését, és tévesen annak időpontjára, 1800. február 18-ára teszik százados-hadnagyi kinevezését a Murray-gyalogezredbe. Vö. ML, RL DR 2 1819, 1820 Karton-Nr. 6821; ML UR 3 1811 Karton-Nr. 7896.

417 Fenti csapattestre lásd a 198. jegyzetet.

418 Az 1701-ben alapított dragonoyos csapattest 1768-ban 39-es rangszámot, 1798-ban 7., 1802-ben 2. hadrendi számot kapott, 1860-ban pedig 10. hadrendi számmal vértesezreddé, 1867-ben ugyanezen hadrendi számmal dragonoyosezreddé, végül 1873-ban 15. hadrendi számmal huszárezreddé szervezték át. Wrede III/1. 304. o.

419 Csehország, Habsburg Monarchia; ma: Plzeň, Csehország.

420 Ma: Mediaș, Románia.

vaországi Magyarhradisra (Uherské Hradiště) helyezték továbbra is dandárparancsnoki beosztásban. 1833. október 23-án altábornaggyá lépett elő, egyúttal Pozsonyba helyezték hadosztályparancsnokként. 1835-ben azonban ugyanilyen beosztásban áthelyezték, május 5-ével előbb Budára, majd június 12-ével Prágába, ahol egészen haláláig szolgált.

Kitüntetései: a harmadik koalíciós háborúban, 1805. november 8-án a Stájerországba való visszavonulás során a Mariazellnél⁴²¹ lezajlott ütközetben az akkori ezredtulajdonosa, gróf Maximilian von Merveldt altábornagy⁴²² által vezetett hadtest soraiban küzdve olyannyira kitüntette magát, hogy 1808-ban elnyerte a Mária Terézia Katonai Rend lovagkeresztjét. Ezenkívül a következő kitüntetések birtokosa volt: Orosz Szent Anna Rend I. osztálya a koronával, Francia Katonai Érdemrend lovagkeresztje (1819).

1819-ben nőtlen.⁴²³

46. Mensdorff-Pouilly, (1793-ig Pouilly, 1793-tól Mensdorff,⁴²⁴ 1818-tól Mensdorff-Pouilly) Emanuel, gróf

(lovassági tábornok)

1777. január 24. Nancy⁴²⁵ (Francia Királyság)– 1852. június 28. Bécs

421 Stájer Hercegség, Habsburg Monarchia; ma Ausztria.

422 1813-tól lovassági tábornok.

423 ML ChR 5 1803 Karton-Nr. 7202; ML, RL DR 2 1819, 1820 Karton-Nr. 6821; ML UR 3 1811 Karton-Nr. 7896; MS 1828 47. o.; MS 1829 47. o.; MS 1834 43. o.; MS 1835 45. o.; MS 1838 511. o.; Riedl 290. o.; ST UR 1 1804 Karton-Nr. 7844; Schmidt-Brentano, 2007. 117. o.; ST UR 3 1814 Karton-Nr. 7918; Thürheim I. 266. o., III. 99. o.; Verzeichnis der Generale 1. Teil fol. 253. v., 254. r.; Wurzbach XVII. 341–342. o.

424 A francia emigráció prominens tagjaként jelentős diplomáciai feladatokat ellátó apja kérésére, császári-királyi katonai szolgálata kezdetétől, magát a Roussy grófságban található Mensdorff faluról Mensdorffnak nevezette elővigyázatosságból, hogy a köztársaságiak, ha esetleg a kezükbe kerülne, ne tudják meg valódi kilétét. Ld. Kneschke VI. 236. o.

425 A rendelkezésre álló mustrajegyzék, valamint Wurzbach a fenti települést említik a születés helyeként (vö. ML UR 3 1811 Karton-Nr. 7896; Wurzbach XVII. 368. o.). Más források szerint ugyanakkor Pouilly-sur-Meuse-ben (Francia Királyság) látta meg a napvilágot. Vö. http://de.wikipedia.org/wiki/Emmanuel_von_Mensdorff-Pouilly (letöltve: 2014. november 1.); <http://genealogy.euweb.cz/bohemia/mensdorff.html> (letöltve: 2015. augusztus 13.).

Főnemesi származású, francia. Régi, lotharingiai eredetű család tagja. Szülei: báró Albert Louis de Pouilly, 1760-tól Roussy grófja, francia tábornok, diplomata és Antoinette Philippine de Custine márkinő. Római katolikus.

Családja a forradalom kitörése nyomán, 1790-ben elhagyta szülőhazáját. Maga pedig 1793-ban császári-királyi szolgálatba állt, és ezen év július 1-jén önkéntes hadapródként belépett a 7. számú Kinsky-svalizsérezerredbe,⁴²⁶ amelyben 1794. május 1-jén alhadnagyi, 1797. január 26-án főhadnagyi kinevezést nyert. 1800. szeptember 9-én másodkapitánnyá, 1805. szeptember 1-jén pedig elsőkapitánnyá lépett elő. 1808. február 22-én az 1. számú Merveldt-ulánusezerredbe nyert őrnagyi kinevezést, majd 1809. június 17-én alezredessé lépett elő. Azonban még abban az évben, szeptember 9-i hatállyal elvezényelték alakulatától, és a Csehország határvidékén felállítandó ún. frank légió megszervezésével bízták meg.⁴²⁷ Ez azonban, az 1809. október 14-i schönbrunni békekötés következtében, anélkül, hogy hadba vetették volna, már december elején feloszlásra került. A későbbiekben, 1810. augusztus 17-én a 3. számú Károly főherceg-ulánusezerredbe nyert ezredesi és ezredparancsnoki kinevezést. Hamarosan azonban a Napóleonnal való szövetségkötés miatt úgy döntött, hogy elhagyja a császári-királyi haderőt. Ennek következtében 1812-ben, szeptember 17-i udvari haditanácsi leirat és a magyarországi főhadparancsnokság szeptember 29-i rendelete alapján, október 15-i hatállyal nyugállományba vonult.

A felszabadító háborúk során ugyanakkor 1813-ban, amikor a Habsburg Monarchia ismét hadba lépni készült a Francia Császárság ellen, a Prága melletti főhadiszállásra sietett, és ismét szolgálatra jelentkezett. Az uralkodó ezt engedélyezte is, beosztásának meghatározását ugyanakkor a főparancsnok, herceg Karl Philipp zu Schwarzenberg tábornagy döntésére bízta. Így augusztus 21-én ténylegesen szolgálatba is lépett. A hivatalos engedélyezésre ugyanakkor csak később, 1813. augusztus 30-án kelt udvari haditanácsi leirat és a belső-ausztriai hadsereg parancsnokságának 1813. szeptember 10-én a marburgi⁴²⁸ főhadiszálláson kelt rendelete alapján került sor. Formálisan ismét korábbi alakulata a 3. számú Károly főherceg-ulánusezerred állományába nyert kinevezést létszámfeletti ezredesként, ténylegesen azonban egy császári-királyi, illetve orosz alakulatokból összeállított, utóbb híressé vált portyázó különítmény élére

426 Fenti csapattestre lásd a 198. jegyzetet.

427 Az önkéntes toborzás alapján felállított alakulat három kompánia (gyalogosszázad) vadászból és három svadron ulánusból állt. Wrede II. 524. o.

428 Stájer Hercegség, Habsburg Monarchia; ma Maribor, Szlovénia.

helyezték.⁴²⁹ Az 1200 fős különítmény feladata a franciák visszavonulási és összeköttetési vonalainak nyugtalanítása, szállítmányaik, hadiszereik zsákmányul ejtése volt. Az ő nevén emlegetett, 1813. augusztus 22-től december 2-ig működött osztag jelentős szerepet játszott az 1813. évi őszi hadjárat németországi hadszínterén, és küldetését kiválóan teljesítette A csehországi Egerből (csehül: Cheb) Lipcsén át a Rajnához vonulva, tíz hét alatt 23 tisztet és 3610 ellenséges katonát fogott el, valamint zsákmányul ejtett 534 lovat, hat ágyút, 15 löporosszekeret, 123 egyéb kocsit, négy hadiszekerekkel megrakott uszályhajót, egy élelmezési raktárt és egy hadipénztárt.⁴³⁰ Együttal működése révén, folyamatosan a saját létszáma többszörösét kitevő ellenséges erőt is lekötött. A németországi hadműveletek lezárultával a különítmény is feloszlásra került.⁴³¹ Mensdorffot pedig 1813. december 9-i udvari haditanácsi rendelet alapján, aznapi hatállyal az 1. számú Merveldt-ulánusezred parancsnoki beosztásába helyezték.⁴³² Csapattestéhez azonban soha nem vonult be. Ténylegesen ugyanis az I. Ernő, szász-coburg-saalfeldi herceg,⁴³³ szász királyi lovassági tábornok⁴³⁴ által szervezett V. német hadtest táborkarába vezényelték. 1815-ben, a heidelbergi főhadiszálláson június 21-én kelt hadparancs alapján, június 1-jei hatállyal, soron kívül vezérőrnaggyá lépett elő,⁴³⁵ egyúttal Csehországba helyezték dandárparancsnoki beosztásban. 1824. augusztus 30-án Mainz⁴³⁶ erődparancsnokává nevezték ki. 1829. augusztus 20-án altábornaggyá és Mainz

429 A különítmény egészen pontosan három svadron császári-királyi huszárból és tíz szotnya (század) doni kozákból állt. Létszáma pedig 1813. szeptember 30-án 1207 főt tett ki. *Tagebuch des Streifkorps* 311. o.

430 A saját veszteségük ugyanakkor minden bizonnyal a 100 főt sem érte el. Ld. *Tagebuch des Streifkorps* 253. o.

431 A ténylegesen 1813. december 18-ára befejeződött feloszlás során a katonák egy részét visszavezényelték eredeti alakulataikhoz, a többieket ugyanakkor Karl Wilhelm von Scheibler ezredes (utóbb altábornagy) különítményébe helyezték. *Tagebuch des Streifkorps* 306. o.

432 Wrede munkája tévesen nem említi az 1. számú ulánusezred parancsnokai között. Vö. Wrede III/1. 320. o.

433 Címe 1826-tól szász-coburg-gothai herceg.

434 1815-től a cs. k. haderőben is lovassági tábornoki rangot nyert.

435 ST UR 1 1815 Karton-Nr. 7853. – A Schmidt-Brentano által vagylagosan közölt 1815. május 15-i, illetve május 25-i kinevezési dátumok minden bizonnyal egyaránt tévesek.

436 1816-tól a bécsi kongresszus határozata alapján Mainz város és környéke Hessen Nagyhercegséghez került ugyan, de a Német Szövetség fennhatósága alatt álló ún. szövetségi erődként. Így helyőrsége egyenlő arányban császári-királyi, illetve porosz egységekből, illetve egy hessen nagyhercegi gyalogezredből állt.

helyettes kormányzójává lépett elő. 1833. március 29-én erdélyi, 1834. június 8-án pedig csehországi főhadparancsnoki kinevezést nyert. 1840. február 24-én az Udvari Haditanács második alelnökévé nevezték ki. 1845. december 23-án lovassági tábornoki előléptetésben részesült, azonban továbbra is megmaradt udvari haditanácsai alelnöki beosztásában. 1846-ban a Német Szövetség megbízottjaként Sziléziába utazott.

1848-ban, május 16-i legfelsőbb elhatározás és aznap hadügyminisztériumi leirat alapján, május 1-jei visszamenőleges hatállyal nyugállományba helyezték. 1848 júniusában, a prágai szláv kongresszus idején császári megbízottként a cseh fővárosba küldték, ahol ellenezte az ottani főhadparancsnok, herceg Alfred zu Windisch-Graetz altábornagy kemény fellépését az időközben ki-robbant felkeléssel szemben. 1848 késő őszén ugyanakkor szolgálatra jelentkezett az immár a császári-királyi hadsereg főparancsnokává⁴³⁷ és tábornaggyá előlépett hercegnél. Alkalmazására végül azonban, makacs köszvénye miatt, nem került sor.

1825-től az 1. számú Császár-huszárezred másodtulajdonosa.

Kitüntetései, címei: az 1809. április 12-én⁴³⁸ Amberg⁴³⁹ irányába történő előrenyomulás, majd a városnál másnap, 13-án lezajlott lovassági ütközet során tanúsított vitézségeért 1810-ben elnyerte a Mária Terézia Katonai Rend lovagkeresztjét. 1843-ban, katonai szolgálatteljesítésének 50. évfordulóján az Osztrák Császári Lipót Rend nagykeresztjének adományozásában részesült. Ezenkívül a következő kitüntetések birtokosa volt: Orosz Alexander Nyevszkij Rend; Orosz Szent Vlagyimir III. osztálya, Orosz Szent György Rend IV. osztálya, Orosz Fehér Sas Rend, Orosz Szent Anna Rend II. osztálya, Nagy-Britanniai Bath Rend nagykeresztje, Porosz Fekete Sas Rend, Porosz Vörös Sas Rend I. osztálya gyémántokkal, Porosz „Pour le Mérite” Rend, szász Szent Henrik Rend parancsnoki keresztje, Belga Lipót Rend nagykeresztje, Hesseni Lajos Rend nagykeresztje, Szász-Ernesztin Hercegi Házi Rend nagykeresztje, a Johannita Rend lovagkeresztje.

1818. november 29-én osztrák grófi cím adományozásában részesült a Mensdorff név megtartásának és az eredeti családnévhez történő csatolásának

437 Kivéve ez alól a gróf Joseph Wenzel Radetzky von Radetz tábornagy főparancsnoksága alatt álló itáliai hadsereget.

438 Wurzbach tévesen 1809 augusztusára teszi az események időpontját. Vö. Wurzbach XVII. 369. o.

439 Bajor Királyság; ma: Németország.

engedélyével egyetemben. Valóságos belső titkos tanácsos (1834. június 8.), cs. k. kamarás, Mainz város díszpolgára (1834).

Nős. 1804. március 2-án az előírásos 4000 Ft kaució letétele mellett vette feleségül herceg Sophie von Sachsen-Coburg-Saalfeldet. Hat fiuk született: Hugo Ferdinand, utóbb vértesezredes; Alphons; Alfred Carl; Alexander, utóbb Dietrichstein-Nikolsburg hercege, osztrák külügyminiszter, majd miniszterelnök, lovassági tábornok, a Mária Terézia Katonai Rend lovagja; Leopold Emanuel és Arthur August későbbi vezérőrnagy.⁴⁴⁰

47. Metzger, Johann von Hackersthal⁴⁴¹

(alezredes)

1769. május 9. Pancsova (Német-bánsági ezred, Magyar Királyság; ma: Pančevo; Szerbia) – 1834. szeptember 1. Prága

Apja Thomas M. von H. vezérőrnagy. Római katolikus.

1777. október 31-étől a bécsújhelyi Katonai Akadémia hallgatója. Innen 1787. november 1-jén alhadnagyként a 19. számú Levenehr-svalizsérezerredbe helyezték.⁴⁴² 1790. március 16-án az ekkoriban felállításra került O'Donnell-féle szabadcsapat Degelmann-féle 1. ulánusosztályába, a későbbi ulánus-szabadcsapatba nyert főhadnagyi kinevezést.⁴⁴³ 1790. május 31-én a 13. számú Modena-svalizsérezerredbe helyezték.⁴⁴⁴ 1790. szeptember 13-án visszahelyezték

440 ADB 21. 366–370. o.; Amon, 1882. 387. o.; Amon, 1893. 281. o.; http://de.wikipedia.org/wiki/Emmanuel_von_Mensdorff-Pouilly (letöltve: 2014. november 1.); <http://genealogy.euweb.cz/bohemia/mensdorff.html> (letöltve: 2015. augusztus 13.); https://fr.wiki.edia.org/wiki/Famille_de_Mensdorff-Pouilly (letöltve: 2015. augusztus 13.); Jedina XI. o.; Kneschke VI. 236–237. o.; Mensdorff-Pouilly 473. o.; ML UR 3 1811 Karton-Nr. 7896; MS 1816 53. o.; MS 1833 42. o.; MS 1834 32. o.; MS 1835 21. o.; MS 1841 7. o.; MS 1847 7. o.; MS 1852 78. o.; MS 1853 945. o.; PP Generale II. Bd. fol. 113.; Reich 787. o.; Riedl 290. o.; Schmidt-Brentano, 2006. 63. o.; Schmidt-Brentano, 2007 117. o.; ST UR 1 1809 Karton-Nr. 7848; ST UR 1 1813 Karton-Nr. 7851; ST UR 1 1814 Karton-Nr. 7852; ST UR 1 1815 Karton-Nr. 7853; ST UR 3 1812 Karton-Nr. 7916; ST UR 3 1813 Karton-Nr. 7917; Tagebuch des Streifkorps 253, 254–255, 306, 311. o.; Verzeichnis der Generale 1. Teil fol. 252. v., 253. r.; Wrede II. 524. o., III/1. 232. o.

441 Több helyen bárónak nevezik (vö. pl. ST UR 2 1808 Karton-Nr. 7878; Kielmansegg 116. o.; Svoboda I. 194. o.). Ezen címének hivatalos voltát illetően azonban semmilyen hitelt érdemlő bizonyíték nem áll rendelkezésre.

442 Fenti csapattestre lásd a 137. jegyzetet.

443 Fenti alakulatokra vonatkozóan lásd a 203. jegyzetet.

444 Fenti csapattestre lásd a 253. jegyzetet.

a Degelmann-féle ulánus szabadcsapatba. 1794. június 21-én másodkapitány-nyá, 1800. június 29-pedig elsőkapitánnyá lépett elő az időközben 2. hadrendi számmal ulánusezreddé szervezett alakulatában. 1808-ban, február 23-i udvari haditanácsi elnöki leirat, valamint a csehországi főhadparancsnokság február 29-i rendelete alapján, február 22-i visszamenőleges hatállyal másodőrna-gyi kinevezést nyert. Majd még ugyanazon évben, Károly főherceg szeptember 16-án kelt parancsa és október 1-jei csehországi főhadparancsnoksági rendelet alapján, szeptember 15-i visszamenőleges hatállyal elsőőrnaggyá lépett elő. 1809-ben, Károly főherceg markgrafneusiedli⁴⁴⁵ főhadiszálláson május 27-én kelt hadparancsa alapján, aznapi hatállyal alezredesi kinevezést nyert.

1809. május 20-án azonban, az asperni csata előestéjén végrehajtott erőszakos felderítés során Lobau szigeténél⁴⁴⁶ kibontakozó lovasütközetben két kardvágás következtében súlyosan megsebesült, ami gyakorlatilag megakadályozta aktív szolgálatteljesítése folytatását. Így 1812-ben, összesen mintegy 25 év katonai szolgálatot követően, április 27-i udvari haditanácsi intimáció⁴⁴⁷ és a csehországi főhadparancsnokság április 30-i rendelete alapján, május 15-i hatállyal nyugállományba helyezték.

1813-ban azonban, a teplitzi⁴⁴⁸ főhadiszálláson szeptember 13-án kelt hadparancs alapján ismét szolgálatba helyezték a 2. számú menetoszlop raktárának parancsnokaként. Majd a hatodik koalíciós háború lezárását követően, 1814. augusztus 13-án visszahelyezték nyugállományba.

1805-ben, az október 17-i ulmi kapituláció révén hadifogságba került, azonban október 21-én, tiszttársaival egyetemben, becsületszóra elengedték.⁴⁴⁹

Nős, 1801. június 27-én házasodott meg. Egy fia született, Karl.⁴⁵⁰

445 Alsó-Ausztria, Habsburg Monarchia.

446 Alsó-Ausztria, Habsburg Monarchia.

447 Az intimáció kifejezés jelentése a fenti esetben: közlés, értesítés, kihirdetés.

448 Csehország, Habsburg Monarchia; ma Teplice, Csehország.

449 A becsületszóra történő szabadon bocsátás mibenlétére lásd a 183. jegyzetet.

450 Kielmansegg 95, 116. o.; ML UR 2 1811 Karton-Nr. 7863; PP Oberstlieutenants I. Bd. fol. 51.; Schmidt-Brentano, 2006. 64. o.; ST Ul. Frei Korps Motschlit 1790 Nr. 11.751; ST UR 2 1808 Karton-Nr. 7878; ST UR 2 1809 Karton-Nr. 7879; ST UR 2 1812 Karton-Nr. 7882; Svoboda 194. o.; Thürheim III. 80. o.; Wrede II. 483, 572. o.

48. Mier, Adam, (1777-től) gróf

(alezredes)

1774. Woźuczyn (Galícia és Lodoméria Királyság, Habsburg Monarchia; ma Lengyelország) – 1833. január 5. Lemberg (Galícia és Lodoméria Királyság, Habsburg Monarchia; ma: Lviv, Ukrajna)

Nemesi származású, lengyel. Ősi, skót eredetű, de régóta lengyel szolgálatban álló, 1726-ban lengyel honosságot nyert család tagja. Szülei: gróf Johann (Jan) M. lengyel vezérőrnagy, livóniai kastellán,⁴⁵¹ majd livóniai vajda és gróf Anna Tarnowska. Római katolikus.

1790. március 3-án a 18. számú Karaicsay-svalizsérevezredben⁴⁵² önköltséges hadapródként kezdte katonai pályafutását. 1790. április 1-jén alhadnaggyá, 1794. június 12-én pedig főhadnaggyá lépett elő. 1796. november 22-én másodkapitányi kinevezést nyert a horvát-szlavón határőr-huszárcsapatba.⁴⁵³ Majd 1797. május 15-én a Motschlitz-féle ulánus szabads csapatba, a későbbi 2. számú ulánusezredbe helyezték elsőkapitányi előléptetés mellett. 1800. július 20-án létszámfeletti őrnaggyá lépett elő. 1800. augusztus 3-án az 1. számú Merveldt-ulánusezredbe helyezték másodőrnagyi beosztásban. 1801. január 5-én elsőőrnaggyá lépett elő. 1801-ben pedig, április 2-i udvari haditanácsi leirrat és április 15-i kelet-galíciai főhadparancsnoksági rendelet alapján, március 28-i hatállyal az újonnan felállított, 3. számú Károly főherceg-ulánusezredbe nyert alezredesi kinevezést.

1806-ban, március 14-i udvari haditanácsi rendelet alapján, 1805. november 23-i visszamenőleges hatállyal, összesen 16 év katonai szolgálatot követően, nyugállományba helyezték.

Kitüntetései, címei: 1801-ben elnyerte a Mária Terézia Katonai Rend lovagkeresztjét, miután az első és a második koalíciós háború során is számos alkalommal

451 A kastellánok (lengyelül kasztelan) ekkoriban rangban a vajdák alatt álló, magas beosztású területi közigazgatási vezetők voltak, akik egyúttal hivatalból tagjai voltak a lengyel szenátusnak is.

452 Fenti alakulatra lásd a 206. jegyzetet.

453 Az 1793 májusában Wurmser-féle osztrák–stájer szabads csapat néven, két zászlóalj gyalogságból és négy huszárosztályból felállított alakulat lovasságából hozták létre, 1795. január 1-jei hatállyal a horvát-szlavón határőr-huszárcsapatot, melynek állományát 1796 februárjára egyúttal a reguláris huszárezredekkel megegyezően öt osztályra egészítették ki. Majd az 1798-as hadszervezeti reformok során, július 1-i hatállyal 12. hadrendi számot kapott és Horvát-Szlavón határőr-huszárezred elnevezéssel, hivatalosan is reguláris ezredé alakították. A második koalíciós háború lezárását követően azonban, 1801. március 31-i hatállyal, feloszlásra került.

kitüntette magát. Többek között 1800. május 28-án Donaueschingennél⁴⁵⁴ rajtaütött egy ellenséges különítményen, és a parancsnoknál kívül hat tisztet, valamint 150 katonát is foglyul ejtett. Nem sokkal később pedig Kinzigtálnál,⁴⁵⁵ a Kinzig folyó völgyében felfegyverzett parasztok élén űzte vissza az ellenséget, és szabadított ki számos foglyot.

Ezenkívül a cs. k. kamarási cím birtokosa is volt.

1777. március 1-jén, apja révén, osztrák örökös tartományokbeli grófi cím adományozásában részesült.

Nős. Alezredesként, 9000 Ft kaució lefizetése mellett, vette feleségül Josepha Kapschuht. Négy gyermeke, Adam, Josef és Titus, későbbi gyalogsági tiszt, valamint Henriette közül csak utóbbi kettő érte meg a felnőttkort.⁴⁵⁶

49. Mories, Louis de (Ludwig von), lovag

(őrnagy)

1775 k. Languedoc tartomány (Francia Királyság; ma: Languedoc-Rousillon, Franciaország) – ?

Nemesi származású, francia. Római katolikus.

1798. szeptember 13-án önköltséges hadapródként belépett a 13. számú dragonyosezredbe.⁴⁵⁷ 1800. augusztus 15-én az 1. számú Merveldt-ulánusezredbe helyezték alhadnagy kinevezés mellett. 1804. május 1-jén főhadnaggyá lépett elő. 1805. augusztus 27-én századosi kinevezést nyert a főszállásmesteri törzsbe. 1806. március 1-jén a 2. számú Schwarzenberg-ulánusezredbe helyezték elsőkapitányként. 1807-ben, a csehországi főhadparancsnokság június 24-i rendelete alapján, július 1-jei hatállyal ismét az 1. számú ulánusezredbe nyert beosztást. 1810-ben, január 8-i udvari haditanácsi leirat és a csehországi főhadparancsnokság január 17-i rendelete alapján, január 5-i hatállyal

454 Fürstenberg Hercegség, Német-római Birodalom; ma Németország.

455 Fürstenberg Hercegség, Német-római Birodalom; ma Wolfach városrésze, Németország.

456 <http://www.sejm-wielki.pl/b/5.396.279> (letöltve: 2015. november 2.); <http://www.sztetl.org.pl/pl/article/koma-row-osada/3,historia-miejscowosci/> (letöltve: 2015. november 2.); Jedina XI. o.; Kneschke VI. 287–288. o.; ML UR 3 1803 Karton-Nr. 7891; ML UR 3 1804 Karton-Nr. 7892; MS 1834 203. o.; PP Oberstlieutenants I. Bd. fol. 81.; Riedl 290. o.; ST K-S HR 1797 Karton-Nr. 11.716; ST UR 1 1800 Karton-Nr. 7842; ST UR 3 1801 Karton-Nr. 7901; Wurzbach XVIII. 236–238. o.

457 Fenti alakulatra lásd a 181. jegyzetet.

létszámfeletti őrnaggyá lépett elő. Egyúttal ugyanekkortól elvezényelték herceg Karl Philipp zu Schwarzenberg altábornagy⁴⁵⁸ mellé szárnysegédként. Még ugyanezen esztendőben azonban, augusztus 10-i udvari haditanácsi intimáció és a csehországi főhadparancsnokság augusztus 17-i rendelete alapján, augusztus 15-i hatállyal kilépett a katonai szolgálatból. 1807-ben nőtlen.⁴⁵⁹

50. Neipperg, Albert Adam, gróf

(altábornagy)

1775. április 8.⁴⁶⁰ Bécs – 1829. február 22. Párma (Pármai Hercegség)
Főnemesi származású, birodalmi német.⁴⁶¹ Szülei: gróf Leopold Johann Nepomuk N. diplomata, császári követ és gróf Maria Ludovica Hatzfeld-Wildenberg-Werther. Nagypapja Wilhelm Reinhard N. (1726-tól) gróf, császári tábornagy, az Aranygyapjas Rend lovagja, dédapja báró Gerhard Friedrich N. cs. tábornag. Római katolikus. A híres stuttgarti Károly-Akadémia elvégzését követően,⁴⁶² 1792. július 21-én, aznap keltezett udvari haditanácsi leirat

458 Majd csak 1809-ben nyerte el a lovassági tábornoki, 1812-ben pedig a tábornagi rangfokozatot.

459 Offizierskartei Mes~; ST UR 1 1807 Karton-Nr. 7846; ST UR 1 1810 Karton-Nr. 7849; ST UR 2 1806 Karton-Nr. 7876; Thürheim III. 53. o.

460 Amon, 1898. 229. o.; Schmidt-Brentano, 2006. 68. o.; Wurzbach XX. 146. o. – A főszállásmesteri törzs személyügyi anyagában található 1773-as, illetve az 1. huszárezred 1807-es mustrajegyzéke alapján valószínűsíthető 1774 körüli születési dátum, minden bizonnyal tévesek. Vö. GQMST fol. 67. v. és ML HR 1 1807 Karton-Nr. 7302.

461 Svábföldi eredetű, később Württembergben birtokos, régi nemesi család leszármazottja.

462 Fenti, elit katonai nevelőintézetet és művészeti akadémiát Károly Eugén württembergi herceg alapította 1770-ben előkelő württembergi családok fiai számára, hivatalosan „Károly Iskola” néven. Kezdetben a Solitude kastélyban (ma Stuttgart város Stuttgart-West kerületében található) kapott helyett, majd 1775-ben Stuttgartba, egy üresen álló kaszárnnyába helyezték át. 1782 decemberében II. József német-római császár egyetem rangjára emelte, ezzel együtt általános felsőfokú képzést nyújtó intézménnyé vált. Károly Eugén halálát követően azonban öccse, Lajos Eugén herceg 1794 áprilisában bezáratta. Rövid idejű fennállása ellenére, az itt nyújtott kiemelkedő színvonalú és sokoldalú képzésnek köszönhetően napjainkig az egykori Württemberg Hercegség legismertebb intézményei között tartják számon. Ld. https://de.wikipedia.org/wiki/Hohe_Karlsschule (letöltve: 2016. január 2.); Quarthal.

alapján a 21. számú Gemmingen-gyalogezredbe kapott zászlósi kinevezést.⁴⁶³ 1793. március 1-jén a Ferdinánd főherceg, Toszkána nagyhercege tulajdonában állt 23. számú gyalogezredbe, majd 1793. június 1-jén, alhadnaggyá előléptetve az akkori Blankenstein-, későbbi 6. számú huszárezredbe helyezték. 1793 végén, december 12-én Monsban kelt hadsereg-parancsnoksági rendelet alapján december 21-i hatállyal főhadnaggyá előléptetve tábornoki szolgálatra vezényelték gróf Wenzel Kaunitz-Rietberg altábornagy⁴⁶⁴ mellé. 1795. november 5-én századosi, 1799 júniusában őrnagy kinevezést nyert. 1800. november 26-án elsőőrnagyként az 5. számú Ott-huszárezredbe helyezték. 1804-ben, július 19-i udvari haditanácsi leirat és a morvaországi és sziléziai főhadparancsnokság július 22-i rendelete alapján, augusztus 1-jei hatállyal, alezredesi kinevezést nyert a 2. számú Schwarzenberg-ulánusezredbe. 1805. augusztus 1-jén ismét visszahelyezték az 5. számú huszárezredbe. 1806. január 16-án pedig ezredessé és az 1. számú Császár-huszárezred parancsnokává nevezték ki. 1809. február 15-én a galíciai VII. hadtest élére kinevezett Ferdinánd főherceg mellé vezényelték főhadsegédként. 1809. május 24-én vezérőrnaggyá lépett elő. 1811 júliusától császári-királyi követ volt Stockholmban. Az 1813-as őszi hadjárat kezdetétől a németországi hadszíntérré vezényelték, előbb, gróf Ferdinand von Bubna altábornagy távolléte idejére, megbízott hadosztályparancsnokként, majd pedig dandárparancsnokként. 1813. október 20-án, a lipcei csatában nyújtott teljesítményéért, soron kívül altábornagy kinevezést nyert. 1814-ben ismét diplomáciai megbízatást kapott, ezúttal Dél-Itáliába. Majd 1814. július 5-én a francia császárné, Mária Lujza kíséretét kapta feladatul. A továbbiakban Mária Lujza teljhatalmú megbízottjaként részt vett a Bécsi Kongresszuson. 1815 márciusában az időközben a Pármai Hercegséggel kárpótolt egykori császárné főistálló-masternek és csapatai főparancsnokának nevezte ki. Napóleon visszatérését követően a Nápoly ellen küldött császári-királyi hadsereg elővédjének parancsnoki tisztét ruházták rá. 1815. május 22-étől Nápoly katonai parancsnoka, júniusban azonban hadosztályával Dél-Franciaországba vezényelték. Fél év múlva tért vissza Bécsbe, ahol ismét Mária Lujza szolgálatába lépett, aki 1816 februárjában megbízta hercegségei diplomáciai ügyeinek vezetésével.⁴⁶⁵ 1821 tavaszán, amikor a Szárd Királysághoz tartozó Piemontban is zavargá-

463 AL, TL HR 6 1793 Karton-Nr. 7559. – Az 1. számú huszárezred története és Wurzbach szerint viszont hadapródként kezdte katonai szolgálatát. Vö. Amon, 1898. 229. o.; Wurzbach XX. 146. o.

464 1794 áprilisától tábornaggy.

465 Időközben ugyanis Párma mellé még Piacenzát és Guastallát is megkapta.

sokra került sor, megbízták a Pó két partján állomásozó császári-királyi, illetve a szövetséges csapatok parancsnokságával. Tortonába⁴⁶⁶ történő gyors vonulásával jelentősen hozzájárult a piemonti rend helyreállításához. Élete további részében az időközben feleségévé lett Mária Lujza tartományainak igazgatásában vett részt.

1794. szeptember 14-én Németalföldön hadifogságba esett, de később elengedték. 1814. május 31-étől a 3. számú Ferdinánd főherceg-huszárezred másodtulajdonosa. Kitüntetései: 1801. augusztus 18-án elnyerte a Mária Terézia Katonai Rend lovagkeresztjét az 1800. december 25–26-i, Mincio folyó mellett lezajlott ütközetben tanúsított vitézségéért. 1815-ben pedig elnyerte a Mária Terézia Katonai Rend parancsnoki keresztjét az 1813-as hadjárat során és a lipcsei csatában kifejtett dicsőséges tevékenységéért. Ezenkívül a további kitüntetések tulajdonosa volt: Osztrák Császári Lipót Rend nagykeresztje, Orosz Szent Anna Rend I. osztálya, Orosz Szent György Rend IV. osztálya, Svéd Kard Rend nagykeresztje, Szardíniai Királyi Szent Móric és Lázár Rend nagykeresztje, Francia Becsületrend tisztikeresztje, Nápoly–Szicília Kettős Királyság Szent Ferdinánd Rendje, Nápoly–Szicília Kettős Királyság Konstantin és Szent György Rendjének nagykeresztje.

Valóságos belső titkos tanácsos, cs. k. kamarás.

Nős. 1811-ben házasodott össze gróf Therese Josephine Walpurgis Thurn-Valassinaival, majd miután 1815-ben megözvegyült, 1821. augusztus 15. körül, I. Napóleon halála után pár hónappal, feleségül vette az egykori francia császárnét, Habsburg Mária Lujza főhercegnőt.

Első feleségétől négy gyermeke született, köztük Erwin Franz, utóbb cs. k. altábornagy. Második feleségétől született fia, Wilhelm Albrecht pedig később Montenouvo hercege lett.⁴⁶⁷

466 Szárd Királyság; ma Olaszország.

467 AL, TL HR 6 1793 Karton-Nr. 7559; Amon, 1898. 223, 229–232, 334. o.; GQMST fol. 67. v., 68. r.; KA MMThO Index II.; ML HR 1 1807 Karton-Nr. 7302; ML HR 3 1817 Karton-Nr. 7395; ML HR 5 1802 Karton-Nr. 7484; ML UR 2 1804 Karton-Nr. 7861; MS 1799 259. o.; Relation der Schlachten bei Leipzig 33. o.; Schmidt-Brentano, 2006. 68. o.; ST HR 3 1814 Karton-Nr. 7419; ST HR 6 1793, IX–XII Karton-Nr. 7558; ST UR 2 1804 Karton-Nr. 7874; Wurzbach XX. 146–152. o.

51. Nostitz und Jänkendorf, Johann Karl Gregor von⁴⁶⁸

(cs. k. őrnagy, cári altábornagy)

1781. június 10. Drezda (Szász Választófejedelemség, Német-római Birodalom) – 1838. augusztus 19. Vasziljevka (Orosz Birodalom; ma: Novomoszkovszki járás, Dnyipropetrovszki terület, Ukrajna)

Nemesi származású, birodalmi német. Régi, eredetileg Felső-Lausitzból származó család tagja. Apja Johann August Gottlob von N. u. J., merseburgi főerdőmester. Evangélikus.

A hallei egyetemen folytatott tanulmányokat 1799 tavaszától 1800 tavaszáig. Majd még ugyanezen évben III. Frigyes Vilmos, porosz király szolgálatába állt, aki kornétássá⁴⁶⁹ nevezte ki az elit vértesezrednek számító, Berlinben állomásozó „Gensdarmes” lovasezredbe. Berlini szolgálata során hadtudományt is hallgatott, többek között Gerhard Scharnhorst alezredestől,⁴⁷⁰ a modern porosz hadsereg későbbi megteremtőjétől. Majd Nagy Frigyes unokaöccse, Lajos Ferdinánd herceg, altábornagy segédtisztje lett. A herceg oldalán harcolt a negyedik koalíciós háborúban, egészen előbbi 1806. október 10-én Saalfeldnél⁴⁷¹ bekövetkezett hősi haláláig,⁴⁷² de ezt követően is részt vett a további küzdelmekben, egészen az 1807 júliusában megkötött tiltsiti békéig.

1809-ben őrnagyi rangban, az egykori országából elűzött⁴⁷³ és Prágában emigrációban élő, I. Vilmos korábbi hessen-kasseli választófejedelem szolgálatába lépett. Előbbi megbízatásából, többedmagával a francia katonai igazgatás alatt álló Bayreuth Fejedelemségben kellett volna felkelést szerveznie. Küldetését azonban az idegen hessen-kasseli exuralkodóért kevésbé rajongó lakosság kö-

468 Az osztrák források csak Karl keresztnévvel említik, az orosz forrásokban ugyanakkor Grigorij Ivanovicsként fordul elő. A cári szolgálatba lépésekor nyilván tudatosan változtatott névhasználatán.

Ezenkívül a német, osztrák és orosz források egyaránt számtalanszor grófnak címезik. Kiterjedt családjának valóban volt bárói és grófi ága is, ő azonban minden bizonnyal a csupán egyszerű nemességgel bíró ágból származott.

469 Tulajdonképpen lovassági zászlós, a legalacsonyabb tiszti rang. A cs. k. hadseregben már 1759-ben megszüntetésre került.

470 Utóbb altábornagysáig jutott. Neve pedig a nemesség elnyerése révén von Scharnhorst lett.

471 Sachsen-Coburg-Saalfeld Hercegség; ma: Németország.

472 Nostitz maga is megsebesült a karján, amikor a mellkason szúrt herceg segítségére próbált sietni. Ld. Nostitz 105. o.

473 Napóleon ugyanis Hessen-Kassel Tartománygrófságot 1807 végén, a tiltsiti békét követően az újonnan létrehozott Vesztfáliai Királyságba olvasztotta.

reben nem tudta teljesíteni, továbbá a határozott cselekvéstől ódzkodó választófejedelem személye sem volt szimpatikus számára. Így császári-királyi szolgálatba lépett, és 1809. június 10-i hatállyal, továbbra is őrnagyi rangban, a frank légio⁴⁷⁴ lovasságának élére nyert kinevezést. Előbbi alakulat feloszlását követően pedig, a csehországi főhadparancsnokság 1810. szeptember 29-i rendelete alapján, október 1-jei hatállyal az 1. számú Merveldt-ulánusezredbe helyezték számfelelttként. 1812-ben elvezényelték a császári-királyi segédhadtestbe, melynek soraiban részt vett az oroszországi hadjáratban. Ezt követően, 1813-ban, február 5-i udvari haditanácsi leirat és a magyarországi főhadparancsnokság február 16-i rendelete alapján, március 1-jei hatállyal az 5. számú Klenau-svalizsérezedbe helyezték. Az orosz–porosz szövetség hírére azonban március 19-én Liegnitzbe,⁴⁷⁵ a porosz főhadiszállásra utazott. Ezt követően aktívan bekapcsolódott a meginduló tavaszi hadjárat küzdeldmeibe is. Így május 12-én a Lüneburg közelében fekvő Amelinghausennél⁴⁷⁶ egy kozák alakulat élén francia gyalogos és lovas egységeket vert vissza, egyúttal 120 foglyot is ejtett. Ugyanakkor a császári-királyi szolgálatból hivatalosan csak a csehországi főhadparancsnokság május 27-i rendelete alapján, 1813. május 31-i hatállyal lépett ki rangja megtartása nélkül. Ezt követően hivatalosan is cári szolgálatba állt, és 1813. augusztus 8-án az orosz–német légio⁴⁷⁷ táborka-

474 Fenti alakulatot 1809-ben, Csehország határvidékén önkéntes toborzás alapján állították fel. Szervezetileg három vadászkompania és három ulánusszázadon állt. Létrehozásában Nostitz is aktívan közreműködött, miután kapcsolatai révén a Habsburg Monarchiába menekült porosz és más német katonákat is sikerült beszerveznie a légio tagjai közé. Nostitz 107–180. o.; Wrede II. 524. o.

475 Porosz Királyság; ma: Legnica, Lengyelország.

476 1811-től a Francia Császárságba annektált német területek egyikének (Département des Bouches-de-l'Elbe/Elba-torkolat megye) része volt, ma Németországban található.

477 A fentihez hasonló jellegű alakulat felállításának tervét egy hannoveri alezredes már 1805-ben Sándor cár elé terjesztette. Akkor azonban erre még nem került sor. Végül Napóleon oroszországi hadjárata idején, 1812-ben, Oroszországba menekült porosz tisztek bevonásával kezdték meg a szervezését. Eleinte rölapok révén próbálták meg átállásra bírni a „Grande Armée” számos német katonáját. A cél egy össznémet, egész Németország francia uralom alóli felszabadításáért küzdő alakulat létrehozása volt. A dezertációra buzdítás azonban nem sok eredményt hozott, ezért később a hadifoglyok körében próbálkoztak, immár valamivel nagyobb sikerrel. A tervezett 10 000 fős helyett 1812 végéig mégis csak 2000 főnyi egységet sikerült létrehozni. A felfegyverzésük azonban nekik sem történt meg. Az oroszok ugyanis valószínű rájöttek, hogy az egység irányítása könnyen kicsúszhat a kezükből, valamint, hogy sikeres működésük a német nemzeti ébredés kibontakozásának a veszélyével is járhat. A szervezésnek új lendületet

rába nyert beosztást őrnagyi rangban, majd még azon év őszén alezredessé lépett elő. A hatodik koalíciós háború hadműveleteinek lezárultával pedig, 1814. május 22-én a cár kíséretébe nyert beosztást. Így, franciaországi tartózkodást követően, részt vett a bécsi kongresszuson is.⁴⁷⁸ Amikor pedig a légiót porosz szolgálatba vették át, ő továbbra is a cár hűségén maradt. 1815-ben, Napóleon végső bukása után, ismét Franciaországba vonult, és a Voroncov-hadtest soraiban végig részt vett az 1818-ban lezáruló franciaországi megszállásban. Közben, 1817-ben ezredessé és a szmolenszki dragonyosezred parancsnokává lépett elő. 1823. december 12-én vezérőrnagyi kinevezés mellett a könnyű-

adott ugyanakkor az 1812. december 30-án megkötött tauroggeni (Orosz Birodalom; ma: Tauragė, Litvánia) szerződés, mely gyakorlatilag megalapozta a Napóleon elleni eredményes orosz és porosz együttműködést. Az előkelő és befolyásos német emigránsokból álló szervezőbizottság ezt követően a cári kormányzat megkerülésével Nagy-Britanniát próbálta megnyerni az alakulat pénzügyi hátterének biztosításához. Az erről szóló megállapodást végül 1813 júniusában alá is írták. Ennek nyomán, 1813 nyarán végre sor került az immár közel 10 000 fős légió hadszínterre vezénylésére is. Kezdetben az Alsó-Elbánál, majd 1813–1814 fordulóján Holsteinben került bevetésre. 1814 nyarán pedig a Dél-Németalföldre vonult. A háború azonban ekkora véget ért, ami kérdésessé tette további működését. Ráadásul Nagy-Britannia is csak a háború időtartamára vállalta a csapatkontingens finanszírozását, így Napóleon bukását követően hamarosan pénzügyi nehézségek léptek fel. Ennek következtében, egy újabb megállapodás nyomán, 1814 júniusában az alakulatot porosz szolgálatba vették át, nevét pedig egyúttal Német légióra változtatták. A tisztek ekkor szabadon eldönthették, hogy tovább kívánnak-e szolgálni porosz zászló alatt. A legénység azon tagjait pedig, akik nem voltak porosz alattvalók, elbocsátották és visszaküldték a hazájukba. 1814 szeptemberére a légió létszáma így 2000 főre csökkent. Napóleon 1815. március 1-jei visszatérését követően az egység megmaradt tagjait különböző reguláris porosz csapatokba osztották be. Így végül 1815. április 18-án a légió feloszlásra került. A mindvégig gyengén felszerelt, komoly katonai szerepet nem játszó légiót 1813 nyarán nyolc gyalogzászlóalj, egy kompánia vadász, két huszárezred és két lovagló üteg alkotta. Élén pedig, tényleges működése kezdetétől, 1813. június 26-ától a számos hadseregben megfordult gróf Ludwig von Wallmoden-Gimborn altábornagy állt. A cs. k. hadseregbe 1815 tavaszán történt visszatértét követően pedig az addigi tábornoki főnök, a korszak legjelentősebb katonai teoretikusa, Carl von Clausewitz töltötte be a parancsnoki tisztséget egészen a hamarosan bekövetkezett megszüntetésig. Venzky 14–15, 149, 168. o.; https://de.wikipedia.org/wiki/Russisch-Deutsche_Legion (letöltve: 2015. november 6.); http://www.napoleonwiki.de/index.php?title=Russisch-Deutsche_Legion (2015. november 4).

478 Utóbbiról készült szellemes feljegyzései kiemelkedő forrásértékkel bírnak. Ennek köszönhetően a kongresszus legfontosabb krónikásai között tartják számon. Vö. <http://www.wiener-kongress.info/> (letöltve: 2015. november 6.)

lovas gárdahadosztály 1. dandárának parancsnoki beosztását nyerte el. A későbbiekben végigharcolta az 1828–29-es orosz–török háborút, amelynek során ismételt kitüntette magát. 1831-ben pedig a lengyel felkelés leverésében vett részt, ezúttal is több ízben is kitüntette magát, többek között a május 26-i híres ostrołękai⁴⁷⁹ csatában. Elismerésül 1831. augusztus 22-én altábornaggyá, egyúttal hamarosan a 6. ulánus hadosztály parancsnokává lépett elő. Végül 1835. szeptember 10-én elnyerte a főhadsegéd címet.⁴⁸⁰

Emlékiratainak és levelezésének egy része 1848-ban kiadásra került.⁴⁸¹

Kitüntetései: 1814. augusztus 8-án elnyerte az Orosz Szent György Rend IV. osztályát, 1831. augusztus 22-én pedig ugyanezen rend III. osztályát.

Nős, kétszer házasodott. 1824-ben elvett második feleségétől, Anasztázia Ivanovna Morozovojtól született a fia, Ivan Grigorjevics, később szintén cári altábornagy, illetve a lánya, Olga.⁴⁸²

479 Lengyel Királyság, közsímet, nem hivatalos megnevezéssel Kongresszusi Lengyelország.

480 A cári hadseregben legalább altábornagyi rangfokozattal bíró tábornokoknak, illetve ennek megfelelő rangú tengernagyoknak 1808-tól kezdődően kitüntetésképpen adományozott tiszteletbeli cím, mely ugyanakkor nem járt tényleges főhadsegédi beosztással.

481 *Aus Karl von Nostitz, weiland Adjutant des Prinzen Louis Ferdinand von Preußen, und späteren russischen General-Lieutenants, Leben und Briefwechsel. Auch ein Lebensbild aus den Befreiungskriegen.* Leipzig–Dresden 1848.

482 ADB 24. 33–34. o.; Arnim 678. o.; <http://de.academic.ru/dic.nsf/dewiki/492449> (letöltve: 2015. november 5.); https://de.wikipedia.org/wiki/Russisch-Deutsche_Legion (letöltve: 2015. november 4.); <http://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/1780191> (letöltve: 2015. július 15.); <http://impereur.blogspot.hu/2014/03/georg-karl-von-nostitz-jnkendorf-1781.html> (letöltve: 2015. november 4.); http://www.napoleonwiki.de/index.php?title=Russisch-Deutsche_Legion (letöltve: 2015. november 4.); <http://www.wiener-kongress.info/> (letöltve: 2015. november 6.); Kneschke VI. 533–539. o.; ML UR 1 1811 Karton-Nr. 7830; Moltke 203. o.; Nostitz 48, 321, 408. o.; Rothenburg 28. o.; ST ChR 5 1813 Karton-Nr. 7238; ST UR 1 1810 Karton-Nr. 7849; ST UR 1 1812 Karton-Nr. 7850; ST UR 1 1813 Karton-Nr. 7851; Thürheim III. 53. o.; Varges, 1891. 320. o.; Venzky 158. o.; Wrede II. 524. o.; Zander 260. o.

52. Oettingen-Wallerstein, Friedrich Kraft Heinrich, herceg

(ezredes)

1793. október 16. Wallerstein (Oettingen-Wallerstein Hercegség,⁴⁸³ Német-római Császárság; ma: Németország) – 1842. november 15. Wallerstein (Bajor Királyság)⁴⁸⁴

Főnemesi származású, birodalmi német. Ősi frank és sváb eredetű nemesi család tagja. Apja Kraft Ernst Judas Thaddaeus Notger, Oettingen-Wallerstein és Oettingen-Baldern grófja, 1774-től Oettingen-Oettingen és Oettingen-Wallerstein birodalmi hercege, anyja pedig herceg Wilhelmine Friederike Elisabeth von Württemberg. Római katolikus.

Valószínű württembergi szolgálatban kezdte katonai pályafutását. Majd császári-királyi szolgálatba lépve, herceg Karl Philipp zu Schwarzenberg tábornagy 1814. január 11-én, az elzászi Epfignél⁴⁸⁵ lévő katonai táborban, ezredtulajdonosként kiadott írásos parancsa alapján, 1814. január 4-i visszamenőleges hatállyal, elsőkapitányi kinevezést nyert a tábornagy tulajdonában álló 2. számú ulánusezredbe. Majd még ugyanezen évben, június 12-i udvari haditanácsi leirat és június 21-i magyarországi főhadparancsnoksági rendelet alapján, június 1-jei visszamenőleges hatállyal, az 1. számú Merveldt-ulánusezredbe helyezték létszámfeletti őrnagyi előléptetés mellett. 1815. június 1-jén tényleges állományba helyezve másodőrnagyi, majd 1821. január 9-én elsőőrnagyi kinevezést nyert. Végül 1823. december 29-én alezredessé lépett elő.

1828-ban tiszteletbeli ezredesi rang adományozása mellett kilépett a katonai szolgálatból.

Kitüntetései: még württembergi szolgálatban elnyerte el a Francia Becsületrend tiszti keresztjét és a württembergi Arany Sas Rendet.

Nős. 1827. május 15-én Bécsben vette feleségül Sophie zu Fürstenberg tartománygrófnőt. Majd előbbi korai halálát követően, 1830. szeptember 8-án Baden bei Wienben⁴⁸⁶ gróf Maria Anna von und zu Trauttmansdorff-Weinsberggel kötött újabb házasságot. Első házasságából egy lánya, Sophie Therese Wilhelmine Mathilde, második házasságából pedig egy fia, Karl Friedrich Kraft Ernst Notger, valamint négy lánya, Karoline Wilhelmine Marie Anna

483 Hivatalosan csak „Részhercegség” („Teilfürstentum”) volt. Ténylegesen ugyanis az Oettingen család egyes ágai között felosztott Oettingen Hercegség része volt.

484 Oettingen Hercegség 1806-ban a Német-római Birodalom megszűntetésekor elvesztette önállóságát. Területe pedig a királyság rangjára emelt Bajorország része lett.

485 Ma Franciaország.

486 Alsó-Ausztria, Habsburg Monarchia; ma Ausztria.

Sophie, Gabriele Marie Anne Wilhelmine Therese, Wilhelmine Marie Anne Sophie Therese és Maria Anna Therese Wilhelmine Agathe született.⁴⁸⁷

53. Paulsen, Ludwig von

(őrnagy)

1774. Weimar (Szász–Weimar Hercegség, Német-római Birodalom; ma Németország) – 1830. október 3. Milánó (Lombard–Veneto Királyság,⁴⁸⁸ Habsburg Monarchia; ma Olaszország)

Valószínű nemesi származású, birodalmi német. Eredetileg evangélikus, később azonban áttért a római katolikus hitre.

1797. október 29-én önköltséges hadapródként kezdte katonai pályafutását a 3. számú Császár-dragonyosezredben.⁴⁸⁹ 1798. március 1-jén ezredsegédtisztté, 1800. március 16-án alhadnaggyá lépett elő. Majd az időközben 2. hadrendi számmal könnyűdragonyos-ezreddé átszervezett, egyúttal 1798-ban Ferdinánd főherceg tulajdonába helyezett alakulata feloszlatását követően, 1802. február 1-jén a 3. számú O'Reilly-svalízsérezredbe helyezték. 1804. szeptember 1-jén főhadnagyi kinevezést nyert. Ténylegesen ugyanakkor elvezényelve, az ezredtulajdonos, gróf Andreas O'Reilly von Ballinlough altábornagy⁴⁹⁰ segédtisztjeként teljesített szolgálatot. 1809 elején az 5. számú tábori vadász-zászlóaljba nyert századosi kinevezést. Majd még ugyanebben az évben, július 31-én Olmützben kiadott hadsereg-parancsnoksági rendelet alapján, július 26-i viszszaemelőlegesen hatállyal őrnaggyá és a 2. caslaui Landwehr zászlóalj parancsnokává lépett elő. Alakulatához ténylegesen azonban még be sem vonult, mikor

487 [https://de.wikipedia.org/wiki/Oettingen_\(fränkisch-schwäbisches_Adelsgeschlecht](https://de.wikipedia.org/wiki/Oettingen_(fränkisch-schwäbisches_Adelsgeschlecht)) (letöltve: 2015. július 16.); <http://genealogy.euweb.cz/oett/oett5.html> (letöltve: 2015. július 16.); <http://www.geni.com/people/Friedrich-Kraft-Heinrich-F%C3%BCrst-zu-Oettingen-Wallerstein/6000000016296383887> (letöltve: 2015. július 16.); ML UR 1 1817 Karton-Nr. 7831; ML UR 1 1820 Karton-Nr. 7834; Jedina XII. o.; ST UR 1 1814 Karton-Nr. 7852; ST UR 1 1815 Karton-Nr. 7853; ST UR 2 1814 Karton-Nr. 7884; Thürheim III. 53. o.

488 Fenti államalakulat magyarul közkeletűen Lombard–Velencei Királyság néven ismeretes. Ez azonban pontatlan megnevezés, miután a bécsi kongresszust követően, 1815. június 9-én Milánó központtal létrehozott, hivatalosan „Königreich Lombardo-Venetien” elnevezésű államot Lombardia mellett Veneto tartomány alkotta, amelynek Velence ugyan a székhelye volt, de nem névadója.

489 Fenti alakulatra lásd a 165. jegyzetet.

490 1810-től címzetes lovassági tábornok.

október 1-jei hatállyal már az 1. caslaui Landwehr zászlóalj élére nyert kinevezést. Utóbbi felosztását követően pedig, 1810-ben, az alsó- és felső-ausztriai főhadparancsnokság február 2-i rendelete alapján, január 26-i visszamenőleges hatállyal a 3. számú Károly főherceg-ulánusezredbe helyezték számfeletti őrnagyként.

1812-ben pedig, 1811. december 12-i udvari haditanácsi leirat alapján, január 1-jei hatállyal nyugállományba helyezték, összesen több mint 14 év katonai szolgálatot követően.

Hamarosan azonban, a felszabadító háborúk során, 1813. október 5-i hatállyal reaktiválták, és előbb a hadsereg főhadiszállására osztották be, majd csapatparancsnokként Ulmban⁴⁹¹ került alkalmazásra. 1814. október 1-jén visszahelyezték nyugállományba.

1815-ben, 1május 4-i udvari haditanácsi leirat alapján, május 1-jei hatállyal ismét szolgálatba helyezték, és az alsó-ausztriai 2. Landwehr-dragoniososztályba osztották be. Végül 1816-ban, január 15-i udvari haditanácsi leirat alapján, február 1-jei hatállyal, immár véglegesen nyugdíjazták.

Nőtlen.⁴⁹²

54. Paumgarten (Paumgarten),⁴⁹³ Maximilian Sigismund Amand Joseph (1822-től) báró

(altábornagy)

1767. október 26. Gnies (Stájer Hercegség, ma Sinabelkirchen településrésze, Ausztria)⁴⁹⁴ – 1827. január 1. Bécs

Nemesi származású, ausztriai német (stájer). Szülei: Maximilian von P. földbirtokos és báró Barbara von Metzburg. Öccse Johann Baptist P. altábornagy, (1803-tól) báró a Mária Terézia Katonai Rend lovagja. Római katolikus.

1778. július 1-jén került a bécsújhelyi Katonai Akadémiára, Innen 1787. július 7-én zászlós-hadapródként a 43. számú Thurn-Valsassina-gyalogezeredbe

491 Württembergi Királyság; ma Németország.

492 ML Chr 3 1806 Karton-Nr. 7104; ML UR 3 1811 Karton-Nr. 7896; PP Majore I. Bd. fol. 3.; ST Chr 3 1808 Karton-Nr. 7122; ST LW 1. Bataillon/Caslauer Kreis 1809 Karton-Nr. 11.378; ST LW 2. u. 3. Bataillon/Caslauer Kreis 1809 Karton-Nr. 11.379; ST UR 3 1810 Karton-Nr. 7914; ST UR 3 1812 Karton-Nr. 7916; Wrede V. 130. o.

493 Kempelennél ugyanakkor Baumgarten néven szerepel. Vö. Kempelen I. 496. o.

494 Amon, 1892. 273. o.; ML UR 3 1804 Karton-Nr. 7892. – Svoboda és Wurzbach szerint viszont Grieshof a születési hely. Vö. Svoboda 196. o.; Wurzbach XXI. 377. o.

helyezték.⁴⁹⁵ 1787. szeptember 21-én zászlóssá lépett elő. 1790. március 1-jén alhadnagyi, március 27-én pedig már főhadnagyi kinevezést nyert. 1790. április 1-jén a tirolói mesterlövész-csapatba helyezték, 1793. szeptember 3-án a főszállásmesteri törzsbe nyert beosztást. Majd 1794. március 16-án, százados-sá előléptetve visszahelyezték a tirolói mesterlövész-csapatba. 1799. október 25. őrnaggyá lépett elő.⁴⁹⁶ 1800-ban XV. Henrik reuss-plaueni herceg, altábornagy hadosztályának lett a tábornoki főnöke. 1801. június 1-jén a 3. számú Károly főherceg-ulánuszredhez helyezték, 1805. november 11-én pedig alezredesi kinevezést nyert a 3. számú Württemberg-dragonyoszredbe.⁴⁹⁷ 1808. szeptember 1-jén az 5. számú vadászzászlóalj parancsnoka lett. 1809. február 16-án ezredessé és a herceg Johann Liechtenstein lovassági tábornok⁴⁹⁸ vezette I. tartalékhadtest tábornoki főnökévé nevezték ki. 1810. február 1-jén a 10. számú Stipsicz-huszárezredbe helyezték létszámfeletti ezredesként. 1811. január 1-én ezredparancsnokká lépett elő, 1813. április 5-én vezérőrnagyi kinevezést nyert. A VI. koalíciós háborúban többnyire dandárparancsnokként teljesített szolgálatot. 1824. október 9-án altábornagyi kinevezés mellett a galíciai Tarnówbá⁴⁹⁹ helyezték hadosztályparancsnokként.

1826-ban orvosi kezelésre Bécsbe utazott, ott azonban hamarosan meghalt. Kiemelkedő katonai teljesítményén túl több hadtudománnyal foglalkozó mű is a nevéhez fűződik.

1793-ban a németalföldi hadszíntéren hadifogságba esett.

Kitüntetései: kis, illetve nagy tirolói érdemérem.

1822. szeptember 9-én osztrák bárói rangot, 1826. szeptember 15-én pedig erdélyi indigenátust nyert.

Nős, felesége Josephine Karoline von Hirling. Két gyermekük született, Maximilian, aki azonban még gyermekként elhunyt, illetve Josephine.⁵⁰⁰

495 Fenti csapattest 1809–1810 folyamán feloszlásra került. Wrede II. 241. o.

496 Amon, 1892. 266, 267, 268, 273. o.; ML UR 3 1804 Karton-Nr. 7892. – Svoboda tévesen 1800-ra teszi őrnagyi kinevezését. Vö. Svoboda 197. o.

497 Fenti csapattestre lásd a 279. jegyzetet.

498 1809 szeptemberétől tábornagy.

499 Ma Lengyelország.

500 Amon, 1892. 273. o.; Dedekind 670. o.; Kempelen I. 496. o.; Megerle, 1824. 85. o.; ML UR 3 1803 Karton-Nr. 7891; ML UR 3 1804 Karton-Nr. 7892; MS 1825. 459. o.; MS 1826. 42. o.; ÖMZ 1811. Zweites Heft 116. o.; Schmidt-Brentano, 2006. 74. o.; ST HR 10 1811 Karton-Nr. 7765; Svoboda 196–198. o.; ST UR 3 1801 Karton-Nr. 7901; Thürheim I. 291. o.; Wurzbach XXI. 375, 377–378. o.

55. Poradowski, Stanislaus (Stanisław) von

(ezredes)

1763 k.⁵⁰¹ Wiśniowczyk (Lengyel–Litván Királyi Köztársaság; ma: Visnyevcsik, Ukrajna)⁵⁰² – 1839. április 14.⁵⁰³ Bécs

Nemesi származású, lengyel. Római katolikus.

1780. október 1-jén az akkori Barco-, későbbi 10. számú huszárezredben kezdte katonai pályafutását önköltséges hadapródként. 1782. január 1-jén az akkor felállított Galíciai Királyi Nemesi Testőrségbe helyezték zászlósi rangú gárdistaként.⁵⁰⁴ 1786. január 21-én alhadnagyi rangú testőrré lépett elő. 1791. február 12-én a császári–királyi Nemesi Arcière Testőrségbe helyezték kapitányi rangú másodőrmesterként. 1792. január 1-jén ugyanezen testőrség ekkor létrehozott ún. Galíciai Osztagába helyezték. 1794. március 1-jén a 19. számú Levenehrsvalizsérezeredbe nyert elsőkapitányi kinevezést.⁵⁰⁵ 1809. május 27-én őrnaggyá lépett elő. 1812-ben pedig, a morvaországi és sziléziai főhadparancsnokság május 7-i rendelete alapján, május 1-jei hatállyal alezredesi kinevezést nyert. Majd 1814-ben, január 13-i udvari haditanácsi leirat alapján, január 5-i hatállyal az újonnan felállított 4. számú Császár-ulánusezred élére helyezték ezredesi előléptetés mellett.

1816-ban, március 24-i udvari haditanácsi rendelet alapján, március 1-jei hatállyal, összesen mintegy 36 év katonai szolgálatot követően, saját kérelmére nyugállományba helyezték.

Nőtlen.⁵⁰⁶

501 ML DR 4 1804 Karton-Nr. 6922 – A nyugdíjazási jegyzőkönyvben 1765, a 4. számú ulánusezred ezredtörténetében pedig 1767 szerepel a születés időpontjaként. Utóbbi azonban felettlőbb valószínűtlennek tűnik. Vö. PP Oberste I. fol. 4., illetve Amon, 1901. 280. o.

502 A születés helye teljes pontossággal nem beazonosítható, miután az egykori Kelet-Galíciában, a mai Ukrajna területén két ilyen nevű kis település is található, az egyik a lvivi, a másik a ternopili területen.

503 Amon, 1901. 280. o.; MS 1840 528. o. – A nyugdíjazási jegyzőkönyv ugyanakkor 1839. április 13-i dátumot említ halálozása kapcsán. Vö. PP Oberste I. fol. 4.

504 Fenti alakulatra lásd a 84. jegyzetet.

505 Fenti csapattestre lásd a 137. jegyzetet.

506 Amon, 1901. 21, 280. o.; http://www.familienkunde.at/Adel_Polen_Namensindex_P.htm (letöltve 2015. augusztus 22.); ML DR 4 1804 Karton-Nr. 6922; ML DR 4 1806 Karton-Nr. 6923; MS 1840 528.o.; PP Oberste I. Bd. fol. 4.; ST DR 4 1797 Karton-Nr. 6938; ST DR 4 1805 Karton-Nr. 6943; ST DR 4 1812 Karton-Nr. 6950; ST DR 4 1813 Karton-Nr. 6951; ST UR 4 Karton-Nr. 7926; Thürheim III. 113. o.

56. Rolle, Anton

(alezredes)

1781 k. Dębica (ném. Dembica, Galícia és Lodomeria Királyság, Habsburg Monarchia; ma Lengyelország) – 1842. szeptember 8. Milánó (Lombard-Veneto Királyság, Habsburg Monarchia)

Római katolikus.

1793. szeptember 1-jén a 28. számú Lobkowitz-svalizsérezeredben tízévi szolgálatot vállalt közlegényként.⁵⁰⁷ 1795. január 1-jén káplári, 1797. október 26-án alhadnagyi, 1801. január 21-én pedig főhadnagyi kinevezést nyert. 1804. február 1-jén a 3. számú Károly főherceg-ulánusezredbe helyezték, ahol 1805. szeptember 24-én másodkapitánnyá, 1807. december 1-jén pedig elsőkapitánnyá lépett elő. 1814. január 5-én az újonnan felállított 4. számú Császár-ulánusezredbe nyert másodőrnagyi kinevezést. 1827-ben, szeptember 30-i legfelsőbb elhatározás alapján a Császári Királyi Darabont Testőrségbe⁵⁰⁸ helyezték testőr-alhadnagyként. 1835 körül gárda-főhadnaggyá és egyúttal alezredessé lépett elő, továbbá a testőrség milánói különítményének⁵⁰⁹ parancsnoki beosztásába helyezték.

507 Fenti csapattestre lásd a 176. jegyzetet.

508 Fenti testőralakulat, mely a Habsburg-udvar hasonló egységei között rangban a harmadik volt, 1767. június 1-jei hatállyal Császári-királyi Gyalogos Testőrség néven került létrehozásra. Tisztjeit és altisztjeit részben az ekkor megszüntetett Svájci Gárda, illetve az ún. Hartschier Testőrség soraiból vették át. Állománya kezdetben hat főtisztből, két altisztből és 60, 1771-től 100, 1809-től 80, 1818-tól 110 (80 Bécsben, 30 Milánóban), végül 1850-től 60 darabontból állt. Tagjait mindenkor a hadsereg tagjaiból választották ki. Eleinte legalább tíz, a későbbiekben már legalább húsz évet szolgált, a félrokkantsághoz közeledő, de még kellően erőteljes, egyúttal marcona megjelenésű személyeket helyeztek ide, akik azonban, a nemesi testőrségek tagjaival szemben, a hadsereg állományába a későbbiekben már nem voltak visszahelyezhetőek. Az alakulat elnevezését II. Lipót trónra lépését követően, 1790-ben (Új) Császári-királyi Darabont Testőrségre változtatták. Ezzel együtt véglegesen megszüntetésre került a 16. század eleje óta fennálló, 1745 óta azonban csökkentett állománnyal működő ún. régi Császári-királyi Darabont Testőrség. Fenti testőrség nem összetévesztendő a később, 1904 és 1918 között fennállt Magyar Királyi Darabont Testőrséggel. Ságvári 6, 8. o.; Urrisk-Obertyński 43, 49, 149, 151. o.

509 Mária Terézia 1771-ben fia, Ferdinánd főherceg mellett történő szolgálatteljesítésre Milánóba vezényeltette az akkor még Császári-királyi Gyalogos Testőrségnek nevezett későbbi Császári-királyi Darabont Testőrség egy 40 darabontból álló különítményét. 1797-ben viszont, miután a franciák elfoglalták a várost, ez megszüntetésre került. A napóleoni háborúk lezárását követően azonban ismét felállítottak egy 30 fős itteni különítményt, mely 1818-tól 1848-ig működött. Urrisk-Obertyński 149, 151. o.

Kitüntetései: Hadseregkereszt.
1818-ban nőtlen.⁵¹⁰

57. Schaurenburg, Karl, báró

(őrnagy)

1745 k. Brno/Brünn (Morvaország, Habsburg Monarchia; ma Csehország) – 1806. január 9. Lemberg (Galícia és Lodomeria Királyság, Habsburg Monarchia; ma: Lviv, Ukrajna)

Nemesi származású. Római katolikus.

1767. június 1-jén alhadnagyként kezdte katonai pályafutását a Modena-svalizsérezeredben.⁵¹¹ 1776. március 16-án főhadnaggyá, 1770. október 28-án másodkapitánnyá, 1782. május 15-én pedig elsőkapitánnyá lépett elő. 1784. december 1-jén az újonnan felállított galíciai ulánus szabadcsapathoz helyezték.⁵¹² 1786. december 1-jén újra a Modena-svalizsérezeredbe helyezték, ahol 1790. március 14-én őrnagyi kinevezést nyert. 1791. november 1-jén az akkor felállított, később 1-es hadrendi számot nyert ulánusezeredbe helyezték. 1792-ben, október 10-i udvari haditanácsi rendelet alapján, november 1-jei hatállyal a 2. helyőrségi ezredbe nyert beosztást, amelyben egészen haláláig szolgált.⁵¹³ Nős. 1791-ben, udvari haditanácsi engedéllyel, kaució letétele nélkül házasságot kötött.⁵¹⁴ 1792-ben gyermektelen.⁵¹⁵

510 Amon, 1901. 30. o.; ML UR 4 1817 Karton-Nr. 7923; ML UR 4 1818, 1819 Karton-Nr. 7924; MS 1824 92. o.; MS 1833 92. o.; MS 1835 95. o.; MS 1839 95. o.; MS 1843 535. o.; Riedl 306. o.; ST UR 4 1814 Karton-Nr. 7926; Thürheim III. 114. o.

511 Fenti csapattestre lásd a 253. jegyzetet.

512 Erre az alakulatra vonatkozóan lásd a 218. jegyzetet.

513 Fenti alakulatot 1767 végén az egy évvel korábban felállított 1. számú helyőrségi ezred két kompániájából hozták létre. Állományát 1775-ig félrokkant katonák idehelyezése révén három zászlóaljnyira emelték. 1769-ben 6. rangszámot nyert mint sorfővezető, helyőrségi ezredként való megnevezése ugyanakkor továbbra is megmaradt. Végül 1808-ban feloszlatásra került, állományából azonban létrehozták a 3. és 4. számú önálló helyőrségi zászlóaljakat. Wrede II. 571–572. o.

514 A tisztek házasságkötésekor szokásos kaució elengedésének fejében ugyanis írásos kötelezvényt adott, melyben lemondott a felesége részére, özvegyisége esetén folyósítandó nyugellátásról.

515 https://de.wikipedia.org/wiki/Schauenburg_%28s%C3%BCdwestdeutsches_Adelsgeschlecht%29 (letöltve: 2015. augusztus 22.); ML UR 1 1792 Karton-Nr. 7822; MS 1793 4. o.; MS 1806 402. o.; ST UR 1 1792 Karton-Nr. 7835.

58. Scheibler, Karl Wilhelm von, (1814-től) báró

(altábornagy)

1772. szeptember 6. Eupen (Osztrák-Németalföld, Habsburg Monarchia; ma Belgium) – 1843. január 29. Josefstadt (Alsó-Ausztria, Habsburg Monarchia; ma Bécs városrésze, Ausztria)

Polgári származású, birodalmi német. Hessenből a Rajna vidékére elszármazott, evangélikus lelkésziből gyárossá és kereskedővé lett család sarja. Szülei: Bernhard Georg S. posztógyáros és Klara Maria Moll. Nagyapja Johann Heinrich S. posztógyáros, a Montjoie-ben⁵¹⁶ található ún. „Vörös ház” építtetője.⁵¹⁷ Evangélikus.

Katonai szolgálatát a porosz hadseregben kezdte, amelyben hat évet töltött hadnagyként. Majd császári-királyi szolgálatba lépett, és 1799. február 1-jei hatállyal az ezredtulajdonos, gróf Maximilian von Merveldt vezérőrnagy⁵¹⁸ írásos parancsa alapján alhadnagyi kinevezést nyert az 1. számú ulánusezredbe. 1799. május 1-jén főhadnaggyá, 1799. december 1-jén pedig másodkapitánnyá lépett elő. 1803 decemberében elsőkapitányi kinevezést nyert. 1805-ben, az alsó- és felső-ausztriai főhadparancsnokság november 6-i rendelete alapján, aznapi hatállyal számfelletti őrnaggyá lépett elő. 1806-ban, a csehországi főhadparancsnokság február 16-i rendelete alapján, január 31-i hatállyal a 6. számú Rosenberg-svalizsérezerredbe helyezték.⁵¹⁹ 1808. július 19-én elsőőrnaggyá lépett elő. Majd 1809. május 27-én alezredesi kinevezést nyert a 4. számú Vincent-svalizsérezerredbe.⁵²⁰ 1811. február 28-án ezredesi rang adományozása mellett kilépett a hadsereg állományából.

1813-ban azonban a felszabadító háborúk során ismét szolgálatba állt, és szeptember 18-án létszámfelletti ezredesként a 2. számú Hohenzollern-Hechingen

516 Ma: Monschau, Észak-Rajna-Vesztfália, Németország.

517 A 18–19. század fordulójának polgári életmódját megjelenítő, homlokzatának jellegzetes színéről vörösnek nevezett egykori patrícius ház ma múzeumként működik, egyúttal Monschau jelképévé vált. Ld. http://www.wikiwand.com/de/Rotes_Haus_%28Monschau%29 (letöltve: 2015. július 19.)

518 Utóbb, 1800-tól altábornagy, 1813-tól lovassági tábornok.

519 Fenti alakulatra lásd a 181. jegyzetet.

520 Az 1725-ben dragonyosezredként alapított csapattestet 1760-ban svalizsérezerreddé, majd 1765-ben ismét dragonyosezreddé alakították, 1769-ben 31-es rangszámot kapott, 1791-ben újra svalizsérezerreddé, 1798-ban 11. hadrendi számmal dragonyosezreddé, 1802-ben 4. hadrendi számmal ismét svalizsérezerreddé, 1851-ben 7. hadrendi számmal pedig dragonyosezreddé szervezték át, ezt követően 1860-ban 2., 1867-ben pedig 14. hadrendi számot kapott. Wrede III/1. 220–221. o.

svalizsérezzredbe nyert beosztást.⁵²¹ 1814-ben ezredparancsnoki kinevezést nyert. 1815-ben az 1. számú Császár-svalizsérezzredbe helyezték ismét létszámfeletti állományba,⁵²² majd 1817. február 17-én újra a 4. számú Vincent-svalizsérezzredbe helyezték ezredparancsnoki kinevezéssel egyidejűleg. 1823. október 8-án vezérőrnagyi kinevezés mellett Prágába helyezték dandárparancsnoki beosztásban. 1832. június 6-án altábornagyi kinevezést nyert, majd ugyanazon év október 2-ától a galíciai Tarnówba⁵²³ helyezték hadosztályparancsnokként. 1833. december 14-én pedig a morvaországi Kremsierbe⁵²⁴ helyezték hasonló beosztásban. Majd 1836. február 8-ától Legnano,⁵²⁵ végül 1838. mácius 9-étől Josefstadt erődparancsnoka.

Kitüntetései, címei: a második koalíciós háború során végrehajtott számtalan hőstettéért 1801-ben elnyerte a Mária Terézia Katonai Rend lovagkeresztjét. Ezenkívül birtokosa volt a Porosz Johannita Rend lovagkeresztjének és az Újraegyesítés Szicíliai Szent György Rendje nagykeresztjének.

1781-ben, apja révén, német-római birodalmi nemesség adományozásában részesült. 1814-ben pedig osztrák bárói címet nyert.

Nős. 1803. december 3-án vette feleségül gróf Maria Apollonia Wratislaw von Mittrowitz und Schönfeldet. Hat gyermekük született: Eugen Karl Friedrich, utóbb katonatiszt, az egyaránt gyermekként elhunyt Alexis Joachim és Karl, valamint Eleonore, Maria Theresia és Helene.⁵²⁶

521 Fenti alakulatra lásd a 206. jegyzetet.

522 Az 1688-ban eredetileg dragonyosozredként felállított csapattestet 1765-ben svalizsérezzreddé alakították, 1769-ben 1-es rangszámot kapott, 1798-ban korábbi rangszámával megegyező hadrendi számmal könnyűdragonos-ezreddé, 1802-ben ugyanezen hadrendi számmal ismét svalizsérezzreddé, végül 1851-ben 6. hadrendi számmal ulánusezreddé szervezték át. Wrede III/1. 338. o.

523 Ma Lengyelország.

524 Ma: Kroměříž, Csehország.

525 Lombard–Veneto Királyság, Habsburg Monarchia; ma Olaszország.

526 Hirtenfeld II. 1743. o.; [http://worldhistory.de/wnf/navbar/wnf.php?oid=15469&sid=\(letoltve:2015.julius.19.\)](http://worldhistory.de/wnf/navbar/wnf.php?oid=15469&sid=(letoltve:2015.julius.19.)); http://www.wikiwand.com/de/Johann_Heinrich_Scheibler_%28Monschau%29 (letoltve: 2015. július 19.); Kneschke VIII. 111. o.; ML ChR 4 1819 Karton-Nr. 7149; ML UR 1 1803 Karton-Nr. 7826; MS 1824 46. o.; MS 1833 43. o.; MS 1834 42. o.; MS 1835 44. o.; MS 1844 579. o.; Jedina XIV. o.; Scheibler 74, 95–99. o.; Schmidt-Brentano, 2007. 161. o.; ST UR 1 1803 Karton-Nr. 7843; ST UR 1 1805 Karton-Nr. 7844; ST UR 1 1806 Karton-Nr. 7845; Thürheim III. 174. o.; Verzeichnis der Generale 2. Teil fol. 367. v., 368. r.; Wrede III/1. 346. o.; Wurzbach XXIX. 163–166. o.

59. Schlotheim, Friedrich Wilhelm, báró, (1811-től) gróf

(altábornagy)

1772.⁵²⁷ Horsten (Hessen-Kassel Tartománygrófság,⁵²⁸ Német-római Birodalom; ma Bad Nenndorf városrésze, Németország) - 1856. február 9. Bécs Nemesi származású, birodalmi német. Ősi, türingiai eredetű család tagja. Szülei: báró Christian Wilhelm von S. cári szolgálatban állt, utóbb hősi halált halt ezredes⁵²⁹ és Friederike Most. Nővére, Caroline Juliane Albertine von S. (1788-tól) grófnő, (1811-től) von Hessenstein grófnő, IX. Vilmos⁵³⁰ hessen-kasseli tartománygróf utolsó szeretője és élettársa. Evangélikus.

IX. Vilmos hessen-kasseli tartománygróf szolgálatában kezdte katonai pályafutását, amelynek során 1806-ra ezredesi rangig és a hessen-kasseli huszárezred parancsnokságáig jutott. Miután az ekkor már I. Vilmos választófejedelem megnevezéssel uralkodó hessen-kasseli tartománygróf nem volt hajlandó csatlakozni a Napóleon által, a Német-római Birodalom felszámolását követően létrehozott Rajnai Szövetséghez, országát 1806 októberében francia csapatok szállták meg, melyek november 1-jén bevonultak a fővárosba, Kasselba⁵³¹ is. A száműzetésbe kényszerülő uralkodó ezt megelőzően, utolsó parancsával szabadságot adta hadseregét.

527 Schmidt-Brentano, 2007. 163. o.; Wurzbach XXX. 143. o. – A nyugdíjazási jegyzőkönyvben szereplő 1778-as, illetve 1779-es születési dátum ugyanakkor minden bizonytalanság nélkül. Vö. PP Generale I. Bd. fol. 57.; illetve PP Generale I. Bd. fol. 94. (A nyugdíjazási jegyzőkönyvben történő kétszeri előfordulása kétszeri nyugállományba helyezésének köszönhető. Ezzel kapcsolatban ugyanakkor figyelemre méltó, hogy a két bejegyzés eltérő születési dátumot közöl.)

528 Később, 1803-tól, mikor uralkodója választófejedelemi címet nyert, Hessen Választófejedelemségként kezdték emlegetni. Hivatalosan ugyanakkor továbbra is tartománygrófság maradt, miután választófejedelemség, mint államforma, de jure nem létezett. Ennek ellenére 1815-ben a Bécsi Kongresszus előbbi megjelölést hivatalosan is a kis állam nevévé tette.

529 <http://www.lgis-hessen.de/de/subjects/idrec/sn/bio/id/4724> (letöltve: 2015. december 12.) – Más forrás szerint tábornok volt. Ez azonban meglehetősen valószínűtlen. Vö. https://de.wikipedia.org/wiki/Karoline_von_Schlotheim (letöltve: 2015. december 12.)

530 1803-tól, a választófejedelemi cím elnyerése nyomán I. Vilmosnak címeztette magát. Érdekeségként megjegyezzük, hogy az elhíresült és nagytermészetű választófejedelem egyik korábbi szeretőjétől született gyermeke volt a magyar szabadságharc ellen küzdő császári főparancsnokként, majd az azt követő megtorlás végrehajtójaként hírhedtté vált báró Julius Jacob von Haynau későbbi tábornagyja is.

531 Ma Németország.

Az 1809. évi ötödik koalíciós háború során ugyanakkor a prágai emigrációban élő exfejedelem a Habsburg Monarchia segítségével országa visszaszerzésére törekedett. A Monarchiával március 20-án kötött megállapodás alapján így áprilisban elrendelte egy a császári-királyi hadsereghez csatlakozó hesseni választófejedelmi hadtest felállítását.⁵³² Ehhez kapcsolódóan, az immár az újonnan létrehozott Vesztfáliai Királyságba olvasztott, egykori Hassen-Kassel területén tartozkodó Schlotheim kapta feladatul, hogy a választófejedelem korábbi katonáit összegyűjtse, és a hadtest tervezett benyomulásakor, élükön ahhoz csatlakozzon. Napóleon győzelme következtében azonban a terv meghiúsult. A háború lezárását követően végül Schlotheim maga is császári-királyi szolgálatba lépett, és 1810-ben, a csehországi főhadparancsnokság március 4-i rendelete alapján, február 1-jei hatállyal a 2. számú Schwarzenberg-ulánusezredbe nyert létszámfeletti ezredesi kinevezést.⁵³³ 1812-ben pedig, augusztus 1-jei hatállyal a 2. számú Hohenlohe-Ingelfingen dragonyosezredbe helyezték immár ezredparancsnoki beosztásban.⁵³⁴ 1817-ben, március 5-i udvari haditanácsi leirat alapján, tiszteletbeli vezérőrnagy-i rang adományozása mellett, március 22-i hatállyal nyugállományba helyezték összesen hat év és tíz hónap császári-királyi katonai szolgálatot követően. 1821-ben azonban, október 11-i hatállyal ismét szolgálatba helyezték, és a galíciai Tarnówba kapott dandárparancsnoki beosztást. Majd 1831. március 8-án altábornaggyá lépett elő, egyúttal Mantovába⁵³⁵ helyezték hadosztályparancsnoki beosztásba.

532 Az eredetileg 4000 fővel felállítandó, majd Hessen-Kassel tervezett visszafoglalását követően 10-12 000 főnyire bővítendő, végül azonban hozzávetőlegesen mindössze 1300 főt számláló alakulat hessen választófejedelemségi légió néven is ismert. Nevével ellentétben ugyanakkor alapvetően Csehországból és a Csehországgal határos bajor, szász és türingiai területekről, illetve Bayreuth Fejedelemségből toborzott legénységből került felállításra, és soraiban a hesseniek száma végül elenyésző lett. Ld. Varges, 1891. 316, 317, 319. o. és Varges, 1896. 86, 88, 97–98. o.

533 Wurzbach téved, mikor azt állítja, hogy már 1809 elején császári-királyi szolgálatba lépett és kitüntette magát az ez évi bajorországi harcok során, majd az asperni és a wagrami csatákban is. Vö. Wurzbach XXX. 144. o. – Részvétele ugyanakkor ezen küzdelmekben nem teljesen kizárt, de az biztos, hogy ekkor még a Monarchiával szövetséges egykori hessen-kasseli uralkodó szolgálatában állt, nem pedig császári-királyiban.

534 Fenti csapattestre lásd a 418. jegyzetet.

535 Lombard-Veneto Királyság, Habsburg Monarchia; ma Olaszország.

1832-ben, július 8-i udvari haditanácsi rendelet alapján, augusztus 1-jei hatállyal immár véglegesen nyugállományba helyezték összesen 17 év, nyolc hónap és hét nap császári-királyi szolgálatban eltöltött katonai szolgálatot követően. Kitüntetései, címei: még 1793-ban a hessen-kasseli tartománygróf szárnysegédjeként elnyerte a Porosz „Pour le Mérite” Rend lovagkeresztjét a koronával. Ezenkívül a következő kitüntetésekkel rendelkezett: Bajor Miksa József Katonai Rend lovagkeresztje és a Hesseni Katonai Érdemrend lovagkeresztje. Cs. k. kamarás és hesseni választófejedelmi kamarás.

1788. április 15-én IX. Vilmos hessen-kasseli tartománygróf hivatalosan is megerősítette családjá régi báróságát. 1811. március 9-én pedig, kérelme nyomán, családjá ősi báróságának, valamint személyes érdemeinek köszönhetően, nővérével egyetemben osztrák grófi cím adományozásában részesült.

Nős, még császári-királyi szolgálatba lépése előtt megházasodott. Gyermekeitelen.⁵³⁶

60. Schmuttermayer (1811-től) von Asten, Karl, (1810-től) lovag (ezredes)

1766. Hollabrunn (Alsó-Ausztria, Habsburg Monarchia; ma Ausztria) – 1836. január 20. Bécs

Valószínű nemesi származású. Római katolikus.

1782. november 22-én önköltséges hadapródként az 19. számú D'Alton gyalogezredben kezdte katonai pályafutását. 1785. augusztus 16-án zászlósi kinevezést nyert. 1787. augusztus 10-én alhadnaggyá lépett elő. 1790. április 1-jén az azon év februárjában felállított törzsdragonyos-ezredbe nyert főhadnagyi

536 Hessischen Armee-Corps 182. o.; <http://www.husaren14.de/index.php?id=8> (letöltve: 2015. december 21.); <http://www.lagis-hessen.de/de/subjects/idrec/sn/bio/id/4724> (letöltve: 2015. december 12.); https://de.wikipedia.org/wiki/Kurf%C3%BCrstlich_Hessische_Armee (letöltve: 2015. december 13.); https://de.wikipedia.org/wiki/Karoline_von_Schlotheim (letöltve: 2015. december 12.); https://de.wikipedia.org/wiki/Schlotheim_%28Adelsgeschlecht%29 (letöltve: 2015. július 20.); <http://www.ibf-kassel.de/projekte/milgewest.html> (letöltve: 2015. december 13.); Kielmansegg 138. o.; Kneschke VIII. 223–225. o.; ML UR 2 1811 Karton-Nr. 7863; MS 1852 81. o.; PP Generale I. Bd. fol. 57.; PP Generale I. Bd. fol. 94.; Schmidt-Brentano, 2007. 163. o.; ST UR 2 1812 Karton-Nr. 7882; Thürheim I. 266. o., III. 80. o.; Varges, 1891. 317–318, 320, 327, 335. o.; Varges, 1896. 86–87, 97–98, 145–146, 154. o.; Wurzbach XXX. 143–144. o.

kinevezést.⁵³⁷ 1790. június 1-jén pedig az 1. számú Császár-svalizsérezerredbe helyezték másodkapitányi előléptetés mellett.⁵³⁸ 1790. szeptember 1-jén a Degelmann-féle ulánus-szabadcsapatba helyezték, amelyben 1794. november 7-én elsőkapitányi kinevezést nyert.⁵³⁹ 1800-ban, június 29-i visszamenőleges hatállyal, az altöttingeni⁵⁴⁰ főhadiszálláson július 22-én kelt hadsereg-főparancsnoksági rendelet alapján másodőrnaggyá lépett elő az időközben, 1798 júniusától 2. hadrendi számmal ulánusezerredde szervezett alakulatában. 1805-ben, augusztus 27-i hadparancs alapján, szeptember 1-jei hatállyal elsőőrnagyi kinevezést nyert. 1808-ban, Károly főherceg szeptember 16-i elhatározása nyomán október 1-jén kiadott csehországi főhadparancsnoksági rendelet alapján, szeptember 15-i visszamenőleges hatállyal alezredessé lépett elő. 1809-ben pedig, Károly főherceg május 27-én a markgrafneusiedli⁵⁴¹ főhadiszálláson kelt hadparancsa alapján, aznap hatállyal ezredesi és ezredparancsnoki kinevezést nyert. 1812-ben, július 23-i udvari haditanácsi rendelet alapján, augusztus 1-ei hatállyal nyugállományba helyezték. 1815-ben azonban, április 27-i udvari haditanácsi rendelet alapján, május 1-jei hatállyal ismét szolgálatba helyezték a Németországba vezényelt császári-királyi hadsereg lovassági raktárainak parancsnokaként. A hetedik koalíciós háború lezárultát követően, 1816-ban, január 30-i és március 7-i udvari haditanácsi leiratok alapján, március 1-jei hatállyal visszahelyezték a nyugállományba összesen 31 év és két hónap katonai szolgálatot követően. 1799. október 5-én hadifogságba esett, ahonnan december 31-én szabadult cseréjén. 1805-ben, az október 17-i ulmi kapituláció során ismét hadifogságba

537 A táborba szállt hadseregek főhadiszállásán a hadjárat idején szolgálatot teljesítő ún. törzscsapatok felállítására a cs. k. haderőben elsőként a hétéves háború idején került sor. Ezek részint gyalogságból, részint lovasságból álltak, utóbbiak megnevezése szinte kivétel nélkül mindig törzdragonyos volt. Elsődleges feladatuk a főhadiszállás és a máhha biztosítása, az őrség kiállítása, kisebb szállítmányok kísérete, valamint a különcszolgálat ellátása volt. Erősségük, szükségstől függően, svadrontól az ezredig terjedt. Felállításukkor a tiszteket többnyire a lovasezredek állományából, míg a legénységet a félrokkantak közül, esetenként újoncokból vagy a lovasság még kevésbé kiképzett közlegényeiből állították ki. Wrede III/2. 937. o.

538 Fenti csapattestre lásd az 522. jegyzetet.

539 Fenti alakulatra vonatkozóan lásd a 203. jegyzetet.

540 Bajor Választófejedelemség, Német-római Birodalom; ma Németország.

541 Alsó-Ausztria, Habsburg Monarchia; ma Ausztria.

került, azonban október 21-én, tiszttársaival egyetemben, becsületszóra elengedték.⁵⁴²

Kiváló szolgálata elismeréseként 1810. június 10-én csehországi lovagi címet nyert, melynek érvényességét 1811. szeptember 5-ével a „von Asten” predikátum adományozása mellett az egész Osztrák Császárságra kiterjesztették.

Nős, főhadnagyként, 3000 Ft kaució ellenében házasodott. Gyermekai: Friedrich, Moritz és Charlotte.⁵⁴³

61. Schröer Edler von Engenberg, Ernst

(ezredes)

1773–1775 k. Schweidnitz (Porosz-Szilézia; ma Świdnica, Lengyelország) – 1835 k.

Valószínű nemesi származású, sziléziai német. Evangélikus.

Hat hónapot a bécsi orvos-sebészeti József-Akadémián praktizált. Majd ezt követően, 1792. október 15-én az 58. számú Vierset-gyalagezredben alorvosként megkezdte katonai szolgálatát. 1795. március 1-jén az Albert sász-tescheni herceg, birodalmi tábornagy tulajdonában állt 1. karabélyosezredbe helyezték ugyanezen beosztásban. 1800. január 8-án saját költségén kombattáns szolgálatba lépett át mint hadapród, ezzel együtt azonban, az napi hatállyal, strázsamesterré léptették elő az időközben 3. hadrendi számmal vértesezreddé átszervezett alakulatában. 1800. november 1-jén ezredsegédtiszti kinevezést nyert. 1804. április 1-jén pedig vásárlás révén főhadnaggyá lépett elő. 1806. január 3-án az itáliai törzsdragonos-ezredbe nyert másodkapitányi kinevezést.⁵⁴⁴ Majd 1806. március 1-jén a 3. számú Károly főherceg-ulánusezredbe helyezték létszámfeletti állományba. 1809. május 16-án elsőkapitánnyá lépett elő. 1813-ban, november 8-i udvari haditanácsi leirat alapján, az napi hatállyal létszámfeletti őrnaggyá lépett elő, egyúttal Frankfurt am Mainba vezényelték

542 A becsületszóra történő szabadon bocsátás mibenlétére lásd a 183. jegyzetet.

543 Kielmansegg 95, 140–141. o.; Kneschke VIII. 259–260.o.; Král 231. o.; ML UR 2 1802 Karton-Nr. 7860; ML UR 2 1803, 1804 Karton-Nr. 7861; ML UR 2 1811 Karton-Nr. 7863; PP Oberste I. Bd. fol. 20.; ST UR 2 1798 Karton-Nr. 7868; ST UR 2 1805 Karton-Nr. 7875; ST UR 2 1808 Karton-Nr. 7878; ST UR 2 1809 Karton-Nr. 7879.

544 A törzsdragonosok mibenlétére vonatkozóan lásd az 537. jegyzetet. Fenti alakulat az 1805-ös háború során, szeptember–október folyamán (Wrede tévesen köti az alapítást kizárólag október hónaphoz) Laibachban (Krajnai Hercegség, Habsburg Monarchia; ma: Ljubljana, Szlovénia) került felállításra. Hamarosan azonban, a háború lezárultát követően, 1806 áprilisában Sopronban fel is oszlatták. Wrede III/2. 942. o.

térparancsnoki beosztásba.⁵⁴⁵ 1816. január 1-jén a 7. számú Nostitz-Rieneck-svalizsérezeredbe helyezték továbbra is létszámfeletti állományuként.⁵⁴⁶ 1819-ben pedig Olchowcába⁵⁴⁷ helyezve a galíciai tartományi ménes- és pótlóvázási ügyosztály parancsnokává nevezték ki. 1824-ben hivatalosan ezen beosztásában hagyva Radócba⁵⁴⁸ helyezték a bukovinai katonai ménes- és pótlóvázási ügyosztály ideiglenes, majd 1825-től, véglegesen idehelyezve, kinevezett parancsnokaként. 1829 körül, ugyanezen beosztásban maradván, alezredesi kinevezést nyert. 1834-ben ezredesi előléptetés mellett helyettes pótlóvázási felügyelői kinevezést nyert, mely beosztását egészen haláláig betöltötte.

Kitüntetései, címei: Hadseregkereszt.

Nős. 1807-ben másodkapitányként házasodott az előírásos, 4000 Ft kaució létetele mellett. Három gyermeke született, Ernst, utóbb huszártiszt, Joseph és Emilia.⁵⁴⁹

62. Schubirz von Chobinie (Šubír z Chobyně),⁵⁵⁰ Anton, báró (vezérőrnagy)

1748. december 22.⁵⁵¹ Olmütz/Olomouc (Morvaország, Habsburg Monarchia; ma Csehország) – 1801. június 11. Graz (Stájer Hercegség, Habsburg Monarchia)

545 Frankfurti Nagyhercegség; ma Németország.

546 Fenti sivalizsérezered 1814-ben az egykori itáliai hadsereg lovasezredeinek császári-királyi szolgálatba átvett részeiből állították fel. Később, 1851-ben 11. hadrendi számmal ulánusezreddé szervezték át. Wrede III/1. 359. o.

547 Galícia és Lodomeria Királyság, Habsburg Monarchia; ma Sanok településrésze, Lengyelország.

548 Német nevén Radautz, Galícia és Lodomeria Királyság, Habsburg Monarchia; ma Rădăuți, Románia.

549 <http://www.pferde-altoesterreich.at/radautz/> (letöltve: 2015. augusztus 7.); Kneschke VIII. 345. o.; ML ChR 7 1817 Karton-Nr. 7275; ML ChR 7 1819 Karton-Nr. 7277; ML KR 3 1799 Karton-Nr. 6510; ML UR 3 1807 Karton-Nr. 7894; MS 1820 394. o.; MS 1821 393. o. MS 1824 393, 394. o.; MS 1825 394. o.; MS 1829 394.o.; MS 1834 390. o.; MS 1835 57, 410. o.; MS 1837 392. o.; Pressburger Zeitung, 1834. (szeptember 5.) 70. sz. 927. o.; Riedl 310. o.; ST KR 3 1795 Karton-Nr. 6526; ST KR 3 1802 Karton-Nr. 6530; ST KR 3 1804 Karton-Nr. 6531; ST Staats DR in Italien 1806 Karton-Nr. 11.791; ST UR 3 1813 Karton-Nr. 7917; ST UR 3 1815 Karton-Nr. 7919; Thürheim III. 100, 322. o.

550 Svobodánál a téves „Schupirz von Kubinye” névalakban szerepel. Vö. Svoboda 71. o.

551 Svoboda 71. o. - Schmidt-Brentano szerint ugyanakkor a december 21-i születési dátum is elképzelhető. Vö. Schmidt-Brentano, 2006. 91. o.

Nemesi származású, morva. Római katolikus.

1763. július 7-jétől a bécsújhelyi Katonai Akadémia növendéke. Innen 1767. október 1-jén⁵⁵² alhadnagyi rangban a Batthyány-dragonyosezredbe helyezték.⁵⁵³

1772. január 1-jén főhadnaggyá, 1773. április 10-én elsőkapitánnyá lépett elő.

1786. március 21-én pedig őrnagyi kinevezést nyert. 1790. január 16-án alezredesi előléptetés mellett az akkor felállításra kerülő törzsdragonyosezred parancsnokává nevezték ki.⁵⁵⁴ 1790. október 16-án visszahelyezték az immáron

gróf Joseph von Kinsky lovassági tábornok⁵⁵⁵ tulajdonában álló és svalizsérre átszervezett korábbi alakulatához. 1790. november 30-án létszámfeletti ezredessé lépett elő. 1791. november 1-jén az akkor felállított, később 1-es hadrendi számot nyert ulánusezred élére nyert ezredparancsnoki kinevezést. 1796. március 4-én vezérőrnaggyá lépett elő. Ezt követően dandárparancsnokként vett részt az 1796. és 1797. évi hadjáratokban, melyek során több ízben kitüntette magát.

1798-ban nyugállományba helyezték.

1792-ben nőtlen.⁵⁵⁶

63. Sinzendorf, Friedrich von, gróf

(címzetes ezredes)

1758. július 9. Bécs – 1820. május 23.⁵⁵⁷ Bécs

552 ML ChR 5 1787 Karton-Nr. 7195. – Svoboda szerint viszont csak 1768. december 13-án helyezték a Batthyány-dragonyosezredbe. Vö. Svoboda 71. o.

553 Fenti csapattestre lásd a 198. jegyzetet.

554 ML UR 1 1792 Karton-Nr. 7822. – Wrede tévesen állítja, hogy ezredesi rangban volt a törzsdragonyosezred parancsnoka. Vö. Wrede III/2. 940. o.

555 1796-tól tábornagy.

556 <http://genealogy.euweb.cz/austria/rogendorf.html> (letöltve: 2015-12-23); https://en.wikipedia.org/wiki/Anton_Sch%C3%BCbirz_von_Chobinin (letöltve: 2015. december 23.); http://www.nobility.eu/familie.php?id_familie=17517 (letöltve: 2015. november 22.); http://www.napoleon-series.org/research/biographies/Austria/AustrianGenerals/c_AustrianGeneralsS1.html#S47 (letöltve: 2015. június 6.); Jedina XV. o.; Kneschke VIII. 351.o.; ML ChR 5 1787 Karton-Nr. 7195; ML UR 1 1792 Karton-Nr. 7822; Pizzighelli, 1903. 190. o.; Schmidt-Brentano, 2006. 91. o.; ST ChR 5 1790 Karton-Nr. 7127; Svoboda I. 71. o.; Thürheim III. 51. o.; Wrede III/2. 940. o.

557 MS 1821 474. o. - Más források szerint viszont május 28-án hunyt el. Vö. pl. Wurzbach XXXV. számozatlan o. Stammtafel der Grafen und Fürsten von Sinzendorf.; illetve <http://geneall.net/de/name/1849455/friedrich-von-sinzendorf/> (letöltve: 2015. július 22.).

Főnemesi származású, ausztriai német. Régi, bajor és osztrák eredetű család tagja. Szülei: gróf Wenzel Hermann von S. és gróf Maria Anna Eleonore Walburga von Harrach zu Rohrau. Római katolikus.

1767 és 1776 között a bécsi Theresianumban folytatott tanulmányokat.

Katonai pályafutását 1782. március 1-jén a 14. számú Nassau-vértesezredben⁵⁵⁸ önköltséges hadapródként kezdte. 1786. november 1-jén alhadnaggyá, 1789. január 23-án pedig főhadnaggyá lépett elő. 1790. március 1-jén másodkapitányi kinevezést nyert az O'Donell-szabadcsapat Degelmann-féle 1. ulánus-osztályába, a későbbi ulánus-szabadcsapatba,⁵⁵⁹ amelyben még azon hónap 21-én elsőkapitánnyá lépett elő. 1790. május 31-én a 13. számú Modenasvalizsérezeredbe helyezték.⁵⁶⁰ 1790. szeptember 1-jén ismét visszahelyezték a Degelmann-féle ulánus szabadcsapatba. 1797-ben, május 1-jei udvari haditanácsi rendelet alapján, május 16-i hatállyal másodőrnaggyá lépett elő. 1800-ban, február 18-i udvari haditanácsi leirat és március 8-i hadsereg-főparancsnoksági rendelet alapján, február 18-i hatállyal elsőőrnaggyá, majd még ugyanazon évben, az altöttingeni⁵⁶¹ főhadiszálláson július 22-én kelt hadsereg-főparancsnoksági rendelet alapján, június 29-ei visszamenőleges hatállyal alezredessé lépett elő.

Végül 1804-ben, július 5-i udvari haditanácsi leirat, valamint a morvaországi és sziléziai főhadparancsnokság július 11-i rendelete alapján, július 31-i hatállyal, ezredesi rang adományozása mellett engedélyezték a katonai szolgálatból történő kilépését.

Kitüntetései: Német Lovagrend lovagkeresztje.

Nőtlen.⁵⁶²

558 Az 1721-ben felállított vértés-csapattest 1769-ben kapta a 14. rangszámot, 1798-ban ugyanakkor 9., 1802-ben pedig 5. hadrendi számot nyert. Végül 1867-ben ugyanezen hadrendi számmal dragonyosezreddé szervezték át. Wrede III/1. 152. o.

559 Ezen alakulatok történetére vonatkozóan lásd a 203. jegyzetet.

560 Fenti csapattestre lásd a 253. jegyzetet.

561 Bajor Választófejedelemség, Német-római Birodalom; ma Németország.

562 Gemmel-Fliesbach 40. o.; https://de.wikipedia.org/wiki/Sinzenhof_%28Adelsgeschlecht%29 (letöltve: 2015. július 22.); <http://geneall.net/de/name/1849455/friedrich-von-sinzenhof/> (letöltve: 2015. július 22.); ML UR 2 1802 Karton-Nr. 7860; ML UR 2 1803 Karton-Nr. 7861; MS 1821 474. o.; ST Ul. Fr. Kps. Motschitz 1790 Karton-Nr. 11.751; ST Ul. Fr. Kps. Motschitz 1795 Karton-Nr. 11.755; ST UR 2 1800 Karton-Nr. 7870; ST UR 2 1804 Karton-Nr. 7874; Thüenheim III. 80. o.; Wurzbach XXXV. számozatlan o. Stammtafel der Grafen und Fürsten von Sinzenhof

64. Starhemberg,⁵⁶³ Anton Gundacker (Gundakar) gróf

(vezérőrnagy)

1776. március 26.⁵⁶⁴ Bécs⁵⁶⁵ – 1842. október 12. Bergheim⁵⁶⁶ (Felső-Ausztria; ma Feldkirchen an der Donau településrésze, Ausztria)

Főnemesi származású, felső-ausztriai német, az egyik legősibb ausztriai család tagja. Szülei: gróf Franz Xaver Gundacker S. és gróf Wilhelmine Neipperg. Római katolikus.

1794. október 16-án alhadnagyként kezdte katonai pályáját a 12. számú Kavanagh-vértesezredben.⁵⁶⁷ 1797. november 16-án főhadnaggyá lépett elő. 1800. augusztus 1-jén a 8. számú, Nauendorf-huszárezredbe helyezték. 1801. február 21-én az 5. számú Ott-huszárezredbe nyert másodkapitányi kinevezést. Apja halálát követően, öröksége átvétele miatt, 1804. december 31-én őrnagyi rang adományozása mellett kilépett a hadsereg állományából. Az újabb háború következtében azonban 1805. november 1-jén, október 28-án kelt udvari haditanácsi rendelet alapján őrnagyként és báró Michael von Kienmayer altábornagy⁵⁶⁸ szárnysegédjeként újólág szolgálatba állt. Hamarosan viszont herceg Johann von Liechtenstein tábornagy hadtestébe vezényelték, ahol a tábornagy szárnysegédje lett. Ebben a beosztásban vett részt az austerlitz-i csatában is. 1806. március 1-jén tábornoki beosztásából létszámfeletti őrnagyként az 1. számú Merveldt-ulánusezredbe helyezték. 1806. május 1-jén másodőrnagyként tényleges állományba került. 1807. április 1-jén elsőőrnaggyá, 1808. február 22-én pedig alezredessé lépett elő. 1809. május 27-én ezredesi és egyúttal

563 Korábban számos írásmód jellemezte a családnév használatát, így például a nyugdíjazási könyvben is Stahrenbergként szerepel. (Vö. PB Generale I. Bd. fol. 97.). Wurzbach szerint eredetileg a Felső-Ausztriában lévő Storchenbergről kapta a család a nevét. A Starhemberg változat csak a 18. században bukkant fel először, azonban egyre inkább ez vált általánossá és a család által is leginkább használttá. Wurzbach XXXVII. 160–161. o.

564 Schmidt-Brentano, 2006. 96; Wurzbach XXXVII. 157. o. – A nyugdíjazási könyv alapján ugyanakkor 1777, az 5. huszárezred 1802-es mustrajegyzéke alapján pedig 1771 a születés időpontja. Vö. PB Generale I. Bd. fol. 97.; ML HR 5 1802 Karton-Nr. 7484.

565 ML HR 5 1802 Karton-Nr. 7484; ML HR 5 1811 Karton-Nr. 7487; PB Generale I. Bd. fol. 97. – A 10. huszárezred története és Wurzbach szerint viszont Brünn/Brno a születés helye. Vö. Amon, 1892. 168. o.; Wurzbach XXXVII. 157. o.

566 1812-től a saját tulajdonát képezte az itteni kastély és uradalom.

567 Fenti csapattestre lásd a 132. jegyzetet.

568 1809-től lovassági tábornok.

ezredparancsnoki kinevezést kapott a 10. számú Stipsicz-huszárezredbe.⁵⁶⁹ 1811. január 19-ei udvari haditanácsi rendelet alapján 1811. január 1-jei viszszaemlékező hatállyal az 5. számú, immár gróf Joseph Wenzel Radetzky von Radetz altábornagy⁵⁷⁰ tulajdonában állt huszárezredbe helyezték át másodvezredesi beosztásban, de 1812. március 9-én új csapattestében is ezredparancsnokká lépett elő. 1813. október 6-án pedig soron kívül vezérőrnagyi kinevezést nyert.⁵⁷¹

1817. augusztus 6-án kelt, visszamenőleges hatályú udvari haditanácsi rendelet alapján, július 19-i dátummal, összesen 22 és fél év szolgálatot követően, nyugállományba helyezték.

Kitüntetései: 1813. december 27-én megkapta a Mária Terézia Katonai Rend lovagkeresztjét, ezenkívül az Osztrák Császári Lipót Rend parancsnoka, az Orosz Szent Vlagyimir Rend III. osztályának lovagja, Nápoly–Szicília Kettős Királyság Szent Ferdinánd Rendjének parancsnoka volt.

Cs. k. kamarás, valamint alsó- és felső-ausztriai tartományi marsall.

Nős, 1802. december 22-én vette feleségül gróf galánthai Esterházy Júliát, majd az ő halála után 1831. augusztus 29-én gróf Caroline Kaunitz-Rietberget. Gyermeké azonban egyik házasságából sem született.⁵⁷²

569 A 10. huszárezred történetében lábjegyzetben közölt életrajzában, ellentmondásban a főszöveggel, tévesen az áll, hogy először másodezredes lett a 10. huszárezredben. Ez a tévedés nyilván abból fakad, hogy következő ezredében, az 5. huszárezredben valóban először másodezredesi beosztásba került, és majd csak azután lépett elő ezredparancsnokká. Az ezredtörténet tehát keveri Starhemberg 10., illetve az 5. huszárezredbeli pályafutását. Vö. Amon, 1892. 268. o.

570 1829. február 18-ától lovassági tábornok, 1836. szeptember 17-étől tábornagy.

571 Schmidt-Brentano, 2006. 96. o.; Wurzbach XXXVII. 158. o. – A 10. huszárezred története szerint viszont már 5-én. Vö. Amon, 1892. 269. o.

572 Amon, 1885. 116, 455. o.; Amon, 1892. 257, 268–270. o.; http://de.wikipedia.org/wiki/Kaunitz_%28Adelsgeschlecht%29 (letöltve: 2012. július 6.); <http://parragh.n1.hu/keret.cgi?eucsafa/genealogy.euweb.cz/austria/starhemb4.html> (letöltve: 2012. július 6.); Jedina XVI. o.; KA MMThO Index II.; ML HR 5 1802 Karton-Nr. 7484; ML HR 5 1811 Karton-Nr. 7487; ML UR 1 1806 Karton-Nr. 7828; MS 1843. 534. o.; PB Generale I. Bd. fol. 97.; Schmidt-Brentano, 2006. 96. o.; ST HR 5 1811, 1812 Karton-Nr. 7500; ST HR 10 1811 Karton-Nr. 7765; TL KR 4 Offiziere (1800) Karton-Nr. 6600; Wurzbach XXXVII. 157–160. o.

65. Steyrer von Edelsberg, Matthäus

(címzetes vezérőrnagy)

1755. Konstanz (Elő-Ausztria, Habsburg Monarchia; ma Németország)⁵⁷³ – 1829. november 10.

Nemesi származású. Egy katona fia. Római katolikus.

1772. január 30-án önköltséges hadapródként kezdte katonai pályafutását a 6. számú Liechtenstein-dragonyosezredben.⁵⁷⁴ 1773. december 1-jén káplárrá lépett elő. Alakulata megszüntetése következtében 1775-ben a 37. számú Coburg-dragonyosezredbe helyezték át.⁵⁷⁵ Majd 1778. augusztus 1-jén a 20. számú d'Asasassa-vértesezredbe nyert alhadnagyi kinevezést.⁵⁷⁶ 1788. május 26-án főhadnaggyá lépett elő. 1794. április 1-jén másodkapitányi előléptetés mellett visszahelyezték a Coburg-dragonyosezredbe. 1794. április 6-án az akkor felállított németalföldi törzsdragonos-osztályba nyert elsőkapitányi kinevezést. 1798. július 1-jén az újonnan felállított 2. hadrendi számot kapott, későbbi Schwarzenberg-ulánusezredbe helyezték. 1805-ben, augusztus 27-i hadparancs alapján, szeptember 1-jei hatállyal másodőrnaggyá lépett elő. 1808-ban, február 1-jei udvari haditanácsi rendelet és február 8-i csehországi főhadparancsnoksági rendelet alapján, március 1-jei hatállyal elvezényelték az ekkor felállított bécsűjhelyi Lovagló Intézethez, annak parancsnokaként.⁵⁷⁷ Majd még ugyanezen évben, Károly főherceg szeptember 16-i elhatározása nyomán október 1-jén kiadott csehországi főhadparancsnoksági rendelet alapján, szeptember 15-i visszamenőleges hatállyal létszámfeletti alezredesi kinevezést nyert, elvezénylésének további fenntartása mellett. 1809. március 31-én a galíciai fedeztetési- és pótlóvázási ügyosztály élére helyezték parancsnoki kinevezés mellett. 1810-ben, október 14-i udvari haditanácsi leirat és október 28-i csehországi főhadparancsnoksági rendelet alapján, szeptember 1-jei visszamenőleges hatállyal hivatalosan ismét a 2. számú ulánusezred állományába helyezték számfelettként, ténylegesen azonban ugyanezen időponttal a bécsűj-

573 ML UR 2 1811 Karton-Nr. 7863; ML UR 2 1817 Karton-Nr. 7864. – A nyugdíjazási jegyzőkönyv alapján ugyanakkor a csehországi Moldautheinben (ma: Týn nad Vltavou, Csehország) született. Vö. PP Generale I. fol. 109.

574 Fenti csapattestet 1688-ban gróf Saurau ezredes állította fel Csehországban. 1769-ben 6. rangszámot nyert. 1775-ben azonban feloszlataásra került. Wrede III/2. 677. o.

575 Fenti alakulatra lásd a 413. jegyzetet.

576 Az 1701-ben felállított csapattest 1769-ben kapta a 20. rangszámot, majd 1798-ban 10., 1802-ben 6. hadrendi számot nyert, 1867-ben pedig ugyanezen hadrendi számmal dragonyosezreddé szervezték át. Wrede III/1. 158. o.

577 Fenti intézményre vonatkozóan lásd a 326. jegyzetet.

helyi Lovagló Intézetbe vezényelték, egyúttal újra annak parancsnoki beosztásába helyezték. 1813-ban, január 8-i udvari haditanácsi rendelet alapján, 1812. december 20-i visszamenőleges hatállyal számfelletti ezredesi kinevezést nyert, elvezénylésének további fenntartásával.

A bécsújhelyi Lovagló Intézet feloszlata következtében, 1823-ban, július 4-i udvari haditanácsi leirat alapján, július 16-i hatállyal, összesen 51 év és öt hónap katonai szolgálatot követően, vezérőrnagyi rang adományozása mellett teljes rokkantként nyugállományba helyezték.

1805-ben, az október 17-i ulmi kapituláció révén hadifogságba került, ám október 21-én, a többi császári-királyi tiszthez hasonlóan, becsületszóra elengedték.⁵⁷⁸ Nőtlen.⁵⁷⁹

66. Stutterheim, Wilhelm Karl,⁵⁸⁰ (1784-től) báró

(szász őrnagy, cs. k. altábornagy)

1770. augusztus 6.⁵⁸¹ Berlin (Porosz Királyság, Német-római Birodalom)⁵⁸² – 1811. december 13. Bécs

578 A becsületszóra történő szabadon bocsátás mibenlétére lásd a 183. jegyzetet.

579 Bundschuh 257. o.; https://de.wikipedia.org/wiki/Offiziershaus_%28Wiener_Neustadt%29 (letöltve: 2015. december 26.); https://de.wikipedia.org/wiki/Paulinerkaserne_%28Wiener_Neustadt%29 (letöltve: 2015. december 26.); Kielmansegg 95. o.; Kneschke IX. 35. o.; ML KR 6 1780 Karton-Nr. 6643; ML UR 2 1802 Karton-Nr. 7860; ML UR 2 1811 Karton-Nr. 7863; ML UR 2 1817 Karton-Nr. 7864; MS 1808 357.o.; MS 1811 339.o.; MS 1823 397. o.; PP Generale I. Bd. fol. 109.; Schmidt-Brentano, 2007. 179. o.; ST UR 2 1805 Karton-Nr. 7875; ST UR 2 1808 Karton-Nr. 7878; ST UR 2 1809 Karton-Nr. 7879; ST UR 2 1810 Karton-Nr. 7880; ST UR 2 1813 Karton-Nr. 7883; Thürheim III. 80. o.

580 Eredeti keresztnéve valószínűleg Wilhelm volt, császári-királyi szolgálata során azonban a Karl keresztnévet használta.

581 http://www.napoleon-series.org/research/biographies/Austria/AustrianGenerals/c_AustrianGeneralsS2.html#S141 (letöltve: 2015. június 6.) - A rendelkezésre álló mustrajegyzékek és az Allgemeine Deutsche Biographie alapján ugyanakkor 1774-ben, Schmidt-Brentano és Wurzbach szerint pedig 1776. augusztus 2-án született. Utóbbi dátum valószínűségét támasztja alá az 1812. évi évi katonai tiszti név- és címtár bejegyzése is, miszerint 35 éves korában hunyt el. Vö. ML UR 1 1802 Karton-Nr. 7825; ML UR 1 1804 Karton-Nr. 7827 és ADB 37. 77. o.; illetve Schmidt-Brentano, 2006. 99. o.; Wurzbach XL. 241. o. és MS 1812 340. o.

582 http://www.napoleon-series.org/research/biographies/Austria/AustrianGenerals/c_AustrianGeneralsS2.html#S141 (letöltve: 2015. június 6.) és <https://de.wikipedia.org/>

Nemesi származású, birodalmi német. Ősi, tübingiai eredetű család tagja. Heinrich Gottlieb von S. (1784-től) báró, szász választófejedelemi altábornagy, állam- és kabinetminiszter házasságon kívül született gyermeke.⁵⁸³ Evangélikus.

A porosz hadseregben kezdte katonai pályafutását, majd szász szolgálatba állt, amelynek során kapitányi rangig jutott. Sőt 1798. március 28-i kilépésekor tiszteletbeli őrnagy rang adományozásában részesült.⁵⁸⁴

Ezt követően császári-királyi szolgálatba lépett, és 1799. január 10-i udvari haditanácsi engedély alapján, 1799. január 5-i visszamenőleges hatállyal a 2. számú Ferdinánd főherceg-könnyűdragonos-ezredbe nyert elsőkapitányi kinevezést.⁵⁸⁵ 1800-ban pedig, 1799. november 18-án kelt udvari haditanácsi rendelet alapján, január 1-jei hatállyal az 1. számú Merveldt-ulánusezredbe helyezték másodőrnagy elöléptetéssel egyidejűleg. 1800. augusztus 10-én elsőőrnagy, 1801. január 9-én pedig alezredesi kinevezést nyert. 1802. október 1. és 1803. március 31. között, ezrede állományában szabadságolva, franciaországi diplomáciai küldetést hajtott végre. Majd még ugyanezen évben, november 28-i udvari haditanácsi leirat és december 4-i csehországi főhadparancsnoksági rendelet alapján, november 28-i hatállyal másodezredessé lépett elő. 1805-ben, november 6-án Sankt Pöltenben kelt hadsereg-főparancsnoksági rendelet alapján, november 13-i hatállyal vezérőrnagy kinevezést nyert.⁵⁸⁶ Ezt követően Saatzba,⁵⁸⁷ majd 1807 körül Pozsonyba helyezték dandárparancsnokként. Az 1809. évi ötödik koalíciós háborúban is egy dandár élén vett részt, és különösen

wiki/Wilhelm_von_Stutterheim_%28Feldmarschall%29 (letöltve: 2015. július 23.) - Ugyanakkor a rendelkezésre álló mustrajegyzékek és az Allgemeine Deutsche Biographie, valamint Wurzbach szerint Drezdában (Szász Választófejedelemség) látta meg a napvilágot. Vö. ML UR 1 1802 Karton-Nr. 7825; ML UR 1 1804 Karton-Nr. 7827; ADB 37. 77. o.; illetve Wurzbach XL. 241. o.

583 Származását azonban 1773-ban Poroszországban, 1778-ban pedig Szászországban is törvényesítették.

584 https://de.wikipedia.org/wiki/Wilhelm_von_Stutterheim_%28Feldmarschall%29 (letöltve: 2015. július 23.) – Más források szerint viszont csupán a szász hadsereg tagja volt császári-királyi szolgálatba lépését megelőzően. Vö. ADB 37. 77. o.; ML UR 1 1802 Karton-Nr. 7825 és Wurzbach XL. 242. o.

585 Fenti alakulatra lásd a 165. jegyzetet.

586 ST UR 1 1805 Karton-Nr. 7844. – Schmidt-Brentano szerint viszont már október 24-én elnyerte a vezérőrnagy kinevezést. Vö. Schmidt-Brentano, 2006. 99. o.

587 Morvaország, Habsburg Monarchia; ma Žatec, Csehország.

kitüntette magát az április 22-én Eckmühlnél⁵⁸⁸ lezajlott csatában, majd utóbb a július 5-én és 6-án megvívott wagrami csatában is. A háború lezárását követően, 1810-ben Morvaországba, 1811-ben pedig a tiroli Brixenbe⁵⁸⁹ helyezték továbbra is dandárparancsnoki beosztásban. 1811. december 13-án altábornaggyá lépett elő. Ugyanezen a napon azonban önkézzel véget vetett életének. Katonai szolgálatán túl több hadtörténeti munkát is megjelentetett, többnyire azonban szerzősége feltüntetése nélkül. Így 1806-ban Hamburgban látott napvilágot az austerlitz-i csatáról franciául írt műve, mely még ugyanazon évben szintén Hamburgban német, illetve Milánóban olasz nyelven is kiadásra került.⁵⁹⁰ Sőt még szintén ebben az esztendőben, Párizsban egy újabb francia nyelvű kiadása is megjelent.⁵⁹¹ Az 1809. évi ötödik koalíciós háborút feldolgozó műve, halála következtében, befejezetlen maradt. Így csak az első kötete került megjelentetésre 1811-ben Bécsben, német, illetve francia nyelven.⁵⁹²

Kitüntetései, címei: 1809-ben, miután a wagrami csata második napján Aderklaa⁵⁹³ települést a túlerejű francia támadással szemben az ő gyors és határozott beavatkozásának köszönhetően sikerült megtartani és az ellenségnek jelentős veszteségeket okozni, október 24-i hadparancs alapján elnyerte a Mária Terézia Katonai Rend lovagkeresztjét. Ezenkívül még császári-királyi szolgálatba lépését megelőzően, 1793. október 2-án kiérdemelte a Porosz „Pour le Mérite” Rend lovagkeresztjét is.

1784. november 20-án, apja révén, német-római birodalmi bárói cím adományozásában részesült.

Nőtlen.⁵⁹⁴

588 Bajor Királyság; ma Eggenmühl néven Schierling község településrésze, Németország.

589 Ma: Bressanone, Olaszország.

590 La bataille d'Austerlitz. Par un militaire, témoin de la journée du 2 décembre 1805. Hambourg, 1806.; Die Schlacht bey Austerlitz am 2. December 1805. Von einem Officier und Augenzeugen. Hamburg, 1806.; La battaglia d'Austerlitz, scritta da un militare testimonio oculare della giornata del 2 dicembre 1805. Milano, 1806.

591 La bataille d'Austerlitz; par le général-major autrichien Stutterheim. Seconde Édition. Paris, 1806.

592 Der Krieg von 1809 zwischen Oesterreich und Frankreich. Von einem österreichischen Offizier. Erster Band. Wien, 1811.; La guerre de l'an 1809. Entre l'Autriche et la France. Par un officier autrichien. Tome I. Vienne, 1811.

593 Alsó-Ausztria, Habsburg Monarchia; ma Ausztria.

594 ADB 37. 77–78. o.; http://www.napoleon-series.org/research/biographies/Austria/AustrianGenerals/c_AustrianGeneralsS2.html#S141 (letöltve: 2015. június 6.; https://de.wikipedia.org/wiki/Heinrich_Gottlieb_von_Stutterheim (letöltve: 2015.

67. Szepessy Ferenc, (1775-től) báró négyesi

(őrnagy)

1774 k. Sály (Borsod vm., Magyar Királyság) – 1808 . május 17.

Nemesi származású, magyar. Szülei: Sz. Sámuel, (1775-től) báró, a tiszántúli kerületi tábla ülnöke és vattai Battha Mária Antónia. Nagyapja Sz. László királyi tanácsos, öccse Sz. Ignác erdélyi, majd pécsi püspök. Római katolikus.

1786. szeptember 28-ától a cs. k. Mérnök Akadémia hallgatója volt. Innen azonban 1789. május 10-én kilépett. 1790. április 15-én alhadnagyi kinevezést nyert az akkor 32. sorszámot viselő, gróf Esterházy Imre lovassági tábornok tulajdonában állt, utóbb 3. hadrendi számot nyert huszárezredbe, és megkezdte katonai pályáját. 1794. október 21-én főhadnaggyá, 1799. szeptember 1-jén másodkapitánnyá lépett elő. 1801. március 1-jén az újonnan felállított, 3. számú, utóbb Károly főherceg tulajdonába helyezett ulánusezredbe nyert elsőkapitányi kinevezést. 1805-ben, Károly főherceg legfelsőbb elhatározása alapján, november 11-i hatállyal elsőőrnaggyá lépett elő. 1807. november 30-án a galíciai hátkordonhoz helyezték, ahol azonban hamarosan elhunyt.

1799-ben, a június 21-éről 22-ére virradó éjszaka egy rajtaütés során különösen kitüntette magát Alt-Breisachnál⁵⁹⁵ ahol gyalogosokkal is megerősített huszárai élén tíz franciát levágott, hetet pedig foglyul ejtett. Majd szintén ugyanezen esztendőben, szeptember 15-én egy nagy erejű ellenséges portyázó különítményt kényszerített visszavonulásra, jelentős veszteségeket okozva utóbbinak. 1775. október 13-án apja révén magyar bárói cím adományozásában részesült. 1807-ben nőtlen.⁵⁹⁶

július 23.); https://de.wikipedia.org/wiki/Stutterheim_%28Adelsgeschlecht%29 (letöltve: 2015. július 23.); https://de.wikipedia.org/wiki/Wilhelm_von_Stutterheim_%28Feldmarschall_leutnant%29 (letöltve: 2015. július 23.); Jedina XVI. o.; ML UR 1 1802 Karton-Nr. 7825; ML UR 1 1804 Karton-Nr. 7827; MS 1806 46. o.; MS 1807 43. o.; MS 1811 31. o.; MS 1812 340. o.; Schmidt-Brentano, 2006. 99. o.; ST UR 1 1800 Karton-Nr. 7842; ST UR 1 1802 Karton-Nr. 7843; ST UR 1 1805 Karton-Nr. 7844; Wurzbach XL. 241–243. o.

595 Elő-Ausztria, Habsburg Monarchia; ma: Breisach am Rhein, Németország.

596 Amon, 1893. 214, 216. o.; Gatti 365. o.; <http://www.geni.com/people/Ferenc-Szepessy/6000000017882093962> (letöltve: 2015. július 22.); Kempelen X. 154. o.; ML UR 3 1807 Karton-Nr. 7894; MS 1808 382. o.; Nagy Iván X. 667–671, 674. o.; Riedl 319. o.; ST UR 3 1805 Karton-Nr. 7908; Thürheim III. 100. o.

68. Tige, Joseph, gróf

(altábornagy)

1787. április 26.⁵⁹⁷ Bátos (Erdély Nagyfejedelemség, Habsburg Monarchia; ma Batoș, Románia) – 1870. augusztus 10.

Főnemesi származású, ausztriai német. Régi, lotharingiai eredetű, Felső-Ausztriába elszármazott család tagja. Szülei: gróf Franz Karl T. vezérőrnagy és báró Clara d'Udekem. Nagyapja Ferdinand T. (1726-tól) gróf, lovassági tábornok, a Cs. k. Udvari Haditanács korábbi ideiglenes elnöke. Római katolikus.

1798. szeptember 27-étől a cs. k. Mérnök Akadémia hallgatója. 1801-ben azonban, április 21-én kilépett innen, majd április 27-én önköltséges hadapródként beállt a 14. számú Levenehr-könnyűdragonyos-ezredbe.⁵⁹⁸ 1802. április 1-jén valóságos káplári, 1803. március 1-jén alhadnagyi kinevezést nyert. 1804. szeptember 15-én vásárlás révén másodkapitánnyá lépett elő. 1805. április 16-án a 3. számú O'Reilly-svalizsérezredbe helyezték,⁵⁹⁹ amelyben 1809. február 16-án elsőkapitányi kinevezést nyert. 1813-ban, a magyarországi főhadparancsnokság augusztus 17-i rendelete alapján, augusztus 7-i visszamenőleges hatállyal az 1. számú Merveldt-ulánusezredbe helyezték másodőrnagyi előléptetéssel egyidejűleg. 1814-ben, január 13-i udvari haditanácsli leirat alapján, január 5-i visszamenőleges hatállyal elsőőrnagyi kinevezést nyert. 1815-ben ugyanakkor, június 1-jei hatállyal létszámfeletti állományba helyezték. 1816 elején pedig, tartósan elvezényelve, a trónörökös, Ferdinánd főherceg mellé nyert beosztást mint szolgálattelvő kamarás. 1821 januárjában számfeletti alezredessé, 1823 körül pedig számfeletti ezredessé lépett elő, hivatalosan továbbra is az 1. számú ulánusezred tagjaként, gyakorlatilag azonban a trónörökös melletti beosztásában maradván. 1831. szeptember 3-án vezérőrnagyi kinevezést nyert. Ugyanakkor továbbra is megmaradt az időközben, V. sorszámmal Magyarország ifjabb királyává koronázott Ferdinánd melletti beosztásában. 1832. június 6-án viszont Prágába helyezték egy lovasdandár parancsnokaként. Majd 1839. február 22-én altábornagyi előléptetés mellett Lembergbe,⁶⁰⁰ 1840.

597 *Genealogisches Taschenbuch* 505. o. – A nyugdíjazási jegyzőkönyvben szereplő 1784-es, illetve a Schmidt-Brentanónál szereplő 1786-os születési dátum minden bizonnyal egyaránt tévesek. Vö. PP Generale II. fol. 43.; illetve Schmidt-Brentano, 2007. 187. o.

598 Fenti csapattestre lásd a 137. jegyzetet.

599 Fenti alakulatra lásd a 283. jegyzetet.

600 Galícia és Lodomeria Királyság, Habsburg Monarchia; ma: Lviv, Ukrajna.

május 30-án Sztaniszlóba,⁶⁰¹ végül 1841. július 16-án Kremsierbe⁶⁰² helyezték hadosztályparancsnokként.

1844-ben, április 1-jei legfelsőbb elhatározás és április 5-i udvari haditanácsi rendelet alapján, május 1-jei hatállyal 43 év katonai szolgálatot követően nyugállományba helyezték. 1846-ban azonban, október 10-i legfelsőbb bírósági ítélet alapján, megfosztották rangjától és nyugdíjától.

Kitüntetései, címei: Szardíniai Királyi Szent Móric és Lázár Rend lovagkeresztje, Hadseregkereszt.

Császári-királyi kamarás.

Nős. 1817. szeptember 29-én vette feleségül gróf Apponyi Franciskát. Két fiuk és hat lányuk született: Ferdinand és Ernst, valamint Mathilde Marie, Caroline, Anna, Ernestine, Lucie és Anna Maria.⁶⁰³

69. Trach von Birkau, Dominik, báró

(címzetes ezredes)

1781. január 14. Zamarski (ném. Zamarsk, Osztrák-Szilézia, Habsburg Monarchia; ma Lengyelország) – 1861. március 16. Ostrava (ném. Mährisch Ostrau, Morvaország, Habsburg Monarchia; ma Csehország)

Nemesi származású, régi sziléziai család tagja. Római katolikus.

1787. augusztus 7-étől a bécsújhelyi Katonai Akadémia hallgatója volt, azonban egy tartós betegség következtében még abban az évben, november 11-én kilépett az intézményből. Utóbb viszont, 1797. május 1-jén az 56. számú, akkoriban gróf Wenzel Joseph Colloredo-Wallsee tábornagy⁶⁰⁴ tulajdonában állt gyalogezredhez csatlakozott mint önköltséges hadapród. 1798. november 23-án zászlóssá lépett elő. 1799. március 9-én a 2. számú, később herceg Karl

601 Német nevén Stanislau, Galícia és Lodomeria Királyság, Habsburg Monarchia; ma: Ivano-Frankivszk, Ukrajna.

602 Morvaország, Habsburg Monarchia; ma: Kroměříž, Csehország.

603 Gatti I. 639. o.; *Genealogisches Taschenbuch* 505–506. o.; http://www.ancestry.com/genealogy/records/josef-count-von-tige_150099082 (letöltve: 2015. július 23.); Jedina XVII. o.; Kneschke IX. 227–228. o.; ML UR 1 1817 Karton-Nr. 7831; MS 1830 51. o.; MS 1831 50. o.; MS 1833 47. o.; MS 1840 44. o.; MS 1844 43. o.; PP Generale II. Bd. fol. 43. o.; Schmidt-Brentano, 2007. 187. o.; ST UR 1 1813 Karton-Nr. 7851; ST UR 1 1814 Karton-Nr. 7852; ST UR 1 1815 Karton-Nr. 7853; ST UR 1 1816 Karton-Nr. 7854; Thürheim III. 51–53. o.; Verzeichnis der Generale 2. Teil fol. 430. v., 431. r.

604 1808-tól tábornagy.

Philipp zu Schwarzenberg altábornagy⁶⁰⁵ tulajdonába helyezett ulánusezredbe nyert alhadnagyi kinevezést. 1801. március 1-jén főhadnaggyá, 1805. december 20-án másodkapitánnyá, 1809. április 16-án pedig elsőkapitánnyá lépett elő. 1814-ben, Langres-ban⁶⁰⁶ január 19-én kelt hadparancs alapján, január 15-i visszamenőleges hatállyal másodőrnagyi kinevezést nyert. 1816-ban, augusztus 3-i udvari haditanácsi leirat és augusztus 11-i morvaországi és sziléziai főhadparancsnoksági rendelet alapján, augusztus 3-i hatállyal elsőőrnaggyá lépett elő. Végül 1821. január 26-án alezredesi kinevezést nyert.

1824-ben, számos sérülése és a hosszú háborús évek fáradalmi következtében, január 3-i udvari haditanácsi rendelet alapján, összesen 26 év, nyolc hónap és 15 nap folyamatos katonai szolgálatot követően, január 16-i hatállyal nyugállományba helyezték. Utóbb, 1835-ben, március 13-i legfelsőbb döntés alapján tiszteletbeli ezredesi rangot kapott 200 forint nyugdíjkiegészítéssel egyidejűleg. Pályafutása során több alkalommal is komoly sebesülést szenvedett. Így az 1799. évi németországi hadjárat során egy ízben kilöttek alóla egy lovat, és maga is súlyosan megsérült. 1800. december 19-én pedig a Lambachnál⁶⁰⁷ lezajlott ütközet során egy kartácslövedéktől elvesztette a jobb szemét. Rádásul magát a lövedéket is csak évek múlva tudták eltávolítani a testéből. Az 1809. május 21-22-i asperni csatában ugyanakkor két lovat is veszített, a bal lábán pedig súlyosan megsérült.

1805-ben, az október 17-i ulmi kapituláció révén hadifogságba került, azonban október 21-én, tiszttársaival egyetemben, becsületszóra elengedték.⁶⁰⁸

Kitüntetései: 1837. november 3-i legfelsőbb döntés alapján az Erzsébet Terézia Katonai Alapítvány 3., majd 1840. december 11-i legfelsőbb döntés alapján 2., végül 1844. május 31-i legfelsőbb döntés alapján 1. osztályának a kedvezményezettje. Ezenkívül elnyerte a Hadseregkeresztet, valamint 1814-ben az Orosz Szent Anna Rend II. osztályát és szintén ugyanezen évben a Bajor Katonai Miksa József Rend lovagkeresztjét.

Nőtlen.⁶⁰⁹

605 1809-től lovassági tábornok, 1812-től tábornagy.

606 Francia Császárság; ma Franciaország.

607 Felső-Ausztria, Habsburg Monarchia; ma Ausztria.

608 A becsületszóra történő szabadon bocsátás mibenlétére lásd a 183. jegyzetet.

609 <http://de.wikipedia.org/wiki/Trach> (letöltve: 2014. október 25.); Kielmansegg 205, 206. o.; Kneschke IX. 249–250. o.; ML UR 2 1817 Karton-Nr. 7864; MS 1862 915. o.; PP Oberstlieutenants I. Bd. fol. 74.; ST UR 2 1814 Karton-Nr. 7884; ST UR 2 1816 Karton-Nr. 7886; Svoboda 202–203. o.; Thürheim III. 81. o.

70. Trach, Emanuel, báró

(ezredes)

1751. Apáthi (Vas vm., Magyar Királyság; ma: Gencsapáti) – 1815. április 14. Nemesi származású, sziléziai eredetű katonacsalád tagja. Római katolikus.

1769-ben alhadnagyi helyet vásárolt az akkori Nauendorf-, későbbi 8. számú huszárezredben. 1777-ben főhadnagyi, 1784. május 1-jén másodkapitányi, 1787. október 1-jén pedig elsőkapitányi kinevezést nyert. 1794-ben, június 25-i visszamenőleges hatályú udvari haditanácsi leirat alapján június 15-ei hatállyal másodőrnaggyá lépett elő. Majd 1797. május 15-i dátummal, május 16-án kelt visszamenőleges hatályú udvari haditanácsi leirat alapján alezredesi kinevezést nyert a horvát-szlavón határőr-huszárcsapatba.⁶¹⁰ 1798-ban, azév április 26-i udvari haditanácsi rendelet alapján április 25-i hatállyal ezredessé és az újonnan létrehozott 2. számú, későbbi Schwarzenberg-ulánusezred első parancsnokává nevezték ki.

1800. február 15-én számos sérülése következtében nyugállományba helyezték 31 év katonai szolgálatot követően.

1798-ban nőtlen.⁶¹¹

71. Trauttmannsdorf, Friedrich von, gróf

(alezredes)

1761. december 14. Graz (Stájer Hercegség, Habsburg Monarchia; ma Ausztria) – 1800. június 4.

Főnemesi származású, ausztriai német. Ősi, eredetileg Stájerországból származó család tagja. Szülei: gróf Karl von T. és gróf Maria Anna zu Herberstein. Római katolikus.

1769 és 1782 között a bécsi Theresianumban folytatta tanulmányait. Majd ezt követően 1782. május 1-jén megkezdte katonai pályafutását és önköltséges hadapródként csatlakozott az 1. számú Császár-svalizsérevezredhez.⁶¹² 1787. június 5-én alhadnaggyá, 1787. október 18-án főhadnaggyá lépett elő. 1790-ben,

610 Fenti alakulatra lásd a 453. jegyzetet.

611 Amon, 1880. 339, 392. o.; Kielmansegg 29, 55–56. o.; Kneschke IX. 249–250. o.; ML HR 8 1791 2. Teil Karton-Nr. 7628; MS 1797. 286. o.; MS 1798. 277. o.; MS 1799. 242. o.; MS 1815. 518. o.; ST HR 8 1794 Karton-Nr. 7642; ST HR 8 1797 Karton-Nr. 7643; ST K-S HR 1798 Karton-Nr. 11.717; Wrede II. 526. o.

612 Fenti csapattestre lásd az 522. jegyzetet.

április 27-i udvari haditanácsi leirat és a kremsieri⁶¹³ főhadiszálláson május 7-én kelt hadsereg-főparancsnoksági rendelet alapján, március 20-i hatállyal az O'Donell-szabadcsapat Degelmann-féle 1. ulánusosztályába, a későbbi ulánus-szabadcsapatba nyert másodkapitányi kinevezést.⁶¹⁴ 1792-ben elsőkapitánnyá lépett elő. 1797-ben, május 1-jei udvari haditanácsi rendelet alapján, április 29-i hatállyal másodőrnagyi, majd rövidesen, még azon év május 16-án elsőőrnagyi kinevezést nyert. 1800-ban pedig, február 18-i udvari haditanácsi leirat és március 8-i hadsereg-főparancsnoksági rendelet alapján, február 18-i hatállyal alvezredessé lépett elő az időközben 2. hadrendi számmal ulánusezreddé átszervezett alakulatában.

Hamarosan azonban, az 1800. május 5-én Mösskirchnél⁶¹⁵ lezajlott csatában szerzett súlyos sebesülése következtében, életét vesztette.

1790-ben nőtlen.⁶¹⁶

72. Vetter von Doggenfeld, Johann

(alezredes)

1764. Buda (Magyar Királyság) – 1842. március 12. Graz (Stájer Hercegség, Habsburg Monarchia; ma Ausztria)

Nemesi származású, magyarországi német. Római katolikus.

1786. október 18-án önköltséges hadapródként belépett az Erdődy-, későbbi 9. számú huszárezredbe, ahol rögtön káplári rangot kapott. 1788. május 1-jén strázsamesterré, 1793. július 12-én alhadnaggyá, 1796. augusztus 4-én pedig főhadnaggyá lépett elő. 1798. június 1-jén az újonnan felállított 5. számú, későbbi Ott-huszárezredbe helyezték. 1800. június 16-án másodkapitányi, 1804. augusztus 1-jén elsőkapitányi, 1809. október 1-jén harmadik őrnagyi kinevezést nyert. 1810. január 31-én, a huszárezredek harmadik őrnagyi osztályainak megszüntetése következtében, számfeletti állományba helyezték. 1812-ben,

613 Morvaország, Habsburg Monarchia; ma: Kroměříž, Csehország.

614 Ezen alakulatok történetére vonatkozóan lásd a 203. jegyzetet.

615 Fürstenberg Hercegség, Német-római Birodalom; ma Meßkirch, Németország.

616 AL, TL Ul. Fr. Kps Motschlit 1790 Karton-Nr. 11.752; Gemmel-Fliesbach 42. o.; <https://de.wikipedia.org/wiki/Trauttmansdorff> (letöltve: 2015. július 22.); <http://genealogy.euweb.cz/trautt/trautt7.html> (letöltve: 2015. július 22.); MS 1801 283. o.; ST Chr 1 1787 Karton-Nr. 7041; ST Ul. Fr. Kps. Motschlit 1793 Karton-Nr. 11.754; ST Ul. Fr. Kps. Motschlit 1795 Karton-Nr. 11.755; ST Ul. Fr. Kps. Motschlit 1797 Karton-Nr. 11.757; ST UR 2 1800 Karton-Nr. 7870; Thürheim III. 80, 81. o.

augusztus 3-i udvari haditanácsi leirat és a magyarországi főhadparancsnokság augusztus 15-i rendelete alapján, augusztus 16-i hatállyal a 3. számú Károly főherceg-ulánusezredbe helyezték. 1813-ban pedig, augusztus 8-án Liebenben⁶¹⁷ kelt hadparancs alapján, augusztus 7-i hatállyal a 7. számú Liechtenstein-huszárezredbe helyezték a 2. velitaosztály parancsnokaként.⁶¹⁸

1814-ben, augusztus 29-i udvari haditanácsi leirat alapján, augusztus 18-i visszamenőleges hatállyal, alezredesi rangfokozat adományozása mellett nyugállományba helyezésre került. 1818. augusztus 27-étől azonban ismét szolgálatba lépett a cattarói⁶¹⁹ erőd parancsnokaként.

1822. március 1-jén, február 8-án kelt udvari haditanácsi rendelet alapján másodszor is nyugállományba vonult, összesen több mint 31 év katonai szolgálatot követően.

1827. november 1-től azonban a pettaui⁶²⁰ invalidusház helyettes parancsnoki beosztásába helyezték. Végül 1841-ben, szeptember 10-i legfelsőbb elhatározás alapján felmentették ezen szolgálat alól, és október 19-i hatállyal visszahelyezték korábbi nyugdíjába.

Nős, 1806-ban házasodott. Hat gyermeke született, köztük Antal, utóbb cs. k. alezredes, majd a szabadságharc tábornoka.⁶²¹

73. Vikanowa (Wilkanowa) von Sosnovec, Joseph, báró

(őrnagy)

1775 k.⁶²² Barchow (Csehország, Habsburg Monarchia; ma: Barchov, Csehország)⁶²³ – 1829. július 26. Szentgyörgy (Pozsony vm., Magyar Királyság; ma: Svätý Jur, Szlovákia)

617 Csehország, Habsburg Monarchia; ma Libeň néven Prága városrésze, Csehország.

618 A velitaosztályok mibenlétére lásd a 224. jegyzetet.

619 Dalmát Királyság, Habsburg Monarchia; ma Kotor, Montenegró.

620 Stájer Hercegség, Habsburg Monarchia; ma Ptuj, Szlovénia.

621 Amon, 1885. 458. o.; Bona 189–190. o.; *Gesch. HR* 7. 597. o.; ML HR 5 1802 Karton-Nr. 7484; ML HR 5 1805 Karton-Nr. 7486; ML HR 5 1811 Karton-Nr. 7487; MS 1819. 446. o.; MS 1822. 485. o.; PP Oberstlieutenants I. Bd. fol. 36.; Riedl 325. o.; ST HR 5 1810 Karton-Nr. 7499; ST HR 5 1811, 1812 Karton-Nr. 7500; ST HR 7 1813 Karton-Nr. 7608; ST UR 3 1812 Karton-Nr. 7916.

622 ST Österr.-Deutsche Legion (2. Hus. Rgt.) 1813, 1814 Karton-Nr. 10.847. – A nyugdíjazási jegyzőkönyvben szereplő 1777-es születési dátum valószínűtlennek tűnik. Vö. PP Majore II. fol. 81.

623 Fenti település az idő tájt a család tulajdonát képezte.

Nemesi származású, cseh. Római katolikus.

1792. november 29-én a 29. számú Wallis-gyalogezredben kezdte katonai pályafutását önköltséges hadapródként. 1794. december 1-jén zászlósi, 1795. szeptember 1-jén alhadnagyi, 1800. augusztus 16-án pedig főhadnagyi kinevezést nyert. 1801. szeptember 1-jén az 1. számú Merveldt-ulánusezredbe helyezték. 1805. január 1-jén vásárlás révén másodkapitánnyá, majd 1809. február 16-án elsőkapitánnyá lépett elő. 1814-ben, január 13-i udvari haditanácsi leirat alapján, január 5-i hatállyal másodőrnaggyá lépett elő. Majd még ugyanazon évben, május 13-i milánói hadsereg-főparancsnoksági rendelet alapján, május 1-jei hatállyal az osztrák-német, vagy vesztfálieinak is nevezett légió 2. huszárezredébe helyezték továbbra is másodőrnagyi beosztásban. Alakulata feloszlása következtében a csehországi főhadparancsnokság 1814. augusztus 19-i rendelete alapján szeptember 1-jei hatállyal a 4. számú Ferdinánd főherceg-vértesezredbe helyezték számfelettiként.

1818-ban, 1817. december 28-án kelt udvari haditanácsi leirat alapján, január 16-i hatállyal nyugállományba helyezték összesen 25 év, egy hónap és 17 nap folyamatos katonai szolgálatot követően.

Nőtlen.⁶²⁴

74. Wagner, Johann von

(őrnagy)

1769 k. Wanau (Morvaország, Habsburg Monarchia; ma: Obec Vanov, Csehország) – 1822.

Nemesi származású. Római katolikus.

1784. december 6-án önköltséges hadapródként kezdte katonai pályafutását az akkor felállított galíciai ulánus-szabadcsapatban.⁶²⁵ 1786. január 1-jén a 28. számú Lobkowitz-svalizsérevezredbe helyezték.⁶²⁶ 1786. január 1-jén vicekáplárrá, 1786. június 11-én valóságos káplárrá, 1789. június 1-jén pedig strázsamesterré lépett elő. 1791. november 1-jén az akkor felállított, később 1-es hadrendi számot nyert ulánusezredbe helyezték. 1793. január 1-jén alhadnagyi, 1799-ben, az ezredtulajdonos, gróf Maximilian von Merveldt vezérőr-

624 Král 282. o.; Meraviglia-Crivelli 95. o.; ML UR 1 1811 Karton-Nr. 7830; PP Majore II. Bd. 81. o.; ST KR 4 1815 Karton-Nr. 6596; ST Österr.-Deutsche Leg. (2. Hus. Rgt.) 1813, 1814 Karton-Nr. 10.847; ST UR 1 1814 Karton-Nr. 7852.

625 Fenti alakulatra lásd a 218. jegyzetet.

626 Fenti csapattestre lásd a 176. jegyzetet.

nagy⁶²⁷ február 10-i írásos parancsa alapján, február 1-jei hatállyal főhadnagy kinevezést nyert. 1805. december 1-jén másodkapitánnyá, 1809. február 16-án elsőkapitánnyá lépett elő. 1815-ben pedig, a császár dijoni⁶²⁸ főhadiszálláson október 7-én kelt írásos parancsa alapján, október 1-jei hatállyal számfeletti őrnagyi kinevezést nyert. 1816-ban, 1815. december 21-én kelt udvari haditanácsai leirat alapján, január 1-jei hatállyal a 4. számú Császár-ulánusezredbe helyezték. Végül, 1818. október 15-én az 1. számú János főherceg-dragonyesezredbe nyert kinevezést.⁶²⁹
1818-ban nőtlen.⁶³⁰

75. Wallmoden- (1783-tól) Gimborn, Ludwig Georg Thedel, (1783-tól) gróf

(cs. k. lovassági tábornok, brit királyi altábornagy, cári altábornagy)
1769. február 6. Hannover⁶³¹ (Braunschweig-Lüneburg Választófejedelemség,⁶³² Német-római Birodalom; ma Németország) – 1862. március 20. Bécs
Nemesi származású, birodalmi német. Szülei: Johann Ludwig von Wallmoden (1783-tól) – Gimborn (1783-tól) gróf, braunschweig-lüneburgi választófejedelmi tábornagy, műgyűjtő, a Porosz Művészeti Akadémia tiszteletbeli tagja és Charlotte Christiane Auguste Wilhelmine von Wangenheim. Nagypapja: II. György, Nagy-Britannia és Írország királya, Braunschweig-Lüneburg választófejedelme.⁶³³ Féltestvére: gróf Karl August Ludwig von W.-G. lovassági tábornok. Evangélikus.

627 1800-tól altábornagy, 1813-tól lovassági tábornok.

628 Francia Királyság; ma Franciaország.

629 Fenti alakulatra lásd a 166. jegyzetet.

630 ML UR 1 1802 Karton-Nr. 7825; ML UR 4 1817 Karton-Nr. 7923; ML UR 4 1818, 1819 Karton-Nr. 7924; ST UR 3 1793 Karton-Nr. 7835; ST UR 1 1799 Karton-Nr. 7841; ST UR 1 1815 Karton-Nr. 7853; ST UR 1 1816 Karton-Nr. 7854; Thürheim I. 114. o., III. 114. o.

631 http://www.napoleon-series.org/research/biographies/Austria/AustrianGenerals/c_AustrianGeneralsW.html#W10 (letöltve: 2015. június 7.); Mikaberidze 443. o.; ML UR 1 1802 Karton-Nr. 7825; ML UR 1 1806 Karton-Nr. 7828; PP Generale II. fol. 13. – Más források szerint viszont Bécsben született, miután ugyanezen források szerint apja akkoriban itt látott el követi megbízatást. Vö. ADB 40. 761. o.; Kielmansegg 71. o.; Pierer V. o.; Wurzbach LII. 275. o.

632 Közkeletű nevén Hannover.

633 A Welf dinasztíából származó braunschweig-lüneburgi hercegi család 1714-ben, I. György (eredetileg Georg Ludwig) révén került Nagy-Britannia trónjára, megalapítva ezzel a Nagy-Britanniában 1901-ig uralkodó Hannover házat. I. György fiának,

A híres stuttgarti Károly-Akadémia hallgatója volt,⁶³⁴ majd 1784-ben katonai pályára lépett a hannoveri (braunschweig-lüneburgi) választófejedelemi lovas testőrség kornétásaként.⁶³⁵ 1790-ben porosz szolgálatba lépve a 11. számú Tschirschky-dragonyos ezredbe nyert hadnagyi kinevezést. 1792-ben a 6. számú Wolfradt-huszárezredbe helyezték. 1793-ban az ezredtulajdonos, Erich Magnus von Wolfradt vezérőrnagy⁶³⁶ segédtisztje lett. 1794 körül kapitánnyá lépett elő, egyúttal ugyanezen év szeptember 20-án különösen kitüntette magát a kaiserslauterni⁶³⁷ ütközetben, amelynek során a mellkasán egy szuronytól meg is sérült.

1795-ben, miután Poroszország Bázélban⁶³⁸ békét kötött Franciaországgal, császári-királyi szolgálatba állt, és október 28-i udvari haditanácsi rendelet alapján, október 25-i hatállyal az akkori Vécsey-, későbbi 4. számú huszárezredbe nyert másodkapitányi kinevezést. 1797. január 1-jén elsőkapitányi kinevezés mellett a 18. számú Karaicsay-svalizsére ezredbe helyezték.⁶³⁹ 1797. április 16-án a főszállásmesteri törzsbe nyert őrnagyi kinevezést. 1798. június 7-én a 2. számú Ferdinánd főherceg-könnyűdragonyos-ezredbe helyezték.⁶⁴⁰ 1798. augusztus 3-án az 1. számú Merveldt-ulánusezredbe nyert alezredesi kinevezést. 1800. augusztus 16-án ezredessé és ezredparancsnokká lépett elő. 1807. április 2-án pedig vezérőrnagyi kinevezés mellett dandárparancsnoki beosztást nyert Gitschinbe,⁶⁴¹ majd 1808-ban Saatzba.⁶⁴² 1809 első hónapjaiban diplomáciai küldetéssel Londonba utazott, melynek eredményeként Nagy-Britannia szerződésben vállalta pénzügyi támogatás nyújtását a Habsburg Monarchia számára. Majd hazatérve egy könnyűlovas-dandár élén harcolt az időközben kezdetét vett ötödik koalíciós háborúban. 1809. augusztus 25-én altábornaggyá lépett elő, egyúttal Csehországba helyezték hadosztályparancsnokként. 1811-től titkos kapcsolatban állt befolyásos orosz körökkel, akik a cári haderő keretében egy a

II. Györgynek (eredetileg Georg August) Amalie Sophie von Wallmodennel (utóbb Yarmouth grófnője) folytatott viszonyából, házasságon kívül született Johann Ludwig, a későbbi tábornok apja.

634 Fenti intézményre vonatkozóan lásd a 462. jegyzetet.

635 Fenti rangfokozat mibenlétére lásd a 397. jegyzetet.

636 1798-tól altábornagy.

637 Bajor-Pfalz Választófejedelemség, Német-római Birodalom; ma Németország.

638 Bázeli Hercegpüspökség, Svájci Államszövetség; ma Svájc.

639 Fenti alakulatra lásd a 206. jegyzetet.

640 Fenti csapattestre lásd a 165. jegyzetet.

641 Csehország, Habsburg Monarchia; ma: Jičín, Csehország.

642 Morvaország, Habsburg Monarchia; ma Žatec, Csehország.

francia megszállás következtében hazájukból elmenekült, illetve az Oroszország területén, főként a Baltikumban élő németekből létrehozandó légio szervezésén fáradoztak. A tábornok 1812 végén el is hagyta a császári–királyi hadsereget, és a császár engedélyével 1813-ban, január 21-i hatállyal brit szolgálatba lépett, majd március 18-ától egyúttal cári szolgálatba is átvették.⁶⁴³ 1813. június 26-án pedig az immár ténylegesen felállított orosz–német légio főparancsnoki beosztásába helyezték.⁶⁴⁴ Majd előbbi mellé még további, svédekből, britekből, poroszokból, mecklenburgiakból, hannoveriekből, a Hanza-városokból származókból, valamint kozákokból álló alakulatokat vezényelve, egy önálló hadtest parancsnokává nevezték ki. Vegyes összetételű és harcértékű csoportosítása élén az 1813 augusztusában kezdetét vett hadműveletek során az észak-németországi hadszíntéren működött a svéd trónörökös, Jean Baptiste Bernadotte⁶⁴⁵ alárendeltségében. Legjelentősebb fegyvertényét ezen beosztásában az 1813. szeptember 16-án Göhrde⁶⁴⁶ településnél a báró Marc Nicolas Louis Pécheux hadosztály-tábornok elleni találkozóharc során aratott győzelem jelentette. 1814 márciusában, addigi beosztásának megtartása mellett, a brit királyi német légio⁶⁴⁷ 1. köny-

643 Fenti uralkodók szolgálatába ugyanakkor azon feltétellel lépett be, miszerint soha nem hajlandó az osztrák császár ellen harcolni. Wenzky 27. o.

644 Fenti alakulat mibenlétére vonatkozóan lásd a 477. jegyzetet.

645 Napóleon egykori marsalljának neve és címe hivatalosan ekkor már Károly János (Karl Johan) koronaherceg volt.

646 Vesztfáliai Királyság; ma Németország.

647 Ezt a katonai egységet, melynek hivatalos neve „a Király Német Légioja” (the King’s German Legion) volt 1803 végén hozták létre. 1803 júliusában ugyanis a franciák megszállták a Nagy-Britanniával perszónálunióban álló Braunschweig-Lüneburg Választófejedelemséget, közkeletű nevén Hannovert. Az ezzel egyidejűleg feloszlásra került hannoveri hadsereg tisztikarának és katonáinak jelentős része ezt követően Nagy-Britanniába menekült. Itt eleinte csak a hannoveri könnyűgyalogosokból próbáltak „a király németjei” néven csapatokat szervezni, 1803. december 19-én azonban immár „a Király Német Légioja” néven egy összefegyvernemi csapatkontingens felállítása mellett döntöttek. Így végül a légio szervezetileg nyolc zászlóalj sor és két zászlóalj könnyűgyalogságra, két dragonyos- és három könnyűdragonyos- (huszár) ezredre, négy gyalog- és két lovasütegre, valamint műszaki csapatra tagolódott. Legnagyobb létszáma 14 000, más források szerint 18 000 fő volt. Főparancsnokának Adolf Frigvest, Cambridge hercegét nevezték ki. Tisztikarát túlnyomórészt az egykori hannoveri tisztek alkották. A legénység fogyatékát pedig rendszerint hadifoglyok és dezertőrök közötti toborzás révén pótolták. Ténylegesen a légio egészét együttesen soha nem vetették harcba, egységeit külön-külön alkalmazták eltérő hadszíntereken. Így egyes alakulatai Szicíliától Dániáig, az Ibériai-félszigettől Észak-Németorszáig kerültek bevetésre leginkább a brit hadsereg oldalán. A napóleoni háborúk lezárását

nyűdragonyos-ezredének parancsnoki címét is elnyerte.⁶⁴⁸ 1815-ben azonban, az orosz–német légió feloszlását követően, május 17-i hatállyal kilépett előbb a cári, majd május 24-i hatállyal a brit szolgálatból is. Ezt követően, visszatérve a császári–királyi szolgálatba, hadosztályparancsnokként rögtön bekapcsolódott a franciaországi hadjáratba, melynek során június 26-án Elzászban, Selz⁶⁴⁹ településnél egy győztes ütközetet is megvívott. A napóleoni háborúk lezárását követően, 1815 vége felé Bécsbe helyezték hadosztályparancsnoki beosztásban. 1816-ban ismét diplomáciai küldetést hajtott végre előbb Oroszországba, majd Bajorországba. 1816 augusztusában a Nápoly–Szicília Kettős Királyság területén állomásozó császári–királyi csapatok parancsnokává nevezték ki. Majd 1818 körül visszahelyezték bécsi hadosztályparancsnoki beosztásába. 1820-ban újabb diplomáciai megbízatás keretében Párizsba utazott. 1821-ben a császári–királyi intervenció haderő közelékében, hadosztályparancsnokként vett részt vett a nápolyi alkotmányos mozgalom leverésében. Ezt követően 1823-ig Szicíliaiban állomásozott a megszálló erők parancsnokaként. 1824 körül Milánóba helyezték hadosztályparancsnoki beosztásban. Utóbb, 1827. március 21-én Milánó katonai parancsnokává nevezték ki. Emellett 1834-től az I. mozgó hadtest, majd 1839-től az itáliai I. hadtest parancsnoki beosztását is betöltötte. 1838. szeptember 18-án lovassági tábornokká lépett elő előbbi beosztásainak megtartása mellett. 1848. március 1-jén helyettes lombard-venetói főhadparancsnoki beosztásba helyezték. Ily módon régi barátja, gróf Joseph Wenzel Radetzky von Radetz tábornagy helyettese lett. Majd az Itáliát is elérő forradalmi hullám következtében előbbi oldalán részt vett az észak-olasz felkelők és a szárd királyi hadsereg⁶⁵⁰ elleni legendás hadjáratban egészen az 1848. augusztusi fegyverszünetig. Utóbb, saját kérelmére, még ugyanezen évben, október 19-i legfelsőbb elhatározás és november 8-i hadügyminisztériumi leirat alapján, december 1-jei hatállyal, teljes fizetésének meghagyása mellett, összesen 53 év, egy hónap és hat nap katonai szolgálatteljesítést követően nyugállományba helyezték.

követően, 1815. december 24-én elrendelték feloszlását, aminek tényleges végrehajtására a következő év első hónapjaiban került sor. A légió tagjainak jelentős részét ugyanakkor átvették az újjászerveződő hannoveri hadseregbe. Ld. Beamish; illetve <http://www.kgl.de/> (letöltve 2016. január 1.)

648 Ez azonban gyakorlatilag csak tiszteletbeli cím volt, mintsem tényleges beosztás.

649 Francia Császárság; ma: Seltz, Franciaország.

650 Fenti haderő természetesen nagyjából piemontiakból állt, nem pedig a gyéribben lakott Szardínia szigetéről származókból. Azonban a közkeletűen Szárd–Piemonti Királyságnak vagy gyakran egyszerűen csak Piemontnak hívott államalakulatot hivatalosan Szárd Királyságnak nevezték. Így célszerűnek tartjuk ennek használatát.

Aggastyánként, egy a szobájában elszenvedett lábtörés következtében hunyt el. 1819. augusztus 30-ától haláláig a 6. számú vértesezred tulajdonosa.

Kitüntetései, címei: miután 1809. július 6-án a wagrami csata második napján egy ragyogó rohammal kilenc ágyút zsákmányolt, majd az utóvédharcok során július 9-én Oberhollabrunnánál⁶⁵¹ ismételt támadásával sikeresen feltartóztatta az előrenyomuló ellenséges lovasságot, Károly főherceg, bátyja nevében, július 13-án kelt hadparancsával a Mária Terézia Katonai Rend lovagkeresztjét adományozta számára. 1848-ban, nyugállományba helyezésével egyidejűleg elnyerte az Osztrák Császári Lipót Rend nagykeresztjét a hadi ékítménnyel. Előbbiek mellett a birtokosa volt továbbá a következő kitüntetéseknek is: Orosz Alexander Nyevszkij Rend lovagkeresztje, Orosz Szent Vlagyimir Rend II. osztálya, Orosz Szent Anna Rend I. osztálya kardokkal és gyémántokkal, Orosz Szent György Rend III. osztálya, Porosz Vörös Sas Rend I. osztálya, Porosz „Pour le Mérite” Rend lovagkeresztje a koronával, Nagy-Britanniai Bath Rend nagykeresztje, Hannoveri Guelf Rend nagykeresztje, Svéd Kard Rend nagykeresztje, Nápoly–Szicília Kettős Királyság Szent Ferdinánd Rendjének nagykeresztje, az Újraegyesítés Szicíliai Szent György Rendjének nagykeresztje. Valóságos belső titkos tanácsos (1831. január 20.).

1783. január 17-én, apja révén, Wallmoden-Gimborn néven német-római birodalmi grófi méltóság adományozásában részesült.

Nőtlen.⁶⁵²

651 Alsó-Ausztria, Habsburg Monarchia; ma: Hollabrunn, Ausztria.

652 ADB 40. 761–762. o.; Beamish, 155, 340. o., Anhang B 134, 142. o.; GQMST fol. 106. v., 107. r.; <http://www.austro-hungarian-army.co.uk/biog/wallmoden.html> (letöltve: 2015. december 31.); <http://www.kgl.de/> (letöltve: 2016. január 1.); http://www.museum.ru/museum/1812/Persons/slovar/sl_v03.html (letöltve: 2015. december 30.); http://www.napoleon-online.de/AU_Generale/html/wallmoden.html (letöltve: 2015. július 25.); http://www.runivers.ru/doc/d2.php?SECTION_ID=6786&CENTER_ELEMENT_ID=149267&PORTAL_ID=7159 (letöltve: 2015. december 30.); https://de.wikipedia.org/wiki/Ludwig_von_Wallmoden-Gimborn (letöltve: 2015. július 25.); Kielmansegg 71–72. o.; Kneschke IX. 461.o.; Mikaberidze 443. o.; ML UR 1 1802 Karton-Nr. 7825; ML UR 1 1806 Karton-Nr. 7828; MS 1807 44. o.; MS 1808 38. o.; MS 1810 25. o.; MS 1811 29. o.; MS 1816 46. o.; MS 1817 46.o.; MS 1818 46.o.; MS 1822 42. o.; MS 1824 41. o.; MS 1825 41–42.o.; MS 1827 41. o.; MS 1834 39. o.; MS 1840 38. o.; MS 1860–1861 107. o.; PP Generale II. Bd. fol. 13.; Schmidt-Brentano, 2006. 108. o.; ST UR 1 1798 Karton-Nr. 7840; Thürheim III. 51. o.; Wenzky 25, 27, 42, 44, 85, 101–104, 168. o.; Wurzbach LII. 275–279. o.

76. Wielhorski, Michael (Michał), (1787-től) gróf

(cs. k. vezérőrnagy, lengyel altábornagy)

1755⁶⁵³ Strzeliska Nowe (Galícia, Lengyel–Litván Királyi Köztársaság, ma: Novi Sztrilisa, Ukrajna)⁶⁵⁴ – 1805. március 3. Ungarisch Brod/Magyarbród (Morvaország, Habsburg Monarchia; ma: Uherský Brod, Csehország)⁶⁵⁵

Nemesi származású, régi, előkelő lengyel család tagja. Szülei: Michał W. (1787-től) gróf, politikus, diplomata, író, Kamieniec⁶⁵⁶ sztarosztája⁶⁵⁷ és gróf Elżbieta Ogińska. Öccse Józef W. (1787-től) gróf, lengyel ezredes, francia hadosztály-tábornok. Római katolikus.

1777. július 1-jén a 22. számú Lacy-gyalogezredben hadapródként kezdte katonai pályafutását. Majd még ugyanazon év december 16-án a Ferenc főherceg tulajdonában állt 2. karabélyosezredbe, a későbbi 1. számú vértesezredbe helyezték alhadnagyi kinevezés mellett. 1782. január 1-jén másodőrmesteri⁶⁵⁸ kinevezést nyert az újonnan lérehozott Galíciai Királyi Nemesi Testőrségbe.⁶⁵⁹ 1784. december 1-jén elsőkapitányi rangban az akkor felállított galíciai ulánus szabadcsapatba helyezték.⁶⁶⁰ 1786. február 1-jén pedig a 19. számú Levenehrsvalizsérezredbe helyezték.⁶⁶¹ 1787-ben ismét a Galíciai Királyi Nemesi Testőrségbe nyert kinevezést immár őrnagyi rangú elsőőrmesterként. 1787.

653 https://pl.wikipedia.org/wiki/Micha%C5%82_Wielhorski_%28genera%C5%82%29 (letöltve: 2016. január 3.) – A Wurzbachnál, valamint nyilván az előbbi nyomán Schmidt-Brentanónál szereplő 1753 körüli születési időpont minden bizonnyal téves. Vö. Wurzbach LVI. 19. o.; Schmidt-Brentano, 2006. 110. o.

654 https://pl.wikipedia.org/wiki/Micha%C5%82_Wielhorski_%28genera%C5%82%29 (letöltve: 2016. január 3.); ST HR 8 1790 Karton-Nr. 7640. – A hivatkozott internetes életrajz alapján ugyanakkor Horochiw (Lengyel–Litván Királyi Köztársaság; ma: Gorohiv, Ukrajna) is elképzelhető születése helyeként. Annyi mindenestre bizonyos, hogy apja és Józef nevű öccse egyaránt az utóbbi településen jött világra. Vö. https://pl.wikipedia.org/wiki/Micha%C5%82_Wielhorski_%28genera%C5%82%29 (letöltve: 2016. január 3.)

655 http://www.napoleon-series.org/research/biographies/Austria/AustrianGenerals/c_AustrianGeneralsW.html#W32 (letöltve: 2015. május 17.); MS 1805 372. o. – Egyes források szerint ugyanakkor Bécsben hunyt el. Vö. https://pl.wikipedia.org/wiki/Micha%C5%82_Wielhorski_%28genera%C5%82%29 (letöltve: 2016. január 3.)

656 Lengyel–Litván Királyi Köztársaság; ma: Kamenyec, Fehéroroszország.

657 Magas rangú területi közigazgatási vezető.

658 Fenti testőrségi rangfokozat a hadseregbeli elsőkapitányi rangnak felelt meg.

659 Fenti alakulatra lásd a 84. jegyzetet.

660 Fenti alakulat mibenlétére lásd a 218. jegyzetet.

661 Fenti csapattestre lásd a 137. jegyzetet.

november 1-jén az akkor Sándor Lipót főherceg tulajdonában állt, későbbi 2. számú huszárezredbe helyezték harmadik őrnagy beosztásában.⁶⁶² Az utolsó török háború során több ízben kitüntette magát, 1788-ban meg is sebesült. 1789-ben, május 24-i udvari haditanácsi rendelet alapján, június 26-i hatállyal elsőőrnaggyá lépett elő. Majd még ugyanezen év szeptember 1-jén létszámfeletti alezredesti kinevezést nyert. Ez idő tájt ugyanakkor tartós szabadság keretében először Bécsbe, majd különleges családi ügyek intézésének ürügyén a maradék Lengyelország fővárosába, Varsóba utazott. Ténylegesen azonban barátjával és katonatársával, Józef Antoni Poniatowski herceggel, Napóleon későbbi marsalljával együtt lengyel szolgálatba lépett, ahol még abban az évben brigadérosi kinevezést nyert. Távollététől függetlenül, 1790-ben, január 31-i udvari haditanácsi rendelet alapján, január 25-i hatállyal az akkori Wurmser-, későbbi 8. számú huszárezredbe helyezték másodezredessé előléptetve. Új alakulatához azonban ténylegesen soha nem vonult be. Sőt hamarosan, még azon évben, július 3-i udvari haditanácsi rendelet alapján, július 31-i hatállyal hivatalsan is kilépett a császári-királyi szolgálatból.

1792-ben vezérőrnaggyá, majd altábornaggyá előléptetve, hadosztályparancsnoki beosztásban jelentős szerepet játszott az az évi lengyel-orosz háborúban. Június 14-én Boruszkowcénél⁶⁶³ ugyan alulmaradt az oroszokkal szemben, június 18-án azonban a zieleńcei⁶⁶⁴ csatában nagymértékben hozzájárult a győzelem kivívásához. Az 1794-es Kosciuszko-felkelésben szintén fontos szerepe volt a litván felkelőkből létrehozott hadsereg vezéréként.

Utóbb, 1803-ban ismét császári-királyi szolgálatba állt, és december 1-jei udvari haditanácsi leirat alapján, november 29-i hatállyal a 2. számú Schwarzenberg-ulánusezredbe helyezték másodezredesként. 1804-ben, az uralkodó szeptember 2-i leirata, valamint a morvaországi és sziléziai főhadparancsnokság szeptember 7-i rendelete alapján, szeptember 1-jei visszamenőleges hatállyal vezérőrnaggyá lépett elő.

Hamarosan azonban elhunyt.

Kitüntetései, címei: Józef Antoni Poniatowski herceg és a lengyel nemzeti hős, Andrzej Tadeusz Bonawentura Kościuszko után harmadik adományozottja

662 A török elleni háborúra készülve, 1787 folyamán a huszárezredeknel egy ötödik osztály is felállításra került. Így az ezen osztályok parancsnoki tisztét betöltő harmadik őrnagyok ez időben rendszerezített állományúnak számítottak, nem pedig létszámfeletti, mint a gyakori négyosztályos szervezeti felépítés idején.

663 Lengyel–Litván Királyi Köztársaság; ma: Boruszkivci, Ukrajna.

664 Lengyel–Litván Királyi Köztársaság; ma: Zelenci, Ukrajna.

volt az utolsó lengyel király, II. Szaniszló (Ágost) által 1792-ben alapított, legmagasabb lengyel katonai kitüntetésnek, a *Virtuti Militari* Érdemrendnek.

1787. február 27-én II. József apjával és két öccsével egyetemben galíciai grófi címet adományozott számára.

Nős. Első felesége Celina Przeuska, a második Aleksandra Kurdwanowska volt. Első házasságából két fia született, Michał és Józef, valamint egy lánya Michalina, a másodikból pedig egy fia, Aleksander Gustaw.⁶⁶⁵

77. Wilgenheim, Ludwig, (1809-től) báró

(ezredes)

1767 k. Groß-Karben (Friedberg Várgrofság, Német-római Birodalom; ma Karben városrésze, Németország) – 1813. november 2. Laibach (Illíria, Francia Császárság; ma: Ljubljana, Szlovénia)

Nemesi származású, birodalmi német. Evangélikus.

1786. május 7-én a 28. számú Lobkowitz-svalízserérezredben önköltséges hadapródként kezdte katonai pályafutását.⁶⁶⁶ 1786. október 27-én vicekáplári, majd még ugyanazon év november 1-jén valóságos káplári kinevezést nyert. 1787. december 1-jén alhadnaggyá, 1790. május 29-én pedig főhadnaggyá lépett elő. 1791. november 1-jén az akkor felállított, később 1-es hadrendi számot nyert ulánusezredbe helyezték. 1800. március 1-jén másodkapitányi kinevezést nyert. 1801-ben, február 28-án Schönbrunnban kelt hadsereg-főparancsnoksági rendelet alapján, március 1-jei hatállyal az újonnan felállított és Károly főherceg tulajdonába helyezett, 3. számú ulánusezredbe nyert elsőkapitányi kinevezést.

665 Amon, 1880. 296. o.; <http://www.almanachdegotha.org/id304.html> (letöltve: 2016. január 3.); http://www.familienkunde.at/Adel_Polen_Namensindex_W.htm (letöltve: 2015. augusztus 22.); <http://www.geni.com/people/El%C5%BCbieta-Wielhorska/6000000014109287426> (letöltve: 2016. január 3.); https://en.wikipedia.org/wiki/Micha%C5%82_Wielhorski_%28elder%29 (letöltve: 2016. január 3.); [https://pl.wikipedia.org/wiki/Micha%C5%82_Wielhorski_\(genera%C5%82\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Micha%C5%82_Wielhorski_(genera%C5%82)) (letöltve: 2016. január 3.); https://fr.wikipedia.org/wiki/J%C3%B3zef_Wielhorski (letöltve: 2016. január 6.); [https://pl.wikipedia.org/wiki/Micha%C5%82_Wielhorski_\(kuchmistrz_litewski\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Micha%C5%82_Wielhorski_(kuchmistrz_litewski)) (letöltve: 2016. január 6.); Kielmansegg 85. o.; Megerle, 1824. 36. o.; MS 1790 117. o.; MS 1805 372. o.; Pizzighelli, 1905. 74, 91–92. o.; RL HR 2 1790 Karton-Nr. 7345; Schmidt-Brentano, 2006. 110. o.; ST HR 2 1789 Karton-Nr. 7361; ST HR 8 1790 Karton-Nr. 7640; ST UR 2 1803 Karton-Nr. 7873; ST UR 2 1804 Karton-Nr. 7874; Thürheim III. 80. o.; Wurzbach LVI 19–20. o.

666 Fenti csapattestre lásd a 176. jegyzetet.

1805. november 27-én másodőrnagygyá, 1807. december 1-jén elsőőrnagygyá lépett elő. 1809-ben, május 27-i hadparancs alapján, asznapi hatállyal alezredesi kinevezést nyert. 1809. július 26-án Károly főherceg parancsa alapján ismét az 1. számú, ekkor már gróf Maximilian von Merveldt altábornagy⁶⁶⁷ tulajdonában álló ulánusezredbe helyezték ezredesi és ezredparancsnoki kinevezés mellett. Ebben a beosztásában érte a halál is néhány esztendő múlva.

1809-ben kérésére, vitézségének elismeréseként, engedélyt nyert az ősei körében egykor Frankföldrön használatos, később azonban feledésbe merült bárói cím újbóli használatára.

1811-ben nőtlen.⁶⁶⁸

78. Wilhelmi von Willenstein, Karl

(vezérőrnagy)

1745 k. Német-római Birodalom – 1813. június 30.

Valószínű nemesi származású, birodalmi német. Római katolikus.

1768. március 1-jén strázsamesterként kezdte katonai pályafutását a Császársvalizsérezerredben.⁶⁶⁹ 1770. április 6-án alhadnagygyá lépett elő. 1773. augusztus 19-én a 7. számú Kinsky-svalizsérezerredbe nyert főhadnagygy kinevezést.⁶⁷⁰ 1774. január 19-én másodkapitánnyá, 1779. január 14-én pedig elsőkapitánnyá lépett elő. 1786. szeptember 21-én ismét az immár 1-es rangszámot viselő Császársvalizsérezerredbe helyezték másodőrnagygy kinevezés mellett. 1791. november 1-jén, elsőőrnagygyá előléptetve, az akkor felállított, később 1-es hadrendi számot nyert ulánusezredbe helyezték. 1794-ben, február 22-i udvari haditanácsi leirat alapján, február 13-i visszamenőleges hatállyal a császár tulajdonában állt 2. karabélyosezerredbe nyert alezredesi kinevezést.⁶⁷¹ 1795. november

667 1813-tól lovassági tábornok.

668 ML UR 1 1811 Karton-Nr. 7830; ML UR 3 1804 Karton-Nr. 7892; ML UR 3 1807 Karton-Nr. 7894; MS 1814 378. o.; Riedl 328. o.; ST UR 1 1809 Karton-Nr. 7848; ST UR 1 1813 Karton-Nr. 7851; ST UR 3 1801 Karton-Nr. 7901; ST UR 3 1807 Karton-Nr. 7911; ST UR 3 1809 Karton-Nr. 7913; Thürheim III. 51. o.; Wurzbach LXVI. 163–164. o.

669 Ezen alakulatra lásd az 522. jegyzetet.

670 Fenti csapattestre lásd a 198. jegyzetet.

671 Az 1768. november 1-jén 2. karabélyosezerredként felállított csapattestet 1798-ban 1. hadrendi számmal vértesezerreddé, 1867-ben pedig továbbra is ugyanezen hadrendi számmal dragonyosezerreddé szervezték át. Wrede III/1. 127. o.

30-án a 18. számú Karaicsay-svalizsérezeredbe helyezték.⁶⁷² Majd 1796. december 4-én a 29. számú, akkor Ferenc főherceg tulajdonában állt, későbbi 2. számú vértesezeredbe nyert másodezeredesi kinevezést. 1797. május 16-án pedig, tényleges állományba helyezve, ezredparancsnokká lépett elő. 1800. március 6-án vezérőrnagyi kinevezést nyert. Majd a második koalíciós háború lezárását követően, 1801-ben Nagyváradra helyezték dandárparancsnokként. 1805-ben nyugállományba vonult.

A bajor örökösödési háború során, 1778. július 30-án fogságba esett, ahonnan 1779. január 13-án szabadult.

1792-ben nőtlen.⁶⁷³

79. Windisch-Graetz (Windischgrätz), Alfred Candidus Ferdinand zu, (1804-től) herceg, Egloffs és Siggen grófja

(tábornagy)

1787. május 11. Brüsszel (Osztrák-Németalföld, Habsburg Monarchia; ma Belgium) – 1862. március 21. Bécs

Főnemesi származású, ausztriai német. Ősi stájer,⁶⁷⁴ a székhelyét 1781 után azonban Csehországba áthelyezett család tagja.⁶⁷⁵ Szülei: gróf Joseph Niclas zu W.-G. és herceg Maria Francisca Leopoldine von Arenberg. Nagyapja: Karl Maria Raymund von Ligne (Charles Marie Raymond de Ligne), Arenberg 5. hercege, cs. k. tábornagy. Római katolikus.

Szülei felügyelete mellett magántanárok képezték. Oktatása során alapvetően a klasszikus tanulmányokra, a latinra, a görögre és a történelemre helyezték a hangsúlyt, de előbbieket mellett megismertették például az akkori francia irodalom legújabb eredményeivel is. Majd, mivel némely családtagja tiltakozása ellenére is a hadi pálya mellett döntött, rövid katonai képzésben is részesült.

672 Fenti alakulatra lásd a 206. jegyzetet.

673 Gesch. DR 2. 317, 318, 336. o.; Jedina XVIII. o.; ML UR 1 1792 Karton-Nr. 7822; MS 1800 172.o.; MS 1801 205.o.; MS 1813 61, 362. o.; Schmidt-Brentano, 2006. 111. o.; ST KR 1 1794 Karton-Nr. 6436; ST KR 2 1796 Karton-Nr. 6476; ST KR 2 1797 Karton-Nr. 6477; ST KR 2 1800 Karton-Nr. 6479; ST UR 1 1794 Karton-Nr. 7836; Theimer 128. o.

674 A családi legendárium szerint viszont karintiai eredetű. Ld. Kneschke IX. 581. o.; Wurzbach LVII. 40. o.

675 Apja, Joseph Niclas zu Windisch-Graetz gróf ekkor vásárolta meg ugyanis Tachaut (Csehország; ma: Tachow) a hozzátartozó uradalommal, melyet a család székhelyévé épített ki.

Hadi szolgálatát 1805-ben kezdte, miután augusztus 1-jei hatállyal főhadnagyi kinevezést nyert a 2. számú ulánusezredbe, az ezredtulajdonos, herceg Karl Philipp zu Schwarzenberg altábornagy⁶⁷⁶ írásos parancsa nyomán.⁶⁷⁷ Mikor azonban szeptember 1-jén ténylegesen bevonult alakulatához, Schwarzenberg aznap kelt parancsával, szeptember 7-i hatállyal már másodkapitánnyá nevezte ki. Október elején Ulm⁶⁷⁸ környékén esett át a tűzkeresztségen egy ütközet során. Majd az október 17-i ulmi kapituláció révén maga is hadifogságba került,⁶⁷⁹ azonban október 21-én a többi császári-királyi tiszttel együtt becsületszóra elengedték.⁶⁸⁰ 1808 októberében elsőkapitánnyá lépett elő. Az 1809. évi ötödik koalíciós háború során, az asperni csata második napján, május 22-én, svadronja élén különösen kitüntette magát, de egy lövés megsebesítette az altestén. Ez végül nem bizonyult súlyosnak, így néhány hetes gyógyulást követően visszatérhetett a szolgálatba. Utóbb, még ugyanazon évben, október 1-jei hatállyal őrnagyi kinevezést nyert a cseh rendek felajánlása nyomán létrehozott, de egylőre feltöltés alatt állt cseh-dragonyosezredbe. Ezt azonban az október 14-én megkötött schönbrunni béke után, a szervezését be sem fejezve, feloszlatták. Így 1809. november 1-jén az 1. számú Merveldt-ulánusezredbe helyezték létszámfelettiként. 1810. november 16-ától tartós szabadságra vonult. 1812-ben pedig, amikor Napóleonnal szövetségben a Habsburg Monarchia az Oroszország elleni hadjáratra készült, kilépési kérelmet nyújtott be, de ezt az uralkodó elutasította, viszont engedélyezte további szabadságát. 1813 nyarán, a politikai és katonai helyzet változásával, újból szolgálatra jelentkezett, amelyet engedélyeztek is a számára. Egyidejűleg, 1813. augusztus 7-én alezredesi kinevezést nyert a 3. számú O' Reilly-svalízsérezredbe.⁶⁸¹ Ennek soraiban vett részt az 1813. évi őszi hadjáratban. 1813 októberében, a lipcei csatát követően, felmerült ezredesi előléptetése és a 6. számú Liechtenstein-vértesezred parancsnokává történő kinevezése. Windisch-Grätz azonban a könnyűlovassági

676 1809-től lovassági tábornok, 1812-től tábornagy.

677 ST UR 2 1805 Karton-Nr. 7875; Kielmansegg 310.o. – A szakirodalomban elterjedt állítás, miszerint már 1804 júniusában főhadnagyi kinevezést nyert a 2. számú ulánusezredbe, minden bizonnyal nem helytálló. Vö. pl. ADB 43. 392. o.; Wurzbach LVII. 1. o.

678 Bajor Választófejedelemség, Német-római Birodalom; ma Németország.

679 Ennek során a francia főhadiszálláson személyesen találkozott Bonaparte Napóleonnal is, aki egyébként még Brüsszelből jól ismerte Windisch-Graetz nagynyját, Arenberg hercegnét, született Louise Margarete de la Marck-Schleiden örgrófnőt.

680 Utóbb, az 1805. december 2-i austerlitz csatát követően formális kicserélésére is sor került. – A becsületszóra történő szabadon bocsátás mibenlétére lásd a 183. jegyzetet.

681 Fenti csapattestre lásd a 283. jegyzetet.

szolgálat iránt érzett vonzalmából fakadóan, kérvényezte az immár császári-királyi főparancsnokká előlépett Schwarzenberg tábornagnál, hogy maradjon meglévő beosztásában egészen egy könnyűlovas-ezred parancsnoki beosztásának megüresedééig. 1813 novemberében azonban maga I. Ferenc közölte vele, hogy a súlyosan beteg Valentin Joseph von Veigl ezredes helyett, az októberben Konstantin nagyherceg, orosz cárevics tulajdonába helyezett 8. számú vértesezred élére nevezi ki. Őt szemelte ki ugyanis erre, a nagyherceg nehéz természete következtében, rendkívül kényes és nagy körültekintést igénylő tisztségre. Kinevezése egyúttal, amiatt is nagy megtiszteltetésnek számított, mivel ez a csapattest volt a császári-királyi haderő az időben fennállt legrégibb lovasezrede, mely különleges előjogokkal bírt. Windisch-Graetz elérte ugyanakkor, hogy rövid ideig még, a herceg Moritz Liechtenstein altábornagy vezette 1. könnyűhadosztály elővédjében harcoló, régi alakulatánál maradjon. Ily módon kívánt ugyanis további hadi tapasztalatokra szert tenni, miután a tartalékhoz beosztott új ezredénél erre nem lett volna módja. Hivatalosan így végül csak 1814. február 17-én kelt csehországi főhadparancsnoksági rendelet alapján, január 26-i visszamenőleges hatállyal nyert ezredesi és ezredparancsnoki kinevezést a nevezett vértesezredbe. 1814 májusában azt a megtisztelő feladatot kapta, hogy a szárd király trónjára történő visszahelyezése és Torinóba történő ünnepélyes bevonulása során császári urát képviselje. Ezt követően azonban haladéktalanul Bécsbe utazott, a császárvárosban zajló békekongresszus idejére udvari szolgálatra rendelt ezredéhez. 1815-ben, a hetedik koalíciós háború során ezrede harcérintkezésbe nem került, részt vett ugyanakkor a három szövetséges uralkodó ünnepélyes párizsi bevonulásában. Majd 1815 késő őszén csapattestével együtt békeállomásra vonult a Prága melletti Brandeisbe.⁶⁸² Az elkövetkezendő békeévekben az ezred alapos kiképzésének és a fiatal tisztek nevelésének irányítása mellett a családalapítás és birtokai igazgatása kötötte le idejét. 1826. december 9-én vezérőrnaggyá lépett elő, egyúttal Prágába helyezték egy dandár élére, mely három gránátos zászlóaljából állt. 1833. március 30-án altábornagyi és hadosztályparancsnoki kinevezést nyert, állomáshelye azonban továbbra is a cseh főváros maradt. 1840. február 24-én csehországi főhadparancsnokká lépett elő. 1844 nyarán Prága ipari elővárosaiban munkásfelkelés tört ki, melyet a hatóságok nem tudtak megfékezni. Az éppen

682 Csehország, Habsburg Monarchia; ma Brandýs nad Labem néven Brandýs nad Labem-Štárá Bolešlav városrésze.

távollévő Windisch-Graetz, gyorsan a helyszínre sietve, határozott intézkedéseivel ugyanakkor megfékezte a zavargásokat.

1848. március 13-án a forradalom kitörésekor Bécsben tartózkodott. Utóbb az események nyomán, teljhatalommal felruházva, megbízatást kapott a rend helyreállítására. Az udvar azonban viszonylag gyorsan eleget téve a felkelők követeléseinek, március 20-án felelős minisztertanácsot alakított. Windisch-Graetz így megbízatását visszaadta és magyarországi birtokaira utazott. Miután azonban összeült a szláv kongresszus, a helyzet pedig feszültebbé vált, visszatért Prágába főhadparancsnoki beosztásába. A június 12-én kirobbant prágai forradalom során ismét keményen, katonai erőt bevetve lépett fel.⁶⁸³ Ennek köszönhetően a felkelők június 17-én feltétel nélküli kapitulációra kényszerültek. Október 8-án hivatalos értesülést kapott az október 6-án kitört újabb bécsi forradalomról, mire Olmützbe⁶⁸⁴ utazott a császárhoz, aki október 17-én tábornaggyá és, az itáliai hadsereg kivételével, a császári-királyi hadsereg főparancsnokává nevezte ki. Windisch-Graetz, aki már október 8-án csapatokat indított Bécs irányába, október 31-ére visszafoglalta a birodalmi fővárost és leverte a forradalmat.

1848. december 15-én pedig megkezdte offenzíváját Magyarország ellen, és a téli hadjáratban a Tiszáig elfoglalta az országot. 1849. január 5-én bevonult Pest-Budára. Majd február 26–27-én a kápolnai⁶⁸⁵ csatában aratott győzelmet a honvédsapátok felett, visszavonulásra kényszerítve azokat. Az 1849. évi tavaszi hadjáratban elszenvedett vereségeit követően azonban, április 12-én az új uralkodó, I. Ferenc József leváltotta. Búcsúparancsát Olmützben április 24-én adta ki. Ezt követően visszavonult csehországi birtokaira, s csak az ötvenes évek közepén jutott újra közéleti szerephez. Így 1859-ben diplomáciai megbízatással Berlinbe⁶⁸⁶ utazott, hogy a Franciaország elleni szövetség megkötéséről folytasson tárgyalásokat. Majd ugyanezen év szeptember 18-án a mainzi⁶⁸⁷

683 Jellemző módon hidegvérét azt követően is megőrizte, hogy az összecsapások során az ablakban nézelődő feleségét halálos lövés érte.

684 Morvaország, Habsburg Monarchia; ma: Olomouc, Csehország.

685 Heves és Külső-Szolnok vármegye, Magyar Királyság.

686 Porosz Királyság; ma Németország.

687 1816-tól a bécsi kongresszus határozata alapján Mainz város és környéke Hessen Nagyhercegséghez került ugyan, de a Német Szövetség fennhatósága alatt álló ún. szövetségi erődként. Így helyőrsége egyenlő arányban császári-királyi, illetve porosz egységekből, illetve egy hessen nagyhercegi gyalogezredből állt.

szövetségi erőd kormányzójává nevezték ki. Bár ténylegesen nem állomásozott a városban, utóbbi tisztségét haláláig betöltötte.

1832. január 17-től 1835-ig az 1. számú Császár-vértesezred másodtulajdonosa. Majd 1835. január 15-től a 4. számú sivalzsérezred tulajdonosa, mely halála után is az ő nevét viselte.⁶⁸⁸ Előbbi mellett, 1854. február 28-tól az akkor felállított 8. számú, Ferdinánd Szalvátor főherceg, a későbbi IV. Ferdinánd toszkánai nagyherceg tulajdonába helyezett dragonyosezred másodtulajdonosává is ki-nevezték. Utóbbi tisztségét a csapattest 1860-as megszüntetéséig töltötte be.⁶⁸⁹ Végül 1856-ban elnyerte a porosz királyi 2. számú dragonyosezred tulajdonosi méltóságát is.

Kitüntetései, címei: 1813. október 16-án, a lipcsei csata első napján, majd 1814. február 23-án a Troyes-nél⁶⁹⁰ lezajlott találkozóharc során, végül ugyanezen év március 25-én a Fère-Champenoise-nál⁶⁹¹ megvívott csatában is különösen kitüntette magát. Ezek elismeréseként I. Ferenc császár, 1814. május 2-án, Párizsban kelt uralkodói kéziratával, a Mária Terézia Katonai Rend lovagkeresztjét adományozta számára. Utóbb, az 1848. évi forradalmakat, illetve az 1848–49-es szabadságharcot követően, 1850-ben elnyerte a Rend nagykeresztjét is. 1830-ban pedig az Aranygyapjas Rend adományozásában részesült. Pályafutása során elnyerte továbbá a következő kitüntéseket is: Szent István Rend nagykeresztje (1848), a Johannita Rend tiszteletbeli nagykeresztje, Orosz Szent András Rend gyémántokkal, Orosz Alexander Nyevszkij Rend gyémántokkal (1833), Orosz Szent Vlagyimir Rend III. osztálya, Orosz Szent György Rend IV. osztálya (1814), Porosz Fekete Sas Rend, Porosz Vörös Sas Rend I. osztálya, Bajor Szent Hubertus Rend, Hannoveri Szent György Rend, Hannoveri Guelf Rend nagykeresztje, Oldenburgi Péter Frigyes Lajos Házi- és Érdemrend nagykeresztje, Szardíniai Királyi Szent Móric és Lázár Rend nagykeresztje, Pármai Konstantin Rend nagykeresztje, Pápai Nagy Szent Gergely Rend nagykeresztje, Toszkán Szent István Rend nagykeresztje, Hadseregkereszt, Orosz Vitézségi Dísztőr (1814).

688 Fenti alakulatra lásd az 520. jegyzetet.

689 Egyszerre két csapattest ezredtulajdonosi méltóságát betölteni különösen ritka és rendkívüli megtiszteltetésnek számított a Habsburg-haderő történetében. Az uralkodóház tagjain kívül csak nagyon kevesen részesültek ilyen kegyben.

690 Francia Császárság; ma Franciország.

691 Francia Császárság; ma Franciország.

1804. május 24-én német-római birodalmi hercegi rang adományozásában részesült.⁶⁹² 1861-től, a Februári Pátens nyomán felállított Birodalmi Tanács felsőházának, az Urak Házának örökös tagja.

Nős. 1817. június 15-én Podhradban⁶⁹³ kötött házasságot herceg Marie Eleonore zu Schwarzenberggel, a későbbi osztrák miniszterelnök, herceg Felix Ludwig Johann zu Schwarzenberg legidősebb nővérével, aki egyúttal herceg Karl Philipp zu Schwarzenberg tábornagy unokahúga is volt. Öt fiuk és két lányuk született: Alfred Joseph Nikolaus, későbbi altábornagy; Leopold Viktorin Werian, majdani ezredes; August Joseph Nikolaus, utóbb altábornagy; Ludwig Joseph Nikolaus, későbbi lovassági tábornok, az Aranygyapjas Rend lovagja; Joseph Alois Nikolaus, utóbb szintén lovassági tábornok, a császári-királyi⁶⁹⁴ Első Arcière Testőrség kapitánya, illetve Aglae Leopoldine Pauline és Mathilde Eleonore Aglae.⁶⁹⁵

692 Ennek előzménye, hogy 1804-ben megvásárolta Egloffs birodalomközvetlen uradalmat, illetve Siggen birodalmi uradalmat, melyeket II. Ferenc császár még abban az évben, 1804. május 24-én Windisch-Graetz elnevezéssel birodalmi hercegség rangjára, a Windisch-Graetz grófokat pedig egyidejűleg német-római birodalmi hercegi rangra emelte, elsőszülötti jogon történő örökléssel. Utóbb, 1822-től a rangemelés valamennyi utódra vonatkozóan kiterjesztésre került.

693 Német nevén Frauenberg, Csehország, Habsburg Monarchia; ma: Hluboká nad Vltavou, Csehország.

694 Pontos megnevezése a kiegészítést követően is császári-királyi maradt, miután nem közös, hanem tisztán ciszlajtán intézménynek számított. Ennek ellenére még hivatalos iratokban is néha megjelent, tévesen, a császári és királyi jelzővel. Ld. Urrisk-Obertyński 95. o.

695 ADB 43. 390–415. o.; Hermann 182. o.; <http://genealogy.euweb.cz/windisch/windisch4.html> (letöltve: 2016. január 11.); <http://www.kuk-wehrmacht.de/biograph/c0003wind.html> (letöltve: 2016. január 12.); https://de.wikisource.org/wiki/BLK%C3%96:Windisch-Gr%C3%A4tz,_das_f%C3%BCrstliche_Haus,_Genealogie (letöltve: 2015. július 25.); Kielmansegg 95, 119, 135, 136, 310. o.; Kneschke IX. 580–582. o.; ML KR 8 1817, 1818 Karton-Nr. 6723; ML UR 1 1811 Karton-Nr. 7830; MS 1827 47. o.; MS 1860–1861 83. o.; MS 1861–1862 913. o.; Schmidt-Brentano, 2007. 203. o.; ST KR 8 1814 Karton-Nr. 6739; ST UR 1 1809 Karton-Nr. 7848; ST UR 1 1810 Karton-Nr. 7849; ST UR 2 1805 Karton-Nr. 7875; ST UR 2 1806 Karton-Nr. 7876; ST UR 2 1807 Karton-Nr. 7877; ST UR 2 1808 Karton-Nr. 7878; Svoboda 6–7. o.; Thürheim I. 112. o.; Tomaschek 323, 326, 334, 370–375, 687. o.; Urrisk-Obertyński 119. o.; Verzeichnis der Generale 2. Teil fol. 457. v., 458. r.; Wrede III/1. 180., III/2. 702. o.; Wurzbach LVII. 1–39. o.

80. Woyna, Moritz, (1800-tól) gróf

(címtetes ezredes)

1785. Varsó (Lengyel–Litván Királyi Köztársaság; ma Lengyelország) – 1850. május 16. Milánó (Lombard–Veneto Királyság, Habsburg Monarchia; ma Olaszország)

Nemesi származású, régi, tekintélyes lengyel család tagja. Szülei: Franciszek Ksawery (Franz Xaver) W. (1800-tól) gróf, lengyel királyi altábornagy, diplomata, műfordító, galíciai királyi udvari alkancellár és Teresa Czaplicówna. Felix W. (1800-tól) gróf és Eduard W. (1800-tól) gróf altábornagyok bátyja. Celestyn Czaplic lengyel királyi fővadászmester, politikus, író, költő unokája. Antoni Barnaba Jabłonowski herceg, az utolsó krakkói várnagy (kastellán) unokaöccse. Római katolikus.

1803. november 19-én alhadnagyként kezdte katonai szolgálatát a 3. számú Károly főherceg-ulánusezredben. 1805. szeptember 1-jén a 2. számú Schwarzenberg-ulánusezredbe nyert főhadnagyi kinevezést. 1807. december 15-én rangja megtartásával kilépett a katonai szolgálatból. 1808-ban azonban, miután az uralkodó június 9-i pátensében az örökös tartományokban és Galíciában elrendelte a milíciarendszerű területvédelmi intézmény, a Landwehr felállítását, július 15-én az alsó-ausztriai Landwehr egyik zászlóaljának századosaként megint szolgálatba lépett.⁶⁹⁶ Majd 1809 márciusában a 6. számú Blankenstein-huszárezredbe helyezték másodkapitánnyként. Az ötödik koalíciós háború lezárását követően, 1810. május 3-án ismét kilépett a hadsereg kötelékéből, ezúttal is rangja megtartásával. Az 1813. évi őszi hadjárat kezdetén újra rektiválták, és szeptember 7-i udvari haditanácsi leirat és szeptember 14-én Teplitzben⁶⁹⁷ kelt hadparancs alapján szeptember 1-jei hatállyal létszámfeletti elsőkapitánnyá előléptetve a Császár-svalizsérezredbe helyezték.⁶⁹⁸ I. Ferenc 1813. december 10-én Frankfurt am Mainban⁶⁹⁹ kelt uralkodói kéziratával engedélyezte a saját tulajdonába helyezett, 4. hadrendi számú ulánusezred felállítását. Egyidejűleg a kíséretében tartozkodó Woynát elsőörnaggyá nevezte ki az új csapattestbe, melynek tényleges felállítására 1814 elején került sor. Utóbb, 1820. február 17-én, továbbra is itt szolgálva, alezredessé lépett elő.

696 Fenti alakulatok állományának tényleges behívására csak 1809 márciusában került sor. Ugyanakkor a parancsnokok kinevezése, illetve a keret felállítása már 1808-ban megtörtént. Ld. Wrede V. 92, 94. o.

697 Csehország, Habsburg Monarchia; ma Teplice, Csehország.

698 Fenti csapattestre lásd az 522. jegyzetet.

699 Frankfurti Nagyhercegség; ma Németország.

Végül 1830-ban, június 17-i udvari haditanácsi rendelet alapján, július 16-i hatállyal, tiszteletbeli ezredesi rang adományozása mellett, de alezredesi nyugdíjjal, nyugállományba helyezték. Szélütés következtében hunyt el.

Kitüntetései, címei: Orosz Szent Vlagyimir Rend IV. osztálya, Hannoveri Guelf Rend lovagkeresztje, Hadseregkereszt.

Cs. k. kamarás.

1800-ban, apja révén, galíciai grófi cím adományozásában részesült.

Nőtlen, azonban házasságon kívül Adelaide Cesenaritól két gyermeke született, Heinrich és Emilie, akik származását 1838. július 16-i legfelsőbb döntés alapján törvényesítették.⁷⁰⁰

81. Wratislaw von Mittrowitz und Schönfeld, Johann Nepomuk (Jan Nepomuk), gróf

(ezredes)

1772. február 24. Prága – 1824. október 2.

Főnemesi származású, cseh. Szülei: gróf Franz Karl (František Karel) von M. und S. és gróf Marie Anna des Fours. Római katolikus.

1788. március 19-én császári-királyi hadapródként kezdte katonai szolgálatát a bombászkarban.⁷⁰¹ 1790. április 1-jén alhadnaggyá lépett elő. 1795-ben az 1. számú tábori tüzérezredbe helyezték. 1796. szeptember 13-án a 2. számú tábori tüzérezredbe nyert főhadnagyi kinevezést. 1799. július 16-án a 60. számú, utóbb Gyulay Ignác altábornagy⁷⁰² tulajdonába helyezett gyalogezredbe kapott beosztást századosi előléptetéssel egyidejűleg. 1801. február 1-jén a 2. számú

700 AL, TL UR 4 1814 Karton-Nr. 7927; Amon, 1901. 1, 23, 34. o.; http://www.familienkunde.at/Adel_Polen_Namensindex_W.htm (letöltve: 2015. augusztus 22.); https://en.wikipedia.org/wiki/Antoni_Barnaba_Jab%C5%82onowski (letöltve: 2016. január 14.); https://en.wikipedia.org/wiki/Celestyn_Czaplic (letöltve: 2016. január 14.); Megerle, 1824. 37. o.; ML UR 3 1804 Karton-Nr. 7892; ML UR 4 1817 Karton-Nr. 7923; ML UR 4 1818, 1819 Karton-Nr. 7924; MS 1847 66. o.; PP Oberste I. Bd. fol. 104.; Riedl 330. o.; ST HR 6 1809 Karton-Nr. 7576; ST HR 6 1810 Karton-Nr. 7577; ST UR 4 1814 Nr. 7926; Thürheim III. 114. o.; Wurzbach LVIII. 135–136. o.

701 A császári-királyi hadsereg 1786-ban felállított, törzsből és négy századból álló ún. bombászkarának feladata a legnagyobbszámú szakértelmet kívánó tüzérfeladatok ellátása volt. Emellett azonban tüzérségi kutatóintézetként és iskolaként is működött. Ily módon nemzetközi összehasonlításban is a kor egyik legjobb tüzérintézményének számított. Nagy-L. István 225–226. o.

702 1813-tól tábornagy.

Schwarzenberg-ulánusezredbe helyezték másodkapitányként. 1803-ban, június 12-i morvaországi és sziléziai főhadparancsnoksági rendelet alapján, július 16-i hatállyal elsőkapitánnyá lépett elő. 1808. július 16-án őrnagyi előléptetés mellett Károly főherceg mellé helyezték szárnységedi beosztásban. Az ötödik koalíciós háború lezárását követően, 1810-ben, 1809. december 17-i udvari haditanácsi leirat alapján, január 1-jei hatállyal számfeletti őrnagyként visszahelyezték a 2. számú ulánusezredbe. Alakulatához tényegesen azonban nem vonult be. 1811-ben, április 10-i udvari haditanácsi leirat és április 18-i csehországi főhadparancsnoksági rendelet alapján, április 15-i hatállyal a 2. számú Hohenlohe-Ingelfingen-dragonýosezredbe helyezték.⁷⁰³ Még ugyanezen évben azonban, július 15-én kelt udvari haditanácsi leirat alapján, alezredesi rang adományozása mellett, aznapi hatállyal kilépett a hadseregből.

1812-ben, június 18-i udvari haditanácsi intimáció alapján, június 10-i hatállyal ismét szolgálatba helyezték az 5. számú Klenau-svalizsérezed⁷⁰⁴ számfeletti alezredesként, ténylegesen azonban Károly főherceg mellé elvezényelve, főhadsegédi beosztásba került. 1814. április 18-án számfeletti ezredessé lépett elő, elvezénylésének fenntartása mellett. 1815. április 1-jén, mint Károly főherceg főhadsegédjét, hivatalosan is a táborkarba helyezték. Utóbb, 1816. november 16-án a 4. számú Vincent-svalizsérezedbe⁷⁰⁵ nyert beosztást létszámfeletti állományúként. Ténylegesen ugyanakkor továbbra is Károly főherceg mellé elvezényelten teljesített szolgálatot.

1823-ban, március 14-i udvari haditanácsi rendelet alapján, április 1-jei hatállyal, összesen 34 év és két hónap katonai szolgálatot követően nyugállományba helyezték tartós örültség miatt. Egyidejűleg, betegsége következtében, a bécsi invalidusházban kapott elhelyezést.

1805-ben, az október 17-i ulmi kapituláció révén hadifogságba került, azonban október 21-én, tisztársaival egyetemben, becsületszóra elengedték.⁷⁰⁶

Kitüntetései, címei: cs. k. kamarás.

Nőtlen.⁷⁰⁷

703 Fenti csapattestre lásd a 418. jegyzetet.

704 Fenti csapattestre lásd a 198. jegyzetet.

705 Fenti alakulatra lásd az 520. jegyzetet.

706 A becsületszóra történő szabadon bocsátás mibenlétére lásd a 183. jegyzetet.

707 <http://genealogy.euweb.cz/bohemia/wratislav2.html> (letöltve: 2015. július 24.); Kielmansegg 95, 309. o.; ML ChR 4 1819 Karton-Nr. 7149; ML UR 2 1804 Karton-Nr. 7861; MS 1795 79. o.; MS 1796 78. o.; MS 1797 77. o.; MS 1798 74. o.; MS 1813 43.o.; MS 1822 49. o.; Pizzighelli, 1903. 268. o.; PP Oberste I. Bd. fol. 32.; Schmidt-Brentano, 2007. 206. o.;

82. Zarszynski (Żarczyński, Zarzynski) Franz (Franciszek) von (vezérőrnagy)

1760–1761 k.⁷⁰⁸ Koniów (Lengyel–Litván Királyi Köztársaság; ma: Koniv, Ukrajna) – 1835. május 4. Pécs

Nemesi származású, lengyel. Római katolikus.

1778 decemberében kezdte katonai pályafutását a bajor örökösödési háború során Nyugat-Galíciában felállított O'Donell-féle szabadcsapatban mint „towarzysz”.⁷⁰⁹ Alakulatának feloszlását követően, 1779. július 11-től a 38. számú Württemberg-dragonyosezredben vállalt szolgálatot önköltséges hadapródként.⁷¹⁰ 1782. január 1-jén pedig az újonnan lérehozott Galíciai Királyi Nemesi Testőrségbe helyezték zászlósi rangú gárdistaként.⁷¹¹ 1786. január 21-én alhadnagyi rangú testőrré lépett elő. 1786. november 6-án a 18. számú Richecourt-szalizsérezeredbe nyert főhadnagyi kinevezést.⁷¹² 1791. november 1-jén az akkor felállított, később 1-es hadrendi számot nyert ulánusezredbe helyezték. 1796. április 1-jén másodkapitánnyá, 1800. augusztus 1-jén elsőkapitánnyá lépett elő. 1809. június 17-én másodőrnagyi, 1811. április 16-án pedig elsőőrnagyi kinevezést nyert. 1813-ban, az udvari haditanács június 19-i leirata és a magyarországi főhadparancsnokság június 28-i rendelete alapján, június 11-i hatállyal alezredessé lépett elő. 1814-ben, január 13-i udvari haditanácsi leirat alapján, január 4-i visszamenőleges hatállyal a 4. számú Toszkána-dragonyosezredbe nyert ezredesi és ezredparancsnoki kinevezést.⁷¹³ 1826. december 9-én vezérőrnaggyá lépett elő, egyúttal Eszékre⁷¹⁴ helyezték dandárparancsnoki beosztásban. 1829. június 7-én Egerbe⁷¹⁵ helyezték ugyanilyen beosztásban, majd 1830. augusztus 10-én Ógradiska⁷¹⁶ erődparancsnokává nevezték ki.

ST ChR 5 1812 Karton-Nr. 7237; ST ChR 5 1813 Karton-Nr. 7238; ST ChR 5 1814 Karton-Nr. 7239; ST UR 2 1803 Karton-Nr. 7873; ST UR 2 1808 Karton-Nr. 7878; ST UR 2 1810 Karton-Nr. 7880; ST UR 2 1811 Karton-Nr. 7881; Thürheim III. 81. o.

708 ML UR 1 1792 Karton-Nr. 7822; ML UR 1 1803 Karton-Nr. 7826; ML UR 1 1804 Karton-Nr. 7827. – A nyugdíjazási jegyzőkönyvben szereplő 1764-es születési dátum ugyanakkor felettlőbb valószínűtlen. Vö PP Generale I. Bd. fol. 174.

709 Ennek mibenlétére lásd jelen munka 19. oldalát.

710 Fenti csapattestre lásd a 279. jegyzetet.

711 Fenti alakulatra lásd a 84. jegyzetet.

712 Fenti csapattestre lásd a 206. jegyzetet.

713 Ezen alakulatra lásd a 137. jegyzetet.

714 Verőce vm., Szlavónia, Magyar Királyság, Habsburg Monarchia; ma: Osijek, Horvátország.

715 Heves és Külső-Szolnok vm., Magyar Királyság, Habsburg Monarchia.

716 Pozsega vm., Szlavónia; ma: Stara Gradiška, Horvátország.

1833-ban, március 13-i udvari haditanácsi leirat alapján, április 1-jei hatállyal nyugállományba helyezték összesen 54 év, három hónap és tíz nap katonai szolgálatot követően.

Kitüntetései, címei: Nápoly–Szicília Kettős Királyság Szent Ferdinánd Rendjének lovagkeresztje, Toszkán Szent József Rend lovagkeresztje.

Nőtlen.⁷¹⁷

83. Zichy Ferdinánd, zichi és vásonkeői gróf

(altábornagy)

1783. július 13.⁷¹⁸ Bécs – 1862. október 7. Velence (Lombard-Veneto Királyság, Habsburg Monarchia)⁷¹⁹

Főnemesi származású, magyar. Szülei: gróf Z. Károly az Udvari Kamara elnöke, állam- és konferenciaminiszter, hadügyminiszter és herceg Anna Maria von Khevenhüller-Metsch. Gróf Z.-Ferraris Ferenc altábornagy öccse. Római katolikus.

1800. április 16-án a 9. számú Liechtenstein-könnyűdragonyos-ezredben kezdte pályafutását alhadnagyként. Ennek feloszlatása következtében, 1801. január 16-án, főhadnaggyá előléptetve az alsó-ausztriai mesterlövész-csapatba helyezték. 1801. május 1-jén⁷²⁰ azonban áthelyezték az 1. számú Császár-svalizsére-

717 http://www.familienkunde.at/Adel_Polen_Namensindex_Z.htm (letöltve: 2015. augusztus 22.); Jedina XIX. o.; ML UR 1 1792 Karton-Nr. 7822; ML UR 1 1803 Karton-Nr. 7826; ML UR 1 1806 Karton-Nr. 7828; ML UR 1 1811 Karton-Nr. 7830; MS 1814 264. o.; MS 1827 47. o.; MS 1831 45. o.; MS 1836 522. o.; PP Generale I. Bd. fol. 174.; Schmidt-Brentano, 2007. 208. o.; ST ChR 2 1790 Karton-Nr. 7072; ST UR 1 1813 Karton-Nr. 7851; ST UR 1 1814 Karton-Nr. 7852; Thürrheim III. 52, 53. o.; Verzeichnis der Generale 2. Teil fol. 489. v., 489. r.; Wrede III/2. 698. o.

718 PB Generale II. Bd. fol. 115. – Nagy Iván szerint viszont június 13-án született. Vö. Nagy Iván XII. 394. o.

719 1859-ben, Lombardia elvesztésével, Veneto tartományra csökkent a királyság területe, a korábbi elnevezést azonban az 1866. évi háborút követően Veneto elcsatolását szentesítő, 1866. október 3-i bécsi békéig megtartották.

720 ML HR 5 1805 Karton-Nr. 7486. – A későbbi mustrajegyzékek szerint ugyanakkor már január 1-jén idehelyezték, ami azonban minden bizonnyal tévedés, miután ezek a források nem tudnak az alsó-ausztriai mesterlövészeknél rövid ideig tartott szolgálatáról, és az ebbe történő áthelyezés körülbelüli időpontját a Császár-svalizsére-ezredbe történő áthelyezés időpontjának veszik. Vö. ML HR 7 1817 Karton-Nr. 7595; ML UR 1 1811 Karton-Nr. 7830.

redbe.⁷²¹ 1805. január 1-jén, vásárlás révén másodkapitánnyá lépett elő az 5. számú Ott-huszárezredben. 1808. június 16. elsőkapitány. 1809. július 1. harmadik őrnagy. Az utolsó inszurrekció során, 1809. szeptember 14-én a somogyi lovasezredbe helyezték, ahol szeptember 16-án alezredessé lépett elő. 1809. december 7-én visszahelyezték az 5. számú, immár gróf Joseph Wenzel Radetzky von Radetz altábornagy⁷²² tulajdonában állt huszárezredbe létszámfeletti alezredesként. 1810. november 1-jén, október 26-i udvari haditanácsi rendelet alapján az 1. számú Merveldt-ulánusezredbe helyezték, 1813. április 26-án pedig ezredessé és a 7. számú Liechtenstein-huszárezred parancsnokává nevezték ki. 1822. november 16-án vezérőrnagyi kinevezést nyert. 1831. szeptember 24-én altábornaggyá és brünni⁷²³ hadosztályparancsnokká lépett elő. Majd ugyanezen év december 20-án Itáliába vezényelték hadosztályparancsnokként. 1840. november 30-án az itáliai I. hadtest parancsnokává, 1841. november 12-én pedig az itáliai Velence városparancsnokává nevezték ki. A kibontakozó európai forradalmi hullám során azonban, 1848. március 22-én, gróf Pálffy Alajos helytartóval együtt átadta a várost a felkelőknek.

1849. április 9-i legfelsőbb döntés alapján, azonnali hatállyal nyugállományba helyezték, összesen mintegy 49 év katonai szolgálatot követően. 1849. június 19-én azonban, rangjától és kitüntetéseitől történő megfosztása mellett, Velence feladásáért tíz év várfogságra ítélték, de 1851-ben az uralkodótól kegyelmet nyert.

1840. április 6-án a 2. számú József főherceg-huszárezred másodtulajdonosává nevezték ki, 1848. április 21-ével azonban megfosztották ezen méltóságától.

Kitüntetései: Orosz Szent Anna Rend I. osztálya, Hannoveri Guelf Rend nagykeresztje, Szardíniai Királyi Szent Móric és Lázár Rend lovagkeresztje, Nápoly–Szicília Kettős Királyság Szent Ferdinánd Rendjének lovagkeresztje, Orosz Szent Vlagyimir Rend lovagkeresztje.

Valóságos belső titkos tanácsos (1842. július 8.), cs. k. kamarás.

Nős, 1807. szeptember 13-án, az előírásos 4000 Ft kaució lefizetése mellett, vette feleségül gróf sárvári és felsővidéki Széchényi Zsófiát, gróf Széchényi István nővérét. Gyermekek nem született.⁷²⁴

721 Fenti csapattestre lásd az 522. jegyzetet.

722 1829. február 18-ától lovassági tábornok, 1836. szeptember 17-étől tábornagy.

723 Morvaország, Habsburg Monarchia; ma: Brno, Csehország.

724 ML HR 5 1805 Karton-Nr. 7486; ML HR 7 1817 Karton-Nr. 7595; ML UR 1 1811 Karton-Nr. 7830; MS 1823 46. o.; MS 1841 41. o.; Nagy Iván XII. 368–395. o.; PP

84. Zirkel, Christoph von

(őrnagy)

1742 k. Haßfurt (Würzburgi Hercegpüspökség, Német-római Birodalom; ma Németország) – 1812. február 2. Bécs

Bírodalmi német. Római katolikus.

1758. október 15-én kezdte katonai pályáját mint közlegény a Batthyányi-dragonýosezredben.⁷²⁵ 1766. július 1-jén káplárrá, 1770. június 16-án strázsa-mesterré lépett elő. 1772. január 1-jén alhadnagyi, 1773. május 27-én főhadnagyi kinevezést nyert. 1778. július 5-én másodkapitánnyá, 1786. április 12-én elsőkapitánnyá, 1790. március 29-én pedig másodőrnaggyá lépett elő az immár 7. rangszámot viselő és sivalzsérezreddé átszervezett alakulatában. 1791. november 1-jén az akkor felállított, később 1-es hadrendi számot nyert ulánusezredbe helyezték létszámfelettiként. 1794. március 1-jén tényleges állományba került másodőrnagyi előléptetés mellett. 1796 áprilisában elsőőrnagyi kinevezést nyert.⁷²⁶

1798-ban, az alsó-, felső- és elő-ausztriai főhadparancsnokság augusztus 4-én kelt rendelete alapján, augusztus 2-i visszamenőleges hatállyal nyugállományba helyezték.

1792-ben nőtlen.⁷²⁷

Generale II. Bd. fol. 115.; Schmidt-Brentano, 2007. 210. o.; ST HR 5 1810 Karton-Nr. 7499; Verzeichnis der Generale 2. Teil fol. 489. v., 489. r. Wurzbach LX. 21–22. o.

725 Fenti csapattestre lásd a 198. jegyzetet.

726 ST UR 1 1796 Karton-Nr. 7838. – Az 1. számú ulánusezred történetében szereplő 1796. január 1-jei dátum ugyanakkor minden bizonnyal téves. Vö. Jedina XIX. melléklet.

727 Jedina XIX. o.; ML ChR 5 1791 Karton-Nr. 7194; ML ChR 5 1787 Karton-Nr. 7195; ML UR 1 1792 Karton-Nr. 7822; MS 1812 346. o.; ST ChR 5 1791 Karton-Nr. 7218; ST UR 1 1794 Karton-Nr. 7836; ST UR 1 1796 Karton-Nr. 7838; ST UR 1 1798 Karton-Nr. 7840; Thürheim III. 52. o.

FORRÁS- ÉS IRODALOMJEGYZÉK

I. Levéltári, kéziratári források

HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Hadtörténelmi Levéltár (HL),
Budapest

Verzeichnis der Generale – Verzeichnis der Generale und Flaggenoffiziere des k. und k. /k. k./ Heeres und der k. und k. /k. k./ Kriegs-Marine, 1815–1900. 1–2. Teil. A Kriegsarchiv segédkönyvei 35–36.

Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv (KA)

Offizierskartei (tishti cédulakatalógus, belső levéltári segédlet)

Bestandsgruppe: Belohnungsakten

Bestand: *Archiv des Militär-Maria Theresien-Ordens (MMThO)*

KA MMThO Index II. – Index der Ordens-Mitglieder in Alphabetischer Ordnung. II. 1801 bis 1850.

KA MMThO Fasciculus (F) IV. E 37

Bestandsgruppe: Feldakten (FA)

Bestand: *Kriegswissenschaftliche Mémoires (Mem)*

FA Mem Karton Nr. 70. Faszikel VII. Nr. 7.

Bestandsgruppe: Militärische Nachlässe

Bestand: **Wartensleben** von, Ferdinand Graf (1777–1821), 996 (B)

Karton: 4

Relation der Schlachten bei Leipzig – Relation der Schlachten bei Leipzig am 16. und 18. October 1813. Wien, 1813.

Bestandsgruppe: Personalunterlagen

Bestand: *Musterlisten und Standestabellen*

Standestabellen (ST) Warasdiner Grenz (Gr.) Infanterie-Regiment (IR) 1787 Karton-Nr. 5666

ST Kürassier-Regiment (KR) Nr. 1 1792 Karton-Nr. 6434
ST KR 1 1793 Karton-Nr. 6435
ST KR 1 1794 Karton-Nr. 6436
Musterlisten (ML) KR 2 1806 Karton-Nr. 6466
ST KR 2 1796 Karton-Nr. 6476
ST KR 2 1797 Karton-Nr. 6477
ST KR 2 1800 Karton-Nr. 6479
ST KR 2 1802 Karton-Nr. 6481
ST KR 2 1804 Karton-Nr. 6482
ST KR 2 1807 Karton-Nr. 6485
ML KR 3 1799 Karton-Nr. 6510
ML KR 3 1804 Karton-Nr. 6513
ST KR 3 1802 Karton-Nr. 6530
ST KR 3 1804 Karton-Nr. 6531
Transferierungslisten (TL) KR 3 Offiziere Karton-Nr. 6544
ML, Revisionslisten (RL) KR 4 1787, 1794 Karton-Nr. 6559
ML KR 4 1817 Karton-Nr. 6567
ST KR 4 1791, 1792 Karton-Nr. 6582
ST KR 4 1799 Karton-Nr. 6588
ST KR 4 1814 Karton-Nr. 6596
TL KR 4 Offiziere (1800) Karton-Nr. 6600
ML KR 6 1780 Karton-Nr. 6643
ML KR 6 1817 Karton-Nr. 6648
ML KR 8 1817, 1818 Karton-Nr. 6723
ST KR 8 1814 Karton-Nr. 6739
ML Dragoner-Regiment (DR) 1 1804 Karton-Nr. 6760
ML DR 1 1806 Karton-Nr. 6761
ML, RL DR 2 1819, 1820 Karton-Nr. 6821
ML DR 3 1804 Karton-Nr. 6867
ML DR 4 1785 Karton-Nr. 6916
ML DR 4 1804 Karton-Nr. 6922
ML DR 4 1806 Karton-Nr. 6923
ST DR 4 1797 Karton-Nr. 6938
ST DR 4 1805 Karton-Nr. 6943
ST DR 4 1812 Karton-Nr. 6950
ST DR 4 1813 Karton-Nr. 6951
ML Chevauxlegers-Regiment (ChR) 1 1818 Karton-Nr. 7037

ML ChR 1 1819 Karton-Nr. 7038
ST Chr 1 1787 Karton-Nr. 7041
ST ChR 2 1790 Karton-Nr. 7072
ML ChR 3 1806 Karton-Nr. 7104
ST ChR 3. 1793–1795 Karton-Nr. 7115
ST ChR 3 1808 Karton-Nr. 7122
ST ChR 5 1790 Karton-Nr. 7127
ML ChR 4 1819 Karton-Nr. 7149
ML ChR 5 1791 Karton-Nr. 7194
ML ChR 5 1787 Karton-Nr. 7195
ML ChR 5 1791 Karton-Nr. 7197
ML ChR 5 1803 Karton-Nr. 7202
ML ChR 5 1806 Karton-Nr. 7204
ST ChR 5 1791 Karton-Nr. 7218
ST ChR 5 1793 Karton-Nr. 7220
ST ChR 5 1794 Karton-Nr. 7221
ST ChR 5 1795 Karton-Nr. 7222
ST ChR 5 1812 Karton-Nr. 7237
ST ChR 5 1813 Karton-Nr. 7238
ST ChR 5 1814 Karton-Nr. 7239
ST ChR 6 1800 Karton-Nr. 7257
ST ChR 6 1801 Karton-Nr. 7258
ML ChR 7 1817 Karton-Nr. 7275
ML ChR 7 1819 Karton-Nr. 7277
ML ChR 7 1820 Karton-Nr. 7278
ML Husaren-Regiment (HR) 1 1807 Karton-Nr. 7302
ML HR 1 1811 Karton-Nr. 7303
ML HR 2 1785 Karton-Nr. 7344
RL HR 2 1790 Karton-Nr. 7345
ML HR 3 1803 Karton-Nr. 7390
ML HR 3 1811 Karton-Nr. 7393
ML HR 3 1817 Karton-Nr. 7395
ST HR 3 1809 Karton-Nr. 7415
ST HR 3 1814 Karton-Nr. 7419
ST HR 4 1779 Karton-Nr. 7452
ST HR 4 1809 Karton-Nr. 7470
ML HR 5 1802 Karton-Nr. 7484

ML HR 5 1805 Karton-Nr. 7486
ML HR 5 1811 Karton-Nr. 7487
ST HR 5 1810 Karton-Nr. 7499
ST HR 5 1811, 1812 Karton-Nr. 7500
ST HR 5 1813 Karton-Nr. 7501
ST HR 5 1814 Karton-Nr. 7502
ML HR 6 1804 Karton-Nr. 7544
ML HR 6 1807 Karton-Nr. 7545
ST HR 6 1793, IX-XII Karton-Nr. 7558
Assentlisten (AL), TL HR 6 1793 Karton-Nr. 7559
ST HR 6 1809 Karton-Nr. 7576
ST HR 6 1810 Karton-Nr. 7577
ML HR 7 1804. Karton-Nr. 7591
ML HR 7 1817 Karton-Nr. 7595
ST HR 7 1803 Karton-Nr. 7601
ST HR 7 1809 Karton-Nr. 7605
ST HR 7 1813 Karton-Nr. 7608
ML HR 8 1791 2. Teil Karton-Nr. 7628
ML HR 8 1802 Karton-Nr. 7631
ST HR 8 1790 Karton-Nr. 7640
ST HR 8 1794 Karton-Nr. 7642
ST HR 8 1797 Karton-Nr. 7643
ST HR 8 1809 Karton-Nr. 7652
ML HR 9 1811 Karton-Nr. 7690
ML HR 10 1819 Karton-Nr. 7746
ML HR 10 1820 Karton-Nr. 7747
ST HR 10 1811 Karton-Nr. 7765
ST HR 11 1799 Karton-Nr. 7785
ST HR 12 1815 Karton-Nr. 7817
ST HR 12 1816 Karton-Nr. 7818
ML Ulanen-Regiment (UR) 1 1792 Karton-Nr. 7822
ML UR 1 1802 Karton-Nr. 7825
ML UR 1 1803 Karton-Nr. 7826
ML UR 1 1804 Karton-Nr. 7827
ML UR 1 1806 Karton-Nr. 7828
ML UR 1 1811 Karton-Nr. 7830
ML UR 1 1817 Karton-Nr. 7831

ML UR 1 1820 Karton-Nr. 7834
ST UR 1 1791–1793 Karton-Nr. 7835
ST UR 1 1794 Karton-Nr. 7836
ST UR 1 1796 Karton-Nr. 7838
ST UR 1 1797 Karton-Nr. 7839
ST UR 1 1798 Karton-Nr. 7840
ST UR 1 1800 Karton-Nr. 7842
ST UR 1 1802 Karton-Nr. 7843
ST UR 1 1805 Karton-Nr. 7844
ST UR 1 1806 Karton-Nr. 7845
ST UR 1 1807 Karton-Nr. 7846
ST UR 1 1809 Karton-Nr. 7848
ST UR 1 1810 Karton-Nr. 7849
ST UR 1 1811 Karton-Nr. 7850
ST UR 1 1813 Karton-Nr. 7851
ST UR 1 1814 Karton-Nr. 7852
ST UR 1 1815 Karton-Nr. 7853
ST UR 1 1816 Karton-Nr. 7854
ML UR 2 1802 Karton-Nr. 7860
ML UR 2 1803, 1804 Karton-Nr. 7861
ML UR 2 1811 Karton-Nr. 7863
ML UR 2 1817 Karton-Nr. 7864
ML UR 2 1820 Karton-Nr. 7867
ST UR 2 1798 Karton-Nr. 7868
ST UR 2 1800 Karton-Nr. 7870
ST UR 2 1801 Karton-Nr. 7871
ST UR 2 1803 Karton-Nr. 7873
ST UR 2 1804 Karton-Nr. 7874
ST UR 2 1805 Karton-Nr. 7875
ST UR 2 1806 Karton-Nr. 7876
ST UR 2 1807 Karton-Nr. 7877
ST UR 2 1808 Karton-Nr. 7878
ST UR 2 1809 Karton-Nr. 7879
ST UR 2 1810 Karton-Nr. 7880
ST UR 2 1811 Karton-Nr. 7881
ST UR 2 1812 Karton-Nr. 7882
ST UR 2 1813 Karton-Nr. 7883

ST UR 2 1814 Karton-Nr. 7884
ST UR 2 1815 Karton-Nr. 7885
ST UR 2 1816 Karton-Nr. 7886
ML UR 3 1803 Karton-Nr. 7891
ML UR 3 1804 Karton-Nr. 7892
ML UR 3 1807 Karton-Nr. 7894
ML UR 3 1811 Karton-Nr. 7896
ML UR 3 1817 Karton-Nr. 7897
ML UR 3 1820 Karton-Nr. 7900
ST UR 3 1801 Karton-Nr. 7901
ST UR 3 1805 Karton-Nr. 7908
ST UR 3 1806 Karton-Nr. 7909
AL, TL UR 3 1806 Karton-Nr. 7910
ST UR 3 1807 Karton-Nr. 7911
ST UR 3 1809 Karton-Nr. 7913
ST UR 3 1810 Karton-Nr. 7914
ST UR 3 1811 Karton-Nr. 7915
ST UR 3 1812 Karton-Nr. 7916
ST UR 3 1813 Karton-Nr. 7917
ST UR 3 1814 Karton-Nr. 7918
ST UR 3 1815 Karton-Nr. 7919
ST UR 3 1820 Karton-Nr. 7922
ML UR 4 1817 Karton-Nr. 7923
ML UR 4 1818, 1819 Karton-Nr. 7924
ML UR 4 1820 Karton-Nr. 7925
ST UR 4 1814 Karton-Nr. 7926
AL, TL UR 4 1814 Karton-Nr. 7927
ST Freikorps O'Donell 1778, 1779 Karton-Nr. 10.750
ST Österr.-Deutsche Leg. (2. Hus. Rgt.) 1813, 1814 Karton-Nr.
10.847
ST LW 1. Bataillon/Caslauer Kreis 1809 Karton-Nr. 11.378
ST LW 2. u. 3. Bataillon/Caslauer Kreis 1809 Karton-Nr. 11.379
ML HR Esterhazy FML 1766 Karton-Nr. 11.686
ST Kroatisch-Slavonisches (K-S) HR 1797 Karton-Nr. 11.716
ST K-S HR 1798 Karton-Nr. 11.717
ST K-S HR 1800 Karton-Nr. 11.719
ST K-S HR 1801 Karton-Nr. 11.720

AL, TL K-S HR 1801 Karton-Nr. 11.721
ST Ul. Frei Korps Motschlititz 1790 Nr. 11.751
AL, TL Ulanen Frei Korps (Ul. Fr. Kps.) Motschlititz 1790 Karton-
Nr. 11.752
ST Ul. Fr, Kps. Motschlititz 1793 Karton-Nr. 11.754
ST Ul. Fr. Kps. Motschlititz 1795 Karton-Nr. 11.755
ST Ul. FR. Kps. Motschlititz 1797 Karton-Nr. 11.757
ST Staabs DR in Italien 1806 Karton-Nr. 11.791

Bestand: *Personalevidenzunterlagen, Karteien der Zentralstellen, diverser Truppenkörper und Anstalten*

QMQST – General-Quartiermeister-Stab 1800/1815 (Alphabetische Dienstbeschreibung der Generalstabsoffiziere)

Bestandsgruppe: Versorgungsunterlagen

Bestand: *Pensionsprotokolle Jüngere Reihe (PP)*

Generale I–II. Band (Bd.)

General Wittwe I. Bd.

Oberste I. Bd.

Oberstlieutenants I. Bd.

Majore I–II. Bd.

Bestandsgruppe: Zentralstellen

Bestand: *Wiener Hofkriegsrat (HKR)*

HKR Akten 1800 3 2603

HKR Akten 1814 G 1 4/82

HKR Akten 1814 G 1 7/354

HKR Akten 1814 G 1 7/554

II. Felhasznált irodalom

- A magyar katona – A magyar katona vitézségének ezer éve.* I–II. köt. Szerk. Pilch Jenő. Budapest, é. n.
- ADB** – *Allgemeine Deutsche Biographie.* 1–56. Leipzig, 1875–1912.
- Amon, 1880.** – Amon von Treuenfest, Gustav Ritter: *Geschichte des k.k. Huszaren-Regimentes Alexander Freiherr v. Koller Nr. 8. Von seiner Errichtung 1696–1880.* Wien, 1880.
- Amon, 1882.** – Amon von Treuenfest, Gustav Ritter: *Geschichte des k.k. Huszaren-Regimentes Freiherr von Edelsheim-Gyulai Nr. 4. Von seiner Errichtung 1734–1882.* Wien, 1882.
- Amon, 1885.** – Amon von Treuenfest, Gustav Ritter: *Geschichte des k.k. Feldmarschall Graf Radetzky Huszaren-Regimentes Nr. 5.* Wien, 1885.
- Amon, 1892.** – Amon von Treuenfest, Gustav Ritter: *Geschichte des kaiserl. und königl. Husaren-Regimentes Nr. 10. Friederich Wilhelm III. König von Preussen. Zum 150 jährigen Regiments Jubiläum.* Wien, 1892.
- Amon, 1893.** – Amon von Treuenfest, Gustav Ritter: *Geschichte des k.k. Husaren-Regimentes Nr. 3. Feldmarschall Andreas Graf Hadik von Futak.* Wien, 1893.
- Amon, 1898.** – Amon von Treuenfest, Gustav Ritter: *Geschichte des k. und k. Husaren-Regimentes Kaiser Nr. 1.* Wien, 1898.
- Amon, 1901.** – Amon von Treuenfest, Gustav Ritter: *Geschichte des k. und k. Uhlanen-Regimentes Kaiser Nr. 4.* Wien, 1901.
- Arnim** – Arnim, Ludwig Achim von: *Briefwechsel 1805–1806. Teil I.: Text.* Herausgegeben von Heinz Härtl. Berlin–Boston, 2011.
- Ács** – Ács Tibor: *Széchenyi katonaévei.* Budapest, 1994.
- Barcy** – Barcy Zoltán: *Évszázadok egyenruhái.* Budapest, 1991.
- Beamish** – Beamish, N[orth] Ludlow: *Geschichte der königlich Deutschen Legion.* Zweiter Theil. Hannover, 1837.
- Berkó** – Berkó István: *A magyar huszárság története.* Budapest, 1918.
- Bona** – Bona Gábor: *Tábornokok és törzstisztek az 1848/49. évi szabadságharcban.* 3. átdolg., jav. kiad., Budapest, 2000.
- Brzezinski** – Brzezinski, Richard: *Polish Winged Husar 1576–1775. (Men-at-Arms Series)* Botley, Oxford, 2006.
- Brzezinski–McBride** – Brzezinski, Richard–McBride, Angus: *Polish Armies 1569–1696. 1–2. (Warrior)* London, 1987.

- Bundschuh** – Bundschuh, Carl Edler von: *Handbuch aller seit dem Militärjahre 1767, als dem Anfange des in der k. k. österreichischen Armee itzt bestehenden Militar-Oekonomie-Systems, bis zum Schluße des bürgerlichen Jahres 1822 erflossenen, und noch als Gesetz bestehenden Normal-Vorschriften*. Zweyter Band. Prag, 1822.
- Chartrand** – Chartrand, Rene: *British Forces in the West Indies 1793-1815*. (Men-at-Arms Series) London, 1996.
- Chelminski–Malibran** – Chelminski, Jan v[an]–Malibran, A[lphonse Marie]: *L'Armée du Duché de Varsovie*. Paris, 1913.
- Conversations-Lexikon** – *Neues Zeitungs- und Conversations-Lexikon oder Handwörterbuch für die in der gesellschaftlichen Unterhaltung vorkommenden Gegenstände, mit beständiger Rücksicht auf die Ereignisse der ältern bis auf die neuesten Zeiten*. Fünfter Band. Wien, 1812.
- Deák** – Deák Ágnes: *Polgári átalakulás és neoabszolutizmus, 1849–1867*. (Magyarország története 15.) [Budapest], 2009.
- Dedekind** – Dedekind, Franz: *Geschichte des k. k. Kaiser Franz Joseph I. Dragoner-Regimentes Nr. 11, von seiner Errichtung, 20. Dezember 1688, bis 6. Mai 1879*. Wien, 1879.
- Doromby–Reé** – *A magyar gyalogság*. Szerk.: Doromby József–Reé László. Budapest, é. n.
- Engel** – Engel Pál: *Szent István birodalma. A középkori Magyarország története*. (História Könyvtár. Monográfiák) Budapest, 2001.
- Fest** – Fest Aladár: *Báró Dévay Pál altábornagy (1735–1800)*. (Magyar Történeti Életrajzok) Budapest, 1915.
- Forenbacher** – Forenbacher, Rudolf: *Bemerkungen zur Geschichte der aufgesessenen Truppen. Die österreichische Kavallerie von Kaiser Maximilian I. bis 1938*. In: Zur Genesis der Waffengattungen im österreichischen Heer. Materialien zum Vortragszyklus 1987. Wien, 1987. 57–77. o.
- Fosten** – Fosten, Bryan: *Wellington's Heavy Cavalry*. (Men-at-Arms Series) London, 1982.
- Funcken** – Funcken, Liliane und Fred: *Historische Uniformen. Band II. 18. Jahrhundert. Französische, britische und preußische Kavallerie und Artillerie. Infanterie, Kavallerie und Artillerie der übrigen europäischen Länder*. München, 1978.; *Band III. Napoleonische Zeit I. Französische Linienregimenter, britische, preußische und spanische Truppen der Zeit des Ersten Kaiserreiches*. München, 1978.; *Band IV. Napoleonische Zeit II. Französische Kaisergarden, die Truppen*

der Alliierten, die schwedische, österreichische und russische Armee zur Zeit des Ersten Kaiserreichs. München, 1979.

Gatti – Friedrich Gatti: *Geschichte der K. und K. Technischen Militär-Akademie.* Erster Theil: *Geschichte der k. k. Ingenieur- und k. k. Genie-Akademie.* 1717–1869. Wien, 1901.

Gemmel-Flisbach – Gemmel-Flisbach, Max Freiherrn von: *Album des kaiserl. königl. Theresianums (1746–1880). Verzeichniss sämtlicher Angehörigen der k.k. Theresianischen Akademie (ehemals k. k. Theresianische Ritter-Akademie) von der Gründung durch die Kaiserin Maria Theresia im Jahre 1746 bis zum Schlusse des I. Semesters 1880 mit kurzen biographischen Daten.* Wien, 1880.

Genealogisches Taschenbuch – Genealogisches Taschenbuch der deutschen gräflichen Häuser auf das Jahr 1840. Dreizehnter Jahrgang. Gotha, é. n.

Gergely – 19. századi magyar történelem 1790–1918. Szerk. Gergely András. Budapest, 1998.

Gesch. DR 2. – Geschichte des Dragoner-Regimentes Graf Paar Nr. 2. von seiner Errichtung bis zur Gegenwart 1672–1891. Olmütz, 1895.

Gesch. DR 4. – Geschichte des k. u. k. Dragoner-Regimentes Kaiser Ferdinand No. 4. 1672–1902. Wiener Neustadt, 1902.

Gesch. HR 7. – Geschichte des k. und k. Husaren-Regiments Wilhelm II. Deutscher Kaiser und König von Preußen Nr. 7. 1798–1914. Wien, 1914.

Gothaischer Hof-Kalender – Gothaischer genealogischer Hof-Kalender auf das Jahr 1830. Gotha, é. n.

Gräffer – Gräffer, [August]: *Geschichte der kaiserl. königl. Regimenter, Corps, Bataillons, und anderen Militär-Branchen; seit ihrer Errichtung bis zu Ende des Feldzuges 1799.* I. Bd. Neue unveränderte Ausgabe. Wien, 1804. II. Bd. Neue unveränderte Ausgabe. Wien, 1804.

Gromoboy – Gromoboy, Vlad: *Saxon Uhlans 1730–1763.* In: *Nec Pluribus Impar. Revue électronique consacrée à l'Histoire, aux Guerres et aux Armées des 17ème et 18ème siècles.* (http://vial.jean.free.fr/new_npi/revues_npi/28_2002/npi_2802/28_saxon_uhl.htm, letöltve: 2016. február 1.)

Grouvel – Grouvel, Robert: *Les corps de troupe de l'émigration française. 1789–1815. Tome I. Services de la Grande-Bretagne et des Pays-Bas.* Paris, 1957.

Haythornthwaite, 1987. – Haythornthwaite, Philip: *The Russian Army of the Napoleonic Wars. 2. Cavalry. (Men-at-Arms Series)* Botley, Oxford, 1987.

Haythornthwaite, 1991. – Haythornthwaite, Philip: *Frederick the Great's Army. 1. Cavalry. (Men-at-Arms Series)* Botley, Oxford, 1991.

- Hermann** – Hermann Róbert: *Az 1848–49-es szabadságharc nagy csatái*. Budapest, 2004.
- Hessischen Armee-Corps – Stamm- und Rang-Liste des Kurfürstlich Hessischen Armee-Corps vom 16ten Jahrhundert bis 1866*. H. n., é. n.
- Hirtenfeld** – Hirtenfeld, J[aromir]: *Der Militär-Maria-Theresien-Orden und seine Mitglieder*. I–IV. Wien, 1857.
- Hofschröer, 1985.** – Hofschröer, Peter: *Prussian Cavalry of the Napoleonic Wars (1): 1792–1807. (Men-at-Arms Series)* London, 1985.
- Hofschröer, 1986.** – Hofschröer, Peter: *Prussian Cavalry of the Napoleonic Wars (2): 1807–1815. (Men-at-Arms Series)* London, 1986.
- Horstenau** – Glaise von Horstenau, Edmund: *Feldzug von Dresden. (Geschichte der Kämpfe Österreichs. Kriege unter der Regierung des Kaisers Franz. Befreiungskrieg 1813 und 1814. III. Bd.)* Wien, 1913.
- Husaria Rzeczpospolitej** – *Husaria Rzeczpospolitej*. In: Pallasch. Zeitschrift für Militärgeschichte. Organ der Österreichischen Gesellschaft für Heereskunde, 53. (2015 Juni) 230. o. [Könyvismertetés]
- Hüppe** – Hüppe, Siegfried: *Verfassung der Republik Polen*. Berlin, 1867.
- Jedina** – Jedina, Karl Anton Ritter von: *Geschichte des kaiserlich königlich österreichischen ersten Uhlanen-Regimentes*. Wien, 1845.
- Karger** – Karger, Johann: *Die Entwicklung der Adjustierung, Rüstung und Bewaffnung der österreichisch-ungarischen Armee 1700–1809*. Hamburg, 1998.
- Kempelen** – Kempelen Béla: *Magyar nemes családok*. I–XI. Budapest, 1911–1932.
- Kielmansegg** – [Kielmansegg, Oswald:] *Schwarzenberg-Uhlanen 1790 bis 1887*. Tarnow, 1887.
- Klima** – Klima, Herbert: *Die Kopfbedeckung der K.K./K.u.K. Ulanen von 1784–1918. Teil 1*. In: *Militaria Austriaca*, 3. Wien, 1979. 61–83. o.
- Kneschke** – Kneschke, Ernst Heinrich: *Neues allgemeines Deutsches Adels-Lexicon, I–VIII*. Leipzig, 1859–1868.
- Král** – Král von Dobrá Voda, Adalbert Ritter: *Der Adel von Böhmen, Mähren und Schlesien. Genealogisch-heraldisches Repertorium sämtlicher Standeserhebungen, Prädicate, Beförderungen, Incolats-Ertheilungen, Wappen und Wappenverbesserungen des gesamten Adels der Böhmischen Krone mit Quellen und Wappen-Nachweisen*. Prag, 1904.
- Krieg gegen die Französische Revolution – Geschichte der Kämpfe Österreichs. Kriege unter der Regierung des Kaisers Franz. Krieg gegen die Französische Revolution 1792–1797, I*. Wien, 1905.

- Kurmainzischer Kalender – Kurmainzischer Hof- und Staats-Kalender, Auf das Jahr 1784. Mit einem Verzeichnis des Erzhohen Domkapitels, auch aller zum k. Hof- und Kurstaat gehörigen Stellen, und Aemter.* Mainz, é. n.
- Lvov** – Lvov, Szergej: *Армейская Улани России в 1812 г. (Uniforma armij mira)* Moszkva, 2002.
- Markó** – Markó Árpád: *A Bercsényi család legutolsó tagja gróf Bercsényi László huszáralezredes. 1781–1835.* In: *Hadtörténelmi Közlemények, Új folyam 4.* (1957) 1–2. sz. 227–240. o.
- Megerle, 1822.** – Megerle von Mühlfeld, Johann Georg: *Österreichisches Adels-Lexikon des achtzehnten und neunzehnten Jahrhunderts.* Wien, 1822.
- Megerle, 1824.** – Megerle von Mühlfeld, Johann Georg: *Ergänzungsband zu dem Österreichischen Adels-Lexikon des achtzehnten und neunzehnten Jahrhunderts.* Wien, 1824.
- Mensdorff-Pouilly** – *Tagebuch des Streifkorps unter Führung des k.k. Oberst Emanuel Grafen von Mensdorff-Pouilly (21. August bis 10. Dezember 1813.) / Ismertetés/.* In: *HK 14* (1913) 472–473. o.
- Meraviglia-Crivelli** – Meraviglia-Crivelli, Rudolf Johann Graf: *Der böhmische Adel.* Nürnberg, 1886.
- Meyer-Ott** – Meyer-Ott, Wilhelm: *Johann Konrad Hotz, später Friedrich Freiherr von Hotze, k. k. Feldmarschalllieutenant.* Zürich, 1853.
- Mikaberidze** – Mikaberidze, Alexander: *The Russian Officer Corps in the Revolutionary and Napoleonic Wars, 1792–1815.* Stalehurst–New York, 2005.
- Moltke** – Moltke, [Helmuth von]: *Der russisch-türkische Feldzug in der europäischen Türkei 1828 und 1829.* Berlin, 1845.
- MS** – *Oesterreichischer Militär-Almanach; Schematismus der Oesterreichisch-Kaiserlichen Armée; Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthumes.* Wien, 1790–1914.
- Nafziger–Wesolowski–Devoe** – Nafziger, George–Wesolowski, Mariusz T.–Devoe, Tom: *The Poles and Saxons during the Napoleonic Wars.* Chicago, 1991.
- Nagy Iván** – Nagy Iván: *Magyarország családi címerekkal és nemzedékrendi táblákkal.* I–XII. Pest, 1857–1865. Pótlék-kötet. Pest, 1868.
- Nagy-L.** – Nagy-L. István: *A császári–királyi hadsereg, 1765–1815. Szervezettörténet és létszámviszonyok.* Pápa, 2013.
- Neuer Nekrolog – Neuer nekrolog der Deutschen.* Sechster Jahrgang, 1828. Erster Theil. Ilmenau, 1830.

- Nostitz** – *Aus Karl von Nostitz, weiland Adjutant des Prinzen Louis Ferdinand von Preußen, und späteren russischen General-Lieutenants, Leben und Briefwechsel. Auch ein Lebensbild aus den Befreiungskriegen.* Leipzig–Dresden 1848.
- Novák** – *Briefe des Feldmarschalls Fürsten Schwarzenberg an seine Frau 1799–1816.* Herausgegeben von Johann Friedrich Novák. Wien, 1913.
- Oltványi** – Széchenyi István: *Napló.* Válogatta, szerkesztette, a fordítást ellenőrizte, a jegyzeteket és a szerkesztői utószót írta Oltványi Ambrus. Budapest, 2002.
- Orosz** – Orosz Ernő: *Heves- és a volt Külső-Szolnok egyesült vármegyék nemes családjai.* Eger, 1906.
- Ottenfeld–Teuber** – Ottenfeld, Rudolf von–Teuber, Oscar: *Die österreichische Armee von 1700 bis 1867.* Wien, 1895.
- ÖBL** – *Österreichisches Biographisches Lexikon, 1815–1950.* I–XII. Herausgegeben von der Österreichischen Akademie der Wissenschaften. I–III: Graz–Köln, IV–XII.: Wien–Graz–Köln, 1957–2005.
- ÖMZ** – *Oestreichisch-militärische Zeitschrift, Neue militärische Zeitschrift, Oestreichische militärische Zeitschrift, Streffleurs Militärische Zeitschrift*
- Pawly** – Pawly, Ronald: *Napoleon's Polish Lancers of the Imperial Guard.* (Men-at-Arms Series). Botley, Oxford 2007.
- Paye** – Paye, Claudie: *Postwesen und Briefkultur im Königreich Westphalen. Das offizielle Netz und sein Geheimnis und privates Pendant.* H. n., 2013.
- Pivka** – Pivka, Otto von: *Napoleon's Polish Troops.* (Men-at-Arms Series) Reading, 1974.
- Pizzighelli, 1903.** – Pizzighelli, Cajetan: *Geschichte des K. u. K. Dragoner-Regimentes Johannes Josef Fürst von und zu Liechtenstein Nr. 10. 1631–1903.* Wien, 1903.
- Pizzighelli, 1905.** – Pizzighelli, Cajetan: *Geschichte des k. u. k. Husaren-Regimentes Friedrich Leopold Prinz von Preußen Nr. 2 1742–1905.* Kronstadt, 1905.
- Poór** – *Egyetemes Történeti Kislexikon (Kora újkor).* Szerk. Poór János. Budapest, 1996.
- Reich** – Reich Árpád: *Nagyobb lovassági tömegeknek felhasználása az ellenséges hadsereg oldalába és hátába irányuló önálló vállalatokra.* (Szemle a «Kavaleristische Monats-Hefte» című folyóiratban fenti tárgyról közölt pályamunkák fölött.) In: Magyar Katonai Közlöny 1. (1908) 779–799. o.
- Réfi, 2014.** – Réfi Attila: *A császári–királyi huszárság törzstisztikara a francia forradalmi és a napoleoni háborúk korában (1792–1815).* Budapest–Sárvár, 2014.

- Réfi, 2015.** – Réfi Attila: *Császári–királyi karabélyos és vértés törzstisztek a francia háborúk idején (1792–1815). Életrajzi lexikon. I. kötet A–H.* Pápa, 2015.
- Riedl** – Riedl von Riedenau, Erich: *Geschichte des k. und k. Uhlanen-Regimentes Erzherzog Carl Nr. 3. Von seiner Errichtung im Jahre 1801 bis zur Gegenwart.* Wien, 1901.
- Rospond** – Rospond, Vincent W.: *Polish Armies of the Partitions 1770–1794. (Men-at-Arms Series)* Botley, Oxford, 2013.
- Rothenburg** – Rothenburg, Friedrich Rudolf von: *Schlachten, Belagerungen und Gefechte in dem Jahre 1813. Von R. von Rothenburg.* Dritte Auflage. Wien, 1835.
- Safáry–Zachar** – Safáry Endre–Zachar József: *Nyolcvan nyár nyeregben. Skutéry László huszár zászlótartó élete.* Budapest, 1992.
- Ságvári** – Ságvári György: *Testőrök Magyarországon, 18–20. század. Védelem és reprezentáció.* In: *História*, 32. (2010) 5. sz. 6, 8–9, 11, 14–15. o.
- Scheibler** – Scheibler, Johann Heinrich Karl: *Geschichte und Geschlechts-Register der Familie Scheibler.* Köln, 1895.
- Schiviz** – Schiviz von Schivizhoffen, Ludwig: *Der Adel in den Matriken des Herzogtums Krain.* Görz, 1905.
- Schmidt–Brentano, 2006.** – Schmidt–Brentano, Antonio: *Kaiserliche und k.k. Generale (1618–1815).* Österreichisches Staatsarchiv, 2006. (<http://www.austria.gv.at/DocView.axd?CobId=18890>, letöltve: 2007. február 3.)
- Schmidt–Brentano, 2007.** – Schmidt–Brentano, Antonio: *Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität 1816–1918.* Österreichisches Staatsarchiv, 2007. (<http://www.austria.gv.at/DocView.axd?CobId=23130>, letöltve: 2008. január 5.)
- Soós** – Soós István: *A lengyel anarchia, Lengyelország felosztásai (1772, 1793, 1795).* In: *A kora újkor története.* Szerk. Poór János. Budapest, 2009. 119–139. o.
- Staats-Handbuch* – *Genealogisches und Staats-Handbuch.* Fünf und sechszigster Jahrgang. Frankfurt am Main, 1827.
- Summerfield** – Summerfield, Stephen: *Saxon Army of the Austrian War of Succession and the Seven Years Wars. Uniforms, Organisation and Equipment.* Cambridge, 2012.
- Svoboda** – Svoboda, Johann: *Die Theresianische Militär-Akademie zu Wiener-Neustadt und ihre Zöglinge von der Gründung der Anstalt bis auf unsere Tage.* I. Wien, 1894.
- Szluha** – Szluha Márton: *Liptó vármegye nemes családjai.* Budapest, 2000.

- Tagebuch des Streifkorps – Tagebuch des Streifkorps unter Führung des k. k. Oberst Emanuel Grafen von Mensdorff-Pouilly (21. August bis 10. Dezember 1813).* In: Mitteilungen des K. und K. Kriegsarchivs. Dritte Folge. III. Bd. Wien, 1904. 251–314. o.
- Theimer** – Theimer, Alexander: *Geschichte des k. k. 7. Uhlanen-Regimentes Erzherzog Karl Ludwig von seiner Errichtung 1758 bis Ende 1868.* Wien, 1869.
- Thürheim** – [Thürheim, Andreas:] *Die Reiter-Regimenter der k.k. österreichischen Armee.* I–III. Wien, 1862–1863.
- Tomaschek** – Tomaschek, Eduard Freiherr von: *Geschichte des K. K. Dragoner-Regiments No. 8. Generalleutenant und Feldmarschall Graf von Montecuccoli, Reichsfürst und Herzog von Melfi von dessen Errichtung 1617 bis zum Jahre 1888.* Wien, 1889.
- Topolski** – Topolski, Jerzy: *Lengyelország története.* Budapest, 1989.
- Trąbski** – Trąbski, Maciej: *Uzbrojenie i umundorowanie kawalerii narodowej wojska koronnego w latach 1775–1794.* In: Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Zeszyty Historyczne, X. Częstochowa, 2009. 229–252. o.
- Unteregger** – Unteregger, Fritz: *Die Blankwaffen und deren Rüstungsorten im österreichischen Heer von 1860–1918. Teil I: Mannschaft (Fortsetzung).* In: Militaria Austriaca, 3. Wien, 1979. 95–124. o.
- Urrisk-Obertyński** – Urrisk-Obertyński, Rolf M.: *Die k. u. k. Leibgarden am österreichisch-ungarischen Hof, 1518–1918.* Graz, 2004.
- Vagizova, 2009a.** – Vagizova, Venera: *Ulanen: Ruhmreiche Seiten der Geschichte.* In: Altabash. Die Internationale Zeitschrift von Tataren und Ihren Freunden, Nr. 1/52 (Januar 2009) 21–22. o.
- Vagizova, 2009b.** – Vagizova, Venera: *Die Ulanen: ruhmreiche Facetten der Geschichte.* In: Altabash. Die Internationale Zeitschrift von Tataren und Ihren Freunden, Nr. 2/53. (März-April 2009) 12–13. o.
- Varges, 1891.** – Varges, Willi: *Die Theilnahme des Kurfürsten Wilhelm I. am Oesterreichischen Kriege 1809.* In: Zeitschrift des Vereins für hessische Geschichte und Landeskunde. XVI. (1891) 315–343. o.
- Varges, 1896.** – Varges, W[illi]: *Die kurhessische Legion im Jahre 1809.* In: Zeitschrift des Vereins für hessische Geschichte und Landeskunde. XXI. (1896) 86–183. o.
- Venzky** – Venzky, Gabriele: *Die Russisch-Deutsche Legion in den Jahren 1811–1815.* Wiesbaden, 1966.

- Vocelka** – Vocelka, Karl: *Glanz und Untergang der höfischen Welt. Repräsentation, Reform und Reaktion im Habsburgischen Vielvölkerstaat. (Österreichische Geschichte 1699–1815)* Wien, 2001.
- Wiener** – Wiener: *Das Corps des FML Friedrich Freiherr von Hotze im Feldzuge 1799.* In: Mittheilungen des k. k. Kriegs-Archivs, 1884. 88–117, 239–265. o.
- Wrede** – Wrede, Alphons Freiherr von: *Geschichte der k. und k. Wehrmacht. Die Regimenter, Corps, Branchen und Anstalten von 1618 bis Ende des XIX. Jahrhunderts.* I–V. Bd. Wien, 1898–1905.
- Wurzbach** – Wurzbach, Constantin: *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich, enthaltend die Lebensskizzen der denkwürdigen Personen, welche 1750 bis 1850 im Kaiserstaate und in seinen Kronländer gelebt haben.* I–LX. Wien, 1865–1880.
- Zachar, 1990.** – Zachar József: *Csaták, hadvezérek, katonák a XVIII. században.* Budapest, 1990.
- Zachar, 1999.** – Zachar József: *A katonáskodó Esterházyak. Adattár egy magyar arisztokrata család honvédő szerepéhez.* In: Majk és Grosbois. (Kamalduli szerzetesek, Rákóczi és az Esterházyak). Szerk. R. Várkonyi Ágnes. Oroszlány, 1999. 87–98. o.
- Zachar, 2000.** – *A magyar huszár.* Szerk. Zachar József. Budapest, 2000.
- Zander** – Zander, C[hristian] L[udwig] E[noch]: *Geschichte des Kriegs an der Nieder-Elbe im Jahre 1813.* Lüneburg, 1839.

A kötetben található képek jegyzéke

1. Rohamozó ulánusok az 1798–1815 közötti időszakból (Ottenfeld, Rudolf von–Teuber, Oscar: <i>Die österreichische Armee von 1700 bis 1867</i> . Wien, 1895. 437. o.)	13
2. Litván tatárok (Chelminski, Jan v.–Malibran, A.: <i>L'Armée du Duché de Varsovie</i> . Paris, 1913. 47. metszet)	17
3. A Visztula-légió lándzsásai (Chelminski, Jan v.–Malibran, A.: <i>L'Armée du Duché de Varsovie</i> . Paris, 1913. 12. metszet)	24
4. Az ulánusok jellegzetes fegyverei és czapkája (Ottenfeld, Rudolf von–Teuber, Oscar: <i>Die österreichische Armee von 1700 bis 1867</i> . Wien, 1895. 305. o.)	38
5. Törzstiszt ulánusai élén, 1805 (Ottenfeld, Rudolf von–Teuber, Oscar: <i>Die österreichische Armee von 1700 bis 1867</i> . Wien, 1895. 306. o.)	47

